sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

kumpanya

kayıp aranıyor

5

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 5

ISBN 975 - 494 - 121 - 1
2001 . 06 . Y. 0105 . 2058

Birinci Basım 1970
İkinci Basım 1975
Üçüncü Basım 1980
Dördüncü Basım 1982
Beşinci Basım 1984
Altıncı Basım 1986
Yedinci Basım 1989
Sekizinci Basım 1991
Dokuzuncu Basım 1994
Onuncu Basım 1996
On Birinci Basım 1999

On İkinci Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

5

Kumpanya Kayıp Aranıyor

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan
Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan
özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün
eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve
bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin
hiçbiri kaynak gösterilmeden alınamaz,
yayımlanamaz. Yayınevinin yazılı izni
olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz,
oyun ve film haline getirilemez.

baskı: cantekin matbaacılık yayıncılık ltd. şti.
tlf: 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Kumpanya

Kumpanya 9
Kriz 86
Gauthar Cambazhanesi 106

Kayıp Aranıyor 131

Kendi Kalemiyle Sait Faik
Kişiliği-Sanatı 235

KUMPANYA

Birinci Basım 1951
İkinci Basım 1965
Üçüncü Basım 1970
Dördüncü Basım 1975
Beşinci Basım 1980
Altıncı Basım 1982
Yedinci Basım 1984
Sekizinci Basım 1986
Dokuzuncu Basım 1989
Onuncu Basım 1991
On Birinci Basım 1994
On İkinci Basım 1996
On Üçüncü Basım 1999

On Dördüncü Basım
Aralık 2001

KUMPANYA

I

En şiddetli münakaşa, kumpanyanın ismi için oldu. Kör Halit ayak diriyor, ille de, "Cumhuriyet Eğlencesi Kumpanyası" koyacağız, diyordu. Diyordu da hatırına başka bir isim gelmiyordu.

Saffet Ferit neredeyse deli olacaktı. Önce ceketini fırlattı, sonra kravatını çözdü. Ondan sonra da parça parça kır düşmüş saçlarını karmakarışık etti:

– Olmaz be, Kör! Olmaz be! Ulan, "si"li, "sı"lı isim mi olur? En iyisi "Sulu Sahnesi" koyalım bari!

Halit:

– Siz bir isim bulun. Bulamıyorsunuz! Ondan sonra da benim bulduğumu beğenmiyorsunuz. Ben önce tuluata...

– Anladık yahu! Anladık. Sen ilk defa "Eğlence-i Osmanî" tiyatrosu ile işe başladın. Bugünkü şöhretini de orada yaptın. Şimdiki tuluat artistlerinin çoğu oradan geçtiler. Yedi bucakta tanınmış, iş yapmıştır. İyi, güzel! Osmanlı İmparatorluğu zamanında da "Eğlence-i Osmanî" hiç fena ad değil. Değil, olur. Ama, "Cumhuriyet Eğlencesi Kumpanyası" olmaz. "Si"den, "sı"dan vazgeçtim. Cumhuriyet Eğlencesi ne demek? Bir ma-

nası olsa bile, güzel değil. Durun hele! Benim aklıma bir şey geldi. Şu inatçının da suyuna gitmiş oluruz. Cumhuriyet ne demek? Halk idaresi demek, değil mi? Öyleyse "Halk-Eğlence-Kumpanyası" diyelim.

Yine itirazlar yükseldi. Zayıf, gözleriyle gırtlağı dışarıya fırlamış bir delikanlı:

– "Halk-Eğlence", "İş Bánk" gibi bir şey. "Halk Eğlencesi" en doğrusu.

– Bu sefer de kumpanyası diyemeyiz.

– "Memleket Kumpanyası" nasıl?

Bir Kasımpaşalı kara yağız delikanlı:

– "Kasımpaşalı Kumpanya" diyelim.

Bir Üsküdarlı atıldı:

– Neden "Üsküdarlı Kumpanya" demiyoruz da Kasımpaşalı diyoruz?

Moruk Salih:

– Durun yahu, ne kavga ediyorsunuz? Ben bir tane buldum...

– Aman Salih ağabey, sen bulma. Geçen seferkini de sen bulmuştun. İki ay dayanamadık.

– Fena mıydı geçen seferki?

– Yok, çok iyiydi doğrusu! Hele Adana'da ne meşhur olmuştuk ya! Bir dayak yemediğimiz kaldı. Benim burnumda aylarca, tüyü tüsü yerinde ördek yavrusunun kokusu tüttü durduydu.

Kör Halit:

– Ben vazgeçtim...

– Aman Halit Bey, etme...

– Yok yok, kumpanyadan değil. Ondan bizi, Azrail bir yana, kimse vazgeçiremez.

– Varol, Halit ağabey!

Saffet Ferit mahzun, trajik bir hal aldı. Ayağa kalktı. Burhanettin Tepsi'nin hayranlarından

olduğu için, Napolyon gibi durdu. Eğildi, Halit'i alnından öptü.

Münakaşa tekrar şiddetlendi. İşte tam bu sırada köşede sessiz sessiz oturan, kumpanyanın ikinci komiği Dayı Remzi'nin, söz söylemek üzere kafasını uzattığını görenler, en doğru, en mühim lafın edilmek üzere olduğunu hissetmişler gibi, münakaşayı tam ortasında kestiler. Dayı Remzi'ye sual dolu gözlerle dönüp baktılar. O, çay fincanını eliyle kenara itti, Saffet Ferit'in önünde duran Serkldoryan kutusuna uzandı. Bir cigara aldı. Paketin üzerine cigarayı vururken:

– Bütün mesele, kumpanyanın ismine kaldıysa, iş tamam demektir. Yahu, siz sahiden kaçıksınız be! Sen Türkiye'nin Burhanettin'den sonra en korkunç facia artisti Saffet Ferit; sen, ölü Naşit'ten sonra ölmeyen son tuluatçı, Kör Halit; sen, Eyüp Sabri'den sonra en iyi oyuncu Moruk Salih... Siz, hep kıymetli gençler! İş, kumpanyanın ismine kaldıysa, ne âlâ! Hani perde, hani dekor, hani kostüm, hani makyaj, hani?..

Sözünü Saffet kesti:

– Onlar kolay; bende de var, Halit'te de... Salih'te de eski bir yelken bezi var. Suat'ta da ressamlık... Bir gecede perdeyi de, dekoru da hazırlarız. Herkesin eski de olsa bir-iki bir şeysi vardır. Öteden beriden âriyet de bir şeyler buluruz. Buradan kaldırıp masa götürecek değiliz a, masa lazımdır, diye. Makyaj için de mi üzüleceğiz yahu? Bol mantar, bol sakız, bol eter...

– Bol yün, bol pamuk...

– Berber Yusuf'tan iki-üç peruka da aldık mı, Vefik Paşa'nın bütün Molyer tercümelerini geçeriz.

– Peki, kadın?

– Ohho! Sen uyuyorsun yahu! Bir defa Madam Diruhi'nin kızı hazır. Ama, "Erkek kardeşim gelirse gelirim," diyor. O it de çekilmez ama, naparsın. Sonra, Emine Cihangir var. Eski operetten Mediha Dertliyüz var...

Kör Halit:

– En yeniyi unutuyorsun, Saffet!..

Saffet Ferit:

– Halit ağabey, sen benim büyüğümsün; sözünden çıkmam. Yalnız, o kızı benim gözüm tutmadı. Hem sonra, mektep mi açacağız, yoksa oyun mu oynayacağız? Burası Darülbedayi mi be? Bizim figürana ihtiyacımız yok.

– Bana bak, Saffet! Bu kızı, analığı bana yalvardı yakardı, yanımıza alalım diye. Sesi çok güzel. Arasıra kulis arasında şarkı söyletiriz. Senin piyeslerini geçtiğimiz zaman, ufak bir rol verebiliriz. Ne mahalle kızı rolü oynar o! Hem, nesi var yahu, akça pakça kız...

– Beni de o korkutuyor ya! Bilirsin, Anadolu kasabasını!.. Bir eşrafzade abayı yaktı mıydı, çekiver tiyatronun kuyruğunu! Hem sonra, biz tiyatro kumpanyası mıyız, yoksa? Söyletme beni, Allah aşkına!

– Yediğin halta bak! Şey mi bu kız, yahu?

– Yok, estağfurullah! Onu demek istemedim. Ama gözlerini de beğenmedim. Vallahi velfecri okuyor.

Gençlerin kulakları dikilmiş gibiydi. Halit ağabey, bunu sezdi:

– Bana bakın çocuklar, aramıza bir genç kız alıyoruz. Tiyatro demek, kardeşlik demektir. Tiyatroda kimse kimseye kötü gözle bakamaz. En

küçük laubaliliğe tahammül edemem; girişirim alimallah! Bak, benden söylemek...

Saffet Ferit:

– Çocuklardan yana ben kefilim. Dışarısına karışmam ama...

Dayı Remzi:

– Orasına da ben kefilim.

Saffet Ferit;

– Öyleyse mesele yok, dedi.

Dedi ama, sessizce nargilesini çeken, kumpanyanın hem kapıcısı, hem perdecisi, hem yedek artisti olan Salih'e göz kırptı. Dayı Remzi, Salih'e kırpılan gözü görmemezlikten geldi;

– Bilirim ki, dedi, hepiniz, her şeyi yapabilecek insanlarsınız. Ben, bir gün Naşit'i sahnede Kürt kıyafetinde mangal karıştırır, kahve pişirir, çubukla tütün içerken görmüştüm. Ortada, ne mangal, ne maşa, ne ateş, ne çubuk, ne cezve, ne fincan vardı. Ama, Naşit sanki bütün bu saydıklarım önündeymiş gibi hareketler, mimikler yapıyordu. Seyircilerden pek hödükler müstesna, hemen hepsinin gülmekten yerlere yatıp katıldıklarını gördüm, bendeniz de haşa huzurdan, sancılandım. Hatta biraz da patiskayı ıslattım.

– Ondan sonra eve gidip talim ettin...

– Ettim de ne halt karıştırdım? Sahnede ben de yapayım, dedim. Seyircilerden külhanbeyin birinin, "Ulan Sezai! O köşedeki herif, keçileri kaçırdı galiba! Ne yapıyor öyle, yahu?" diye bağırdığını duydum. En önden birisi de, arkasına dönüp o lafı söyleyene, "Hindistan dansı oynuyor, ulan eşek!" deyince, dersimi de aldım.

Soluk yüzünde sahne aşkı tüten gençlerden biri;

– Nasıl yapıyordu be, Dayı? dedi.

– Nasıl yaptığını bilsem ben de yapardım. Ama, yapıyordu. Basbayağı, şu bizim gibi olan elleriyle maşayı yerinden çıkarıyor, mangalı karıştırıyor, marsıkları ayırıyor, kenara koyuyor, bir ateş alıp tütünü yakıyor, dumanını da üflüyordu. Biz dumanı göremiyorduk ama, dumanın çıktığına inanıyorduk. Biraz dişimizi sıksak, dumanı da görürdük. Sonra çubuğu ihtiyatla tablaya bırakıyor, cezveye şekeri, kahveyi atıyor, suyu dolduruyor, cezveyi sürüyor, fincana boşaltıyor, afiyetle de içiyordu.

Üsküdarlı bilgiç genç;

– Aksesuvara hiç lüzum yokmuş, dedi.

Dayı Remzi:

– Lüzumundan geçtim; o "arkası var" dediğin şey, acaba Naşit'in önünde olsaydı, bu hareketlerin keyfi mi kalırdı? O dediğin şeyle, böylece alay ediyordu, alay! Büyük adamdı, çocuklar, büyük adamdı. Bir eksiği vardı, yazı yazmazdı. Yazabilseydi, bak ne piyesler çıkaracaktı. Bizim de bugün bir Molyer'imiz olurdu. Sen bilir misin onun Otello'da Yago rolüne çıkışını?.. Güya, onu kepaze etmek için bu rolü vermişlerdi. Sahnede, Desdemona, mendilini düşürmüştü, Naşit gözlerini açа açа bir, "Mendil! Ah, mendil!" diye feryat edince, onu küçük düşürmeye çalışan düşmanların saçını başını yolduklarını gördüm. Seyirciler arasında Şekspir otursaydı, faciasını komediye niçin çevirdiğini anlar, hoş görür; "Yes! Olrayt!" derdi.

Kör Halit:

– Peki, şimdi ne oldu yahu? Ne isim bulduk?

Dayı Remzi:

– Birader, kellim kellim lâyenfâ! Hadi şundan bundan vazgeçtik: Mangaldan da, çubuktan da... Hepsinin kolayını bulduk, diyelim. Ya para? Ya yol parası?..

Moruk Salih gülerek:

– O da mı mesele, yahu? Saffet Bey çaresine bakar? O kadar ihvan var. Ellişer kuruş verseler, Erzurum'a kadar gideriz.

Saffet Ferit:

– Salih, şakayı bırak! Remzi doğru söylüyor. Halit, sen, her şeyi hazırladım, diyorsun, hiç para lakırdısı etmiyorsun. Ondan yana ne haldeyiz?

Kör Halit:

– Sen ne haldesin?

– Ben –gırtlağını göstererek– buraya kadar borç içindeyim. On para isteyecek kimsem de yok.

Moruk Salih:

– O hale geldin mi, Saffet Bey?

– O hali de geçtim, Salih... Nerde o eski arkadaşlar? Kalmadı, kalmadı. Giderdim yazıhanelerine, "Vay, Saffetçiğim! Ne haber, nasıl gidiyor tiyatro?" derlerdi. "Yine bozuk..." derdim. Gülerlerdi; "Bu seneki kumpanyanın ismi ne?" derlerdi. "Güzel Anadolu Tiyatro Kumpanyası," derdim. "İş çıkacak mı dersin? Niyet ne tarafa?" derlerdi. "Şark vilayetlerine," derdim. "Ne kadar lazım?" derlerdi. "Beş yüz," derdim. "Ne zaman ödeyeceksin?" derlerdi. "Dönüşte..." derdim. "Ne kadarını vereceksin?" derlerdi. "Yarısından fazlasını," derdim. Yine gülerlerdi, davranırlardı keseye...

– Verir miydiniz yarısından fazlasını?

– Size şu tiyatro namusum üzerine kasem ederim: Kimseyi dolandırmadım. Aldıklarımın yarısını da her zaman ödedim.

– Hiç aldığınız borcu, kuruşu kuruşuna ödediniz mi?

– Ödedim. Üstelik rakı da ısmarladım. İnanır mısın? Tuhaf da bir şey oldu. Cebimde kalan yüzlükleri gören birisi, benden borç istedi. Bana ikraz eden aynı adama borç para verdim. Bu borcu da gidip, tabii bir daha istemedim.

– Kim bu adam?

– İsmi lazım değil.

– Şimdi ne iş yapıyor?

– Ne bileyim? O zamanlar peynir işi yapıyordu.

– Gidip istemedin mi parayı?

– Bunu ömrümde yapmadım. Borç isterim, o başka mesele... Ama, alacağımı isteyemem.

Kör Halit, yerinden doğrulmuştu:

– Ulan! O adamı ben tanıyorum. Hasan Tahsin Sarıca, değil mi? Yahu, o bugün milyoner be! Saffet oğlum! Sen bir kâğıt yazarsın, ben giderim, o parayı, diş söker gibi alırım. Ne kadardı?

– İki yüz elli lira kadar bir şey...

– Biz bu para ile İstanbul'dan üç yüz kilometre uzakta her yere gidebiliriz. Hem de on beş gün iş yapmamak şartıyla...

Moruk Salih:

– Öğleyin çay, simit bize; akşam beyaz peynir, domates, ekmek yine bize. Akşamüstleri yarım kiloluk Kulüp, Saffet Bey'le size... geçiniriz.

Kör Halit:

– Ulan Salih! Gözüne dizine dursun, be! Az mı rakımı içtin!

Salih:

– Şaka ettik be, Halit Bey! Çocuk musun? Ama, hani yapmadığımız şeyler de değil!

Kör Halit:

– Zavallı Saffet, üzümle ekmek yerken, biz seninle belediye lokantasında, neydi o kuşun adı? Sığırcık mıydı? Sığırcık kızartması ile şarap içmiştik, hani!..

Saffet Ferit:

– Vay namussuzlar, vay! Bana da, keresteci Hasan ısmarladı, demiştiniz. Vay köpoğlular!

Dayı Emin, "Efendiler!.." diye başlar başlamaz, hepsi birden:

– Aman Emin! Diskur geçeceksen, vazgeç!

Emin hiç bozulmadı. Yine, "Efendiler!" dedi. "Susacak mısınız?" demedi, "efendiler" dedikten sonra sanki bir sorgu işareti koymuştu. Ses çıkaran olmadı. Kafalarını önlerine mütevekkil eğdiler. Emin'i fazla kızdırıp işi büsbütün bozmamayı daha münasip bulmuş gibiydiler.

Emin aldı:

– Diskur geçecek değilim, ama... vaziyet de gün gibi aşikâr... Yani, kumpanya her zamanki gibi parasızdır. Hazırda hiçbir şey yoktur. O kadar ki, kafada yapılmış projeler, kâğıt üstüne bile dökülmemiştir. En lüzumlusundan en lüzumsuzuna kadar görünürde hiçbir şey yoktur. Eşhas-ı perde müstesna.

Emin durdu. Kahveciye seslendi. Ötekiler, dut yemiş bülbüle dönmüşlerdi. Emin önce, deminden beri herkesin aklında olan meseleyi halletti: Kahve paralarını ödedi. Masanın üstüne bir yirmi beşlik bahşiş attı. Garson masadan, "Teşekkür ederim, Emin ağabey!" deyip de ayrılır ayrılmaz;

– Bununla beraber, mademki bizler ortadayız. Karar verelim: Bu işi yapacak mıyız, yapmayacak mıyız? dedi.

Cevap verecekler oldu. Emin bir işaretle onları susturdu. Devam etti:

– Yapacaksak, şimdi burdan ayrılırız. Yol parasını temin edecek arkadaşa şimdiden minnettarız. Bunu ben mi temin ederim, Saffet Ferit mi? Halit mi? Moruk Salih mi? Yoksa Suat'la Recai mi? Ondan ötesi, haftaya bu saatte burda toplandığımız zaman kararlaşır. İlk yapacağımız şey, kumpanya ismiyle uğraşıp durmaktan vazgeçmemizdir. Sonrası kolay! Gözlerinizden anlıyorum ki, karar kat'idir. Pekâlâ! Biz bu işin fedaisi olduk artık. "Bir turneye çıkalım, yahu!" dedi miydi, birisi; bizde uyku, rahat arama. Bir haftadır ben de sizin gibiyim. Bir kumpanyaya lazım olacak ne gibi şeyler varsa, evden mi olur, komşudan mı olur, arkadaştan mı olur, yoksa beş-on para ile âriyet mi alınır, bunların hepsini yapacağımıza eminim. Zaten de Emin(iz) ya!

Herkes ister istemez güldü. Dayı Emin de demek karar vermişti. Bu iş olacaktı. Saffet Ferit'in asılmış kaşları düştü. Halit'in uçan rengine kan geldi. Laf söylemeye hazırlandılar. Emin yine susturdu:

– Artık lafı bırakalım. Haftaya, yol parasını beşer onar temine çalışalım. Ortaya koyalım, basıp gidelim. Yalnız bununla sanmayın ki kumpanyanın müdürü, rejisörü, başı buyruğu yoktur. Onu demek istemiyorum. Kumpanyamızın müdürü Halit'tir. Her şey ona aittir. Maaşları, yahut haftalıkları o bildiği gibi tanzim eder. Baş aktörümüz Saffet Ferit'tir. Komiğimiz yine Halit'le benim. Yani demek istiyorum ki, iş çorbaya hiçbir zaman dönemez. Herkes vazifesini bilsin. Haftaya da kat'i karar verilsin. Üç gün içinde de yola çıkılsın. Eli-

mizde on bin lira olsa da kumpanya kursak, şuradan hiçbir eksiksiz turneye çıksak da o; bu akşam ipipullah sivri külah gitsek de o... Mesele, gideceğimiz yerin havasına bağlı. Gideceğimiz kasabada iki yazlık sinema varsa, hapı yutmuşuzdur. Daha bizim halk, kanlı canlı Türkçe konuşmakla hayal perdesinde bir başka dublaj Türkçesi arasındaki farkı tadıp anlayamadı. Sinema...

Saffet Ferit;

– Buraya kadar iyi, diye sözünü kesti, diskur şimdi başlıyor; kes!..

Emin hırsını almıştı. Sustu. Bu sefer Saffet Ferit:

– Yol parasını temin etmek kimseye düşmez. Halit ile bana düşer. Her zaman biz ikimiz kurduk kumpanyayı. Kimseden para almadık. Para verdik. Kimsenin hakkını yemeye de çalışmadık. Haftalık veremedikse, iş yapamamışızdır. Belki turnede bazı arkadaşlardan yardım da gördük. İnkâr etmeyiz. Minnettarız. Lakin, hiçbir zaman yol parasını kumpanya efradına temin ettirmedik.

Emin'in yüzüne dik dik baktı:

– Yine de ettirmeyiz, Emin.

Suat atıldı:

– Borç olarak da kabul etmez misiniz, Saffet Bey?

– O başka mesele...

Emin hepsini buz gibi eden bir kahkaha attı. Saffet Ferit boynunu büktü. Sustular. Saffet Ferit'in borç almadığı insan demeyelim de, borç istemediği kimse kalmamıştı. Hiçbir zaman borcunu ödememiştir. Bununla beraber, kendisinde para olduğu zaman, hiç sorup sual etmeden, hatta bazen gizlice, muhtaç arkadaşların cebine para

koyduğu olmuştur. Bu yaptığını da her zaman unutmuştur. Hem sahiden, candan unutmuştur. Kimbilir, Dayı Emin'in de cebine, sarhoşluğa getirip kaç defa para koymuştur, diye düşünmelidir.

Meclisteki soğuk hava, Emin'in pişman olması, Saffet Ferit'in boynuna sarılmasıyla neticelendi. Haftaya aynı saatte buluşmak üzere ayrıldılar.

*
* *

Kahveden Kör Halit'le Saffet Ferit, en son beraber çıktılar. Halit'in kafası bu toplantı devamınca, hep Ferit'in söylediği bir sözün üzerinde saplanıp kalmıştı. Bu işten, toplantı esnasında söz açsa, aktörün razı olmayacağını düşünerek susmuştu. Yalnız kaldıkları zaman, yine bir türlü açamadı. Aktör zıpırın biriydi. Bir defa, hayır, dedi miydi, dünya yıkılsa, geri dönmez, ayak direrdi. İyisi mi, işi bir punduna getirmeliydi.

– Saffet, dedi, bende birkaç kuruş var. Bir şişe rakı alalım. Şu köfteciye girelim. Hafiften demlenelim.

– Bırak, beni kandırma Halit, valde bekler.

– Valdenin birinci bekleyişi değil ya. Bekler de uyur.

– Orası da öyle, dedi Saffet.

– Hadi yürü öyleyse.

Bir şişe rakı alıp köfteciye girdiler. Her ikisinin de birbirine söyleyecekleri vardı. Birinci şişe bitinceye kadar söyleyecekleri lafın hep etrafında dolaştılar. Ancak ikinci şişe açılıp birer kadeh çekildikten sonra, nereden başlayacaklarını hesaplayabildiler.

Aktör, lafı getirip getirip kumpanyanın nisâ tâifesinde bitiriyordu. Halit'in bahsettiği genç kı-

zın gelmesine şiddetle muarızdı. Ama, Saffet'in asıl maksadı, kızın muhakkak trupla beraber gelmesiydi. Kızı görmüştü. Fevkalade güzel bir kızdı. Bir beli vardı, aman Yarabbi! Bir kaşları vardı, ta şakaklarına kadar uzanıyordu. Ya o çekik, badem gözleri! O kalınca dudakları! O güneş yanığı kolları üzerindeki pırıl pırıl, sarı sarı parlak tüyleri! O boyun neydi, Yarabbi! Ne müthiş beyazlıklar, çukurlar vaat ediyordu.

Saffet Ferit, genç kızın gelmemesi için ısrar ederse, Kör Halit inat edecek, kız da gelecekti. Böyle olunca da Saffet Ferit için kızla işi pişirmek bir saat meselesi haline gelecekti. Turnenin de tadı çıkacaktı.

Halit birdenbire;

– Sen kızın gelmemesini mi istiyorsun? Peki! dedi.

Aktör bir an şaşaladı. Halit devam etti:

– Öyle olsun! Yalnız benim de senden bir ricam var; sen demin kahvede konuşurken bir şey söylemiştin. Sahiden tüccar Hasan Tahsin'den alacağın var mı?

– Halit, ben hiç yalan söyledim mi?

– Öyleyse, yaz bana bir tezkere. Bilirim, sen kendin gidip istemeyeceksin. Gideyim alayım şu parayı. Çok zengin adam diyorlar, onun için. Senin gibi bir çulsuza borçlu kalmak ister mi?

– İşte bunu yapamam. Ömrümde kime borç verdimse unutmuşumdur. Bunu unutmadığıma müteessifim. Gidip kendim istemekle, seni gönderip istetmek arasında ben fark görmüyorum. Neden, dersen: Azizim, sana ben tezkereyi vereceğim. Sen kalkıp gideceksin. Ben oturduğum yerde dokuz doğuracağım da ondan: "İşte, Halit,

şimdi Tahsin'in yazıhanesinin önünde. Kapıdan içeriye girdi. Karşı karşıyalar. Halit mektubu çıkardı. Tahsin eline aldı. Zarfı yırttı. Okuyor..." Aman Yarabbi! Kendim götürmüş gibi, yerin dibine geçiyorum.

– O halde kız da gelir?

– Birader! Kızın gelip gelmemesi bana vız gelir! Zaten ben tezkereyi yazsam bile, elin zavallı belki de istidatlı kızının istikbaline mani oldum diye içimi yiyecek, sana, "Kızı getirebilirsin," diyecektim.

– Sahi mi? Gelsin mi, Saffet?

– Gelsin be kardeşim! Hepimiz göz kulak oluruz. Sesi de güzelmiş. O boyla sahneye pek gitmez ama... Sonra yüzü de pek ablak. Konuşması da pek mahalle kızı, ama, naparsın, mademki sen zorluyorsun.

– İyi yürekli adamsın Saffet!

İkinci şişe de boşalmak üzereydi. Halit işi bir türlü açamıyor, geveleyip duruyordu. Saffet Ferit bu aralık kendi kendine muhakemeler yürütmüş, borç istemeye utanmadığı halde, borçludan, hem de zengin bir borçludan alacağını istemenin o kadar sıkılacak şey olmadığına kanaat getirmiş, Halit bu bahsi ne zaman açacak diye bekliyor, şarkı mırıldanıyordu. Zavallı Halit'in bu bahsi tekrar kolay kolay açamayacağını biliyordu. "Halit, bu bahsi kes!" dedi miydi, bittiydi.

Halit nihayet kararını verdi. Olursa olur, olmazsa olmazdı. Bu Saffet'le bir daha selamı sabahı keserdi.

– Büyük aktör! diye başladı.

Saffet Ferit hayretle gözlerini açtı.

– Büyük aktörsün, Saffet, dedi. Seni ben bi-

lirim... Altından kalkamayacağın rol yoktur. İstediğin zaman tuluat yaparsın, istediğin zaman ezberden bütün Otello'yu kitap gibi okursun. En modern piyesleri çıkarırsın. Hangi rolü yapacağını aklın keserse, en küçük rol bile olsa, küçümsemez, istersen birinci roldeki aktörü kepaze edersin. İstersen komikle komik olursun. Namussuzum, büyük aktörsün, Saffet!

Halit sustu. Saffet Ferit, bu lafların büyüsüne, altından çıkacağını umduğu teklifi bildiği halde, kendini kaptırmamazlık edemedi. Yarı mütevazı, yarı inanmış;

– Mübalağa etme, dedi. Yok! Ben de senin için aynı lafları söyleyeyim istiyorsan, hava alırsın!

– Ben kıymetimi bilirim, azizim. Ben tiyatro müdürü doğmuşum. Haklı mıyım, söyle?

– Orasına, evet.

– İyi aktör olmadığıma da şükrederim. Siz... Sen memleketin en iyi aktörüsün. Seni piyazlıyorum sanma! Seninle ancak Burhanettinler, Raşitler, Muhsinler boy ölçüşebilir. Bu böyle oğlum! Ben buna iman etmişim. Ama, ne oldunuz? İçinizden bir Muhsin hayatını yoluna koyabildi ve eline beş-on para geçiyor. İtibarı varsa, o da benim gibi rejisörlüğü, idaresi sayesinde. Aktörlüğünden mi? Ona göre ne aktörlerimiz vardı. Hepsi açlıktan ölüp gittiler. İsimleri lazım değil...

– Yok, Muhsin fena aktör değildir.

– İyidir. Fena diyen yok. Konuşuyoruz.

– Sen beni şeyde gördün mü, Halit?

– Nede?..

– Taş Parçası'nda.

– Kaç defa Saffetçiğim...

– Nasıldım?

– Sen bir onda, bir de neydi o, hani... Canım, hani Darülbedayi'de oynarlar. Bir turnede bize de oynatmıştın. İsmini unuttum yahu. Söyle...

– Hamlet?

– Ha, evet Hamlet'te... Doğrusu, yani Avrupalı aktör ayarında oynamıştın, namussuzum, Saffet!

– Biz Hamlet'i ne zaman oynadık yahu? Yanılıyorsun. O başkaydı. Neyse Halit, şimdi bir piyes yazdım: "Kırmızı Şemsiyeli Kontes", yarı tuluat, yarı yazılmış oynanacak. Bir gözünle ağlarken, ötekiyle güleceksin.

– Öyleyse benim için yazılmamış... Herhalde ilk günlerde "bunu geçeceğiz" diye diretmeyeceksin.

– İlk günlerde değil ama, şöyle bir-iki hafta sonra...

– Ha şöyle!

– Sen de birader, her şey olmuş bitmiş gibi konuşuyorsun.

Halit tam fırsatı yakalamıştı, kaçırmadı:

– Her şey sana bağlı, aktör...

– Bana mı?

– Tabii sana, Saffet... Beyhude yere, olmaz diye ısrar ediyorsun. Ben zorlamıyorum ama, sanki borç istemekle alacağını istemek arasındaki fark karınca ile deve imiş gibi.

– Hangisi karınca, hangisi deve?

Halit, cevabın tonundan, aktörün yumuşadığını hissetti. Yüzü güldü;

– Mesele utanmakta ise, dedi, para istemeye hiç sıkılmadığına göre, borç istemek karınca. Ötekisi, verdiğin parayı, yani alacağını, hem de

milyoner olmuş birisinden istemek de deve; tabii sana göre...

– Vallahi Halit, bilmezsin... Tabiat bu yahu! Borç istemeye hiç utanmam. Verirse ne âlâ! İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara, der, işin içinden çıkarım...

– Peki, ulan öteki de öyle be! Vermezse ne âlâ! Ne yapalım? Mademki isteyenin yüzü bir defa kara, sen de borç isteyeceğine, alacağını istersin, yüzün bir defa kara olur.

– Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Olmaz demiyorum ama, beni seversen başka bir şey yapalım. Ben sana tezkereyi yazayım. Ama, borç isteyeyim heriften, ne dersin? Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.

– O halde kendin git. "Bana borç ver," de... Bu sefer herif hatırlamasın senden borç aldığını, kasasını açsın: "Vallahi de yok Saffet, billahi de yok, bu sıra çok fenayız"ı yapıştırsın. İş yok bunda, Saffet!

– Dur düşünelim öyleyse... Nasıl bir şey yazalım? Dur bakalım, bir-iki müsvedde yapalım.

Kalem kâğıt çıkardılar. Beş-on müsvedde yaptılar. Nihayet şu mektupta karar kılındı:

Pek sevgili ağabeyim,

Bilmem beni hatırlar mısınız? Ben, aktör Saffet Ferit! Kaç senedir görüşmedik. Biz yine aktörlükle ömrümüzü heba etmekte berdevamız. Size gelince: İşinizin iyi gittiğini duyuyor, memleketin tanınmış, muteber tüccarlarından olduğunuzu işiterek iftihar ediyoruz. Sizden ricam şu ağabey: Bir turneye çıkmak arzusundayız. Bilmem eski günleri hatırlar mısınız? Bir

zamanlar birbirimize karşı mütekabil iyilikler yaparken hep bendeniz size borçlu kalırdım. Bir türlü de minnettarlığımı nasıl ödeyeceğimi bilemezdim. Bir fırsatını bekler dururdum. Allah bana da bir gün minnettarlığımı ödemek fırsatını vermişti. Herhalde hatırlarsınız. Defterinizin bir kenarcığına işaret etmiştiniz. Her zaman minnettarınızım Tahsin ağabey! Bu sefer bizi yine ihya eden siz olacaksınız! Ellerinizden öperim, bey ağabeyciğim. Tezkereyi getiren arkadaş tiyatromuzun müdürüdür. Emniyete şayan olduğunu söylemeyi zevaitten addederim. Himmetinize şimdiden teşekkürler eder, ellerinizden defaatle bus ederim, efendim.

Her zaman minnettarınız
Saffet Ferit

Halit koştu, bir zarf aldı. Tezkereyi içine koydular. Son kadehleri de tüccar Tahsin Bey'in şerefine içtiler.

– Sorarsa ne diyeyim, Saffet?

– Neyi sorarsa?

– "Bu rakam kaçtı" diye.

– Yahu bunlar tüccar be! Bizim gibi mi? Muhakkak bir yere çiziktirmiştir.

– Belki çiziktirdiği defteri kaybetmiştir.

– Etsin etmesin, sen bir şey söyleme.

– Ben söylemem. O sorarsa, diyorum.

– O mu sorarsa?

– O sorarsa, ya!..

– İki yüz elliydi. İki yüz elli, dersin.

– Üç yüzmüş diyeyim.

– İki yüz elli, üç yüzmüş dersin.

– Ne kadara ihtiyacınız var, derse... Der a...

– Demez a!

– Der a!

– Derse, "Beş yüz, beyefendi," dersin. "Biz size borçlanalım, iki yüz elli lira bu sefer de. Turnede iken namınıza göndeririz."

– Gönderir miyiz?

– Göndeririz.

Paralar ceplerine girmiş gibi memnundular. Yarın sabah buluşmak üzere ayrıldılar. Kör Halit:

– Yarın sabah onda, Küllük'te.

Saffet Ferit:

– Öyle olsun.

Aksaray tramvayına yetişmek üzere koştu. Kört Halit memnun, elleri cebinde Sultanahmet'e doğru yürümeye başladı.

Yürüyor, düşünüyordu. İşte yirmi gündür kafası durmadan işlemişti. En küçüğünden en büyüğüne kadar her müşkülü halletmiş, iş sonunda her zamanki gibi gelip paraya dayanmıştı. Şu para bir tarafa bırakılabilseydi, kumpanya hazırdı. İş; hemen ne var ne yok, yüklenip yola çıkmaya, meçhul, hayali, tiyatrosever, halkı uyanık bir kaza merkezi bulmaya kalıyordu. Acaba yarın para işini de halledebilecekler miydi? Ettiler miydi, tamam! Şöyle yirmi beş-otuz bin nüfuslu bir kasaba, haftada bir tiyatroya gitmeden edemeyen iki bin kişilik, tiyatro kızlarına hediye vermekten çekinmeyen, onlardan da fazla bir şey beklemeyen az edepsiz beş-on tüccar, aktörlerle beraber içmekten, beraber gezmekten hoşlanan on-on beş yarı okumuş genç. Bütün bir yaz su kenarları, bağ âlemleri, kuzu kızartmaları, rakı sofraları... Kasabayı yatsıdan sonra çın çın öttüren bir büğlü, bir davul, bir gırnata, cızırdayan lüks lambaları, sı-

cak, ağır, ağustosböcekli, içinde ay yüzen geceler... Hülasa sakin, zengin, mesut bir kasaba!.. Böyle bir kasabada yerleşip kalmak...

Eskiden böyle düşünmezdi. Kasabadan kasabaya, vilayetten vilayete gezmeyi tercih ederdi. Bakındı, ihtiyarlamıştı! Kendi kendine:

"Otuz sekiz diyoruz ama, yaş kırk iki. Vay anasını!.. Daha dün gibi bir şey: vay anasını!"

Doğru, o hiçbir zaman iyi aktör olmadı. Ama, istemedi de olmadı. İkinci derecede rollerde vazifesini aksamadan yapmaktan başka bir iddiası da yoktu. Onun gayesi, kumpanya müdürlüğü, rejisörlüktü. Aktörden anlardı.

Tuluat, ortaoyunu değil ya, onun da bir sahnesi vardır. Bir dekoru, hatta bir kitabı, bir suflörü vardır. Sahne zengin olmalı. Emin'in lafı boş. Zengin olursa bir kıymeti vardır. Farzedin ki, "Demirhane Müdürü"nü oynuyorsunuz. Aktör, o her günkü pırtısını giyip de sahneye çıkarsa –ağzıyla kuş tutsa– seyirciye Demirhane Müdürü olduğunu yutturamaz. Seyirci dediğin, Nasrettin Hoca'yı kötü elbiseleriyle gittiği zaman kovan, kürkünü giyip gittiği zaman da buyur eden ev sahibine benzer.

Bunları söylediği zaman gerçi otuz yaşında idi. Ama şimdi de kafasını değiştirmemişti. Boş laf Emin'inki... Naşit şöyle yaparmış... Herkes Naşit olabilir mi? Olamıyoruz diye de tiyatrodan vaz mı geçeceğiz? Otuz yaş! Otuz yaşında iken bir kumpanya kurmaya karar verdi miydi, borç eder harç eder, kurardı. Para kazanmaz mıydı? Ne demek kazanmamak?

Cüzdanı banknottan taştığı günler oldu. Ne demişti Saffet Ferit onun için? Saffet Ferit, kopuk bir gününde Beyoğlu kahvelerinden birinde otu-

rurken, tuluatçı komik Salak Refik caddeden geçiyormuş, çağırmış;

– Refik, demiş, bir on liralık bozabilir misin?

Salak soyadına aldanmamalı, anasının gözü;

– Bozarım bey ağabey, demiş.

– Elli lira?

– Bozarım.

– Yüz lira?

– Bozarım ağabey.

– Bir tek lira?

– Ufaklığım yok, ağabey.

Saffet Ferit, Refik'in yüzüne mahzun mahzun bakmış, anlamış ki Refik'te metelik yok. Sözü değiştirmiş;

– Kör Halit nerelerde? demiş.

– Kemalpaşa kazasındaymış. İki aydır sürtüyormuş...

– Öyleyse yürü ulan, demiş. Gidelim Kemalpaşa'ya da para nasıl bozulur, sana göstereyim.

Kalkmışlar, bütün İstanbul'u dolaşmışlar. Yirmi papel borç bulabilmişler. Ertesi sabah Bursa'ya müteveccihen hareket etmek üzere erkenden evlerine gitmeye niyet etmişler. Paraların yarısı Saffet'te, yarısı merhum Refik'te imiş. Refik demiş ki:

– Saffet ağabey! Ya sen bize gel, ya ben sende kalayım. Birbirimizi sürgü kilit kilitlemezsek bu parayı ezer, yarın sabah Bursa vapuruna binemeyiz.

– Peki, size gidelim, demiş Saffet.

Kumkapı'ya inmişler. Saffet bir şişe rakı almaktan söz açacak olmuş; Refik kaşlarını çatmış. Bir ara uzaklardan Yenikapı gazinolarının şarkı sesleri kulaklarına gelmiş. Refik:

– Ağabey, Hıristo'ya kadar uzansak mı? Bir ahbap bulur, çekerdik.

Saffet;

– Olmaz evlat, demiş. Sen beni ne sandın? Cebinde parası varken, bir başkasının rakısını içen, içip de bir karafaki de kendisi ısmarlamayan adam kimse, onu Sultanahmet Meydanında Çingene olur asarım. Olmaz, evlat!

Hâsılı kelam, kararları kat'i: Refik'in valdesine oda kapılarını kilitletmişler, erkenden yatmışlar. Bir ramazan gecesiymiş. Kadıncağız sahura kalkmış. "Şu Saffet Bey oruç tutmaz ama nohutlu pilavla üzüm hoşafına bayılır," demiş, "uyandırayım da yesin."

Kapıyı vurmuş, seslenmiş:

– Saffet Bey! Saffet Bey!

Ses alamayınca dönüp giderken, "Bir de bizim oğlanın kapısını vurayım," demiş:

– Refik, Refik! Gel bir üzüm hoşafı iç!..

Refik'in uykusu pek hafifti. Şöyle bir tek gözle uyurdu. Ses çıkmayınca, kadın şüphelenmiş, içeriye girmiş, yatak bozulmamış bile. Öteki odaya koşmuş, kapıyı açmış; Saffet Ferit'i koydunsa bul. Her ikisinin de pencereleri fora!.. Soluğu biri Beyoğlu'nda, ötekisi Yenikapı'da almış. O zamanlar ikisinin de tam şöhretli zamanı. Hani biraz daha bu iki sanatkârı da bizim o zamanki fıkara kumpanyamıza alacak; İzmir, Muğla, Burdur, Manisa, Adana, Mersin, Antalya dolaşacaktık. Olmadı.

Verselerdi paraları Refik'in annesine. Kapılarını da sürgülemeden uyusalardı ya... Uyuyamazlardı ki... Yine bir yolunu bulup ihtiyar kadını kandırırlardı. Bir akşam, Refik'lerde içiyorduk. Bu hikâyeyi anlattılar. Gülüştük. İhtiyar kadın;

– Verseydiniz ya paraları bana, dedi.

Saffet:

– İyi ki vermedik, hanım teyze.

– Neden, Saffet Bey?

Saffet Ferit gülerek Refik'e bakıyordu.

– Bu adamı görüyor musun anne? dedi, insanı ana katili eder.

Ben kahkahayı bastım. Kadıncağız önce bir şey anlamadı. Ahmak ahmak ikisinin yüzüne baktı. Sonra mutfağa doğru yürüdü. Bir aralık bahçeye açılan mutfağın kapısında gözüktü. Pürneşe idi. Yanımıza geldi. Taratorlu patlıcan kızartmasını masaya bıraktı;

– Refik, dedi, salak sen değilsin, benim. Belki de benden, sana bir parça geçmiştir. Saffet Bey'in demin söylediğini şimdi anlıyorum, taratorlu yaparken. İlahi Saffet Bey! İlahi Refik! Sahi beni kıtır kıtır keser miydin?

Para içinde yüzdüler, tutmadılar. Sefalet çektiler, neşelerini kaybetmediler. Her nankör mesleğin fedaileri gibi arkalarında hatıralar, masallar, hikâyeler, sergüzeştler bırakıp gittiler. Yani Refik merhum oldu, ötekisi sürünüyor. İyi adamlardı. Kimseye kötülük etmediler. Ellerine geçeni bu mesleğe harcadılar. Günler günü Saffet, "Prens Saffet'im," derdi. Prensler gibi yaşardı. Refik, aşağı kalmazdı. Paraları pantolonunun sağ cebinden çıkarır, kahvenin mermer masasının üstüne atardı;

– İhtiyacı olan, lazım olanı kadar alsın, derdi.

Kendisine masanın üstünde bir tek lira kalırsa ellerini tavana kaldırır;

– Buna da şükür, derdi.

Bu sırada bir arkadaş kahveden içeriye girer, masadan yırtık lirayı alırdı. O zaman Refik elleriyle masayı gösterir, gözlerini kahvenin tavanına diker;

– Buna da mı şükür?.. derdi.

*
* *

Ertesi sabah tam on bir buçukta buluşabildiler. Geciken Saffet Ferit oldu. Pek az lekeli gri bir kostüm giymişti. Pantolonunun ütüsü ustura gibi keskindi. Kolunda gabardin pardösüsü vardı. Hava da o gün dehşetli sıcaktı.

Halit onu baştan aşağı bir süzdükten sonra;

– Nihayet gelebildin, dedi.

Saffet Ferit:

– Mesele gelmekte ise, geldim a, rica ederim, kafamı kızdırma! Bu gece hiç uyumadım. Biraz dalsam... Galata'da yazıhanelere mi girmedim? Peşime polisler mi takılmadı? Otomobil altında mı kalmıyordum? Tüccar Tahsin Bey'in elime tutuşturduğu paraları yankesiciler mi kapmadı? Bütün gece pis pis rüya gördüm, uyudum, uyandım.

– Allah hayıra tebdil etsin!

– İster hayıra tebdil etsin, ister bayıra! Orası onun bileceği şey. Ben bunları iyiye yoramıyorum bir türlü.

– Şimdi lafı bırak. Benim karnım aç. Zaten herif de neredeyse yemeğe gider. Biz şuradan bir karnımızı doyuralım.

– Ben de sana onu teklif edecektim. Aç ayı oynamaz. Benim de karnım zil çalıyor.

Bahçeli lokantanın bir masasına karşılıklı oturdular.

Halit;

– Garson! diye bağırdı. Bana bir haşlama et...

– Siz beyim?

Saffet:

– Bana da öyle.

Haşlama eti büyük ekmekler doğrayarak, büyük laf etmeden yediler. Listeyi ikinci yemek için uzun uzun gözden geçirdikten sonra garsonu çağırıp sordular:

– Garson, bu fasulye konserve mi, taze mi?

– Taze fasulye beyim.

– Bu zamanda çıkar mı yahu?

– Beyim, patlıcan bile çıktı. Antalya'dan, Mersin'den geliyor.

– Getir öyleyse, ne duruyorsun, birader?

– Başka bir emriniz var mı?

– Hele bir fasulyeyi yiyelim bakalım.

– Hayır, beklemeyesiniz diye.

– Tatlılardan ne var?

– Kadın göbeği.

– Aman, getir birader! Benimkisi iki porsiyon olsun. Yanına da iki tane tulumba tatlısı ekle. Şöyle bir tulumbanın başında göbeğine kadar çıplak bir şişman kadın...

Saffet daha söylenecekti. Garson çoktan uzaklaşmıştı. Halit;

– Gevezeliği bırak Allah aşkına! dedi. Garson da bizi lokantaya senede bir uğrarlar sanacak.

– Sen bu sene geldin miydi?

– Yooo... Sen?

– Ben iki senedir ayak basmadım. Köfteci lokanta sayılırsa biz de lokantaya gidiyoruz, demek-

tir. Kimi Pandeli'ye gider, kimi köfteciye. Köfteciye gidemeyen işkembeciye...

– İşkembeciye gidemeyen?

– Tahtalı köye.

Bu sırada fasulyeler geldi. Saffet;

– Fasulyeler teşrif etti, dedi.

Bir çatal aldı. Yüzünü buruşturdu:

– Nerede yerli ayşekadın, çalı? Nerede bu akasya tohumu...

Halit:

– Hesap da kabarıyor olmalı...

– Kaça fasulyeler?

– Seksen...

– Nesi? Çifti mi?

– Ayakkabı mı alıyorsun be? Porsiyonu.

– Vay anam vay! Ya haşlama et?

– Yetmiş beşer...

– Papelleri de hanım göbeklerine koy... Dur Allah aşkına! Sen miras mı yedin, Halit?

– Kim?

– Sen...

– O da nereden çıktı?

– Bunların parasını verecek kadar paran vardı da biz ne güne hâlâ para arıyoruz?

– Nelerin parasını?

– Zıkkımlandıklarımızın!

– Sen aklını peynir ekmekle mi yedin?

– Hayır, çayla simitle bitirdim.

– Bunların parasını sen vermeyecek miydin?

– Halit, kendine gel sayıyla!

– Namussuzum yetmiş beş kuruş var cebimde.

– Namussuzsun bende de bir yirmi beşlikle,

dört çeyrek, üç-beş tırtıllıdan başka bir şey varsa...

– Peki, ne diye "Karnımızı doyuralım," dedin?

– Onu ben demedim, sen dedin.

– Ben desem bile senin sorman lazım gelmez miydi, "Paran var mı?" diye.

– Hadi, benim sana sormam lazım gelirdi, diyelim. Bir hata ettik, sormadık. Ya senin bana, "Yemek ısmarlıyorsun ama, paran var mı, aktör?" demen lazım gelmez miydi?

– Gelmezdi.

– O neden o?

– Çünkü sen cebinde paran olmasa böyle şık giyinmez, koluna da pardösü takmazdın?

– İki saat sonra paramız olmayacak mı?

– Olacak.

– Olacaksa, neden ben sabahleyin pardösümü koluma takmayayım, neden tıraş olmayayım? Neden kravat takmayayım? Neden...

– Ha!.. Demek sen istikbal projeleri neticesine güvenerek şıklaşmıştın. Hani, "Fena rüya gördüm," diyordun...

– O lafın gelişi, birader. Umut söner mi? Sen mektepte kıraat kitabında okumadın mı? "Ümidi bir milletin gömülmez. Beyhude gayretin, mezarcı!"yı?

– Tü Allah müstahakını versin! Demek sen bugün pardösünü koluna o umutla takmıştın?

Saffet Ferit cevap vermedi. Yanıbaşındaki portmantoya astığı pardösüsüne daldı. Pardösüyü kaptığı gibi, Halit'e;

– Sen bekle, dedi, ben şimdi gelirim. Sakın benim kadın göbeği porsiyonuma sulanma!

Halit'in laf söylemesine vakit kalmadan Saffet Ferit pardösü kolunda uzaklaştı. Gitti gelmez, gitti gelmez... Garson, Halit'in etrafında fırdöner. Halit bir taraftan terlerken, öbür taraftan karşısında sahipsiz yatan kadın göbeklerini birer birer –tadını pek iyice kavrayamadan– atıştırır. Nihayet garsonun neredeyse, "Şu hesabı temizleseniz de..." demek üzere olduğu bir sırada pardösüsüz Saffet Ferit sökün eder:

– Garson, iki porsiyon bir tabakta hanım göbeği...

– Başüstüne, beyim!

Tatlılar temizlenir. Boğaziçi yakılır, kulpsuz okkalılar höpürdetilir. Hasan Tahsin Bey'in Galata'daki yazıhanesine gitmek üzere yola çıkılır.

Tüccar Tahsin Bey'in Ömer Âbit Hanındaki yazıhanesini Kör Halit, yalnız başına bulabilmek için epey zorluk çekti. O ne handı Allahım! Binalardan binalara demir köprüleri vardı. Katlardan katlara asansörler fırlıyor, merdivenler çifte çifte yükseliyor, insanın ayakları altında oynayan demir çubukların arasında, altta, karınca gibi insanlar geziyordu. Nihayet istediğini buldu. Buzlu bir camın üzerinde, "Hasan Tahsin Sarıca: ithalat-ihracat-zahire ve komisyon". Kapıyı vurdu. "Gir," dediler, girdi. Yüzünden babacan gözüken orta yaşlı, gözlüklü bir adam, ne istediğini sordu.

– Tahsin Bey'i göreceğim, dedi.

– Biraz bekleyeceksiniz. Buyurun, oturun!

Bir koltuğa gömüldü. Düşünceye daldı. Saffet Ferit onu, Ömer Âbit Hanının Halilpaşa Sokağındaki kapısında bırakmış, "Ben şurda, rıhtım kahvelerinden birisindeyim..." demiş, sıvışmıştı.

Saffet Ferit, bir zamanlar kapısında kocaman

nasırlı, alçıdan bir ayak bulunan kahveye girdi. Bir kenara yerleşti. Önce gazeteye göz gezdirdi. Sonra kahvenin içindeki Karadenizlilerin gürültülü konuşmalarına kulak verdi. Şu kahve halkı sanki Trabzon'un, Rize'nin, Hopa'nın bir tarafını getirip İstanbul'un ortasındaki bir kahveye yerleştirmişti.

Müşterilerin çoğunun yüzü, vücutları, hatta sesleri bir acayipti. Yüzleri geniş, kırmızıydı. Hepsi sert, üç günlük sakallı idiler. Sabahleyin tıraş olanlar bile öyle gözüküyordu: Tıraşsız. Bazılarının kulaklarından simsiyah kıllar fırlıyordu. Bazılarının geniş ağızlarında iri altın, kuron dişler parlıyordu. Hepsi reis, hepsi kaptan, hepsi de konuşmalarında kahraman insanlardı. Yüzleri korkunç, ciddi idi. Bu kadar korkunç, ciddi yüzlerin, sert, erkekçe lakırdıların ötesinde şu adamların ne kadar zalimce çocuk karakterde olduğuna, eğlenebilmek için neler yapabileceklerine şu vaka ile şahit oldu:

Bir köşede gayet ciddi bir tavırla gazete okuyan pejmürde kıyafetli, parlak tatlı mavi gözlü, sarışın sakallı, delik deşik şapkalı bir adam oturmuştu. O kocaman vücutlu, kuron dişli, kulaklarının içi kara kıllı adamlardan biri atıldı:

– Uyy, Hasan, gazeteyi ters tutayısın!

Hasan denilen pejmürde kıyafetli, oralı bile olmadı. Saffet Ferit dikkat etti. Adam gazeteyi sahiden ters tutuyordu.

– Sana deyurum Hasan, ters tutayısın.

Hasan gazeteyi biraz hızlı okur gibi;

– Susacak misun kaptan? dedi, fikrimi altüst edeyusun.

– Ula, ters tutayısın, öküz!

Hasan, cevap vermedi. Dönüp adama dik dik baktı. Gazeteyi düzeltti. Bu sefer adam;

– Hasan, gazeteyi düz tutayısın, dedi.

Hasan;

– Düz tutayirim elbet, dedi.

Adam güldü;

– Okumak bilmezsun Hasan, dedi, numara etma! Gene ters tutayısın.

– Hüseyin kaptan! Anandan, babandan düz gideceğüm ha! Susacak misun?

Kahve halkı gülmekten kırılıyordu. Bağırıyorlardı:

– Hasan, gazeteyi düz tutayısın.

– Hasan, gazeteyi ters tutayısın.

Hasan, gazeteyi çevirmekten bir hal olmuştu. Bu sırada, deminki adamdan daha göbekli, daha kıranta, daha kırmızı yanaklı; elleri, göbeği, dişleri daha çok altınlı; kulaklarıyla burnunun içi daha kıllı biri, yavaşça yerinden kalktı. İki büklüm yürüdü. Hasan'ın tuttuğu gazeteyi çakmağının ateşiyle yaktı. Hasan o kadar gazeteye dalmış gözüküyordu ki, ateş gazeteyi tamamen sarınca, yerinden fırladı:

– Aha, topunuzun anasını, avradını, kızını, kısrağını...

– Hasan sus! Sözünü bitireyim deme, yersin dumdumu...

Hasan'a iki tarafından yakılmış sigara verdiler; dili yandı. Hasan'ın şapkasının deliğine kâğıt geçirip yaktılar. Hasan'ın ensesinden cigara attılar... Hasan, "Namussuzlar!" diye bağırdıkça kocaman kocaman bağırışıp güldüler.

Saffet Ferit, Hasan'a acıdı. Gülebilmek için zavallı bir deliyi zıvanadan çıkarmayı, tiyatro

kumpanyasına değişeceklerini sandığı şu adamların memleketine şu vapurlar mı gider, diye rıhtıma daldı.

"Hey vapurlar, vapurlar!" diyordu içinden. "Beni alıp götürün! Öyle bir memlekete götürün ki, gülmekten kırılsınlar, ağlamaktan gözleri kör olsun! Çoluk çocuk, göbekli göbeksiz, kıllı kılsız, kadın erkek; zurna ile büğlünün sesine koşsun! Büyük büyük afişlerde:

'Saffet Ferit - En büyük facia artistimiz - Kumpanyamızın ve memleketimizin biricik aktörü, medarı iftiharı.'

'Dayı Emin - Naşit'ten sonra en büyük komik - Nesli tükenen bir tarzın son mümessili...'

'Sitâre - Kumpanyamızın güzelliği kadar oyunu da harika, en büyük kadın artisti'..."

Sitâre, turneye çıkarken götürecekleri kızın ismiydi. Saffet Ferit;

– Bu da nereden aklıma geldi? dedi.

Yine kahveye döndü. Yanındaki gürültülere pek kulak asmadan gazetesini okuyan yaşlıca bir adam da şimdi sessizce gülüyor, Hasan'a bakarak düşünceli kafa sallıyordu. Saffet Ferit'le göz göze gelince, adam;

– Bir kazadan sonra... dedi. Takası battı. Üç saat deniz üstünde kaldı. Sonra böyle oldu. Alırız, memlekete götürürüz, oturamaz, kaçar gelir İstanbul'a. Hep bu kahvededir. Zararsızdır, kimseye dokunmaz. İlişirsen küfreder. Çocuk gibidir zavallı!

Şu Halit de nerede kaldı yahu? Kahve şimdi sessizdi. Deli Hasan, bir masanın mermerine kafasını koymuş, uyumaya hazırlanıyordu. Takılan

olursa, şöyle bir kafasını kaldırıp baştan aşağı kahveyi süzüyor, muzipliği kimin yaptığını anlamaya çalışıyor, etraftan gülüyorlar, bazen kendisi de meçhul bir insana gülüyordu. Sonra uyku ile uyanıklık arasında gözlerini açıyor, sanki bir taka sesi duymuş gibi bir yere kulak veriyordu.

Halit kapıda gözüktüğü zaman, kahvede uyuyanlar pek çoğalmıştı. Hasan'a baka baka Saffet Ferit'in de gözleri bulanmış, içinden, Karadeniz sahilleri, yemyeşil bir Giresun kıyısı geçer gibi olmuştu. Tam dalmak üzereydi.

Saffet Ferit uyku sersemi, Halit'in yüzündeki karışıklığı göremedi. Halit gelip oturdu. Kahveciye çayını ısmarladı. Saffet Ferit'in Boğaziçi cigarasından bir tane aldı:

– Ya sen yalancının dikâlâsısın, yahut da dünya yüzünde insan denilen şey, bizim bilmediğimiz, anlayamadığımız bir canavar haline gelmiş. Bu görülmemiş, duyulmamış şey: Bir adam bu kadar zengin, bu kadar muteber bir adam olsun da, bir kırtıpil aktörün parasına tenezzül etsin.

– Evvela ağzını topla! Saniyen sükûnet bul! Salisen olup biteni hülcsaten anlat. Ağzını bozarsan ben de senden aşağı kalmam.

– Birader! Büyük artistsin, iyi aktörsün falan ama, pekâlâ da kırtıpilsin.

– Bana kırtıpil demezler, kibar düşkünü derler, enayi!.. Kırtıpil diye, senin gibi üstündeki elbise iğreti gibi durana derler. Sıfatları yerli yerinde kullan, tiyatro müdürü olacaksın, ayıp olur.

– Saffetçiğim! Yazıhaneyi güç bela bulduk. O ne hanmış, kardeşim! O ne hanmış! Onun kaç kapısı var, kaç asansörü var, kaç odası var, kaç merdiveni var, kaç?..

– Kaçma, yeter.

– Yetmez birader! O han değil, Eyfel Kulesi, birader!..

– Gördün mü?

– Kimi?

– Eyfel Kulesini.

– Resimlerini gördük a, birader! Demirden yapılmış değil mi? Bu hanın da, insanın ayağının altında zincir gibi şakırdayan, sallanan, beynessemâ vel'arz köprüleri var.

– Her ne hal ise, kısa kes.

– Neyse... Bu garip, esrarengiz, bin bir kapılı, bin bir odalı, köprülü möprülü berhanenin içinde dönüp dolaşırken, bir buzlu camın üstünde herifin ismini gördüm. Kapıyı vurdum. "Gir," dediler.

– Girdin. Herifin karşısına geçtin. "Beyim," dedin...

– Dur yahu, daha oraya gelmedik... Bir babacan zatın karşısında buldum kendimi... "Tahsin Bey yok mu?" dedim. "Şimdi gelirler," dedi. Hafifçe keçi kokan, yumuşak bir yerli maroken koltuğa kurulduk. Bekle bre bekle, bekle bre bekle... Tabii bu arada da gözlüklü efendi ile çene çalmaya başladık. Tahsin Bey'in hem taahhüt işi, hem komisyonculuk yaptığını, manifatura ithal edip kereste ihraç ettiğini, zahire borsasında göründüğünü, Amerika'dan siparişler beklediğini –Allah daha ziyade etsin– servetinin gayri menkuller bir yana, yarım milyonu geçtiğini öğrendik. Benim de dilim çözüldü; "Eh, öyleyse," deyiverdim adama, "bize olan ufacık bir borcunu eda etmeyecek adam değilmiş," deyivermemle, gözlüklü adamın beni baştan aşağıya soğuk bir nazarla süzmesi bir oldu.

– Tü Allah belanı versin! Bir çuval inciri...

– Gevezelik ettiğimi anladım ama, iş işten geçmişti. Adam;

"Bizim beyin size borcu mu var?" dedi. Ben;

"Yok efendim, ne münasebet!" dedim. "Bizim bir arkadaş vardır: Aktör Saffet Ferit. Gençliklerinde Hasan Tahsin Beyefendi ile pek sıkı fıkı arkadaşmışlar. İçtikleri su ayrı gitmezmiş. Bizim Saffet, beyefendiden hep borç alırmış. Allah razı olsun! O zamandan gönlü gani imiş Tahsin Bey'in. Bizim Saffet'te para ne gezer? Kazanmıştır ama, tutmamıştır. Her ne hal ise... Bir turnede birkaç kuruş yapmış, Tahsin Beyefendi de ona ağabeylik etmiş, 'Bende dursun paran!' demiş. Saffet çıkarıp birkaç kuruş bırakmış. Harpten evvel oluyor bu işler... Gel zaman git zaman, Saffet'le görüşememişler. Saffet de mahcup oğlan! Gidip Tahsin Bey'den parasını istememiş. Pek ihtiyacı da olmamış herhalde. Şimdi çok ihtiyacı var. Küçücük bir kumpanya kurduk. Bir turneye çıkalım, diyoruz. Tahsin Bey'i hatırladık. Yine bize himmet eder, dedik."

Adam:

"Ben bu uzun masaldan bir şey anlamadım. Siz mi Tahsin Bey'e, Tahsin Bey mi size medyun?"

"Kimse kimseye medyun değil, efendim. Hem ben iyice bilmiyorum," deyip kestim. "Elimde mektup var. Tahsin Bey'e vereceğim. Herhalde kendileri benden iyi bilirler."

Adam;

"Verin mektubu bana!" dedi.

Cart cart, zarfı yırttı. Okudu. Bir benim yüzüme, bir mektuba baktı. Bastı kahkahayı! Sonra

sağdan bir kapı açtı. Bir yere girdi. İçerden de kadın gülüşmeleri duydum. Biraz sonra girdiği kapıda, birbiri üstüne üç mütebessim kadın başı uzanıp bana baktılar. Bu sefer soldan, görünmez bir kapı açıldı. Şişman, güzel bir adam, çirkin bir sesle;

"Ne oluyoruz Rıza Efendi, Allah aşkına?" dedi.

"Beyefendi! Şu adam size bir tezkere getirmiş. Siz de rahatsız edilmemenizi emir buyurmuştunuz; beklettim. Pek gülünç bir şey, efendim! Güya siz bu adama mı, yoksa arkadaşına mı borçlu imişsiniz, güya..."

Güzel adam;

"Ben mi?" dedi.

Beni baştan aşağı süzdü. Tezkereyi okudu. Başını salladı. Yine bana baktı. Rıza Efendi'ye:

"Artık bunlar çok oluyor. Geçen gün de birisi gelmişti böyle. Desene İstanbul dolandırıcı ile dolmuş... Git, sen bir polis çağır bana, Rıza Efendi!"

Rıza Efendi gitmeye hazırlanırken, ben de ayağa kalktım. Şişman adam, Rıza Efendi'yi odasına aldı. Şaşırmıştım. Gideyim mi, bekleyeyim mi, ne yapacağımı bilemiyordum. Ama, en iyisi tüymekti. Tam sıvışacağım sırada Rıza Efendi, patronun kapısından geri geri yerlere kadar eğilerek çıkıyordu. Durmadan da, "Başüstüne efendim! Başüstüne efendim!" diyordu. Ben olduğum yerden kımıldamadım. Rıza Efendi kapıyı kapadı. Bana döndü;

"Bana bak!" dedi. "Hadi git. Yine verilmiş sadakan varmış; beyin iyi bir tarafına rastladın."

"Tezkeremi okudu; tanıdı bizim Saffet'i, değil mi?"

"Hâlâ tezkereden, Saffet'ten bahsediyor, sıkılmadan... Efendi! Ya seni kandırıp buraya göndermişler de dolandırıcılıktan, şantajcılıktan haberin yok; saf adamsın! Yahut da sen sahiden azılı cinsinden bir dolandırıcısın. Efendi, efendi! Bizim bey, bir kopuktan borç alır mı hiç? Hem kaç lira imiş?"

"İki yüz elli lira."

Tekrar odaya girdi. Az sonra patronu ile beraber çıktılar. Ben hemen etekledim;

"Efendim," dedim, "Saffet Ferit kulunuz?.."

Üzerime yürüdü. Kapıyı gösterdi;

"Bir kelime daha," dedi, "senin evvela pestilini ben çıkarırım. Sonra da karakolda çıkartırlar, anladın mı? Benim aktörden maktörden arkadaşım yoktur. Ne de kimseden ödünç para almışımdır. Tanımam, etmem, bilmem. Sen deli misin, be adam? Biz tüccarız. Öteye beriye para kaptıracak olsak ticaret yapabilir miydik? Hadi borçluyum diyelim. Hani senet, hani makbuz, hani ufacık bir mektup? Tüccarız; bono veririz, bono alırız. Borç alır, borç veririz. Ama, biz işimizi koskoca bankalarla görürüz, avanak! Bir aktörden iki yüz elli almışım; olur şey değil!"

"Efendim, bu iş harpten evvelki iş. Hem galiba borç almak filan da değil, zatıâlinize emanet bırakılmış..."

"Bana kimse emanet para bırakmadı. Hem senin aklın kesiyor mu, efendi? Harpten evvel bırakılan para şimdi mi istenir? Ben harpten evvel de tüccardım. Yeni zenginlerden değilim. Daha duruyor karşımda!.. Defol! Seni dolandırıcı yamağı seni!"

Kapıdan çıkarken Rıza Efendi'nin sağ ayağını

gayri nazik bir yerimde duyar gibi olmadığıma şükrederek muhterem tüccarın yazıhanesini terk ile, milyonerlere borç verip de alamayan itibarsız aktörlerin huzuruna şitabân oldum.

– Acaba herif bizim Tahsin değil miydi?

– Git bir bak istersen...

– Birader, sorup soruşturmadın mı? Nereliymiş, nerede otururmuş?

– Nasıl sormam, arkadaş? Asıl Samsunlu imişler.

– Evet...

– Şimdi Suadiye'ye taşınmışlar.

– Orasını geç. Vaktiyle?

– Vaktiyle Beyazıt'ta Soğanağa Mahallesinde oturmuşlar. Rıza Bey söyledi.

– Tamam. Bundan evvelki yazıhanesi?

– Bundan evvelki yazıhanesi de, Selamet Hanında imiş.

– Tamam.

– Samsun eşrafından, Sarıcaoğullarından Hacı Eşref Efendi'nin torunu imiş.

– O da tamam. Eee?

– Eee'si sağlık! Hem yahu, ben onu seninle, uzaktan da olsa, kaç defa beraber gördüm. Ta kendisi. Biraz daha şişman, biraz daha yakışıklı.

Artık konuşmadılar. Rıhtım kahvesini, rıhtımı, Ömer Âbit Hanını, Köprü'yü, Sirkeci'yi bir kenara bırakıp Sultanahmet Parkında bir kanepeye çökünceye kadar konuşmadılar. Orada da bu meseleden hiç açmadılar. Kalktılar, yine yürüye yürüye Şehzadebaşı'nda, her zaman toplandıkları kahveye yorgun, halsiz düştüler. Yine konuşmadılar. Bir ara Saffet;

– Ben eve kadar bir gidip geleyim. Sen beni bekle Halit, dedi.

Gitti. Bir saat sonra döndü. Halit'e;

– Git, bir zarf kâğıt al! dedi.

Kâğıda eski Türkçe yalnız bir tek kelime yazdı: "Hayret." Halit'e, yazmadan evvel sordu:

– Hayret, ha ile mi yazılır, hı ile mi?

– Hı ile...

– Ya hırt nasıl yazılır?

– Ha ile.

– Emin misin?

– İdadi birden kovulmayız ya!

– Öyleyse şu yazdığımı oku bakayım.

– Hırt...

– Bilemedin, kaldır küp! Bu, hayret. Ama, o enayi de senin gibi okuyacaktır. Zararı yok!

Zarfın içine bir başka tezkere daha koyarken, Halit;

– Ver okuyayım şunu, Saffet, dedi.

Verdi. Kâğıtta şu satırlar vardı:

Canı istediği zaman ödemek üzere Hasan Tahsin'e iki yüz elli lira borç veren enayi:

Saffet Ferit

Altında:

Canı çektiği zaman ödemek üzere Saffet Ferit nam aktör bozuntusundan ödünç 250 lira alan Hayret (Arap harfleriyle hı yazılacakken, ha ile yazılmış bir hırt):

Hasan Tahsin

Mektubu postaneye atmak üzere cebine yer-

leştirirken Saffet Ferit'in yüzünde hudutsuz bir acı, bir bitkinlik vardı. Dudaklarında bir çirkin bükülme, sanki gülüyordu. Gözlerinin adeta rengi uçmuştu. Bir şeyler söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Kafasına diline, yakası açılmadık küfürler birikiyordu. Ama bir tanesini söyleyemedi.

Öyle bir sövmek istiyordu ki, Karadenizli deli Hasan işitsin de şaşıp kalsın. Hatta öyle bir an geldi ki, Saffet Ferit, şapkasına bir yarım metre uzun değnek diksin, ucuna gazlı paçavralar sarsın, yaksın, sokaklara, "Deli Saffet'im ben!" diye fırlatsın, "dostlar beni bu hale getirdi," desin istedi. Gazeteleri ters tutsun...

Saffet Ferit şimdi hiçbir şey duymuyordu. Ne etraftaki insanların sesini, ne tavla pullarının tıkırtısını, ne de bozuk masadaki bilardo toplarının tıkırtısını... Dalmış gitmişti. Bir aralık kahveci gelip Halit'e;

– Halit ağabey, dedi, sizi bir delikanlı aradı. Hani o gözleri, gırtlağı fırlamış biri vardı ya, o.

– Ha, Suat! dedi Halit.

Bunu da duymadı Saffet Ferit. Gözleri bir noktaya dikildi. Düşünmedi, işitmedi, görmedi. Bu sırada onun eline bir cigara tutsan, bir yerine iğne batırsan, sinirleri her zaman yaptığı aksülameli göstermeyecek, muhakkak birkaç saniyelik bir gecikme ile cevap verecekti. Kessen kanı çıkmazdı. İnsanların büyük teessür anlarında, bir nevi dalışları vardır. Onları uyandırmak için sarsmak, tokatlamak lazım gelir. Saffet Ferit işte o anların ufak çapta bir benzerine tutulmuştu.

Halit;

– Ne oluyorsun, yahu? dedi.

Ama, yine duymadı. Neden sonra kendine

geldi. Etrafına hayretle, korkuyla baktı. Kendini topladığı zaman gözlerinin içine bir ihtiyarlık gelip çöktü. Bu gözler, dünkü Saffet Ferit'in gözlerinden yirmi yaş büyük bir Saffet Ferit'in gözleriydi. Başını salladı. Burnundan birkaç defa güldü. Bir şey söylemedi. Halit, halden anlar adamdı. O da düşünceye dalmış gibi yaptı. O, insanları aktörden iyi tanırdı. Böyle gelmiş, böyle gidiyordu. Para hiçbir zaman insanı adam etmezdi. İyisi mi, buldu mu yemeliydi. Yoksa, bizim bilemeyeceğimiz bir görüşe, bir ahlaka saplanırdı insan. Bu ahlakta yalnız, yalnız o para denilen şeyi her ne pahasına olursa olsun kazanmak vardı. Şeref de oydu. Ahlak da oydu. Namus da oydu. Bir bakıma doğru da. Onunla satın alınmayacak hiçbir şey yoktu: Pırlantasından insanına kadar. Şu Hasan Tahsin, iki yüz elli lirayı onun aptallığı yüzünden –bir izzetinefis meselesi yaparak– iade etmemişti. Ama, bu akşam herhangi bir dalkavuğun herhangi bir lakırdısına yüz lira harcayabilirdi. Bir güzel kıza beş yüz liralık bir elmas hediye edebilirdi. Bir övünebilmek için bu gece üç yüz liralık bir ziyafet çekebilirdi. Onun için Halit fazla üzülmedi. Azıcık üzüldüyse bile, insanların bu hale gelişinden doğan umutsuzluktan değil, parayı bulamadıkları içindi. Aktöre ne bakarsın! Aktör zayıf adamdı, tecrübesizdi. Hayatta böyle vakalarla demek hiç karşı karşıya gelmemişti ki, bu kadarla üzülebiliyordu. Halbuki şöyle düşünmeliydi: Bulursam yerim, bulamazsam sürterim. Bulduğum zaman prens, bulmadığım zaman büyük aktörüm. Hasan Tahsin denilen namussuz ise, parası olduğu için adamdır. Olmadığı gün –hele bir olmayagörsün– yeniden köpekleşecekti. Üzülmeye değmez.

Saffet Ferit'in iyice kendine geldiğini gören Halit;

– Sen daldın be Saffet, dedi. Amma da yaptın ha! Şey... Ne söyleyecektim? Ha, Suat bizi aramış. Bir haber mi var, dersin?

– Ne haberi olacak elin fıkarasında? Öyledir o zavallı! Turneye çıkacağız diye içi içine sığmıyordur.

Suat biraz sonra kahveden telaşla içeri girdi. Halindeki gayri tabiiliği yalnız Halit değil, aktör de –bütün dalgınlığına rağmen– hissetti.

– Hayrola Suat? dediler.

Suat;

– Annem... dedi. Sustu. Yutkundu. Halit'le Saffet, üzüntüyle beklediler. Suat yine, "Annem," dedi. Yine sustu.

– Ne oldu annene, Suat?

– Şey... Hiçbir şey olmadı. Anneme söylemiştim, turneye çıkacağız, diye de...

– İzin mi vermiyor? Zaten kaldı, oğlum, gitmiyoruz...

– Yok, izin veriyor. Paramız yok demiştim, turneye çıkmaya. Çıkardı, on altını varmış. "Bozdurun," dedi, "gidin. Dönüşte bana ödersiniz."

Halit:

– Nerede altınlar?

– Bende.

– Sabahtan beri onlarla mı geziyorsun? Hay ihtiyatsız, hay! Ver onları bana.

Bir sırmalı kese içindeki altınları Suat'tan aldı. Keseyi havaya atıp tuttu:

– Altın kaçtan gidiyor, kırk ikiden mi? Kırk bire okutsak... Hadi kırka okutsak, dört yüz papel. Yaşasın Zilha Hanım!

Suat da, Saffet de, Halit de çocuk gibi seviniyorlardı. Saffet;

– Bak şu Allahın işine! diyordu. Çobana keçilerini kaybettirir, buldurumuş sevindirmek için. Bak şu Allahın işine!

Sözünü bitirir bitirmez kafasına bir başka ihtimal gelip çöreklendi: "İnsan biraz düşünse," dedi kendi kendisine... "Böyle bir iş için bunu yapacak ana, baba, karı, kız kardeş, amca, dayı olamayacağını bulabilir; ne enayi imişim!" Şimdi sabit gözlerle Suat'a bakıyordu. Suat ise ondan habire gözlerini kaçırıyordu. Kör Halit, keseyi avcundan avcuna aktarmakla meşguldü. Aktör, nihayet Halit'le göz göze gelebildi. Halit, masum çocuklar gibi gülüyordu. Aktörü bir facia suratı takınmış görünce afalladı. Saffet Ferit'in gözlerinden akan düşüncesi, Halit'in beyninde şimşek gibi çaktı. Yüzündeki, gözündeki gülümseme donuverdi.

Şimdi ikisi de gözlerini Suat'a dikmiştiler. Suat bir Halit'e, bir ötekine bakıyor, gülümsemeye çalışıyordu. Baktı ki olmayacak, o da ciddileşti.

Halit'le Saffet;

– Doğru söyle! dediler.

O hâlâ anlamamazlığa vuruyordu:

– Neyi istiyorsunuz, Saffet Bey?

Onlar hiç cevap vermiyorlar, gözlerini kırpmadan Suat'a bakıyorlardı. Suat neden sonra anlamış gibi yaptı;

– Düşündüğünüz şeye bak! dedi. Öyle şey mi olur? Bizim valdeyi Halit ağabeyim tanır. Hiç ona böyle şey yapılır mı? Hem ben öyle delikanlı mıyım?

Halit'le Saffet, Suat'ın bu sözlerinden, artık şüpheleri kalmamış gibi davranmayı daha doğru

bulmuş olacaklar ki, başka şeylerden bahsetmeye başladılar. Suat'ın bütün gayretlerine rağmen, tiyatro turnesine dair pek yarım yamalak, pek sudan karar verdiler.

Suat tutunamayacağını anlayınca;

– Ben vapuru kaçırmayayım, gideyim, dedi.

– Hadi güle güle, Suat, dediler. Teşekkür ederiz. Pazartesiye arkadaşlarla bir karar veririz. Annene hürmetler!..

Halit'le Saffet yalnız kalınca, altınlardan hiç laf açmadılar. Ayrılırlarken, Halit;

– Yarın benimle Üsküdar'a gelir misin, Saffet? dedi. 11'de iskeledeyim.

Saffet Ferit;

– Muhakkak gelirim, dedi.

Ayrıldılar.

* * *

Tam saatinde buluştular. Üsküdar'a indikleri zaman, Halit;

– İstersen sen beni şurada bir kahvede bekle, dedi. Suat'ların evi epey uzaktır.

Saffet:

– Yok, geleyim ben de seninle. Çoktan... Senelerdir geçmedimdi Üsküdar'a. İstanbul'un bozulmamış bir semtidir. İnsanları namuslu fıkaradır. Bir tatlıca İstanbul köylüsüdürler. Bazen İstanbul'da meyhanede, kahvehanede başka türlü bir delikanlıya rastlarım. "Ulan," derim, kendi kendime, "şu oğlan ne Çeşmemeydanlı, ne Edirnekapılı, ne de Karagümrüklü; olsa olsa Üsküdarlıdır." Doğru çıkar.

– Hakkın var Saffet, Üsküdarlı bir başka şehirliye benzer. Bana öyle gelir ki, Üsküdar'da hiç zengin oturmaz. Üsküdar'ın külhanbeyi olur ama,

zıpırı, edepsizi olmaz. Sanki burada ne haine, ne nanköre, ne de kancık adama rastlanır. Üsküdar'ın delisi bile sakin, zararsız olur, gibime gelir.

– Üsküdar, İstanbul'dan Diyarbakır kadar uzaktır.

– Vallahi öyle! Mesela Kadıköylüde de, Kadıköylüyüm diyen bir taraf vardır ama, ne olsa Beyoğlu tarafı, İstanbul tarafı insanıdır. Halbuki adam, Üsküdarlı ile iki kelime konuşur konuşmaz, "Hemşerim, sen Üsküdarlısın," deyiverir. Kendine has bir konuşuşu, gülüşü, giyinişi vardır Üsküdarlının. Nasıl biz, Karadenizliyi lisanından hemen çakarsak, kendim için söylemiyorum ama, adamı, Üsküdarlıyı daha iki lakırdı eder etmez, anlayıverecek sanırım.

Arnavutkaldırımlı, minimini mescitli, sakin, karışık sokaklar... Cumbalı, kafesli, şahnişli, içleri tertemiz evler... İnsan bu evlerin içine burnunu soksa; çamaşır, sabun, ödağacı, nefis bir çamur kokusu duyar.

– İşte Yedi İncirler, işte Akzadeler, işte Borazancıbaşı, işte Salihpaşa Çeşmesi, işte Dört Yetimler, Sancak Sokağı, Deli Mehmet Çıkmazı, Hasan Almaz, Kirazlı Çeşme, İki Ahmetler, Baba Cafer, Belalı Dede...

– Ne söylenip duruyorsun, Halit?

– Ben çocukken bu sokakların isimleri böyleydi.

– Şimdi değişti mi?

– Bilmem.

– Baksana tabelalara...

– Bakamam. Korkarım, değiştirdiler diye.

– Tuhaf! İnsan şu isimlerin hepsinin tarihini çabucak, kendine göre yazıveriyor

– Hem de herkes başka bir masal.
– İsimlerin bir acayip tadı var.
– Şeftali gibi isimler.
– Karpuz gibi.
– Kavun gibi.
– Ünnap gibi.
– Döngel gibi.
– Yok, anasının gözü gibi!
– Üsküdar'da bir Anasının Gözü sokağı muhakkak vardır.

Gülüşerek yürüdüler. Bir tahta perdenin önünde durdular. Ev, dışarıdan gözükmüyordu. Büyükçe bir bahçenin ta dibinde olacaktı. Kapıda telden yapılmış bir halkayı yakalayıp çekince, içeride bir sığır boynu çıngırağı öttü. Ses sada çıkmadı. Birkaç defa daha kapıyı çaldılar. Ses veren olmadı. Cevap çıkmayınca kapıyı hafifçe ittiler. Açıldı. Karşılarına bir bahçe serildi. Siyah beyaz çakıldan mozaik bir yol, tahtaları simsiyah kesilmiş bir minnacık evin önüne kadar gidiyordu. Yol boyunca iki sıra fındık, şimşir ağaçları dizilmişti. Bahçe kuş cıvıltısı içindeydi. Bir kuyunun kapağı üstünde, kenarı parıl parıl kırmızı bakır kuşaklarla sarılı tahtadan bir kova gözüküyordu. Biraz ileride kocaman, ihtiyar bir dut ağacı, gökyüzüne uzamış gitmişti.

Biraz daha yürüyünce, çimenlerin arasında altın gibi sarı piliçleriyle bir kuluçka üzerlerine yürüdü. Bir kara kedi durup vahşi sarı gözleriyle onlara baktı. Ok gibi fırlayıp gitti. Pek yakınlarda kendisi gözükmeyen bir horoz öttü. Bir hayvan böğürdü. Evin önünde durmadan akan bir çeşmenin önüne vardılar. Çeşmenin üstündeki pencerelerin kenarında üç-dört kırmızı biberle, kaplama-

ya çakılmış kocaman bir temel çivisinde tozlu bir şişe, külrengi kesilmiş bir iple, eğilmiş, sarkıyordu. Saffet içinden, "Gül sirkesi," dedi. Sanki içinde bir şey titredi, bir şeyler hatırlar gibiydi. Gül sirkesinin kokusunu da duyar gibi oldu. Kapının el biçimindeki tokmağını vurdular. On iki-on üç yaşlarında böcek gibi siyah bir kız, kapıyı açtı;

– Buyurun! dedi.

– Suat Bey'in annesi evde mi?

– Evde efendim, buyurun!

Sanki bekleniyorlarmış gibiydi. Kapıdan girince, taze mayıs kokusu burunlarına çarptı. Yer mayısla yeni sıvanmış, kurumuştu. Pırıl pırıl samanları parlıyordu. Ayakkaplarını çıkardılar. Küçük Arap kızı, onları ellerinden aldı.

Toprak zeminin üzerine uzunlamasına konmuş tahtaların üstünden pek serin bir alacakaranlığa doğru yürüdüler. Tahtalar, onları bir merdivenin önüne getirdi. Altı-yedi ayak bir merdiven çıktılar. Kışlık yün perdesi hâlâ kalkmamış bir kapının önünde kız, onları durdurdu;

– Büyük yenge, dedi. Suat Bey'in arkadaşları geldi.

Kalın bir kadın sesi:

– Buyur etsene odaya, kız...

Perdeyi kaldırıp içeri girdiler. Şimdi deminki bahçeye bakan bir odadaydılar. Tam karşılarında bir sedir vardı. Odada iskemle namına bir şey yoktu. Yerde bir koyun postu ile iki minder, bir de dikiş makinesi göze çarpıyordu. Karşıdaki sedire oturdular.

Kadın;

– Safa geldiniz, dedi. Kusura bakmayın! Odayı da toplayamadım. Bu sene de havalar bir ada-

makıllı düzelmedi ki. Neredeyse haziran. Ortalık hâlâ serin.

Halit:

– Safa bulduk, hanım teyze. Beni tanıdınız mı?

– Nasıl tanımam, Halit efendi oğlum, hep beklerim. Bayramlarda olsun bir gelmezsiniz. Hıyanet çıktınız. Ama, ben kusura bakmam.

– Eksik olma Zilha Hanım teyze.

– Hakkınız da yok değil; Üsküdar uzak semt doğrusu. Bu bey oğlumu tanıyamadım.

– Efendim, Saffet Bey de bizlerdendir. Oyuncu.

– Estağfurullah, oğlum. Bizim bey güya memur beydi. Gizli gizli gider, Kel Hasan'la oynarmış. Sonradan haber aldım. Yüreğime inecekti. O zamanlar böyle miydi ya? Biz, tiyatro, sinema bilir miydik? Ayıp sayardık. Şimdi bir artist modası çıktı. Erkekler hadi neyse ne; ama, kadınlar...

Sustular. Uzunca bir zaman, nereden başlayacaklarını bilemediler. Nihayet Halit:

– Efendim, sebebi tasdiimiz...

– Estağfurullah evladım. Şeref bahşettiniz.

– Estağfurullah! Eksik olmayın efendim! Elinizi öpmekle bahtiyar olduk. Efendim, sebebi tasdiimiz... Suat Bey dün akşam teşrif etti. Bize karşı göstermiş olduğunuz teveccühe minnettar kaldık. Sonra, düşündük, gidelim, hanım teyzeye hem teşekkür edelim, hem de kabul edemeyeceğimizi söyleyelim dedik. Buyurunuz kesenizi!..

– Ah oğlum! Bilmezsiniz. Üç aylık beyden kalma maaşla geçiniyorum. Bu para benim cenaze paramdı, kefen paramdı. Suat'a ben verdim bu parayı diyeceğim ama, diyemiyorum. Zamanlar kötü,

Halit Bey oğlum. Elde avuçta yok. Oğlan bir artistliktir tutturmuş gidiyor. Keşke bir zenaat sahibi olsaydı: Berber olsaydı, kunduracı olsaydı, nalbant olsaydı... Babası sağken ne yaptı etti, okuttu Suat'ı. Liseyi de bitirdi. Babası ölünce, ben dul kadın, üniversiteye gönderemedim. Kendi başına buyruk olsun, dedim. Artist oldu. Olsun; zararı yok! Ne olursa olsun ama, adám olsun, diyordum. Sen kalk, benim sandığı kır, kefen paramı al. Bereket gün görmüş kadınım. Başka bir kadın olsaydı benim yerime, yüreğine inerdi. Çok gücüme gitti. Elin aşifteleriyle yiyor sandımdı. Demek bu parayı size verecekmiş. Eh, bir dereceye kadar...

– Evet hanım teyzeciğim. Bir turneye çıkacaktık.

– Söyleyip duruyordu ama, turnenin parasını o çekecek değil ya, diyordum.

– Tabii değil mi, efendim? Efendim! Biraz darda kaldık. Alacaklarımız vardı. Tahsil edemedik. Suat da bunu duymuş. Bu çocukluğu yapmış. Artık siz onu bağışlayın. Buyurun paranızı!

Kadın, kesesini aldı. Bir şey söyleyecek gibi oldu. Söyleyemedi. Hemen yeniden alacaklarmış gibi entarisinin cebine soktu;

– Zamanlar kötü, Halit Bey oğlum! dedi.

Bu sırada kahveler geldi. İhtiyar kadın;

– Söyleyin ona, eve gelsin! dedi. İki gecedir evin semtine uğramadı. Bu işten hiç bahsetmeyiz. Gelsin, öpsün elimi. Bu da onun son cahilliği olsun. Ben yapacağımı bilirim: Yarından tezi yok, ona bir memuriyet bulmak için yeldirmemi sırtıma geçirmeliyim. Başını da bağlamalıyım onun. Size gelince beyler, onu içinize almayın. Başka arkadaşlarınız varsa, tembih edin; onlar da alma-

sın. Size de vasiyetim olsun: Siz de vazgeçin bu işten. Belki siz bu oyunculuk sayesinde bir gün aç, bir gün tok geçiniyorsunuz. Ama, o oğlan bu işi yapamaz. Sıhhati müsait değildir. Hastalıklı büyüdü. Vakti hali yerinde insanların evlatları olsun artist biraz da. Fıkaranın çocuğuna artistlik neymiş? Kör olsun! Hep de fakir fıkara çocuğu özenir sizin işe. Halit Efendi! Anasının kefen parasını çalan çocuktan kime hayır gelir ki, size gelsin? Yalvarırım size Halit Beyefendi oğlum! Çocuğumun istidadı bile varsa kırın... Sizden ricam bu.

– Mademki öyle istiyorsunuz, elimizden geleni yaparız.

– Onu da, eve dönmem derse, kulağından tutup getirmek size düşer.

– Emredersiniz, Zilha Hanım.

– Estağfurullah!

Kadının elini öptüler.

– Bahtiyar olun, dedi, teşekkür ederim. Bana gücenmeyin. Babasından çok çektim.

– Allahaısmarladık, efendim.

– Güle güle, efendi oğlum, güle güle! Yine buyurun! Bir gün gelin de, bir su böreği yapayım size.

– İnşallah efendim!

Sokağa çıktıkları zaman Saffet Ferit'i yine düşünür gören Halit;

– Saffet, dün akşamki gibi yine daldırma Allah aşkına! dedi.

– Dün akşam düşünmüyordum. Sahiden dalıp gitmiştim. Sanki beynim uyuşmuştu.

– Şimdi ne düşünüyorsun?

– Senin düşündüğünü... Sen söyle önce. Ne düşünüyorsun?

– Ben, bir insanın hem haklı, hem haksız olup olmayacağını düşünüyorum.

– Yani nasıl?

– Senin de anlaman kıtlaşmış, birader. Bir meselede bir insan aynı zamanda hem haklı hem haksız olabilir mi?

– Olamaz. Ya haksızdır, ya haklı.

– Peki, bu kadın haksız mı?

– Haklı gibi geliyor insana ama, haksız.

– Bana da tam tersi: Haksız gibi geliyor ama, haklı.

– Aynı yola çıkar.

– Aynı yola çıkmaz.

– Çıkar.

– Çıkarsa daha iyi ya! Demek ki, bir insan bir meselede hem haklı hem haksız olabilirmiş.

– Olamaz.

– Sana göre haklı olan, bana göre pekâlâ haksız olabilir. Yahut da bunun aksi...

– İyi ama, ya ikimiz de bu meselede bitaraf değilsek...

– Bitaraf olmak ne demek? Her fikir şuna göre doğru, buna göre yanlıştır.

– Bir fikrin yanlış veya doğru tarafları olamaz mı?

– Fikrin olamaz.

– Ulan, filozof gibi konuşmaya başladık. İşin içinden çıkamayacağız.

– Şu kadın haklı mıydı, haksız mı?

– Haksız.

– Yani bu meselenin bir tek fikir tarafı var sence. Hadisenin hiçbir ehemmiyeti yok. Onun için haksız, değil mi?

– Haklı!

– Tü Allah belanı versin! Mahsus mu yapıyorsun?

– Kadının haklı olması, haksız olmasına mani değil ki, esas fikir de...

– Anlamadım.

– Anlamazsın tabii. Bu meselede o kadın haksız.

– Peki, kadının haklı tarafı neresi?

– Kadının haklı tarafı yok ki.

– Şimdi var, dedin!

– Kadının haklı tarafı yok.

– Senin haklı tarafın var da, bunu kadına yüklemeye çalışıyorsun. Kadın aslında haksız, ama, günahsız da. İşte onun için görünüşte bize haklı gibi geliyor. Kadına ne oluyor be? O ne kötülüğünü görmüş aktörlüğün de oğluna mani olmaya çalışıyor? Ama, sen çok gördün, ben çok gördüm. Öyle olduğu halde bir istidatlı gence, "Sen aktör olamazsın, oğlum!" diyebildin mi? Diyemedin. Kadına n'oluyor?

– O mesele başka! Ya kese, ya altınlar?

– Katırı seven tekmesine katlanır. Ben analık diye ona derim.

– Nerdeyse hırsızlığı da müdafaa edeceksin sanat uğruna. Elin zavallı cahil kadınını da hâkim olsan mahkûm edeceksin.

– Haksız çıkaracağım.

– Bizde jüri olsaydı, sen iyi aza olacakmışsın. Sence demek, kadıncağızların sandıkları kırılsın, kefen, cenaze altınları alınsın, tiyatro kumpanyaları kurulsun. Zurnalar, davullar çalınsın...

– İşte geldik meselenin hakikatine... Hayır, böyle olmasın, dediğin gibi olmasın. Millet tiyat-

royu sevsin de korusun. Korusun da böyle vakalar olmasın...

– Yani hükümetler, belediyeler korusun...

– Kim korursa korusun. Ama, artist dediğin alabildiğine, öyle ufak tefek oyuncak kabilinden değil, alabildiğine hür olmalıdır. Muharrirle birleşip, her türlü küçüklük, her türlü peşin hüküm, her türlü yalnız kendine çevrili bir ahlakla alay etmeli, o ahlakı kepaze etmeli, o nevi düşüncelerle mücadele etmelidir.

– Maşallah! Güzel fikirlerin varmış da haberimiz yokmuş? Ama, bir Üsküdarlı hanım teyze de senin gibi düşünemezse, haksızmış.

– Üsküdarlı Zilha teyze hiçbir şeyi düşünmüyor... Düşünse, oğlunu bir daha eve almazdı, bunu yaptı diye. O zaman bu mesele hakkında düşünüyor, derdim. İşte düşünmediği, düşünemediği için de haklı; yani günahsız.

– Netice itibariyle hanım teyzenin bir haklı tarafı var, demek?

– Yok.

– Be birader, şimdi var dedin!

– Var, demedim. Günahsız dedim ama, hadi, hakkı var dedim sayalım. Her hadisede bir fikrin neticesi, sonunda hadise haline gelebilir. Bu fikri kavramadan o hadise hakkında düşünemeyiz. Hanım teyze bu fikri kavramadığına göre, haksız.

– Nerede haklı?

– Hâlâ "nerede haklı?" diyor. Öyleyse, şurada haklı: Bilmeyerek, tiyatronun mücadele edeceği bir başka fikirden, daha doğrusu fikirsizlikten, hareket etmesinde...

– Haksız tarafından haklı, desene.

– Güzel buldun. Haksız tarafından haklı. Bak

sonra, Suat'ın vaziyeti de tuhaf: Bizim gözümüzden bakarsan: Kahraman. Anasının gözünden bakarsan: Hayırsız evlat. Kanun gözünden bakarsan: Hırsız.

– Daha başka göz kalmadı. Bir de benim kör gözüm kaldı.

– Bir filozof gözüyle bakarsan, şu vecizeyi korkmadan söyleyebilirsin: "Bir hırsız, aynı zamanda bir kahramandır."

– Keselim de, hemen şu vapura binelim. Atalım kendimizi bir İstanbul tarafına. Üsküdar seni bayağı bir fikir adamı etti. Fikrini de adamakıllı ifade ve izah edemiyorsun ama, her ne hal ise...

Saffet Ferit cevap vermedi. Vapurun ikinci mevkiindeki açık sıralarda oturup da önlerinde deniz akmaya başladığı zaman;

– Halit, dedi, yarın seninle vapura binelim. Boğaz'a gidelim. Anadolu yakasında bir köy var; ismini hatırlayamıyorum. Vapurun yanaştığı iskeleye hemen bitişik, şirin mi şirin bir kahve, her zaman gözüme çarpar. İnsem bir kahve içsem, bir nargile çeksem, derdim. Her zaman aklımdadır. Tembellikten değil, hani çocuklar en güzel yemişi en sona saklarlar, bir türlü yemeye kıyamazlar. Ben de bu işi en sona saklamayı düşünüyorum. Oraya gidip bütün dünya ile hasaplarımı, nargilemi çekerken göreyim. Göreyim de bu iş bitsin.

– Öyleyse bekle. Buna daha vakit var. Hem ben gelemem. Ben yarından tezi yok, iş peşindeyim. Sen uğursuz geldin. Biraz da kendim uğraşayım bakayım. Pazartesiye kadar gözükmem.

– Öyleyse kendim giderim.

– Sırtısıra git birkaç gün. Fikirlerin taze havaya muhtaç... Merak etme, daha hesabın bitmedi.

Sakın göreyim de, deme. Ne diyordun hani: "Ümmidi bir milletin gömülmez" mi, neydi?

Sustular. Vapur artık Köprü'nün Üsküdar iskelesine yanaşmak üzereydi.

Halit;

– Saffet, dedi, sen bir vicdan istirahati hissetmiyor musun bugünkü hareketimizden?

Saffet;

– Ediyorum, kör olası! dedi.

– Ben senden bunu umardım. Nerede kaldı deminki düşüncelerin öyleyse?

Saffet Ferit mahzun mahzun;

– Üsküdar'da, dedi.

II

Tren hareket etmek üzereydi. Saffet Ferit oradan oraya koşup duruyordu:

– Hadi çocuklarım. Hadi kızım. Hadi yavrum!.. Aman, bir eksiğimiz olmasın? Salih, benim bavulu yerleştirdin mi?

– Halit ağabeyim gelmedi.

– Ne diyorsun yahu? Trenin kalkmasına on dakika varmış.

– Vapur şimdi yanaştı.

– Ya bundan da çıkmazsa?

– Çıkmazsa, demek Halit bir kazaya kurban gitmiştir. Her şeyi hazırlasın, yapsın, etsin de...

– Belki de vapura yetişememiştir.

– İmkânı yok.

Halit kan ter içinde gözüktü.

– Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi, dedi.

Etrafına bakındı:

– Sitâre nerede?

Saffet Ferit'in gözlerinde ufacık bir hiddet kıvılcımı yandı söndü. İçinden, "Tamam," dedi, "herife bak! Kimseyi sormuyor başka. Tamam! İşimiz var, öyleyse..." Sitâre, vagonun koridorunda, camın önündeydi. Kırmızılar giymişti. Sarı saçlarını iki örgü ile bir şapka gibi kafasına örmüştü. Saffet Ferit'le göz göze geldiler. Genç kız tatlı tatlı güldü. Saffet;

– İşte Sitâre'n, Halit, dedi.

"Sitâre'n" kelimesi Halit'i kendine getirmeye kâfi geldi.

– Merak ettim, dedi. Annesi Köprü'nün Kadıköy iskelesine gelmişti de... Acaba bundan evvelki vapura yetişebildi mi, diye üzülüyordu da...

– Yetişmese, senin geldiğin vapurla gelirdi. Bunda üzülecek bir şey yok.

– Ne bilsin kadın, yahu? Başka vapur yok, sanıyormuş. Davulcu Arap ne oldu? Buldun mu?

– Buldum.

– Tabii meyhanede...

– Dediğin yerdeymiş. Zor bela ayıldı fellah...

Nihayet hepsi yerlerine oturmuştu. Tren kalktı. Saffet Ferit'le Halit müstesna, öteki artistler bir üçüncü mevki kompartımana tıka basa dolmuşlardı. Nihayet tiyatro müdürü ile birinci aktör, ikinci mevkiin gri kadifelerine yaslanıp bir oh, diyebildiler. Bu göreneğe her zaman riayet edilirdi: Kumpanya müdürü ile birinci artist, gidecekleri yerin muteberanı, okumuşu, yazmışı ile temas edecekleri için, ikinci mevkide seyahat ederlerdi.

Bu bir zaruretti. Yoksa ikinci mevkide seyahat etmek zevkine arkadaşlarla beraber olmak zevkini değişecek adam, artist değildir. Ne de olsa, başkaları üçüncünün tahtaları üstünde seyahat ederken, ikincinin kadifelerine kurulmak, insana bir üstünlük, bir büyüklük hissi verir, büyüklük hissi bile olmasa, bir keyif verir a, diyeceksiniz.

Halit'le Saffet Ferit için böyle bir şey düşünülemez. Onlar böyle şeylere kanıksamışlardır. Ne kadar kanıksasalar... diyeceksiniz. Bu seferki müşahadeniz doğrudur. Halit'le Saffet Ferit, kanıksadıklarına iyiden iyiye emin oldukları halde –ne kadar kanıksamış olurlarsa olsun– bir şuurötesi üstünlük hazzını da tadıyorlardı. Bunu başka münasip bir cümle ile de ifade edebiliriz: İkinci mevkiin keyfini çıkarıyorlardı. Bu, hiçbir zaman kendi kendine inkâr edilemez, başkalarının yanında da kabul edilemez bir haldir.

Bulundukları vagon tıklım tıklım doluydu. Kimse onlarla fazla ilgilenmedi. Halbuki, ilgilenmeleri lazımdı. Öteki yolculardan başka türlü idiler. Halit her dakika birisiyle ahbap olmaya bakıyor, yırtınıyor, bulamıyordu. Saffet Ferit, yalnız turnelere çıkarken dişlerine taktığı piposunu tüttürüyordu. Bu, onun âdetiydi: İstanbul'da yasemin ağızlıkla icabına göre, Köylü ile Büyük Kulüp tiryakisi olduğu halde, turnelerde, evde annesine saklattığı gül ağacından, Burhanettin Tepsi'nin hediyesi bir pipo kullanırdı. Kafasını oturduğu yerin baş koyacak yerine aktörcesine dayamış, pipodan küçük küçük nefesler alıp veriyordu.

Halit ahbabı bulur bulmaz, tiyatrodan açacaktı. Sonra ahbap olduğu adamın nereli olduğunu öğrenecek, o şehrin iktisadi durumu hakkında

bilgi edinmek için, "Bu senenin mahsulü nasıl?" diye soracaktı. Soracağı öteki sualleri de hazırlamıştı: Kasabanın son tahrirde nüfusu ne kadardır, tiyatrolar gelir gider mi, gece hayatı var mıdır?

Nihayet böyle birini buldu. Cigara yakmak bahanesiyle kaynaştılar. İlk suali adam sordu:

– Ne tarafa efendim?

– Şimdilik tren yolunda en yakın vilayete. Bilahare ötelere...

– Zatıâliniz ne işle meşgulsünüz?

– Direktörüm. Tiyatrom var.

– Pek güzel.

– Seyyar bir tiyatro kumpanyamız var. Memlekete biraz eğlence, biraz düşünce, biraz da üzülmece götürüyoruz. Bagajımız bu, efendim. Zatıâliniz?

– Bendeniz, "A..." ortamektebinde Fransızca hocasıyım...

– Çok memnun oldum, efendim, çok. Bizi ancak sizin gibi münevverler anlar, anlatmaya da çalışır. Tiyatro bugün ne olsa memleketin bir ihtiyacına cevap veriyor, değil mi beyefendi? Fakat rağbet az. Ancak sizler bizi cahil halka anlatacaksınız.

– O da olacak efendim, o da olacak.

– Acaba A...'da görebilir miyiz?

– A..., memleketin en büyük kazalarından birisidir? Nüfusu birçok vilayetlerden üstündür. Nefsi şehir 23-24 bin. Ahalisi uyanıktır. Yazın bilhassa gece hayatı ilerlemiştir. Zengini çoktur. Şu harp sıralarında her şey para ettiği için küçük arazi sahipleri, her türlü esnaf, nisbi bir refah içindedir. Memurun bir kısmı müstesna tabii... Bu son kısım nasıl olsa ne yapar yapar tiyatroya gider. Zannederim ki kumpanyanız iş yapar.

– İnşallah! Biz de böyle ümit ediyoruz. Efendim, bu sefer bir kasabada yerleşip yazımızı geçirmek niyetindeyiz. Kasaba kasaba, vilayet vilayet dolaşmaktan yorulduk doğrusu. Şimdi her yaz, her kış bir şehir seçiyoruz. Hem o şehir için istifadeli oluyor, hem biz fazla yorulmuyoruz. Ne de olsa genç değiliz artık, beyefendi.

– Kaçlısınız?

– 18'liyim efendim.

– Maşallah! Yaşınızı göstermiyorsunuz.

– Zatıâliniz kaçlısınız efendim?

– Ben 23'lüyüm.

– Siz bizim yanımızda çocuk sayılırsınız.

– Kumpanyanızın ismi, efendim?

Halit'in ancak o zaman aklı başına geldi. Mesele, şu beye kumpanyanın ismini söylememekte değildi. Trupa isim konmamıştı. Hep Emin'in yüzündendi bu. Para, evvela para, sonra perde, sonra şu, sonra bu, isim en sonra. Al sana en sonraya kumpanyanın adı! Şimdi ne halt karıştıracaklardı?

İki yeni dostun konuşmalarına bir kulağı, bir gözü ile iştirak eden, öteki gözü piponun dumanından kapalı Saffet Ferit, tek gözüyle Halit'e garip garip bakarak sırıtıyordu şimdi. Halit, adamın sualini atlatabilmek için;

– Efendim, dedi; size kumpanyamızın baş artisti Saffet Ferit'i takdim ederim. Herhalde ismini duymuşsunuzdur.

Adam eğildi, Saffet'e;

– Müşerref oldum, beyefendi, dedi.

Halit:

– Efendim, trup hakkında zatıâlinize daha iyi malumat verecek biri. Tiyatro hakkındaki fikirleri

de hiç yabana atılır şeyler değildir. Bendeniz öteki vagona kadar bir gideyim, müsaade ederseniz. Bakalım çocuklar nasıl, iyice yerleşmişler mi? Şimdilik müsaadenizle.

Halit dışarıya fırlamak üzereyken, Saffet Ferit'in;

– Beyefendiciğim, kumpanyamızın ismi, "İstanbullu Kumpanya", dediğini duydu. İçinden;

– Vay köpoğlu, vay! Bulmuş bile ismi, dedi.

Çocukların kompartımanına girdiği zaman, onları da kumpanyanın ismi için münakaşa halinde buldu. Sustu, dinledi. Hiçbir şey söylemedi. Onlar işi karmakarışık etmişlerdi. Akla hayale sığmaz isimler uydurmaya çalışıyorlardı. Kimi seyyar olmasından kinaye, "Ekspres Kumpanyası" diyor, öteki alay ediyor, "Marşandiz daha iyi!" diyordu. Bir diğeri: "Paris'te İki Eşek Tiyatrosu varmış. Biz de İki Katır koyalım."

Dönüp Halit'e baktılar. Tam bu sırada da Saffet Ferit adamı atlatmış, belirdi. Gülerek;

– Katırın biri Halit, dedi, öteki kim? Herhalde ben değilim.

Salih;

– Üçüncü mevkide seyahat edenler! dedi.

– O zaman da "12 Katır Tiyatrosu" demeliyiz.

– Çocuklar, gözünüz kalmasın. İsteyen alsın bileti gitsin, güle güle otursun. Bizim kompartımanda bir Fransızca hocası var, hem istifade eder. Tiyatronun ne demek olduğunu öğretiyor herif insana. Herifler Fransızcayı öğretmezler, tiyatronun ne demek olduğunu öğretmeye kalkarlar. Zor kaçtım, yahu! Herif tereciye tere satmaya kalktı. Şimdi ne karar verildi?

– Neye dair?

– Tiyatronun ismi için.

Üsküdarlı Suat:

– Ben Ekspres teklif ettim.

– Sen, Emin?

– Ben, İkbal Tiyatro Kumpanyası.

– Sen, Salih?

– İnşirah Tiyatrosu.

– Sen malum, Hasan Rıza: Marşandiz.

– Sen, Zabel?

– Ben kendim isim olmuşum. Bir de tiyatro isim anası olacağım?

– Sen, Sitâre?

– Benim fikrim ne olabilir?

– Söyle bakalım bir defa, canım!

Halit'le Saffet, Sitâre'ye gülerek, teşci ederek bakıyorlardı. Sitâre, gözlerini insan kafalarından yukarılara kaldırıp, düşündükten sonra:

– Bir kısmımız halkı güldürüp eğlendireceğimize, bir kısmımız üzüp ağlatacağımıza göre, benim de bulduğum bir isim var. Gülmezseniz söylerim. Ama, vallahi güleceksiniz; söylemem.

– Vallahi gülmeyeceğiz, Sitâre Hanım.

Dudakları nar çiçeği, kalp biçiminde sarı bir asi bukle, üç-dört minimini sivilceli uçuk renkli, gergin, kaygan bir alında oynuyor, uzun, sarıya çalan kirpiklerde altın pırıltılar. Koyulaşıp açılan gözlerde ışıklar ve karanlıklar... Sitâre;

– Ağlayan Nar, Gülen Ayva Tiyatrosu! dedi.

Hepsi sustular. Sanki bir dadı masal söyleyecekti. Sanki kıştı, dışarıda kar yağıyordu. Horhor'daki konağın denize bakan odalarından birindeydiler, pencereler sarsılıyordu. Dışarıda dehşetli bir lodos fırtınası... Çocuklar odada toplanmış-

lardı. Dadı yere bağdaş kurmuştu. Çocuklar iki dizlerinin üstüne yere yatmışlar, çenelerini ellerine koymuşlardı. Bir küçük kız, yüzükoyun uzanmıştı. Bu kızın ne güzel saçları vardı. Düz burunlu, incecik uzun kaşlı, çekik badem gözlü bir oğlan çocuğu, dadının karşısına bağdaş kurmuş, bıçak gibi keskin bir ağızla dadının ağzını açmasını bekliyordu.

Saffet Ferit, Sitâre'nin tiyatro kumpanyası ismiyle bir dakika içinde bir rüya, bir çocukluk âlemi yaşadı. Bir yerinden sanki bir şey kaldırmışlar gibi bir eksiklik duydu. Sonra da fazla bir şeyler gelip içine çöktü. Gözlerinin iç tarafında bir yeri, bir tüyle okşuyorlarmış, gıdıklıyorlarmış gibi oldu.

– Ne güzel isim! Ne güzel isim! Çok beğendim. Vallahi çok beğendim! Bu ismi saklayacağız. Bir gün biz de, İstanbul tarafında bizi geçindire cek bir tiyatroya sahip olursak, binamızın en tepesine kırmızı sarı ışıklarla insan boyunda bir gülen ayva, fıçı büyüklüğünde bir ağlayan nar reklamı koyarız. Dört saniyede bir yakar, dört saniyede bir söndürürüz.

– Hemen koyalım bu ismi, Saffet Bey, n'olur...

– Vallahi koyalım. Ben isterim. Ama, benim selahiyetim bu kadar. Beğenmek, fikrimi söylemek. Kararı Halit verecek.

Halit, buluşun fevkalade olduğunu, Saffet'in dediği gibi, İstanbul tarafında kurulacak olan tuluattan yetişme artistlerin bir tiyatrosu olduğu zaman böyle bir ismin çok güzel olacağını, ama, bilmedik bir Anadolu kasabasında çok tuhaf kaçacağını, alışılmış bir isimden başka bir ismin hatta kumpanyayı iflasa kadar götüreceğini söyledi.

- İsim klasik olmalı, dedi. Başka çaremiz yoktur. İstanbul başka. Fakat Anadolu böyle alışmıştır.

Üsküdarlı Suat;

– Hep böyle söyleriz, dedi. "Anadolu çekmez, Anadolu istemez, Anadolu anlamaz." Bu yüzden dünyanın en aşağılık filimlerini biz yaparız. Anadolu şöyledir, Anadolu böyledir. İçimizde Anadolu'yu bilen bile yok. Bence bayılacaklar böyle bir isme.

Halit:

– Peki, bayılmazlarsa n'olacak? Tecrübe tahtası mı olacağız? Hem, tiyatro kumpanyası isimlerinin pek bir ehemmiyeti mi var sanırsınız? Bu ehemmiyeti biz kendimiz veririz. Anadolu'daki halk için tiyatronun ismi şu olmuş, bu olmuş ehemmiyeti yoktur. Bir seyyar kumpanya için böyle güzel ismin de hiç lüzumu yok. Ama, Sitâre'ye çok teşekkür ederim. Hepimiz namına. Bizim bir kumpanyamız vardır. İsmi aramızda "Ağlayan Nar, Gülen Ayva"dır. Anadolu için turne adını Saffet buldu: "İstanbullu Tiyatro".

– Güzel, bu da güzel, dediler.

Saffet Ferit bir şeyi beğendiği zaman, mahzun, şair düşünceli bir hal alırdı. Bu hale pek yaraşan dalgın, aktörce bakışları da, o güzelliği meydana getiren insanda toplanırdı. Kör Halit, aktörün bulduğu ismi kumpanyaya takmakla gösterdiği bu büyük cemileye –daha doğrusu, fedakârlığa– karşı onun ne kadar haz duyacağını, kendisine minnettarlık dolu gözlerle bakacağını bildiği için döndü, aktöre baktı. Aktör, oralı bile değildi. Onu mahzun, şair haliyle Sitâre'nin yüzüne dalmış bulunca, bir de Sitâre'ye dönüp baktı.

Genç kız, gözlerini, yanaklarını, saçlarını içine alan bir aydınlıkla gülüyordu. Halit'in içi cız etti. Kanı kalbinden çekildi. Beynine çıktı. Aktöre yaptığı cemileye pişman oldu; ama, iş işten geçmişti.

Şimdi eski arkadaşı gözünden düşüvermişti. Onu olmamış, serseri, zavallı bir kendini beğenmişten başka türlü göremiyordu. Şimdiye kadar sanki ne yapmıştı? Tuluattan haberi yoktu. Oynadığı rollerde mübalağalı jestler yapardı. Bir piyeste ezberlediğini öteki piyese karıştırır, ezberlenmiş hareketleri tekrar eder dururdu.

Burhanettin'i, Muhsin'i, Naşit'i taklit eder, kâh kafasını elleri içine alır, saçlarını karmakarışık ederdi; kâh göğsünü ve kafasını yumruklayarak, burnundan bir sesle, "Gözümün önünden silin, hain kadın! Sen cehennemlere, bataklıklara layıksın! Oralara dön yine!" derdi. Hele kendi yazdığı yâveleri tekrar ederken, şöyle tiyatrodan hafifçe çakıp da seyreden biri, "Aman Yarabbi! Halkın karşısında bunu yapmaya utanmayacak mı?" der, ürperirdi. Yaşı kırka dayandığı halde hâlâ kadın avcısı geçinirdi. Güzelliğine kaniydi. Halbuki saçları dökülmüş, kırlaşmıştı. Gözlerinin altı iki parmak çürümüştü. Yüzündeki çizgiler şahsına bir ifade veriyor gibi gözüküyorsa da, iyice dikkat edilirse, bunlar birer ifadeden çok, fena geçirilmiş gecelerin, sarhoşlukların, hatta inkıbazların, bin türlü mide, karaciğer, bağırsak hastalıklarının yadigârlarıydı. Sanki geniş bir alnı vardı. Vardı ama, o alında kendine mahsus, ahlaksızca denebilecek hayallerden başka ne vardı? Daha geçenlerde, yükselmek için hırsızlığı bile mubah görmemiş miydi? Mubah görmek hadi neyse, hır-

sızlığı övmemiş miydi? Kimbilir belki de, Hasan Tahsin Sarıca'nın ona borcu da yoktu.

Şu Sitâre'ye gelince: Kadın değil miydi? Hepsi böyleydiler. Ahmaktılar. Erkeklerin ya parasına, ya şöhretine, ya budalaca güzelliğine kıymet verirlerdi. Herkesinki gibi sümüklü, ama, düz bir burna, bir manalı sandıkları inkıbazlı yüze vururlardı.

Bu vaziyeti kendisi ihdas etmişti. Saffet Ferit'i ona bizzat kendisi budalaca methetmişti. Güya bir Yunanistan turnesinde Yunan artistlerinin Saffet Ferit'i Avrupa ayarında bir aktör diye vasıflandırdıklarını söylemişti. Halbuki bu Yunanistan turnesi tamamen hayal mahsulüydü. Sitâre'yi bir senedir tanıyordu. Şu trene bininceye kadar ona ne tatlı gülmüştü. İçinden şimdi de Saffet Ferit'e öyle gülüyordu. Daha on gün evvel Kör Halit ona;

– Doğru, yaşımı başımı aldım, Sitâre Hanım, demişti. Ama, kendimi harcamadım. Henüz gencim. Artistler serseri olur, diye laf çıkmıştır. Bu yanlıştır. Artistler kendi hallerinde insanlardır. Ben de kendi halinde bir insanım. Bugüne kadar kendime bir eş bulamadım. Bulduklarım sinemalardaki gibi bir artist hayatı özlüyorlardı. Halbuki bizim sanatımızda biraz kahır çekmek lazım gelir. Bu kahrı beraber çekecek bir kadına daha hayatımda rastlamadım. Ama, sanıyorum ki, böyle bir kadın mevcuttur hayatta.

Sitâre;

– Şimdi istediğinizi buldunuz galiba, aldanmıyorsunuz... diyerek gözlerinin içine bakmış...

– Bu sefer aldanmıyorum, Sitâre Hanım. Turne dönüşü, hislerime ortak birini bulacağımı umuyorum.

Sitâre;

– Ümit edelim, Halit Bey! diye cevap vermişti.

Halit, yavaşça, içi titreyerek, Sitâre'nin kanepe üstünde duran eline elini koymuştu. Bu yumuşak eli, elinin altındaki kuşlar kadar sıcak eli Sitâre bir zaman çekememiş, önüne bakarak düşünmüştü. O zaman Halit;

– Otuz sekiz yaşındayım, Sitâre Hanım, demişti. Bu yaşı erkekler için nasıl buluyorsunuz?

Sitâre;

– Olgun, aklı başında bir erkek yaşından iki yaş daha küçük! diye cevap vermişti.

Halit, "Ben onu iki yaş geçtim," dememek için kendini güç zaptetmişti. İşte bu roman hayatını yaşayalı daha on gün olmamıştı.

Öteki arkadaşlar, A...'da verilecek ilk temsilin piyesini seçmek için münakaşaya dalmıştılar. Bu sırada Halit'in geçen tatlı günlere dalmış gözleri, Sitâre'ninkilerle karşılaştı. Genç kızın yüzünde kaçamak bir gülümseyiş gözüktü. Görünmesiyle beraber güzel bakışların, vagonun içinde bir şeyler arıyormuş gibi başka yerlere uçuşmaları bir oldu. Bu, Halit'i çileden çıkarmak için kâfi geldi. Şimdi Saffet Ferit kendini göstermek için yırtınıyor, hep piyes hakkında fikrini beyan ediyor, trupa adeta hâkim bir vaziyet alıyordu.

Halit kendi kendine, "Şunun forsunu kırmak zamanı geldi çattı artık!" dedi. Onu eliyle şöyle bir itti;

– Dur bakalım hele, dedi. İşe, ne Manakyan repertuvarından senin çok muvaffak olduğun zamanı geçmiş piyeslerle, ne de şunun bunun, senin benim bir tiradı yarım saatlik yâvelerle başlayacağız. Naşitvari tuluat kütüphanesinden bir ki-

tap seçeceğiz. İlk defa ayvaları güldüreceğiz, narları sonra ağlatırız. Zaten dünya kan ağlıyor, bir de biz ağlatmayalım. "Sürpik Dudu" ile işe başlıyoruz. Emin, "Sürpik Dudu" rolünde bize Naşit'i aratmayacak. Vaktinde Naşit bile, Emin'i bu rolde seyrettiği zaman alnından öpmüştü. Bize o akşam kabak tatlısı ziyafeti çekmişti. Hatırlarsın ya, Emin, hadi göreyim seni!

Emin, bu beklenmedik teveccüh karşısında sevindi. Saffet Ferit itiraz edemedi. Halit'in tavrını beğenmemişti. Herifin birdenbire nevri dönmüştü. Onun içinden neler geçtiğini de pek kavrayamadı. Başka şeylere yordu: Bizim kumpanyanın isim babası oluşumuz belki Emin'i kızdırmıştır mülahazasıyla Halit'in kendisine soğuk davrandığını sandı. Israr etmek beyhude idi. Doğrusu Emin de yabana atılır komik değildi. Ne onun yaptığını Saffet ne Saffet'in yaptığını Emin yapabilirdi. Israr ederse, Sitâre'nin yanında küçük düşecekti.

– Muvafık, dedi. Ben de senin fikrindeyim.

Sitâre'ye bir göz attı. Dışarı çıktı. Hemen arkasından Sitâre de. Beraberce ikinci mevkie doğru yürüdüler. Aktör biraz sonra tekrar kompartımana girdi;

– Halit, biletleri versene, dedi. Biletçi gelirse laf etmesin.

Halit yelek cebinden çıkarıp Saffet'in biletini verdi. Kendisininkini tekrar cebine soktu.

Saffet;

– Onu da ver, dedi, Sitâre ile biraz konuşacağız.

Halit, Saffet'e cevap vermedi. Kapıya doğru yürüdü. Kafasını uzattı;

– Sitâre gel buraya! dedi.

Sitâre kaşlarını kaldırarak, gayri memnun bir yüzle kapıda gözüktü.

– Sen burada otur, kızım, ikinci mevki çok kalabalık. Hiç kadın da yok bizim kompartımanda. Doğru olmaz. Hem Emin düşünsün. Sürpik Dudu'da sen de bir şarkı söylemelisin.

Dayı Emin:

– Sitâre Hanım, hangi şarkıları söylersiniz?

Sitâre:

– Hangisi olursa...

Halit:

– Bence, şöyle bir külhanbeyi havası... Mesela... Mesela, "Karakolda ayna var."

Emin;

– Aman, fevkalade olur! dedi.

*
* *

A...'da, Halk Fırkası'nın bahçesindeki sahne hiç de fena değildi. Bir hafta şöyle böyle müşteri bulan tiyatro, Sitâre'nin oyundan evvel, bazen oyun esnasında münasebetler düşürerek söylediği şarkılar yüzünden hıncahınç dolmaya başlamıştı. Kör Halit'in tecrübelerine göre, bir tiyatro bir şehirde yerleşeceği zaman, ilk günlerin seyirci adedi çok mühim bir rakamdır. Bu rakam fazla ise, artmakta devam ediyorsa, vaziyeti iki şekilde düşünmek lazımdır. Fazla sevinmeye gelmez. Bu demektir ki, ya seyirci adedi birdenbire düşecektir; şehrin tiyatroya alakasızlığının ters cihetten bir tezahürüdür. Yani bütün müşteri bu kadardır. Üç gün içinde doldurup boşaltmıştır sandalyeleri. Yahut da, ciddi bir rağbettir. Böyle bir rağbetse, o zaman işi ciddiye almak, ayarlamak lazım gelir.

Ayarlama da şu şekilde yapılır: Seyirci rakamını tetkik etmeli; ne günleri müşteri az geliyorsa –mesela şehrin pazarı pazartesi günleri kuruluyorsa– o gün temsile ara vermeli. Bir de dini bütün bir şehirde cuma geceleri katiyen temsil vermemelidir. Böylece öteki günler ayarlanmış olur: Boş sandalye kalmaz.

Bu şekilde hareket edilmez de gündüzün de temsiller vermeye kalkılır, fazla reklam yapılırsa; şehrin tahsilli, yarı tahsilli kısmının menfi propagandasına hak verdirilmiş olur. Çünkü bu yarı münevver sınıf, hep Darülbedayicidir. İstanbul Şehir Tiyatrosunun dekorlarına, azametine, artistlerine, piyeslerine hayrandır. Küçük tiyatroları, tuluatı küçük görür. Kasabasına gelmiş olan seyyar kumpanyayı da önüne gelen yerde kötüler. Böylece de günün birinde, rağbetin ayarlanmaması yüzünden, beş-altı seyirci karşısında oynamak zarureti hâsıl olur ki, bunun ne kadar elim olduğunu bir tiyatro müdürü kadar kimse hissedemez.

Ayarlama yapılır, kasabanın yarı münevver sınıfının suyuna gidilirse, boş sandalye tehlikesinden kurtulmuş, bu suretle de aşağı yukarı değişmeyen bir seyirci adedi muhafaza edilmiş olur.

Rağbet umulmadık bir şekilde devam ediyorsa, bu artışın hangi sebeplere istinat ettiğini tetkik etmek de şarttır: Aktöre mi, şarkıcıya mı, kantocuya mı, monologcuya mı, hiç akla gelmeyen bir artiste mi, hatır ve hayale gelmeyen bir sebebe mi, mesela bir dekora mı?.. Bu da, gayet ustaca yapılan anketlerle tetkik edilir. Püf noktası bulundu mu, artık mesele kalmaz. Hemen ayarlama yapılır. Ayarlamanın iki kaidesi vardır: Rağbeti frenlemek, açgözlü olmamak.

Kumpanya rağbetteydi. Bu, öyle yalancı, sahte bir rağbet değil. Şehir, tiyatrosuzluğun susuzluğunu giderdikten sonra alakasını keseceğe benzemiyordu. Rağbetin sebebi aşikârdı: Sitâre'nin şarkıları ve güzelliğiydi. İkinci, üçüncü derecede sebepler de vardı. Bunlar da çok mühimdi. İşi ayarlamalıydı.

Halit hemen pazartesi, perşembe temsillerini kesti. Pazar günü matinesini, futbol maçı olduğu günler maçtan sonraya bıraktı. Maçlarda bütün trupla hazır bulundu. Rağbet o şekilde ayarlanmıştı ki, aylardan beri boş bir tek sandalye yoktu. Köylerden arabalarla köylüler geldi. Birkaç pazar, iki yakın köye temsil vermek üzere gidildi. Kasabadan bu seyahate iştirak eden gençler de oldu. Şehrin küçük gazetesinde köy ve tiyatro mevzulu bir makalecik, Saffet'in de yardımıyla yazdırıldı. Yazan kasaba gencine, kulislere girmek için müsaade verildi. Bir kasabalı üniversiteli gencin bir perdelik piyesi, kendisinin de tanıyamayacağı şekilde oynandı. Bir başka gence, mevkiine layık rol verildi. İş tıkırındaydı.

Trup da hiç fena oynamıyordu. Hasılat mükemmeldi. Yalnız Saffet Ferit, kendi piyeslerinin hep sonraya bırakılmasından şikâyetçiydi. Bazı hafif komedilerde olsun, bazı Darülbedayi repertuvarı piyeslerinde olsun, muvaffak oluyor, alkışlanıyordu. Kasabanın oturacak biricik kahvesi Belediye Gazinosunda, A...'nın kumar kulübünde yerli gençlerle münakaşa ediyor, tiyatroya ait fikirleri ciddiye alınıyordu. Piposu ağzında, şehrin kalabalık çarşısından geçerken, "Müthiş aktörmüş," diye yalnız onun için söyleniyordu. Halit'le göz göze hiç gelmiyorlardı. Aktör, fikrini söyle-

meye kalktığı zaman Halit çoğun Emin'le birleşerek kendi fikrini kabul ettiriyordu. Bütün bunların Sitâre'ye fazla tesir etmediğini bilen Saffet Ferit, kızla beraber piposu ağzında çarşıdan geçerken gözlerin kendi üzerine çevrilmesini büyük aktörlüğüne yeter buluyordu. Tiyatrodaki Halit'in çevirdiği entrikalara kulak asmıyordu. Kasaba çarşısında gösteriliyordu, Sitâre onunla gezmekten övünüyordu ya! Bu ona yeterdi. Halit'le Saffet Ferit, ancak lüzumu kadar konuşuyorlar, birbirlerinin yüzüne cepheden bakmaya yanaşmıyorlardı. Yüz yüze konuşmak lazım geldiği zaman gözleri ya birbirlerinin yelek düğmeleri üstünde, yahut da kafalarının üç parmak yukarısında konuşuyorlardı. Her ikisine de bunun böyle devam edemeyeceği şüphesi geldi. Ama, ikisi de dişlerini sıktılar. Birbirlerine izahat vermeye kıl kalan vaziyetlerde sustular. Böyle bir vaziyet ihdas edilince, kızılca kıyamet kopacaktı. Halbuki iş iyi gidiyordu. Bu gidişle bir gün istedikleri tiyatroyu bile kurabilirlerdi. Kendi kendilerine, Sitâre fikri sabitinden baş alıp da düşünebildikleri zaman, Gülen Ayva Ağlayan Nar Tiyatrosunu Şehzadebaşı'nda kurduklarını tahayyül ediyorlardı.

Sitâre, Saffet Ferit'le ötede beride görünmekten hoşlanıyordu ilk günlerde. Sonra bir zaman Emin'le sıkı fıkı oldu. Emin'in çirkin, biçimsiz oluşu, iki rakip arkadaşın arasındaki sessiz muharebeye bir zaman için bir mütareke havası verdi. Bilhassa Halit, Emin'le Sitâre'nin ahbaplığını adeta teşvik etti. Saffet'le Sitâre beraber çıktıkları zaman Halit, Emin'e koşuyor;

– Onlarla beraber git. Bilirsin bu pis Saffet'i! diyor;

Emin;

– Peki, Halit ağabey, diye koşuyordu.

Saffet, Sitâre'nin kendisiyle beraber gezmeye can atmasından pek hoşlanıyordu ama, bazı ufak tefek iskandillerinin kiminde muvaffak olup, kiminde muvaffak olmamasının sebeplerini hep Halit'e yüklüyordu. Kızın Halit'ten çekinen bir tarafını hayra yormuyordu. Aralarında ne geçmiş olabilirdi? Bu geçen şeyi öğrenmekte gecikmedi. Bir gün Sitâre;

– Elbette evlenmek istiyorum, Saffet Bey, demişti, ama, bir aktörden ziyade, bir tiyatro müdürü ile.

Sonra kahkahayı basmıştı. Aktör hırsından dudaklarını kemirmişti.

Sitâre'nin Halit'le vaziyeti daha garipti. Zavallı Halit, kızın yanında küçülüyor, ancak ufak kinayeler yapabiliyor, üzgün tavırlar alıyordu. Sitâre'ye en kızgın zamanlarında ancak fazla yaramaz olduğunu söyleyebiliyordu:

– Sitâre Hanım, daha ciddi olun. Size ciddilik yakışıyor. Doğrusu, istidadınız hepimizi şaşırttı. Fakat bir artiste mütevazı olmak, bütün arkadaşlara müsavi muamele etmek yaraşır. Hem bir genç kızsınız. Evleneceksiniz. Birisiyle fazla gezdiniz mi, üstünüze şüphe celbedebilirsiniz.

– Aman Halit Bey, siz de... Daha gencim ben. Eğlenirim de, gezerim de; hakkım değil mi? Bunda ne fenalık var? Ben kimseye ayrı muamele yapmıyorum ki. Benim için Suat Bey ne ise, Emin Bey de o, Saffet Bey de... Yalnız Saffet Bey'in, doğrusu rollerim için çok yardımı dokundu. Kendisinden çok istifade ettim.

– Ama, Saffet sağ olsun, biraz...

– Aman, güleyim bari! "Sağ olsun biraz" ne? Çapkınca mı diyeceksiniz? Çılgın erkeklerden hoşlanırım ama, öylesinden değil. Çapkın erkekler riyakâr değillerdir. Kolay kolay da âşık olmazlar. Daha iyi ya! Şaka bir tarafa, Halit Bey, Saffet Bey benim ağabeyimdir, nitekim siz de benim ağabeyimsiniz.

Saffet'le Halit, Sitâre'ye ádamakıllı abayı yakmışlardı. Saffet, önceleri Halit'in evlenme niyetinden haberdar olmadığı için, aklına getirmediği evlenme fikrini ele aldı. Üzerinde düşünmeye koyuldu. Ona da bu fikir yumuşak gelmeye başlamıştı. Bir fırsatını getirip söyleyecekti. Ama, tam bu sırada Sitâre'nin kendisine karşı olan müsaadekâr vaziyeti birdenbire değişti.

– Sitâre Hanım, yarın şöyle bir faytona binip çay kenarına kadar uzanalım mı dersiniz?

Her zaman ellerini çırparak kabul eden Sitâre, şimdi;

– Yarın bilmem ki olur mu? Ama, zannetmem. Bir roman var, bitirmeliyim, diyordu.

– Sitâre Hanım, şöyle bir çarşıyı dolaşsak mı? Sonra gider Belediye Gazinosunda birer çay içeriz.

– Vallahi, çok isterdim. Fakat dedikodudan çekiniyorum. Burası küçük yer. Sonra o bahçeye hiç hanım gelmiyor. Kukumav gibi kalıyorum.

– Sitâre Hanım, rolünüzde bir zorluğunuz var mı?

– Hayır hayır. Rolüme hâkimim.

O zaman Saffet Ferit, Halit'i gözden kaçırmamaya başladı. Sitâre'nin Halit'le fazla bir ilgisi olmadığını anlamakta gecikmedi. Bu işin içinde bir sır vardı. "Acaba Emin'le mi?" sualine kendisi

de güldü. Sitâre, güzel erkekten hoşlanırdı. "Yaşlı olsun, yakışıklı olsun, Saffet Bey," derdi. O halde Emin'le sıkı fıkılığı neye yormalıydı? Bir gece yatağına uzanıp tahtakuruların, harap, yorgun vücudunu al al kabarttıkları bir saatte yerinden fırladı. Vücudunu kolonya ile serinletirken, "Ne ahmakmışım!" diye haykırdı. Vaziyet gün gibi aşikârdı. Emin hep böyle yapmaz mıydı?

Trupun en güzel kızıyla ahbaplığı ilerletmez miydi? Aynı zamanda kasabanın en ileri gelen zengini ile dostluğu al takke, ver külah haline getirmez miydi?

Saffet, ertesi gün Halit'in odasına, beyazlaşmış, uzamış sakalı ve pijamasıyla koştu;

– Ulan Halit, dedi, sen de çocuksun ben de... Elin anasının gözü için az daha birbirimize girecektik. Ben sana bir şey söyleyeyim mi?

Halit;

– Söyleme, dedi. Evvelsi gece Emin, Sitâre, keresteci Rıza, oyundan sonra su başında sabahı etmişler. Gazellerin bini bir paraya imiş. Refakatlerinde Zabel Hanım da varmış.

– Bunu bilmiyordum. Şimdi n'olacak?

– Karıyı derhal atlatacağız.

– Ben sana dememiş miydim?

– Demiştin ama, ilk tutulan da sen oldun.

– İkinci de, Halit, ikinci!

– Her ne hal ise... Oğlum Saffet, bizim yaşımız geçmiş. Bize artık sultanlıktan başka çare yok.

– O da ne demek?

– Ne demek olacak. Bekârlık sultanlıktır, demezler mi?

Saffet Ferit düşünceye daldı. Sözü değiştirdi:

– İşler nasıl, Halit?

– İyiydi, iyiydi; ama kasaba bizden evvel her şeyi öğreniyor, kardeşim. Hepimiz boynuzlular mevkiindeyiz. Neredeyse bir başka tüccar da bana, yahut sana müracaat edecek.

– Emin'i sıygaya çekmeyecek miyiz?

– Lüzumu yok! Şimdilik iki gün temsillere ara vereceğiz. Senin "Kırmızı Şemsiyeli Prenses"i prova edeceğiz. Bu arada ben yapacağımı hazırlayacağım. Karıya bir oyun oynamak lazım. Onun kuyruğuna bir teneke bağlamadan, rezil rüsva etmeden İstanbul yolunu tutturursam, bana da Kör Halit demesinler.

– Emin'i ne yapacağız?

– Emin'in hesabını sonra görürüz. Hem ona ne yapacağız? Adamakıllı bir ıslattıktan sonra affetmekten başka çare yok. Zaten ayaklarımıza kapanacak, ben ettim, siz etmeyin, diyecek. Asıl mesele ötekinde. Ona ne oyun oynayacağız, nasıl kepaze edeceğiz. Bu işi sahnede yapmalıyız. Kasabanın bir kısmı sesine, güzelliğine vurgunsa, bir kısmı da keresteci ile dostluğuna tahammül edemiyor, adeta kıskanıyorlar. Koza fabrikasının sahibi ile önce bir-iki âlem yapmışlar. Herif biraz cimri davranmış herhalde ki, yüz çevirmiştir. Onun tayfası da diş biliyor, fırsat bekliyor.

– Öyleyse tiyatroya elveda!

– A...'ya elveda! Tiyatroya ne münasebet!

*
* *

"Kırmızı Şemsiyeli Prenses" mevzuunun nereden aşırıldığını, değil oynayanlar, yazan bile bilmiyordu. Her piyese benziyordu. Adeta tercüme piyes gibiydi. Vaka Fransa'da 1830 İhtilalinde ge-

çiyordu. Giyotinler, kontlar, kontesler, düellolar gırla gidiyordu. Piyeste bir sahte prenses, bir çoban kızı, bir hakiki prenses ve ihtilalciler vardı. Karmakarışıktı.

Bundan istifade etmek isteyen Halit, prenses rolünü Sitâre'ye verdi. Bu rol biraz antipatikti. Bunu ancak Sitâre, sevimli hale getirebilirdi. Zabel ne olsa ihtiyardı. Sonunda Sitâre'nin "Sefiller her şeyimizi yıktılar!" diye bağırması lazımdı. "Bu cümleye asil bir ton ancak sen verebilirsin, Sitâre," denildi. O da pek ehemmiyetli rolü istiğna ile kabul etti.

Halit bu arada yapacağını kararlaştırmıştı. Bir olta iğnesiyle prensesin mavi elbisesine, artistlerin kulis arasındaki sıcaktan bunaldıkça maşrapa maşrapa su içtikleri tenekeyi, kazaraymış gibi takacak. Tam, "Sefiller! Bizi mahvettiler! Alçaklar!" deyip hızla yürüdüğü zaman, arkasından Halit de tenekeyi bir tekmede sahneye atacaktı. Sitâre de bilmeyerek tenekeyi sürükleyecekti. Perdeci tembihliydi. Perdeyi bir türlü indirmeyecekti.

Sahne, piyesin ruhuna uygundu. Böylece bu bedbaht piyes de kurtulacaktı. Sitâre'ye düşman kısım katıla katıla gülecek, ıslıklar ayyuka çıkacaktı. Tuluat tarihine bir zafer daha eklenecekti. Bundan sonra Sitâre'nin ismine bir de "Teneke" takılacaktı. Hangi trupa girerse girsin, "Teneke Sitâre" diye anılacaktı.

*
* *

Kalabalık müthişti. Sahnenin tam karşısında muhteşem bir ay vardı. Köylerden bile öküz arabalarıyla halk gelmişti. Karşı evler, ağaçlar insan doluydu. Perdenin açılmasına beş dakika vardı.

Sitâre'nin şimdiye kadar gelmiş olması, sahnede şarkı okuması lazım gelirdi. Halk tepinmeye başlamıştı bile. Sitâre ortada yoktu. Zabel'le pansiyon gibi kaldıkları evden Zabel yarım saat evvel gelmiş, Sitâre'nin şimdi geleceğini, çok sinirli olduğunu söylemişti. Adam gönderildi. "Sitâre Hanım çıktı," haberi geldi. Acaba, yolda mı diye bir müddet beklediler. Sonra Saffet Ferit'le Halit eve koştular. Bu arada Zabel de koşa koşa geldi. Evvela etrafa, sonra karyolanın altına baktı;

– Kendi eşyalarını alıp gitti, dedi.

Konsolun üstündeki kâğıdı da Zabel buldu:

"Keresteci Rıza ile evleneceğiz. Yalova'ya gidiyoruz. Hepinizin Allah belanızı versin! Yüzünüzü köpekler görsün! Sitâre - Rıza."

Saffet'le Halit birbirinin yüzüne bakakaldılar. Sonra konsolun aynasına dönüp kendilerine baktılar. Aynada, iki ihtiyar, deli çehre gördüler.

Şimdi, gece yarısından sonra saat üç treninde bir üçüncü mevkideydi hepsi. Temsili Zabel'le, Mediha başarmaya çalışmışlardı. Islıklar, yuhalar gırla gitmişti. "Sitâre nerede? Sitâre'yi isteriz!" diye bağırmışlardı. Zabel'e, "Sus, moruk karı! Yeter!" diye haykırmışlardı. Ön sıralardan bira getirmişler; bira şişelerini sallayıp sallayıp sahneye fışkırtmışlardı. Karşı karakoldan gönderilen polisler, kapıda durup girenlerin çürük yumurta, domates getirmediklerini araştırmadan içeriye kimseyi sokmamışlardı ama, yine de Saffet Ferit, canım lacivert elbiselerine iki tane yemiş, bir kont kibarlığı ile Sitâre'nin yıkadığı sakız gibi beyaz mendiliyle, hiç bozmadan üstünü başını silmişti.

Halk Fırkası Başkanı, halkı aldattıkları için onları fena halde haşlamıştı; "Temsillerinize her halde devam etmeyeceksiniz, umarım ki," demişti. İstasyonda, vaktin geç olmasına rağmen gül lümseyen seyirciler vardı. Emin temsilden sonra ortadan kaybolmuştu.

Şimdi Saffet Ferit, Halit'le karşılıklı, vagonun ışık yanmayan bir kompartımanında, insanın ilik lerini üşüten serin bir eylül sonu sabahında cam gibi gözler, uykusuz, sarı yüzlerle düşünüyorlardı. Halit neden sonra, kendi kendine söylenir gibi;

– Tuluat öldü, dedi.

*
* *

Şimdi, tuluatın bu iki kahramanından birinin Sular İdaresinde tahsildarlık yaptığını, ötekisinin Samatya'da küçücük bir kahvesi olduğunu biliyorum. Buluştukları zaman, hâlâ "Gülen Ayva, Ağlayan Nar" kumpanyasını bir gün olup Şehzadebaşı'nda hangi kadro, hangi dekor, hangi piyeslerle kuracaklarını saatlerce münakaşa ederler.

1945

KRİZ

Mütekait Miralay Rıza Bey'in gür ve uzun bıyıkları, sert çehresi, siyasi vaziyetleri bir hareket ve bir tek emirle izah eden ağzı, bakışı, bütün mahalle halkı tarafından sevilmişti. Daima elinde tuttuğu kamçısını, bir gün bile, terbiyesiz çocukların çıplak baldırlarına dokundurmadan korkutan oydu. Kahveci çıraklığından başlayıp, Hal'de manavlığa kadar yükselmiş hoyrat delikanlılar; şimdiki su götürmez saadetlerini bu altmışlık dimdik ihtiyara borçluydular. Birçok çocuğu mektebe göndermeye babalarını Rıza Bey kandırmıştır. Velhasıl bu iki misale benzer bir sürü iyiliklerle bütün mahalleli Rıza Bey'e borçlanmıştır.

Rıza Bey, Devegeçmez Sokağında her ev için bir baba gölgesi halinde, mahalle kahvesine gider gelirdi. Mahalle kahvesinde ise akıl erdirilemeyen her siyasi hadise hakkında derhal kat'i hükmü o verir, bir daha bu mesele kimse tarafından münakaşa edilmez, "Rıza Bey böyle demişti," denir; kabul edilir, susulurdu.

İspanya Harbi hakkında Rıza Bey bir müddet müteredditi kaldı.

O, halkçı idi. İkinci mevki tramvay arabaları ahalisine karşı bir sempati duyardı. Yazın, Beyazıt'ta Küllük Kahvesinde yapılan münakaşaları uzaktan takip eder, nargilesini tokurdatır; mahalle kah-

vesine döndüğü zaman Küllük fikirlerini –kendisinin olmadığını da ilave etmeyi unutmayarak– anlatırdı.

Küllük'te yalnız bir grup insan, bu matruş ihtiyarın, arkalarında nargile tokurdatarak kendilerini dinlediğine sinirlenirdi. Bir-iki defa ona hitaben değil; fakat onu kasden, zehirli sözler de söylemişlerdi. Fakat ihtiyar olunca insan, vurdumduymaz oluyordu. Aslında kırmızı yüzü biraz daha kızarmıştı, utanmıştı. "Yaptığım da doğru değil ki..." diye düşünmüştü. Böylece, birtakım fedakârlıklar pahasına İspanya meselesini de bir gazetenin fikrine uyarak değil; genç, ihtiyar yeni ulemayı dinleyerek halletmişti. Öğrendiğine göre, bu iki kavgada hangisi kazanırsa kazansın; uzun müddet İspanya memleketinin yine rahat edemeyip rakkaselerinin kastanyetlerle oynayamayacağı ve delikanlılarının ellerinde kızıl mendil, öküz kovalayamayacağı, gün gibi aşikâr olmuştu.

– Buradan şu neticeye varıyoruz ki, demişti, dünyada rahat ve huzur kalmamıştır. Bu gibi siyasi işleri şu mahalle kahvesinden düşünmemiz bile hatadır. Varsın ne halleri varsa görsünler! Dikkatimize layık değildir onlar.

Ondan sonra yine memlekete dönülmüş, her günkü gazetelerin bir sütunu üstünde suya sabuna dokunmadan, lastikli cümlelerle, "değil mi efendim"lerle bazen fazla nikbin, bazen de az bedbin muhakeme yürütülmüştü.

Siyasi dedikoduların üç-beş kelime ile hulasa ve izahından sonra mahalle içinin futbolcularına, ipsiz sapsızlarına, anasının ipliğini satanlara, hastalara ve ırzsızlara yeniden dönülmüştü.

*
* *

Rıza Bey'in oğlu Necmi, İstanbul liselerinden birini bitirdikten sonra, devam ettiği üniversitede hiçbir dersle alakadar olmuyor; içini kemiren bir acayip rahatsızlıkla İstanbul sokaklarını dolaşıp duruyordu. Bu hastalık, bir şey yapabilmek hastalığıdır. Mesela birdenbire zengin olmak gibi. Mesela birdenbire meşhur olmak, birdenbire bir şeyi keşfetmek gibi...

Liseyi bitirmek büyük bir şeydi. Fakat üniversiteyi bitirmekten ne çıkacak, sanki ne olacaktı? Ne zaman olsa bitirilebilirdi. Daha yirmi yaşındaydı. On sene sonra için de vakit vardı.

Bir şey yapabilmek hastalığı hafifleşirdi. O zaman bir dost bulabilmek ve kafasına göre bir arkadaşla düşündüğü her şeyi halletmek; her meseleyi sonuna kadar münakaşa ile belirtmek isterdi. Bu da geçer. Bulduğu arkadaşlarla yapılan münakaşaların hiçbir gün neticelenmediğini görür, düşündüğü şeylerin hiçbirinin hakikatte halledilmiş bir şekil olamayacağını, ancak bunların düşünmekten ve münakaşa etmekten başka meziyetleri olmadığını kavrardı. O zaman her iki tarafta da haklı cihetler bulurdu. Bu suretle Necmi ne tamamen sağ, ne tamamen sol bir fikir edinemedi.

O zaman bir sevgili aradı. Bu arayış, arkadaşlarıyla münakaşa ederek bulmaya çalıştığı yol gibi, yalnız zekâ ile olmuyordu.

Bir-iki gece uykusuzluğa mal olan bir-iki kitaptan, şu veya bu mesele hakkında bir fikir edinebilmek zor, fakat kolaydı. Halbuki sevgili bulmak...

Buna ne para, ne ayak, ne de sıhhat müsaade ederdi. Buna müsaade eden bir tek şey varsa,

o da gençlikti. Necmi'de ise fazlasıyle olan şey buydu.

Önce Şehzadebaşı kahvelerinde kumar oynamaya başladı. Babasından aldığı birkaç kuruş dakikasında eriyordu. Fakat bazen de kazanılırdı. Haftalığın iki-üç misline çıktığı olurdu. O zaman o hafta için Necmi kumar oynamaz, Beyoğlu dans yerlerini, randevu evlerini dolaşırdı. Sanki aradığı şey orada, dans yerlerinin bir köşesinde, randevu evi kızlarının bir kutu pudra, bir sinema oyunu, bir küçük şapka için feda ettikleri rivayet edilen namuslarındaydı. Bu kızların içinde çoğu pudra, allık ve emsali için mi buraya düşmüşlerdi? Bunların içinde, ailesine, çocuğuna, ne bileyim bilinmedik bir sefalete, bir hastalığa karşı koyabilmek için gelenler yok mudur, diye düşünürdü. Kimbilir, belki de vardı. Fakat çoğu, para ikinci planda kalan başka bir mesele için gelirlerdi.

Sonra bu birinci planda gelen şey, unutulurdu. Yerini ikinci planda gelen para işgal ederdi. Bir gün evde patlanır, insan deli gibi olurdu.

Çamurlu sokaktan geçen her sakalı uzamış erkek, egzotik bir iklim gibi bir şeydi. Erkek ne muammaydı! Bu acayip kemikli kocaman insan, sakallarıyla, bıyıklarıyla, sallapatiliği, yahut şıklığı, kokusu ile o kız için bir iklim, bir dünya –bir kâşif için kutup ne ise– öyle bir şey olurdu. Bu hale gelmiş bir kız, kendi kendine şöyle düşünürdü:

"Haftada bir sinemaya gidemem. Mantom yok. Ailem sefil. İş bulamıyorum. Bak Dimitraki'nin kızı Eleni'ye, acaba nereye gidiyor böyle? Bizim Fatma da onunla. İsmini de Ayhan koymuş, hınzır kız!"

İlk planda gelen bu iklim keşfi arzusu, çabu-

cak söner ve alışılırdı. Hatta beğenilmemeye bile... Cigara savrulur ve dost beklenirdi. Bu dostlardan biri de Necmi'dir işte. Necmi'ninki de bir hikâye anlatmıştır. Bütün hikâyelerdeki gibi daktilo iken kandırılmıştır.

Babası hastadır, ameliyat parası lazımdır. Evde satacak şey kalmamıştır. Bu kızın hikâyesi doğrudur. Necmi bu hikâye için bütün parasını Mabude'ye harcar. Mabude'nin asıl ismi Mahmure'dir. Mabude ismini ona ilk sevgilisi kıranta adam takmıştır. Şimdi ise, Madam Kalyopi'nin evinde İtalyan kızından sonra Mabude'nin ismi anılır.

Rıza Bey, yirmi yaşındaki oğlunun bütün macerasını öğrenmiştir. Sesini çıkarmaz. Biraz da oğlunun bu vaziyetinden bir haz duyar. Çünkü bir erkek, kumar da oynar, kızlarla da düşüp kalkar. Bunda telaşa düşecek bir şey yoktur. Çocuk bir darülfünun talebesidir nihayet...

Baba ile oğul arasında ilk anlaşmazlık İspanya meselesinde çıktı, denebilir.

Kahvede İspanya meselesi konuşulmamaya karar verildiği günün akşamı Necmi ile karşılıklı oturmuşlar, yemek yiyorlardı. Bir besleme, yumuşak ayaklarla gidip geliyordu. Bir saat, gürültü ile işliyor, masanın altında bir kedi dolaşıyordu. Yemek masasının muşambasına gözlerini dikmiş, söylendi;

– Anladım şimdi oğul, dedi, İspanya'daki kavganın sebebini?..

– Neymiş o, baba?

– Birdenbire söyleyemeyeceğim. Yani hemen şudur diye kesip atamayacağım. Yalnız, öğrendiklerimden bir netice çıkartmaya çalışacağım. Bu

kavgada hangi taraf kazanırsa kazansın, uzun müddet yine İspanya milleti rahat edemeyecekmiş!

– Evet?..

– Bunların arasında binlerle masum, ne yapacağını, kimi tutacağını, kimden tarafa olacağını kestiremeyip kâh beriki taraftan, kâh ötekinden dayak yiyen, ölen bir sürü bedbaht insan... Ve İspanyollar budala...

– Değil baba. Son cümlene kadar güzel, hoş bir fikir! Fakat İspanyollar budala değil. Yollarını bulmak için ne kıtlıktan, ne hastalıktan, ne de ölümden korkan kahramanlar... Ve İspanya bir kahramanlar diyarı...

Rıza Bey, oğlunun hakiki tarafını anlamak için fırsatı bulmuştu. Sordu:

– Kahraman olan hangi tarafın insanı?

– Hangi tarafta daha çok İspanyol varsa, o tarafta daha çok kahramanlık vardır.

– Ne demek?

– Yani kahraman her iki tarafta da bulunabilir. Bunun için herhangi bir tarafı tutarak söylemiyorum.

– Kahramanlıktan kastın ne, oğlum?

– İnsanlık, baba... Bugün hemen hemen unutulmuş olan insanlık. Bir saadet için, insanların bütününün saadeti için yapılan her hareket insanlık hareketidir. Her ölüm bir kahramanın ölümüdür.

– Ya harap olan şehirler, kiliseler, katedraller, tarihi eserler?..

– Yeniden yapılır. İnsanlar mesut olduktan sonra şehirlerin daha güzeli bina edilir. Tarihi eserlere gelince, baba –Necmi burada teatral bir

vaziyet almıştı– insanlar tarih yaparken hürriyetin ve müstakbel mesut hayatın tarihini yaparlarken, biraz yırtıcı ve haşin oluyorlar nedense... Elverir ki, tarihi eserlere değen her bomba için içlerinde derin bir sızı duysunlar. Üzülsünler. Sence bir insan mı kıymetlidir, bir Süleymaniye Camisi mi?

– Süleymaniye Camisi...

– Bence bir insan...

– Bunlar beşeri, insani fikirler mi sanıyorsun böyle söylerken?..

– Farzımuhal, baba... bir gün müthiş bir tiran ortaya çıksa... Şöyle Neron ayarında belli bir mahluk. Sen de onun emrinde olsan. Günün birinde gözleri hayat dolu bir çocuğu bu zalim yakalatsa. Şunu idam edin dese, siz "olmaz" diye kıyameti koparırsınız tabii... Öteki: "Ya bunu idam edeceksiniz, yahut yarın sabah ezanında Süleymaniye Camisini yıkmaya başlayacaksınız!" Sana da, "İlk kazmayı da sen vuracaksın!" dese...

– Bu olmayacak bir şey. Üzerinde düşünmeye bile değmez.

– Olmayacak bir şey olduğunu baştan söyledim zaten. Fakat sen askersin; gördün... Harpte hamile kadınları öldürenler, küçük çocukları süngülerine takanlar görülmemiş midir?

– !..

– O halde böyle bir şey de muhal olarak mümkündür... Süleymaniye'ye ilk kazmayı vurur musun, vurmaz mısın?

– !..

– Söylesene!..

– Yani ne demek istiyorsun bununla?

– Şunu demek istiyorum: Sen bana, "Bu fikri insani, beşeri mi sandın?" dedin. Ben sana bir-

denbire cevap vermedim. Sana olmayacak, farzımuhal bir misalle bu fikirlerin insani olduğunu anlatmaya çalıştım.

– Uzun lafın kısası, evlat, dedi Rıza Bey, ayağa kalktı. Kapının arkasındaki çiviye asılı kasketini aldı. Çıkmaya hazırlanırken bir daha: Uzun lafın kısası, evlat; sen bu fikirlerinle adam olmayacak delinin birisin. Ne söylemek istediğin belli, ne de ne tarafı tutmak istediğin. Anladığım bir şey varsa o da, sana beyhude yere para harcadığımdır. Yazık emeklerime, yazık!

Rıza Bey söylenerek dışarıya çıktı. Necmi sokak kapısının âdetten fazla bir gürültü ile kapandığını duydu. Küçük besleme, yumuşak ayaklarla sofrayı kaldırdı. Necmi, Karagümrük'ün Devegeçmez Sokağının sessizliğine açılan kafesli pencereye bir değnek dayayarak, saatlerce sevdiği insanları düşündü.

Bütün Karagümrük, bütün sefil, masum, güzel dünya insanlarıyla baş başa kaldığını sandı. Tek tük gelip geçenlerin sesleriyle bihûş uyukladı.

*
* *

Bir kış günüydü. İstanbul mendebur, pis bir çehre almıştı. Yalınayak çocuklar, sarı insanlar, titreşen çarşaflı kadınlar, dilenciler; şık ve kalın elbiseli insanlardan daha çok kışı, yağmuru severlermiş gibi sokaktaydılar. Koşuyorlardı. Nereye gideceklerini şaşırmış gibiydi insanlar. Tramvaylara binmek için kimse ne kadın, ne çocuk tanıyordu. Birbirlerini itiyorlar, eziyorlardı. Çıplak ayakları ve kendisi mosmor kesilmiş bir çocuk, Karaköy Poğaçacısının önünde, "Ben esmeri fındık ile, badem ile beslerim" şarkısını söylüyordu.

Necmi bu çocuğa bir poğaça aldı. Kendisi de bir başkasını ısırarak yürüdü. Mabude'sinden dönüyordu.

– ... Amma da yaptın ha, şekerparem. Ben senin nikâhlı karın mıyım? Yook, kardeşim! Kimseden nasihat ve emir telakki edemem. Hürüm. Benim gibi hür de İstanbul'da fenerle aransa bulunmaz. Bu hürriyetimi de önüme gelene feda edemem. Bir saatlik, bir gecelik satıldığım zamanlarda bile kendime lazım olan hürriyetimden, ancak dört-beş dakikasını feda etmişimdir. Sana gelince, şekerim. Bana kafa tutmaya hiç hakkın yok. Parayı veren düdüğü çalar. Verirsin bir görüşme parası daha. Bir saat daha kalırız. Bu böyle, şekerim. Üzülme hayatım. Seni kırdım galiba, ha!..

Köprü'deydi. Poyraz, Köprü'nün asfaltlarına birikmiş suları ürpertiyor, insanların şemsiyelerini ve şapkalarını kapıyor; koşmak istemeyenleri bile arkasından itiyordu. Necmi, Üsküdar İskelesine kadar böylece geldi. Şapkası çamurlu, pardösüsü sırsıklam. Bir bekleme odasına kendini attığı zaman, Mabude'sinden ayrılış sahnesini bir daha hatırladı. Fakat artık ne kendisine, ne de Mabude'ye karşı bir gayz duymadığını hissetti. Sanki Köprü üstündeki deli rüzgâr, bu sarhoşluğa benzeyen kızgınlıktan onu aydırmıştı. Bekleme odası tıklım tıklımdı. Dökme soba harıl harıl yanıyordu. Yukarıdan, rayların ek yerlerinden, geçen tramvayların gürültüsü geliyordu.

Necmi, sobanın yanındaki sıraya oturmuştu. Tam karşısında, ekmekle peynir yiyen genç bir amele var. Yüzü biraz karışık ve mahcup bir çocuk. Bir gazete kâğıdını yere koymuş ve bir ucu-

nu içindeki ekmek ve peyniri kimse görmesin diye kaldırmış. Kâğıdın içinde küçük lokmalar koparıyor. Büyük parmaklarının arasında bu lokmalar kayboluyor. Ve ağzına gözükmez parçalar atıyordu.

Bu amelenin karşısında yüzünü kızıl yaralar kaplamış bir adam, cigarasını içiyor. Sakin, sessiz, herkesin yüzüne ve yaralarına baktığını bildiği için, yapma bir kayıtsızlık içinde. Yüzü zaten bir iç yara gibi kırmızı. Güzel, beyaz elleri var. Kapıdan giren birine, bağırmadan;

– Kapıyı kapayınız, diyor.

Ve sonra yine lakayt, sinirsiz, cigarasını tüttürüyor. Kendisine fazla ve dikkatle bakanları derhal hissedip çok cevval gözlerini o tarafa çeviriyor. Hafif tebessüm ederek, kendisine göz dikene bakıyor. Onu mahcup ettiğine kani olduktan sonra ya amelenin yalnız kendisinin gördüğü gazete kâğıdına doğru eğiliyor, yahut da camdan dışarıya, merdivenlerin üstüne duman halinde düşen yağmura bakıyor.

Necmi de, kendisine yaralı yüz tarafından tebessüm edilinceye kadar, bu adama baktı. Sonra mahcup, başka taraflara bakmaya başladı. Fakat mütemadiyen gözü bu adamın yüzüne bakıyordu. Yağmur biraz diner gibi olmuştu. Amele, gazete kâğıdını bir tomar yapıp sobanın altına fırlattı, çıkıp gitti.

Onun arkasından vapura gidenler acele acele kayboldular. Yüzü yaralı ağır ağır kalktı. Açık kalan kapıyı kapamak ister gibi yürüdü. Fakat tam kapının önünde caymış gibi yaparak hızlı hızlı merdivenlere doğru kayboldu.

İşte o zaman Necmi, sobanın arkasında iki

küçük hamal çocuğunu gördü. Bunların birisi on iki yaşlarında gözüken bir çocuktu. Muhacir olduğu evvela mintanından belliydi. Sonra poturundan. Sonra, ne bileyim çillerinden. Süt gibi beyaz bir şeydi. Çirkindi. Sümükleri akıyordu. Onun yanındaki, soba borusunun arkasındaki kıvırcık saçlı bir zenci kırmasıydı. Necmi, onu Puşkin'e benzetti. Geçenlerde yüzüncü yıldönümü münasebetiyle Puşkin'in çocukluk resmini görmüştü. Ama, ne kadar benziyordu! Bu çocuğun üstünde uzun bir ceket vardı. Pantolonu, golf yapılabilmek için uğraşılmıştı. Kınnap bağlanmış yırtık ve büyük potinleri vardı ayağında.

İlk bakışta fena giyinmemiş hissini veriyordu. Fakat biraz daha dikkatle bakınca, büyük, iğreti bir ihtiyar ceketinin altında hiçbir şeyi olmadığı anlaşılıyordu. Ceketinin yakaları kaldırılmış ve bir çengel iğne ile boynu hizasına iğnelenmişti: Ta göbeğinde olan ilk düğme kopmuştu. İşte buradan tatlı, sıcak derisi gözüküyordu.

Bu da on iki-on üç yaşlarındaydı. Arkadaşına bir şey anlatıyor ve Necmi dinliyor mu, dinlemiyor mu diye hep ona bakıyordu. Dinlemesini istiyor gibiydi. Güldürecek şeyler söylüyordu ki, arkadaşı, yaşına göre ciddi, ağırbaşlı oğlancağız gülüyordu. Kendisinin ağzından sular akarak onun gülmesine seviniyordu.

Necmi biraz daha sokuldu. Şimdi hemen küçük melezin yanındaydı.

– Sanıyor musun ki, onlar sahiden dövüşüyorlar. Yooo... yalancıktan. Bazen belli de oluyor. Yapamıyorlar.

Birden Necmi'ye döndü:

– Değil mi, ağabey?..

– Anlamadım ki. Kimler?

– Sinemadaki hafiye ile hırsızlar.

– Tabii canım, sahiden olur mu?

Çocuk arkadaşına dönüyor:

– Nasııl?..

Muhacir çocuğu, Necmi'yi gizlice süzüyor. Sonra meleze:

– Hafiyenin hepsinden kuvvetli olduğu da belli ama... İsterse sahiden de öbürlerini döver.

Melez:

– Elbette...

Necmi, küçük meleze bakıyor: Harikulade canlı, güzel bir mahluk. Necmi'nin kendisine gösterdiği alakadan biraz şımarmış; canlı, şakrak... Necmi'ye tam bakmadan arkadaşına mütemadiyen anlatıyor. Öbürü ciddi bir tebessümle dinliyor.

Necmi, içini bir muhabbetin kapladığını duyuyor. Küçüp Arap, bir kestane kadar sıcak. Necmi'nin içinden bu çocuğu kucaklamak geliyor. Bir kebap kestane kokusu tütüyor. İçini muhabbetle beraber bir hüzündür kaplıyor.

– Nerelisin, küçük?

– İstanbullu.

– Neresinden İstanbul'un?

– Üsküdarlı...

– Adın ne?

– Rıdvan.

– Ooo... Ne güzel isim bu böyle!

Ceketini anasının çalıştığı evden verdikleri nasıl belli oluyorsa, isminin de, doğduğu tarihte fellah anasına paşa konaklarından salık verildiği belli.

Muhacir çocuğu, Necmi'yi tekrar süzüyor.

Fakat bu sefer daha yumuşak bir gözle... Kendisiyle bu genç adamın fazla alakadar olmadığını hissetmiş gibi, o da canlanıyor.

– Asıl ismi Rıdvan ama, ağabey, biz ona Rahvan deriz.

– Hadi be ordan!

Necmi, muhacir çocuğu ile alakadar olmak lazım geldiğini hissetmiş gibi sordu:

– Sen niçin mektebe gitmiyorsun?

– Ben mi? Ayakkabım yok.

O zaman kırmızı ve beyaz, siyah iki ayak, sobanın tahtası kenarından havaya doğru kaldırılıyor.

Bu sefer yine büyük ayakkabılı meleze dönüyor Necmi:

– Ya sen? Bak, ayakkabın da var.

– Para yok. Kitap, defter, kalem parası. Önlük parası!..

– Önlük parası mı?

– Ya... Önlüksüz mektebe almıyorlar. Gidiyordum, "Önlük al da sonra gel," diye bir gün söylediler. Ertesi gün gittim yine önlüksüz; almadılar.

– Anan bir önlük yaptırmadı mı, yahut yapamadı mı?

– Önlüğü yaptı. Yakasının beyazını bulamadık. On gün geçti. Beyazını buluncaya kadar gidemedim. Ondan sonra artık gitmedim. Kitap parası da lazımmış. Biz de vazgeçtik. Ben üçten çıktım.

Muhacir çocuğu:

– Ben de beşten.

– Peki, siz ne iş yaparsınız?

– Ötekinin berikinin bavulunu taşırız.

Necmi çıkarıp beşer kuruş vermek istiyor.

Fakat onlar Necmi ile artık içli dışlı, canciğer olmuşlardır. Yine sinemalara dalınmıştır. Yaz günleri Kumkapı kenarları anlatılmaktadır.

Necmi parayı vermiyor ve bu içten gelen menfaatsiz samimiyete dokunmak istemiyor. Hayalinden mendilini çıkarıp muhacir çocuğunun burnunu siliyor. Küçüp Arabın sıcak gibi gözüken buz gibi yanaklarından ve bir kebap kestane kokusu gelen gözlerinden öpüp ayrılıp gidiyor.

Şimdi rüzgâr onu nereye götürürse götürsün, insanları bütün şefkat ve samimiyetiyle sevecektir. Küçük Arap çocuğu ile çizgili mintanlı ve hırkalı muhacir çocuğuna beşer, onar ve ellişer yaş fasıla ile her yerde tesadüf edecektir.

Necmi bir Anadolu türküsünü söyleyerek Balıkpazarı'na saptı:

"Akşam kapladı her yeri, keder sardı dereleri."

İki-üç portakal, bir mandalina aldı. Bir küçük masaya oturdu. Hem düşünüyor, hem içiyordu. Büyük şarap kadehini iki yudumda yuvarlıyordu. İçini keder, Anadolu ırmaklarını, yollarını ve derelerini sarar gibi sarıyordu. Balıkpazarı'nın balıkçıları avazları çıktığı kadar bağırıyorlar. Meyhanenin önünden limoncular geçiyor. Küçük tepsilerin içinde olta balığı satan Köprü üstü serserileri, gazeteciler, tespihçiler, lavantacılar, fıstık satan Yahudi çocukları, nasır ilacı mütehassısları, ellerinde bir kutu ile dilencilik yapan uzun gür saçlı esmer Çingene kızları, Necmi'yi daldığı keder âleminden çekip alamıyorsa da, ona zaman zaman küçük Arap çocuğunu hatırlatıyorlardı.

Arkadaşı bir saattir Necmi'ye bakıyordu. Nihayet göz göze geldiler:

– Ne bu dalgınlık, Necmi?

– Hiç... Gelsene...

Bu kısa boylu, vaktinden evvel saçları ağarmış, gözlüklü, şişman bir mektep hocasıdır. Tarih okutur.

Necmi'nin masası artık kalabalıklaşmıştı. İşte iki şair, bir lisan bilmeyen, tenkit yapmayan bir mütercim ve münekkit. Bir şair meclisi hayranı. İki meyhane arkadaşı daha...

Konuşuyorlar. Sanattan, edebiyattan, şiirin ve nesrin farkından, klasik şiirin ne demek olduğundan, sonra realizmden... Necmi önce alakadar oluyor. Sonra incir çekirdeği doldurmayan münakaşadan sinirleniyor. Bir şarap bardağını birden yuvarlıyor.

O zaman, birdenbire babasına sorduğu Süleymaniye ve çocuk meselesi hatırına geliyor. Sualini, kafasında evvela kendisine sorarken meclisin daha çok dünya mikyasında bir misale ehemmiyet vereceğini düşünerek değiştiriyor:

– Size bir sual soracağım; meclisimizde bu kadar sanatkâr, münekkit, şair ve tarihçi var. Bu sualimi evvela birisine sordum. Cevap veremedi, şaşırdı. Size de soraym:

Luvr yanmak üzere... Halk kapıları sarmış. Heyecan içindedir. Birden siyah şapkalı ve lavalyer kravatlı adamlar, "Jokond'u, Jokond'u!" diye bağırışıyorlar. Bir genç adam, alevler içine kendini atıyor. Jokond'un bulunduğu salona giriyor. Fakat tam orada bir küçük zenci çocuğu görüyor. Gözleri dehşetten büyümüştür. Gelen adama kollarını uzatıyor. Jokond bir on adım ötededir. Düşünmeye zaman yoktur. Ya çocuk, ya Jokond kurtarılmalıdır. Siz olsanız hangisini kurtarırdınız?..

İki şairden birisi, hiç düşünmeden:

– Jokond'u... Bundan tabii ne olabilir. İnsaniyetin en büyük eseri Jokond veyahut bir heykel... Bir Musa heykeli...

İkinci şair:

– Jokond'u kurtarmak demek, Leonar dö Vinci'yi kurtarmak demektir. Jokond'la bir Arap çocuğu karşısında değil, Leonar dö Vinci ile bir çocuk karşısındayız. Sual böyle sorulmalıdır. Böyle sorulunca da tabiatıyla Leonar dö Vinci kurtarılır.

Münekkit;

– Ben, insanı kurtarırım, diyor.

Necmi hiç sevmediği bu adamı birdenbire sevmiştir.

– Niçin? diye soruyor.

– Çünkü insanı kurtarırsak, o insanın bizzat kendisinden veya neslinden birçok şeyler bekliyoruz, demektir. Yarın bu çocuğun çocuklarının değil bir, bin bir Jokond yapmayacakları ne malum?..

Şairler ikisi birden:

– İstikbali bilemeyiz ki... Belki de katiller, hırsızlar gelecektir bu çocuğun neslinden...

Necmi;

– Evet, diyor, bilinmez ki...

Tarihçi arkadaş, gözlüklerinin camlarını silerek;

– Çocuğu kurtarırım, diyor. Sadece insan olduğu için...

İki şair, şimdi kendi fikirleriyle birleşmiş münekkitle birlikte tarihçinin üstüne saldırıyorlar. Necmi şarap parasını ödüyor şimdi. Yürürken, sadece insan olduğu için çocuğu kurtaran sessiz, sakin tarihçi arkadaşını düşünüp sevecek...

Hal'den dönen kalabalığı yararak, biraz evvel meyhanede bıraktıklarını tartarak yürüyor. Bir insanın diri diri yanmasına göz yuman iki vahşi ve yamyam adamın nasıl bir şair olduklarını düşünüyor. Bir ümit ve hayal için insanı kurtaran münekkit için gülümsüyor ve bir realite uğruna küçük çocuğu kurtaran tarihçiye kul köle olup gidiyordu.

*
* *

Necmi her sarhoş olduğu zaman eve niçin Cibali Yokuşundan çıktığını ancak bu akşam anlayabilmişti. Yalnız ilk sarhoş oluşunda bu yolu bir kast ile intihap ettiğini şimdi hatırlıyordu. Fakat sonraları bu bir âdet haline gelmişti. Etrafına bile bakınmazdı. Yürür giderdi. Fakat her zaman için Cibali'ye vardığı zaman önce bir sevinç, bir kalp çarpıntısı, bütün vücudunda bir şey aramadığı halde, bir arama, araştırma hali hissederdi. Sonra yokuşu tırmanırken, hepsi geçer, fakat bir türlü normal sarhoşluk halini bulamazdı. Bir keder duyardı. Bu keder Cibali'ye vardığı andaki sevincin tamamen zıddıydı. Öyle ki, bu sevinç ve keder bir teraziye vurulsa, aynı ağırlıkta kalacaklardı.

Sonra farkına varamadığı başka hisler de duyardı. Bunlar ifade edilemezdi. Fakat Necmi emindi ki, bu ifade edilemeyen şeyler biraz evvelki kalp çarpmasının ve aramanın yerini alırlardı. Fakat bunlar sevincin aksi keder gibi zıt şeyler miydi acaba? Kalp çarpmasının yerine bir kalbin az çarpması mı, arama ve araştırmanın yerine bir bulamamak mı yerleşiyordu?

Bilmiyordu. Fakat ancak yokuşun ortalarına doğru sarhoşluğun normal hali başlardı. O zama-

na kadar Necmi ekseriya bir heyecan hissederdi. O kadar. Halbuki bu akşam bu hissettiği heyecanı tahlil ediyordu. Çünkü bu akşam Necmi, Cibali Yokuşundan niçin çıktığını artık biliyordu.

– Ramazan ne gün kız?

– Salıya.

– Sahi mi?

– Annem öyle dedi, bilmem.

– Bana bak. Salı akşamı seninle Naşit'e gidelim mi?

Yanlarından geçen iki kişi, dikkatli dikkatli bakıyorlar.

Kız cevap vermiyor. İki kişi geçip gittikten sonra... Neden sonra:

– Bilmem.

– Ne bilmezsin?

– Naşit'e gidelim demedin miydi?

– Evet, dedimdi, ne olacak?

– Ben de bilmem, dedim. Gidelim mi, gitmeyelim mi? Bilmem!

– Sen beni parkın yukarıki kapısında bekle. Unutma ama. Hadi artık ayrılalım. Gören olur.

*
* *

– Naşit müthiş, harikulade bir karikatüristtir. Naşit'i seyreden adam gülmeye mahkûmdur. Acı veya tatlı, ihtiyari, gayri ihtiyari, zor veya kolaylıkla, Naşit'in en sanatkâr tarafı ihtirasındadır. Yarı münevverle halktan ayrılmıştır. Nefret eder ve bütün artistleriyle Eyüp Sabri'leri ve ilahileriyle onu kepaze eder, anladın mı?

– Anladımsa Arap olayım.

Tiyatrodan çıktıktan sonra yürüdüler. Fatih parkının arkasından gidiyorlardı. Arkalarından iki

mahalleli delikanlı, kendilerini göstermek için kâh önden, kâh geriden onları takip ediyorlardı.

Necmi, Fransızca bir kitapta şöyle bir cümle okumuştu:

"Qu'il y ait dans la nature végétale et animale une tendance à la progression, en avant, à l'ordre, à l'harmonie, au perfectionnement..."

Acaba bu cümle yalnız hayvana ve nebata ve onların harici şekillerine ait bir müşahede miydi? İnsanların ve onların ruhlarına, hislerine ait hiçbir tekâmül olmayacak mıydı? O halde beyhude yere niçin şiirler ve romanlar yazılıyordu? Edebi eserler insanı yeni ve mesut, başka iyi ve güzel dünyaya götürmeye, kurmaya yardım etmiyorlarsa neye yarardı?

Niçin kendinden daha küçük olan şu iki delikanlı daha iyi, daha merhametli, daha nazik, daha hisli, daha günahsız değildiler? Bir insanı tazip etmekten zevk duyabilir miydi?

Yoksa biz dışardan –şu iki insan– mesut gözükmüyor muyuz? Bu mesutluk hiçbir maddi üstünlükle vücuda gelmiş olmadığı halde, onlar gibi Naşit'i ucuz bir sıradan seyrederek, geceleyin bir umumi parkın kenarından geçerek yıldızlı, yağmurla yıkanmış siyah bir gecede uykuya ve sevgiye koşarak –bu kin nedendi?–

Yoksa bu bir görenek, fena bir âdet miydi?

Maddi üstünlüklerin kıskançlığı ile mi bu netice olageliyordu?

Güzel bir gecede, fevkalade şık bir otomobilde kucaklanmış bir kadını kıskanmak; ne diyeyim, hatta anarşist bir ruhla bu otomobile bir bomba savurmak akıl ve hayal edilir bir şeydi. Fakat kendileriyle aynı fakir elbiseleri paylaşmış, aynı yolla-

rı, aynı veçhile yürümüş bir adam, bir kara kıza maliktir diye, kıskanılamazdı. Bunu akıl kabul etmezdi. Bilakis bundan, bu manzaradan, herhangi yalnız bir insan biraz garip ve az acı da olsa, bir zevk duyabilirdi. Hatta kendine bir saadet hissesi bile çıkarabilirdi. Çıkarılamazsa tiyatroya niçin gidilir, tiyatroda nasıl gülünür ve ağlanırdı?

O halde bu insanların ruhu fena idi. Halbuki Necmi onları ne kadar seviyordu. Bu cevval iki çocuğa Necmi hiçbir kin duymadığını hissetti. Onlara acıdı. Sonra, "Aldırış etmeyelim!" dedi kendi kendine...

Tam bu sırada, koluna başka bir insan kolu girdiğini fark etti. Fatih Camisinin arkasında idiler. İki külhanbeyi, ileride bir fenerin dibinde onları bekliyor, cigara yakar gibi yapıyordu.

Necmi düşündüklerini üzerinden bir şey atar gibi bir anda atıvermişti: Süvarisini bir silkinişte atan bir at hızı, içini doldurdu. Bir şimşek ışığı gibi mavi ziyalı bir lirizmle dolduğunu ve mevcudiyetinin aydınlandığını hissetti. Her şeyin aydınlandığını, içinin bir ışıkla bütün karanlıklardan sıyrıldığını, nur içinde yüzdüğünü görür gibi oldu.

Sevinç, keder, heyecan, rüya, hakikatle karmakarışık bir dünyaya çıkmıştı. "Acaba realite dedikleri şey bu muydu? Bu his, reelle temasın verdiği heyecandır, muhakkak odur," dedi. İçinde her şey var; yahut hiçbir şey yok. Fakat bu hiçbir şeyde bile her şeyin... Hiçbir şey düşünemedi artık.

Saadet, kuvvetli bir saadet hissiyle sarsıldı. Şaşırmıştı. Gülmek ve ağlamak istiyordu. Koluna girmiş eli dirseğiyle sıkıştırdı. Bir başka mevcudun ışığı ile apaydınlık olmuştu.

Bir ağacın gölgesi üstünde yürüyorlardı. Bu kalın bir ağaçtı. Gölgenin her iki tarafında kuvvetli bir aydınlık vardı. Necmi, bu aydınlık, bu gölgeyi kimselere göstermez, diye düşündü.

Durdu. Kolundaki kol çıktı. Evvela kızın kolları, onu belinden kavradı. Öpüştüler. Deminki kuvvetli saadet hissi geçmişti.

Necmi yürümeye başladıkları zaman, dudak dudağa gelmenin verdiği hazzın biraz evvelki kola girme halinden farklı olduğunu düşündü. Her hazzın niçin hakiki bir saadet olmadığını o zaman anladı ve kıza;

– Sen, dedi, beni ihya ettin.

Kız susuyordu. "Yanımdaki ser verip sır vermeyen bir insan!" dedi Necmi kendi kendine. Sonra açıkça;

– Sen, dedi, Leman, ne kapalı kutusun?

Genç kız, Necmi'ye; tiyatroda, romanda, hatta düşüncemizdekinden bambaşka gibi geldiği halde tıpkı romanda, sinemada ve tiyatrodaki gibi her zamanki bir cümleyi söyledi;

– Ben, dedi, seni seviyorum.

Ertesi gün Necmi, üniversitedeki derslere rahat ve huzurla yeniden başlamıştı.

1938

GAUTHAR CAMBAZHANESİ

Gauthar Sirki geldi.

Gauthar Sirki geldi mi?

"Cirque Gauthar" hakikaten gelmiş miydi? Bunu tahkik etmek kadar kolay bir şey olur mu? Kalkıp Esplanade'a gitmeliydik. İsère Nehri kenarının yeşil çimenlikleri ve ağaçları arasında uzanan bu müstakil meydanlığın ortasında kocaman çadırı görüvermek, şehrin neresinde olursa olsun, bir Grenoble'lü çocuk için, beş dakikalık bir iştir. Küçük Millet Bahçesinin içindeki kuğuların havuzuna yağmur yağıyor, müzik çalınan kameriyenin içinde pul koleksiyoncuları toplanmış, beş yaşından yetmiş beş yaşına kadar çocuklar orada birbirleriyle pul mübadele ediyorlar.

Taflanların arasında yağmuru ve rutubeti siyah muşambalarına ve sinirlerine çekmiş iki genç insana kimse aldırış etmiyor. Onlar bu ufku küçülmüş yağmurlu sabahın içinde başkalarına aldırış ediyorlar mı?

Küçük iptidai mektebin avlusu Millet Bahçesinin önüne açılır. Onun yanında küçük bir kahve vardır. Bu kahve bir yaz kahvesidir. Haziran ortalarına doğru, önce, karşı belediye binasının cephesine bir beyaz perde gerilir. Eski, çok eski filmler oynanır. Orada Şarlo'nun kocaman elli kanunsuz polisleri, bir Ermeni güzeli gibi kara kaşlı, ka-

ra gözlü sevgilileri, orada Zigoto'nun tayyarelerden samanlıklara düştüğü görülür. Orada sinemanın çocukluğu seyredilir. Ve insan, büyük adamların hayatlarını okuyor gibi sinemaya bir şahsiyet vererek, onun çocukluğunu seyreder, güler, eğlenir. Nisan ortasında bu kahvenin metruk hali de güzeldir.

Küçük Millet Bahçesine yağan ve sanki başka hiçbir yere yağmıyormuş gibi yağan yağmuru sekiz çocuk burada seyrediyorduk.

– Cirque Gauthar geldi.

– Gauthar Sirki sahiden geldi mi?

Muhavere sirk üzerinde yürüyor. Geçen sene fok balıklarının burunları üzerinde bir lastik top taşıdıkları ve arasıra bu lastik topları havaya fırlatıp tekrar burunlarıyla tuttukları, Cezayir Araplarının havada iki takla atıp ayaklarının üzerine kedi gibi düştükleri mevzubahis oluyordu.

Sekiz çocuktuk. Üçü aramıza sonradan karışmış pastacı çırağı veya kahveci şasörü idi. Öteki beşinden biri Ermeniydi. Diğer ikisi İtalyan, birisi ufacık bir İsviçreliydi. Asıl arkadaşım oydu. Ben onu bir kenara çekmiş;

– Sahi gelmiş mi "Cirque Gauthar" Georges? diyordum.

– Dün hani o ilanlarla örtülü otomobil yok mu? Onun her tarafını kaplamış ilanlardan birisi "Cirque Gauthar"ındı.

Georges sesini yükseltiyor:

– "Cirque Gauthar'ın çadırlarını yarın saat üç buçukta seyretmeye geliniz. Bu sene en görülmemiş hayvanat ile ve zengin kadro ile 'Cirque Gauthar' geliyor. Amerika'nın cinsi tükenen hayvanlarını, nesli bitmiş halis yerlilerini göreceksiniz. Du-

dakları bir tabak kadar büyük Afrika yerlilerini 'Cirque Gauthar' büyük fedakârlıklarla getirmiştir. Koşunuz, ey Grenoble ahalisi! Koşunuz!"

Georges, tatlı, sevimli bir çığırtkan hareketiyle konuşuyor. Etrafımıza sekiz kişilik küçük küme yeniden birikti:

– Hadi –Georges, çocuklara dönüyor– hadi çocuklar, Esplanade'a!

Esplanade'a geldiğimiz zaman, Şehitler Abidesi içindeki yemyeşil ışığa bile dönüp bakmadık: "Cirque Gauthar"ın çadırlarına koştuk.

Çadırın etrafını arabalar kaplamış, arabaların demir parmaklıklarından insanlar, hayvanlar bakışıyordu. İnsan ve hayvan, bu arabaların içinde o kadar birbirlerine karışmıştı ki, insana benzeyen pek çok hayvan, hayvana benzeyen insanlar ve gözler gördük. Sirk daha şimdi gelmişti. İntizam daha temin edilmemiş, bedava insanlık ve hayvanlık görmek isteyen çocuklar, arabaların ve yağmurun içinde geziniyorlardı. Koku, bir tuhaf koku rutubetin içine sinivermişti. Ve bu arabalar sanki senelerden beri yerlerinden oynamamış kadar hareketsizdiler. Meydan da bir kocaman oda halini almıştı. Gök küçülmüş, Cirque Gauthar için tavanlaşmış ve sirkin çadırının rengini almıştı.

Kuvvetli çıplak insanlar, cüceler bir araba kapısından ötekine geçip kayboluyorlar. Küçük büyük çocuklar, büyük küçük çocuklar görüyoruz.

Ansızın kırmızı sarı kostümlü, iri kapıcılar ve memurlar peyda oluyor. Hepimizi kovuyorlar. Birdenbire her tarafı arabalarla kapanmış buluyoruz. Artık sirk bir kocaman bina gibi yapılmış, kocaman müstakil meydan küçülüvermiştir. Araba-

lar birbirine o kadar sıkı sıkıya yaslanmıştır ki, aradan yol bulup geçmek imkânsız gibidir.

Akşamı, çadırın ve arabaların etrafında görebileceğimiz kadar insan ve hayvan görerek bulduk.

Gökyüzü yıldızlanmıştı. İsère'nin üstünden geçip giderken, Georges yarım adım arkamda mırıldanıyor:

– Gideceğiz, değil mi? Parayı sen vereceksin, değil mi?

– Ben vereceğim. Gideceğiz.

*
* *

Fransa'ya ilk geldiğim sene, bir yılbaşı gecesiydi. Yılbaşı gecelerinin kokusunu ve tadını aşağı yukarı tahmin ediyor, biliyordum. Atina'da da o geceleri görmüştüm. Ve sinemalar muhayyilemi tamamlamıştı. Her zaman yılbaşı gecesi kar yağardı. Islak çarşılarda sisten ve kardan kocamanlaşmış ışıklar yanardı. Oyuncak dolu mağazalar, oyuncaklar içinde raylı tren, yürüyen tramvay... ve daima muhayyilemi bir kadın, fakir ve pejmürde bir kadın tamamlardı. Çocuğuna bir tren almak için kendini bir yabancıya satacak kadın. Böyle bir film görmüş müydüm? Yoksa bütün filmlerde yılbaşı gecesi aşağı yukarı bu muydu?

Kar yağıyor. Işıklar büyük, çarşılar ıslaktı. Mağazalarda oyuncaklar, raylı tren, tramvay hepsi, bütün dekor hazırdı. Yalnız çocuğuna raylı tren almak için yabancıya teslim olacak kadın ortada yoktu.

Bir rejisör gibi sinirleniyor, bir Amerikalı rejisör haliyle cigaramı tüttürerek haykırıyor gibiydim: "Hey kadın! Yabancıya teslim olacak kadın!"

Herkes eğleniyordu. Bilmediğim insanlar içindeydim. Arkadaşlar eğlenceye koşuyorlardı. Ben hüzünlenmek istiyor, müteessir olmak için neler icat etmiyordum. İçki bile içmemiştim. Yalnızlık her tarafımı dolduruyordu. Yüz bin nüfuslu ve toplu bir şehir içinde yalnız kalmamak için icat edilmiş şampanya şişeleri her dükkânda doluydu. Bir şişe alıyorum. Portakal ve muz. Odam ılık. İçip uyuyorum.

Sokağa çıktığım zaman gece yarısıydı. Sinemalar boşalmıştı. Üşüyordum. Canım sıkılıyordu. Yirmi beş santime otomatik makinede gramofon plakları dinleten bir yer vardı. Oraya koşuyordum. Üç kişi var. Sobanın başında birisi ısınıyor. Yanına gidiyorum. Sobanın kenarında cigaramı yakıyorum.

– Bir cigara da bana verir misiniz?

Elbette veririm. İşte bu Georges'du. Ve onu işte böylece tanıyorum.

Georges ne beyaz, ne sarışın, ne esmer. Georges sıhhatli ve hasta da değil. Bir bakıma hasta gibi, bir bakıma günlerce uykusuz kalıp düşünebilecek kadar kuvvetli. Sarışın, beyaz, esmer.

Sonra Georges harikulade güzel. Bu güzelliğin neresinde olduğu da meçhul. Georges'un bütün güzelliğinin serseriliğinde olduğunu, sonra, serseriliği bıraktıkça anlıyorum.

Ne çabuk ahbap oluyor, ne çabuk beraberce, küçük bir kahvecikte şarap içip yemek yiyoruz. Ne çabuk odamda İskeçe cigaraları içiyoruz. Ve ne çabuk o, sedirin üzerine büzülüp uyuyor. Ancak ertesi sabah konuşuyoruz. Ve anlatıyor:

– Üvey annemin kızlarını seviyordum. On iki yaşında bir çocuk anarşistliği içinde hepsini ayrı

ayrı seviyordum. Onların hepsi beni ayrı ayrı kucaklarına alıyor, öpüyorlardı. Yirmi yaşındaki gençten daha kuvvetli heyecanlar duyuyor, elli yaşında enerjilerini kaybetmiş insanlar gibi haris, mariz, sinirli oluyordum. Babamın arabaları bahar başlangıcında Paskalya ile beraber İsviçre yollarına dökülür, panayır panayır, bayram yeri bayram yeri, pazar pazar dolaşırdık. Bütün şehirler bizimdi. Üvey ablalarım İtalyanca, Almanca konuşurlar, babam Fransızcayı bir Alsace kokusu ile okurdu. Üvey anam eski bir kahpe haliyle oturup kalkar, yürür, cigara içer, sarhoş olurdu. Kışın Lausanne'a civar pis bir apartmanda otururduk. İki odalı bir apartman. Ben üvey kardeşlerimle yatardım ve bu kışlar, dünyanın en mesut insanı benim kadar mesut değildi. Evin içini lahana kokusu doldurduğu zaman bir gramofon plağı ile coşar, bir otomobil sesiyle uyur, bir Leman Gölü vapuru sireniyle uyanırdım ve etrafımda derilerinin altında bir şeyler yüzen, civalar, canlı madenler kayan kızlar bulurdum.

Georges dönüp yüzüme bakar;

– Bir Türk paşası kadar mesuttum, derdi.

Yine durur, düşünür; büyük laflar söylemek isteyen küçük insanların haliyle;

– Bütün saadetler kıskanılmıştır, derdi. Benimkisini de üvey annem kıskandı. Beni mutfağın yanındaki kilerde yatmaya mecbur tuttuğu gün, izzeti nefsim herhalde kırılmıştı. Önce farkında değildim. Dört gün kilerde kapandım, çıkmadım. Beşinci gün üvey ablalarının yüzüne bakamadan sokak kapısından fırladım. En küçük kardeşim arkamdan haykırdı. Onu bu sefer bir kardeş gibi kucakladım. Dudaklarımda hâlâ derisinin canlılığı ve

kokusu kalmıştır. Lausanne'ı terk ediş böyle oldu. Fransa'ya gayet kolaylıkla geçtim. Grenoble'de hemen derhal iş buldum, Lyon'da iki sene çalıştım.

– Georges kaç yaşındasın?

– On yedi.

On yedi sene içine sığmış sergüzeştleri evimde kaldığı bir ay zarfında dinleye dinleye usandım. Fakat sergüzeştlerin anlatılmaya değer neleri vardır?

Sergüzeşt, hayat kadar acı değildir. En acı avantür anlatınca tadına doyulmaz lezzettedir. Hayat acı ve güzeldir.

– Anlat, Georges'um! der ve gülerdim.

Kızardı, müthiş sinirlenirdi;

– Gülecek bir şey yok, derdi. Gülecek bir şey yok.

– Ama, Georges, derdim, bu daha hayat değil.

– Nasıl değil, derdi, pekâlâ hayat nedir?

– Ne bileyim, derdim. Daha başka bir şey. Daha korkunç, daha sessiz sedasız, daha gürültüsüz. Şehirler, köyler, arabalar yok, diyeceğim, yani fazla dekor yok. Fakat insanlar var. Yiyip içen, gülen ve akşamları birbirini düşünen, birbirini yiyen ve bizim gibi oturup konuşan, yürüyen insanlar...

– Demek ki, bütün bunlardan, sen küçük bir hikâye bile yazamazsın. Yani benden sana hiçbir fayda yok, öyle mi?

Georges'dan bana fayda...

Bu söz o kadar gücüme gitmişti, o kadar gücüme gitmişti ki, üzerinde uzun boylu uğraşır, düşünürdüm. Bir arkadaş muhabbetinin manasızlığını çoktan bilirdim. İki insan birbirlerini mektepten

itibaren severler. Mektep arkadaşı, çocukluk arkadaşı diye bir tefrik yaparlar. Benim ne mektep arkadaşım, ne çocukluk arkadaşım var ve bütün bunlar laftır. Benim arkadaşım tesadüfün önüme bir gün, bir mevsim sürdüğü insanlardır. Onları sevdiğim kadar hayatı seviyorum.

Sevdiğim insandan ne fayda bekleyebilirim? Bu müthiş bir egoizm olmaz mıydı? Ben ki diğerbin geçiniyordum. Evet, hali yaşarken, halde bir küçük insanın patırtısızca hayatıma karışışını severken, onunla bir baba ve ağabey sevgisiyle bir küçük mevsim geçirirken... ondan bir şey beklemek... Ben böylece adeta bir insanı alıp hayatını takip eden bir romancı, alçak, zalim bir romancı olmuyor muydum? Ve Georges, akşamları bir kâğıdın üzerine eğilmiş beni, sonbahar manzumeleri yazarken yakaladığı zaman soruyor;

– Nedir? diyordu, neler yazıyorsun?

– Roman, roman... Müthiş bir şey olacak!

Yalandı. Yazdığım şeyleri sonraları bir vapurun güvertesinden ne müthiş bir şair heyecanıyla Akdeniz'e uçuruvermiştim ve arkalarından ne dangalakça bakmıştım. O günkü lisanımla bugün onlara neler söyleyebilirim:

Ey benim aziz hatıralarım... Engine bıraktığım ve Akdeniz'in dalgaları içinde eriyen hatıralarım.

Fakat eminim ki, onları atmasaydım, Georges'u bu kadar iyi, bu kadar içten oturup anlatamayacak, onu yeniden yeniye sevemeyecektim.

*
* *

– Yases, pedya.

– Yasu, Hristo.

– Sait, biraz gelir misin?

– Geliyorum.

Rum arkadaşların grubundan ayrılıp Georges'un arkadaşı Hristo'nun yanına gidiyorum. Müziğin yanıbaşında oturuyoruz.

– Paran var mı? diyor.

– Birkaç frangım var.

– Bana yüz frank verebilir misin?

– İmkânı yok. Otuz frank kadar belki...

– Ziyanı yok. O da kâfi. Bir de içki ısmarla.

İçkilerimiz geliyor. Dilimin ucunda bir sual olduğu halde, bir türlü soramıyorum. Nihayet kendisi;

– Georges sirkte, diyor. O da bir yerden on frank vurabilmiş. Gitti. Şimdi ben de gideceğim. İstersen gidelim.

"Cirque Gauthar" aşağı yukarı yirmi gündür şehirdeydi. Fırsat bulup gidememiştim.

– Çok gitmek isterim ama...

– Aması yok. Beni rahatsız etmezsin, yürü...

Yolda soruyorum:

– Anlatacakların yok mu?

– Neler var, neler...

– Sergüzeşt?..

Yüzüme dikkatli dikkatli bakıyor. Kulakları, belki de soğuktan, kıpkırmızı.

– Hayat, diyor, yaşıyoruz.

– Öyleyse buldum: Aşk!

Başını önüne eğiyor;

– Ne yapalım, diyor, insanlar ve onların muhayyeleleri nihayet yaşama deyince aşkı icat ediveriyor. Olsun, olmasın... Georges da, ben de o kızı seviyoruz.

– İkiniz de mi?

– Haberin yok... Georges'la zahiren eskisi kadar dost, arkadaş, kardeşiz. Fakat birbirimizi çiy çiy yiyecek derecede düşmanız da şimdi. Ben hâlâ dostluğu ve arkadaşlığı her şeyden üstün tutmaya çalışıyorum. Ve Georges'u hatırladıkça, gördükçe içim burkuluyor, kardeşçiğim, diyorum. Hatıraları, hikâyeleri, gülüşü, kumar oynayışı, para dolandırması hâlâ hoşuma gidiyor. Hislerimin, ama bir gizli acayip tarafı var ki, bana itiraf ettirmediği halde, arkadaşlığımızın ağır ağır, kamışla içilen bir limonatanın alçalması gibi, ufaldığını fark ediyorum. Ona gelince, o daha insan, daha tabii... Biz ne olsa şarklıyız... O, çok daha tabii. "Nankör" diye, pis, mendebur ve yanlış bir kelime kullanacak değilim. Derhal her şeyi inkâr ediyor. Aç kaldığı zaman aç bir etüdyanın yarım ekmeğini kendisiyle paylaştığını...

– Ama...

– Hayır, hayır, katiyen nankörlük değil... Nankör olamaz. Georges için böyle bir şey düşünülemez. Sonra, ben Georges'un arkadaşlığından azami zevki, hatta istifadeyi almışım. Binaenaleyh, belki de ben ona karşı nankörüm. Niçin ona karşı dostluğum artmasın da, eksilsin?.. Demek ki, muhabbet de keseye benziyor. Onun da icat edilmiş bir sikkesi, bu paranın da bir tura ve yazısı var.

Susuyor. Fakat Georges'un nankör olmadığını ispat etmek için beyhude yorulmaktadır. Georges nankör değildir. Ben bunu kabul etmiş ve buna inanmış olduğum halde, o tekrar beni iknaya çalışıyor:

– Maddi cihetten, yani ele alınır, göze görü-

nür cihetten, bana Georges'un en büyük faydası Fransızcama olmuştur. Bu bile kâfi.

– Ne tuhafsın, Hristo, diyorum, sen daha dün bana, bütün arkadaşlıkları inkâr ediyordun. Mektep arkadaşlığı, çocukluk arkadaşlığı... Sonra bugün adeta bir hâkim gibi arkadaşını sevmektesin ve onu müdafaa için kılı kırk yarmaktasın.

– Anlaşılmadığımı pekâlâ biliyordum. Georges'un nankör olup olmaması bana vız gelir. İstersem seni, bir dakikada, onun ne çirkef ve adi bir insan olduğuna inandırabilirim. Mesele, onun böyle olmamasında. Zahiren nankör, adi gözüktüğü halde daha derin, ince ve hesaplı düşününce bütün bu sıfatların yerinde olmadığının anlaşılmasında. Ben şimdi Georges'la aramızda geçen ve sana anlatacağım hadiseleri yirmi beş-otuz sene sonra ihtiyar ve kambur Akropol'e tırmanırken düşüneceğim zamanda bulunuyorum. Otuz sene sonra edeceğim tesadüfü bugünden idrak edişimin nereden geldiğini sana söyleyeyim: Arkadaş ve dostsuzluktan.

Senin bilmem sevdiğin, çok sevdiğin, benim Georges'u sevdiğim kadar sevdiğin bir arkadaşın var mı? Herhalde senin yoktur. Böyle bir muhabbete ihtiyacın da yoktur. Benim ihtiyacım olduğu için, ne zaman böyle adeta şefik ve rahim hislerle hareket etmiş olsam, sonu benim için bir acı hatıra ile kapanmıştır. Fakat –istersen sen buna "muhayyelen" de– mantığım bu acı hatıraya nezih bir damga vurmuş ve kitap kapanmıştır.

Sirkin önünde ayakta durmuş, bandonun madeni sesleri arasında Hristo'yu dinlemiştim. Şehrin bütün amele ve küçük burjuvası akın akın içeriye doluyordu. En önce, 15 franklık yere biletle-

rimizi alıyoruz? İçerde ışıklar o kadar mebzul ki, gözlerim bir müddet görmüyor gibi, sonra alışıyor. Stelyo'ya bakıyorum. Müthiş şık...

*
* *

Sirkteki bütün numaraları bir küçük çocuk heyecanıyla seyrediyoruz, ellerimiz bir küçük çocuğun elleri gibi çırpınıyor. Küçülüyoruz, miniminileşiyoruz. Bizimle beraber belki bine yakın kocaman insan, çocukluğunu yeniden buluyor.

Çocukluk, insana o kadar çabuk geri geliyor ki, adeta onu içimizde gizli bir yerde saklıyor gibiyiz. İstediğimiz zaman o, bir saniyede bizi buluveriyor. Onu kaybeden, onu kendimizden defeden biz olduğumuz halde, o sadık bir köpek şammesiyle bizi arayıp bulacak. En ümit etmediğimiz zaman ona, bizi bulmak fırsatını vereceğiz. Eğer sizde bu çocukluğa dönüş kabiliyeti büsbütün söndüyse, o zaman sirk sizin için manasız; sirkte gülen, eğlenen, heyecanlanan insanlar acayip, basit mahluklardır. Çünkü saçlı sakallı insanlara çocuk diyemezsiniz. Halbuki o heyecana kapılmışsanız, arasıra kendinize gelip etrafınıza baktığınız zaman, çocukluğu bir yetmiş yaşında ihtiyarın gözlerinde, ellerinde, hatta bembeyaz sakalında buluverir, siz eğer yetmiş yaşında değilseniz, büsbütün küçülürsünüz. Sirkte büyük küçük yok, sirkte büyük küçük mevcut değildir. Sirkte bütün insanlar dokuz yaşındadır.

– Benim minik, benim şeker, tatlı palyaçom. Bana aşkı tarif eder misin?

– Aşk, Don Kişot'un yeldeğirmenidir.

– Ne münasebet, palyaçom?

– Öyledir.

– Peki, "âşık" nedir?

– Ha, bak, mesele burada! Aşk, Don Kişot'un yeldeğirmenidir. Bir şey biliyorum ki böyle söyledim. Aşk, Don Kişot'un yeldeğirmenidir, çünkü âşık, Don Kişot'un ta kendisidir.

– Peki, palyaçom, öyle olsun, kabul... Pekâlâ, sen hiç âşık oldun mu?

– Oldum.

– Kime?

– Sanşo Pansa'ya.

– Ne münasebet, palyaçom?

– Ne yapalım, öyle oldu.

– Peki, bu Sanşo Pansa kimdir?

– Ha, bak, bütün mesele burada... Âşık, mademki Don Kişot'tur, o Don Kişot da mademki âşık olunca ben oluyorum. Binaenaleyh, ben Don Kişot olsam, bana Sanşo Pansa lazımdır. Ben de hemen ona âşık olur ve onu ararım.

– Bütün bunlar kabul. Peki, Don Kişot'un yeldeğirmenlerine hücum ederken sırtına bindiği o zayıf, kuru at kimdir?

– İşte o da sensin, benim şeker pilicim.

Pistte yeldeğirmenlerine hücum edilirken tepemizde bir ağ gerilmiş, tavandan trapezler, teraziler, ipler sarkmıştı. Hristo, bu sırada kolumu sıkmış;

– Şimdi çıkacak, göreceksin, demişti.

Bir Herkül'ün bacağından ötekine atılan bu küçücük lastik kızı bütün hüviyetiyle görüp tanımak başka zamana nasip oldu. Sirkte o, bir lastik top, sirkte o bir heyecan, bir tutam saç, bir küçük çocuk, bir rüzgâr, bir yumak, bir boncuk gibiydi. O iki ayağının üzerine piste düştüğü zaman, bütün azası kafasıyla mütenasip şekilde bir tuhaf, sarışın

bir erkek çocuk kafası taşıyan bir genç kız gördüm. O kadar...

* * *

En son numara foklardı. Bütün Grenoble çocuklarının muhayyelesini uzun müddet uğraştıran, hatıraları uzun zaman unutulamayan o kaytan derili, babacan insan yüzlü, şişman, bıyıklı ve bacaksız foklar. Foklar alkışlandığı zaman kanada benzeyen ayaklarını onlar da bir alkış sadasıyla birbirlerine vururlardı. Sesleri bazen bir martı, bazen bir köpek sesini hatırlatır, ışıklarla yüklü çadırın altında muallimsiz bir sınıf peyda oluverirdi.

Fokların gözleri, vücutları, bıyıkları, kafaları ve ayakları hep çocuk azasına benzerdi. Evet, hatta bıyıkları bile. Fok derileri, açılmış bir havyar kutusuna da benzerlerdi. Kokuları o kokuydu. Babacan adam suratlarını çadırın tepesine kaldırıp burunlarıyla kocaman allı yeşilli plaj toplarını tutup birbirlerine attıkları zaman, hatta palyaçolar bile dertlerini unutuyorlardı. En son, kocaman bir fıçı içinde balıklar gelirdi. Aç foklar bu küçük balıkları, yaptıkları oyunun bir diyeti olarak alıyorlardı ve yarın geceye kadar yine aç kalıp sonra oyun oynayacaklarını biliyor gibi, doymadan birbirlerini göbekleriyle yenmeye çalışan şişman adamlara benzeyerek, doymadan küçük balıkları yutuyorlardı. Sirkin bu numaraları o kadar yerinde oluyordu ki, Hristo bile küçük cambaz kızını unutmuştu.

Sokağa çıktığımız zaman, sabahtan beri keskin ve sert esen rüzgâr durmuştu. Bir nisan ılıklığı ve bir yaz sabahı havasını, gecenin içinde buluverdik. Sokakların başında bir ışığın dibinde du-

rup ayakta dinlenerek tekrar yürüyoruz. Hristo, mütemadiyen anlatıyor. En mühim yerlerini sokak başlarında durup yüzüme bakarak söylüyor. Sonra yine kafası önünde, benim dinleyip dinlemediğime aldırış etmeden anlatıyor:

– Sirkin ilk geldiği gece, oyun bittikten sonra küçük cambaz kızıyla beraber bir küçük barda oturmuştuk. Georges, ben ve cambaz kızı. Kız daha ziyade bana sokuluyor, bu yanımızdaki ufacık erkeğe karşı hiçbir alaka duymuyordu. Georges'un o akşam bütün zekâsı üzerindeydi. O akşamki kadar tatlı ve güzel konuşan küçük çocuk nadir bulunur. Bu zekâya karşı ben lakayt değildim. Gülümseyerek onu dinliyordum. Lakırdı sırası bana düştüğü zaman, Georges'a karşı bir cephe almış gibi daha ziyade ciddi, ağır ve imajlı konuşuyordum. Birinin mütemadiyen tebessüm ettiren cümlelerine, diğerinin düşündürücü, hatta müteessir edici sözlerine karşı genç cambaz kızı şaşırmış kalmıştı. Hangi söze güleceğini, hangi lakırdıya ağlamaklı gibi duracağını kestiremiyor; kâh bana tebessüm ediyor, kâh Georges'a düşünerek bakıyordu.

Küçük cambaz kızı, tahmin ettiğin kadar basit değildi. Bir Alman gimnazını bitirmiş, gittiği bütün şehirlerde boş vakit buldukça müzik, konferans dinlemiş, tiyatro seyretmişti. Ve bu zevk bu vücuda o kadar kâfi geliyordu ki, insan bu lastik vücutta, bu küçük azada bu kadar zevkin, hırsın ve ilmin toplanacağına ihtimal vermediği için, onu daha çok sevmeye başlıyordu. Bu his Georges için daha bariz bir mahiyet alıyordu. Ben bu konferansçı sözlerinden kızın haleti ruhiyesine intikal etmeye ve aslını bulmaya çalışırken, Geor-

ges'un bakışlarından kıza karşı ne derin bir saygı ve hayret hisleriyle dolduğunu anlıyordum.

İlk gece böyle geçti. Bir başka gece dans ederken bir sinema aktörü gibi hassaslaştım. Ve "İsolde" dedim. Küçük ismiyle hitap ettiğime kızmış görünmedi. Yüzüme dikkatle baktı. Bu küçük ismi söylemek için o kadar samimi davranmıştım ki, gülemedi. Bir köylü kızı gibi kızardı. Bir Makedonyalı köylü kızı gibi kafasını göğsüme soktu.

"İsolde," dedim, "seni seviyorum."

"Sonra utandım. Hem o kadar utandım ki, dansı yarıda bırakarak masamıza döndük. İsolde o kadar maddi ve o kadar histen uzak seven bir insandı ki, ona bu kadar hassasiyet göstermenin ne büyük bir budalalık olduğunun farkına varmıştım. O bana bakarak gülümsüyordu.

" Yok," dedim, "İsolde, seni sevmiyorum."

O kadar güldü ki, bütün masalar bize döndü.

Bir sokak başında Hristo ile durmuştuk. Mühim bir şey söyleyeceğini anladım, yüzüne baktım. Devam etti:

– Ve tahmin edeceğin gibi, dedi, o akşam, yani o gece yarısı benim odadaydı. Ilık bir geceydi. Bu oda bir cennetti. Rüya görüyorum sanıyordum. Fakat hakikat, yanıbaşımda bir tutam saç ve bir külçe lastik halinde uyuyordu.

Yürümeye başladık.

– Georges odayı çoktan terk etmişti. İsolde'u gündüzleri alıyor, kırlarda beraber geziyorlardı. İsolde gece geç vakit oyundan sonra koluma girdiği zaman;

"Ne tuhaf çocuk," diyordu. "İnsanı gülmekten öldürecek. Aleyhinde neler söylüyor, neler. Bir anlatsam. Bilirim ki mahcupsun, utanacaksın."

"Ziyanı yok," diyorum. "İyi çocuktur. Georges seni çok fazla seviyor. Onun için, benim aleyhimde ne söylese hakkı var."

Gündüzleri onunla, geceleri benimle yapılan bu acayip arkadaşlığın ve dostluğun bir nihayete ermesi lazım geldiğini düşüneceğim zaman yaklaşmıştı:

Dersleri sermiştim. Fakülteye uğramıyordum. Gündüzlerim bir kahve köşesinde roman okumakla geçiyordu. Fakat hiçbir şey okuyamıyor, saatlerce bir müthiş eziklik ve rehavet içinde, hatta düşünmeden uyukluyor gibi yaşıyordum. Gündüzleri onunla, geceleri benimle... Gece yatarken, onu yarın sabah bırakmayacağım diye karar veriyor, fakat sabahleyin, o giyinmeye başladığı zaman, çabucak giyinip gitmesi için adeta ona yardım etmek istiyordum.

Hristo yine bir sokak başında durmuştu;

– İlk sahne, dedi, feci oldu. Gece daha yatmamıştık. Kolundan yakaladım, çevik bir hareketle sıyrıldı. Kapıya doğru koştu;

"Sarhoşsun," dedi, "seninle daha fazla kalamam."

"Nasıl kalamazsın," dedim, "seni öldürebilirim.

"Benden ne istiyorsun?"

"Senden, gündüzlerini daha uslu, akıllı geçirmeni istiyorum. Bütün dağlar sizin bu acayip sevdanızın hatıralarıyla dolu. Ya gece maceralarından ya da ötekilerden feragat... Ben razıyım; ben, beni terk etmene razıyım..."

"Gecekilerden feragat ediyorum," dedi. Fırladı gitti.

Kapıyı kaparken;

"Zaten," dedi, "Georges bana, ne mal olduğunu söylemişti. Siz şarklılar korkunç mahluklarsınız. Sevmesini bile beceremiyorsunuz. Yalnız erkeksiniz. İnsan değilsiniz."

"Evet," dedim, "sizi bir kadın gibi sevmemi istiyordunuz."

Bu hareketi hazmetmiş gibi göründü. Fakat kapıyı daha kapamadan kafasını uzatarak;

"Anormal mahluk," dedi.

*
* *

– Kadınlar yalnız nankör değildirler. Değil başkaları tarafından böyle görülmekten ürkmek, kendi kendilerine bile bunu kabul edemezler. Günlerce sirke uğramamıştım. Sokakta da gözükmüyordum. Gideceği yerleri aşağı yukarı tahmin ettiğim için, daima fakülte civarında ve kenar mahallelerde dolaştım.

İsolde bir gece yarısı geldi. Oturduğum evi bilirsin. Gece hâlâ okuyordum. Camımı taşladı. Önce ışığı söndürdüm. İsmimi haykırdı. Anahtarı pencereden attım. Odama doldu:

"Bana gösterdiğin muhabbete karşı bu kadar haşin davranamam. Sonra, senden nefret de etmiyorum. Beni hatta fazlasıyla tatmin de ediyorsun. O halde dargınlığa bir sebep yok. Senin için varsa o başka; kalkar, giderim. Maamafih sen de benim gibi düşünürsün ve kalkar beni kucaklarsın."

Dudakları humma içindeydi. Küçük ve elastiki azası yanıyordu. Dişleri parlıyor, göğsü inip kalkıyordu.

Işığı söndürdü. Karanlıkta soyundu. Bir fosforun, yatağının etrafında parıldadığını hissettim.

Dışardan kıvılcımlı ışıklar odamı dolduruyordu. Mesut olmak için her şey mevcuttu.

Işığı yaktım. Gözleri önünde, yatağımın ayak ucuna oturmuştu. Işığı tekrar söndürdüm...

Georges bu ikinci barıştan fena sinirlenmişti. Sabahleyin bana geldi. Bu sefer üçümüz, kitapların birini açıp ötekini kapayarak, gözlerimizi birbirimize hiç dikmeden sütlü kahvemizi içtik ve konuştuk.

O kadar sinirlerimize hâkimdik ki, dereden tepeden, hatta sudan, havadan bahsettik.

İlk sinirlenen ben oldum:

"İsolde," dedim, "sana bir şey teklif edeceğim: Karım olur musun?"

Hiç şaşırmadı. Ellerini havaya kaldırıp indirmedi. "Aa!" da diyemedi.

Bir müddet düşünceli kaldı. Georges'a baktı. Georges müteessir bir yüz takınmıştı. Fakat bu teessürün sahte olduğu, teklifime hayretler içinde kaldığı yüzünden anlaşılıyordu.

İsolde, sakin;

"Hayır," dedi. "Sirki ve mesleğimi seviyorum. Şişmanlamak, bilhassa bir Yunan burjuvasının gelini olmak istemem. Hatta, bir Yunan entelektüelini de ben fazla alaka verici bulmuyorum."

Dedim ki:

"Burada ne bir burjuvanın gelini olmak, ne de bir entelektüel Yunanlının karısı olmak mevzubahis. Sirkte alelade bir iş bulacağım. Seni her yerde takip edeceğim."

İsolde;

"Romantizmi sevmem," dedi.

Sonra Georges'a dönerek;

"Hadi, Georges'um," dedi. "Sen hiç olmazsa

şair değilsin... Yürü, bir tramvaya atlayalım ve uzak köylere gidip eski şaraplar içip küflü peynirler yiyelim."

Bu sefer, ben Georges'a döndüm:

"Sen bir parça kal, Georges." Ve İsolde'a dönerek, "Bir saat sonra seni Café Madrid'de bulur," dedim.

İsolde gitti. O zaman Géorges'un iki yakasından tutarak yarı tehdit, yarı istirham eder bir vaziyette;

"Bana bırakacaksın bu kızı," dedim. "Seviyorum," dedim, "Georges'um," dedim. "Sen aç kaldığın zaman seni doyuran, her iyiliği yapan benim. Aleyhimde söylediklerinden dolayı sana hiçbir gayız duymuyorum. Bu kızı bana bırak, seni affederim. Yoksa... sonu iyi olmayacak!"

Birdenbire kocaman bir adam oldu. Güzel yüzü ciddileşince, çirkinledi;

"Otur şuraya," dedi.

Oturuştuk. Bir müddet bana baktı. Sonra ağlamaya başladı;

"Ya ben," dedi, "ya ben onu nasıl seviyorum, biliyor musun?"

Daha uzun söyletemezdim. Lüzumsuz yere onu iknaya çalışmak beyhudeydi.

"Kalk," dedim, "defol!"

"Sen kalpsiz bir insansın!" mukabelesinde bulundu.

Bütün bu sahnelerden sonra vaziyette hiçbir değişiklik, dün akşama kadar, yoktu. Yine İsolde akşamları bana geliyor. Bir fosfordan ışık gibi odamda geziniyor, yatağıma giriyor... Yine gündüzleri Georges'la köy lokantalarında eski şaraplar içerek ve küflü peynirler yiyerek dolaşıyordu.

Dün akşam, sirkten üçümüz birlikte çıktık. Bu akşam seninle gezindiğimiz gibi, sokakları dolaştık. Küçük meydan bahçelerinin kanepelerinde oturarak kararımızı verdik. Benim bütün tasavvurlarımı Georges hakikat ve fiil haline getirmişti. Romantizmi sevmem diyen İsolde, bu harekete karşı coşmuştu. Mesut ve saadetten pembe hatta terliydi. Konuşurken dudakları ıslanıyor ve bir yemiş yer gibi ağzı tükürük dolu, yanakları pembe anlatıyordu:

Georges, sirkte iş bulmuş, bir haftaya kadar sirk de hareket ediyormuş. Nişanlanmışlar. Parmaklarına kırmızı iplikler bağlamışlar... Saadet temenni ettim. İsolde, ümit ettiğim bir şekilde boynuma sarıldı, ağladı;

"Affet!" dedi.

Ve Georges'a;

"Hadi Georges'um, sen git yat, biz biraz daha dolaşacağız. Sirke döneceğim," dedi, savdı.

O akşam odada ikimiz de uyumadık. Mümkün olduğu kadar sakin, ciddi, hatta bazen neşeliydim.

O sevilmek için yaratılmışların en mükemmeliydi. Zevk bütün vücudundan sızıyordu. Bir çamın reçinesi, bir ağacın sakızı gibi vücudunun muhtelif yerlerinden sızan bir usare, bir zevk usaresi vardı.

Benim, dilim, gözlerim, kanım doyuyordu. Adeta bütün ömrümce bir daha hiçbir şeyden zevk almamak istiyormuş gibiydim ve bana öyle geliyordu ki, senelerce ne kadın kucaklayacağım, ne bir deriye dudaklarımı yaklaştıracağım. Bu sarhoşluk senelerce sürecek, senelerce ne bahardan, ne kadından, ne uykudan, ne musikiden zevk alacağım.

Hristo uzun müddet sustu. Evinin önüne gelmiştik. Elimi hiçbir şey söylemeden sıktı. Sonra birdenbire cebinden bir tabanca çıkardı;

– Bütün paramı, dedi, buna verdim. Sana otuz frangını iade edemezsem, affet.

– Ne yapacaksın, Hristo? dedim. Kendini mi?..

– Yok, dedi, merak etme. Herhalde kendimi değil...

Güldüm;

– Hristo, dedim, sen ne kendini, ne başkalarını öldürecek insan değilsin.

* * *

On gün sonra Cirque Gauthar, Grenoble'den hareket etti. Hristo da o akşam kayboldu.

Ondan uzun müddet haber alamadım. Bir yılbaşı gecesi mektup kutusunda bir tebrik kartı buldum. Yunanistan'dan geliyordu:

"Mesut yılbaşı..." diyordu. *"Kimseyi, hatta kendini bile öldüremeyenlerden birinin Yunanistan'da olduğunu sana haber vermeyi çoktan istiyordum. Yılbaşı buna vesile oldu. Senden, yalnız paskalyada mukabele beklerim. Cirque Gauthar, paskalyada Grenoble'a gelirse, bana yaz. Oraya belki gelemeyeceğim. Fakat burada, mısır püsküllü saçlı Arkadya çobanlarının arasında yaylaya çıkarken, havaya üç el silah atacağım."*

1935

KAYIP ARANIYOR

roman

Birinci Basım 1953
İkinci Basım 1958
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1975
Altıncı Basım 1980
Yedinci Basım 1982
Sekizinci Basım 1984
Dokuzuncu Basım 1986
Onuncu Basım 1989
On Birinci Basım 1991
On İkinci Basım 1994
On Üçüncü Basım 1996
On Dördüncü Basım 1999

On Beşinci Basım
Aralık 2001

I

Her zaman böyle bir şey aklına gelirdi. Isırıcı bir soğuk düşünürdü. Kulakları ile elleri acımaya başlamalıydı soğuktan. Rüzgâr, arada bir durur gibi olduğu zaman bir sıhhatli sıcaklık sarmalıydı yüzünü. Nefes alamaz gibi olmalıydı. Sonra yine hangi yüksek dağların yarlarından aktığı bilinmeyen ovaya varınca alabildiğine yayılıp esen, her an nemini bırakan rüzgâr nihayet deniz kenarını bulduğu zaman suları üfüre üfüre, şişire şişire gelip onları bulmalıydı.

Soğukları sayılı; lodosları, kış günü yaz günü gibi ılık günleri bol şehir, birdenbire bir şimal şehri görünüşü almalıydı. Ama kar yağmamalıydı. Karın soğuğu başka türlü bir soğuktur; nemli soğuk. Oysaki sıcağın nemlisi, soğuğun kurusu makbuldür. Nasıl bazı ilikleri üşüten sonbahar günlerinde –oraya gitmeden– musluklarından buram buram su ve buğu fışkıran bir eski Bizans hamamında, bir kurna başında, bir hazza gömülü sabun köpükleri içinde, biraz sonra çıkacağı sokağın çipil yağmurunu, ipek çoraplarının üstünden derisini bulup onu iliklerine kadar üşütecek kara, gri İstanbul çamurunu bile çamursuz bir Avrupa şehrinde müsamahakâr bir özleyişle hatırlamışsa, kuru soğukları da öylece hatırlamış, arzulamıştı.

Hep kuru soğuklarının nadir görüldüğü şehir-

lerde yaşamıştı. Yalnız Alpler'de bir küçük Fransız şehrinin gecesini, bir de bir Ankara akşamını hatırlıyordu. Bir kış günüydü, ama şıkır şıkır güneşli bir kış günüydü. Ankara'da, zehir gibi acı bir rüzgâr bütün gün yüzünü didiklemiş, durduğu zaman temiz ve kadın, sıcak ve kınalı bir Anadolu orospusu elleriyle, altınlar içinde, şalvarlar içinde, elde örülmüş kırmızı konçlu yün çoraplar, abalar, tezgâhta dokunmuş çullar içinde biraz ağırca insan kokulu bir kasaba kahpesi elleriyle her tarafını yoklamıştı. Güneşle, bu hünsa güneşle oynaşmaların en sürüp gideni yarım dakika bile sürmemiş, ısırıcı soğuk yeniden onu çimdiklemeyi, sonra ağrıtacak kadar sıkmayı ihmal etmemişti.

İş, gün batınca çatallaşmıştı. Bozkırların üstüne yangınlar, kınalar, rujlar, kırmızı kadın parmakları, pembe çocuk tenleri serperek, altını, kehribarı bol; kanı, celladı bol bir güneş, kiremitleri altından kerpiç binaları ateşleyerek batmıştı. Batar batmaz da gündüz yine bir parça nemli şehrin buğusu uçmuş, kuru soğuk bastırıvermişti. Rüzgâr kesildiği halde bile dayanılmaz bir soğuk çıkmıştı. Kimbilir civa sıfırın altında nerelere büzülmüştü. Ne olursa olsun, demiş kadınlığına bakmadan, ayaküstü erkeklerin bira içtiği bir yerde iki kadeh konyak içmişti. Sonra ıssız bir lokantaya girip yemek yemiş, iki kadeh de orada içmişti. Lokantadan çıkar çıkmaz soğuk sanki boğazına atılmıştı. Böğrünün iki tarafından bir demir korsa gibi sıkmıştı. Oteline kadar varamayacağını sanmıştı. Sonra yarı yolda ferahlamıştı, değişivermişti. Hiç bu kadar sıhhatli olduğunu bilmiyordu. Otelin kapısından dönmüş, Yenişehir'e doğru yürümek arzusuna kapılmıştı...

Bu akşam İstanbul'da ne diye o Ankara gecesini, o yalnız yürümekle, yemek içmekle, soğukla arkadaşlık ederek geçmeyen geceyi anıyordu. "Bu anmanın hiçbir sebebi yoktu" denemez. Kuru soğuktan başka bir sebep aramaya lüzum görmedi. Vapurun rüzgâr tutmayan dış kanepelerine oturmuşlardı ama, rüzgâr yine onları, üst güverteyi yalayıp düşerken buluyordu. O akşam da Ankara'da bir rüzgârsız köşede nefes alabilmek, daralan göğsünü biraz ovalamak için durmuş, durduğu zaman da aklına bir adam gelmişti. Bu adam muayyen bir adam değildi. Lacivert, kırmızı çizgili temiz bir elbise giyerdi, diyememişti. Herhalde subay elbisesi de değildi giydiği; ne de yeni temizleyiciden alınmış bir pardösü vardı sırtında... Kafasında bir kasket, ayaklarında tık tık öten bir kundura da olabilir, diye düşünmüş müydü? Kendisi cigara içmeyen, yanında cigara içilince sinirlenen kadınlar gibi yaptı. Elleriyle birtakım hatıraları kovaladı. Yanında oturmuş aba elbiseli, çizmeli delikanlıya döndü;

– Cemal, dedi, yarın ne yapıyorsun?

Konuştuğu adamın esmer, bıyıksız, ince ve sakin bir yüzü, ta saçlarına kadar kaldırdığı kasketinin altında dar bir alnı, incecik yüzüne adeta bol geliyor denebilecek bir yapısı vardı.

– Yarın mı? dedi adam, ne bileyim ne yapacağımı?

– Irıba kalkmayacak mısın?

– O başka... O iş... Elbet kalkacağız.

– Ben de onu soruyorum.

– Irıbtan sonrasını bilmiyorum.

– İstanbul'a inecek misin?

– İşi bilir.

– İn, in de, bu vapurla dönelim yine. Olur mu?

– İşi bilir dedik ya, kızım. Biz senin gibi saat onda kalkmıyoruz. Saat dördü buldu muydu kocakarı hepimizi uyandırır. Ortalık daha kapkaranlıktır. Bu akşam zati geç kaldık. On bire doğru köydeyiz. Bir lokma bir şey yiyince tumba. Tumba, ama, saat da on ikiyi bulmuş'olur.

– Yatar yatmaz uyur musun, Cemal?

– Sen uyuyamaz mısın?

– Ben mi? Uyuyamadığım çok olur.

– Ben uyurum, dostum! Uyuyamazsam devrası gün ayakta duramam be! Sen çocuk mu oluyorsun?

– Devrası gün de ne demek?

– Bizim moruk ertesi güne devrası der de, ondan dilim alışmış. Sen ne tuhaf kızsın be! Uyurum uyumam sana ne?

– Amma da terbiyesizsin, biliyor musun Cemal? Böyle mi konuşulur?

– Bana sen değil miydin erkekçe konuşalım, erkek arkadaş gibi; ben öyle zampara numaralarından hoşlanmam, diyen?

– Hadi öyle olsun. Ver şu elini, tokalaşalım.

Cemal güldü. Elini uzattı. Tokalaştılar. Cemal bir türküye başladı.

Genç kız uzaktan geçen vapurun projektörünü kovaladı. Sonra, o da Cemal'in Karacaoğlan türküsüne katıldı. Rüzgâr üst güverteden su gibi aşağılara akıp onları buldu. Ellerini, kulaklarını sıkar, çeker gibi ağrıttı. Cemal, ellerini hızlı hızlı birbirine sürttü.

– Vay anasını be, dedi, bu tam dağda yolunu kaybetmiş çobanın ısınmak için ayı inine girdiği

gece. Bu soğukta vapurun burasında oturmayı akıl edenin aklına turp sıkayım.

– Sahi be Cemal, dedi genç kız, eve giderken çarşıdan turp alayım zerzevatçı kapamamışsa, bir turp salatası yapayım şöyle elimle.

– İstemem, senin olsun. Kırmızı turp olursa yemem demem. Ama ötekini istemem.

Ayının inine kaçırdığı köylü kızı gibi büzüldü;

– Enayi, dedi, eşek hoşaftan ne anlar!

– Oh ne âlâ! Küçük hanım Karagümrüklü Bitirim İsmail gibi konuşsun. Biz şöyle lise dörtten herhangi bir Turgay Bey gibi laf edelim; terbiyesiz olalım, iyi vallahi!

– Sen ne bakıyorsun bana oğlum, dedi genç kız, senin ağzına o biçim konuşmak yakışıyor ama, haline yaraşmıyor. Ağır adamsın sen. Ağır olmalısın. Hem ben senin yanında öyle konuşurum. Başkalarının yanında böyle mi konuşuyorum?

– Yok, doğrusu, başkalarının yanında radyo temsili gibi konuşuyorsun. Hiç diyecek yok doğrusu. Bazı kere de bana, hani film Türkçeleştirirler ya, doblaj mıdır nedir, öyle bir şey yapıyormuşsun gibime geliyor.

– Doblaj değil, dublaj...

– Her ne boksa...

Cemal'in son cümlesi hoşuna gitmişti ama, şakacıktan genç kız kaşlarını çattı;

– Cemal!.. Cemal!.. dedi.

– Bana bak Ayşe abla, uzun ediyorsun! Bırak bir defa da nasıl istersem öyle konuşayım, yahu!

Genç kız cevap vermedi. Donmuş kulaklarını ovaladı. Gülümseyerek sustu. Yine projektörü ve bir dalganın beyazını uzun zaman görüyormuş gibi kovaladı. Yine erkek konuştu;

– Ne o? dedi. Ayşe abla, yoksa kızdık mı?

Yine yapmacık bir halle:

– Bir defa benim adım Ayşe değil, sonra...

– Sonra malum.

– Sen malum ne demektir biliyor musun, Allah aşkına? Malummuş, malum neymiş bakalım?

– Önce şu külhanbeyi ağızlarını bırak, diyecektin. Çünkü ben "senin ağzından söylüyorum" diyecektin, Türkçeyi radyo ağzı gibi istersen konuşurum. Ama sen öyle konuşamazsın. Sesinin fotoğrafı iyi çıkmaz. "Geçen akşam öyle bir halt da karıştırmıştın ya, hani." Sen (bana söylüyorsun) kahvede balıkçı Kalafat'la nasıl konuşursan mühendis mimar Dağdiken Bey'le de öyle konuşursun, anladın mı? İşte söyleyeceğin malum buydu. Benim vereceğim karşılık da şu: Ben ikiyüzlü değilim, sultanım. Benim için balıkçı Ahmet Kalafat ne ise, mühendis mimar, yahut mimar mühendis Bay Süha Dağdiken de odur. Malum da belli demektir.

– Değildir.

– Değil midir?

– Kimin hesabına konuşuyorsun sen?

– Yaşa be Ayşe abla! Kimin hesabına konuşur insan? Sen kimin hesabına konuşuyorsun?

– Önce ben sana sordum.

– Ben... Ben... Ben...

– Ben ben ben. Ben ne? Söylesene!..

– Yahu sen beni şaşırttın be? Sorunu anlamadım.

– Dedin ki, balıkçı Kalafat da bir, mimar Dağdiken de...

– Ee?

– Şimdi söyle bana. Balıkçı Kalafat hesabına

mı Dağdiken'le Kalafat birdir, yoksa Dağdiken hesabına mı?

– Bu ne biçim lakırdı yahu? Biz, malum, belli demektir diyorduk...

– Bırak şimdi sen belliyi. Soruma cevap ver.

– Sen insanla alay mı ediyorsun be? Ben ne bilirim mimar beyin beynini, Kalafat'ın kafasının içini. Ben kendi hesabıma konuştum abla. Bana göre, dedim, duymadın mı?

– Bırak şu abla lakırdısını be Cemal! Nevin de, olsun bitsin.

– Peki, Nevin.

– Oğlum Cemal. Balıkçı Kalafat'la mimar mühendis Dağdiken arasında kanun nazarında hiçbir fark yoktur, orası öyle. Ama bu yalnız yargıcın karşısında böyle. Hayatta ikisini birbirinden ayırt edip konuşmazsan aç kalırsın. Para kimde ise, düdük ondadır.

– O başka lakerda! Bana vız gelir. Balık tutarsam balıkhaneye götürürüm. Kimseye de beyefendimiz, evet efendimiz demem. Kalafat'a gelince!..

– Kalafat diye birisi var mı hiç Cemal?

– Olmalı ki söylüyoruz.

– O da doğru ya, öyle birisi var olmalı ki, dilinde yer etsin. Hem sende muhayyele namına dirhemi yoktur.

– Biz balıkçıyız, arabacı değiliz, kızım. Paşa babanınki gibi atımız yok ki yelesi olsun.

– Bırak şu tuluat ağızlarını...

– Yalan söyleme, bayılırsın a... Ama ufak yollu biz de taş mektep gördük. Olmazsa sorduk soruşturduk. Muhayyelenin ne olduğunu, lügata bakmadan bulduk. Muhayyele demek, uydurma gücü demekmiş.

– Yaşa be Cemal.

– Nerede kalmıştık?..

– Ben çoktan unuttum nerede kaldığımızı...

– Pekâlâ, öyle ise burada keselim bu konuyu Nevin abla! Çünkü sen dönüp dolaşıp benim cahiliyetimi meydana çıkaracaksın. Ben dönüp dolaşıp öteki meseleye geleceğim. Sen bana: "Evet, ben de seni seviyorum Cemal. Seninle beraber olduğum gün, gün uzasın istiyorum; hiç canım sıkılmıyor. Balıkçı olman, kayıkçı olman arayıp da bulamadığım şey. İstersen serseri ol, bana yetersin," diyeceksin. Ama kazın ayağı öyle değil.

Cemal sustu. Kasketini çıkardı. Kara, büklüm büklüm alnına dökülen kıvırcık saçları vardı. Sanki kasket yüzünü çirkinleştiriyormuş gibiydi. Zeki, alelade ama, incecik bıçak gibi keskin bir yüzü vardı. Şimdi o yüze göre büsbütün büyüyen kocaman bir adamdı. Nevin dönüp baktı. Kafasını omzuna dayadı. Cemal, uzun uzun kızı öptü.

– Karar verecek misin? dedi.

Nevin cevap vermiyordu. Gözü hep denizin yüzünde vapur ışıklarının gösterdiği kısa kısa, beyaz başlı yıldız poyraz dalgalarında düşünüyordu. Neden sonra;

– Bana izin ver biraz daha, dedi. Babamı üzmemeliyim.

– Ya annen? dedi Cemal.

– Anneme sen bakma, o melekler gibi iyi kadındır. "Kızım benim babam paşa idi ama" diye nasihate başladığına göre, ondan yana korku yok; kandırırız.

Cemal, hiddetle kasketini kulaklarına kadar geçirdi. Gözleri kasketinin güneşliğinde kayboldu. Dudaklarında kalmış bir hiddetin hâlâ titrediğini

gören Nevin'in içi sevinçle doluydu. Susuyordu.

Nevin için mesele bile yoktu. İşi uzatmak, Cemal'i üzmek istiyordu. Babasından değil, asıl annesinden çekinirdi. Daha ortada onların kulaklarına kadar gidecek bir dedikodu olmadığını sanıyordu. Olsa bile ne kendisi, ne de evdekiler dedikodudan yılarlardı.

Nevin köyde herkesle konuşurdu. Onun kahvelere, hatta meyhanelere girdiğini gören kimse dedikodu yapmaya lüzum görmezdi. Yalnız homurdananlar olurdu. Herkes, Korısolos Vildan Bey kızının ecnebilerde okuduğunu, erkek gibi kız olduğunu bilirdi. Bir dedikodunun dedikodu olabilmesi için insanlardan bir bölüğünün bildiği bir şeyi öteki bölüğünün bilmemesi lazım gelmez mi? Herkesin bildiği bir şeyi tekrar etmekte mana yoktu. Kız gazetecilik bile yapmıştı. En büyük dedikodu Nevin'in yirmi beş yaşına, on beş yaş fazla paha biçilmesiydi. Bir de daha bir kocadan boşanmadığı, mahkemeli olduğu halde dört kocadan boşanmış denmesiydi. Bu dedikodudaki kocaların üçü gâvurdu. Ne Nevin ne de ailesi tarafından bu dedikodu da yalanlanmadığına göre artık bu adla adlandırılamazdı. Hakikatlarsa insanları fazla sarmaz. Köyde onu sevenler de eksik değildi. Herkesle ilgilenirdi. İstanbul'da dairelerde işi olanlara babasının kartını, ya kendi selamını, ya da annesinin hürmeti mahsusasını yollar, doktorlara, gazetelere, hastanelere, belediyeye, hatta valiye kadar sözü geçer haspanın, derlerdi.

Köyün içinde kim olursa olsun, boyacı çırağından, kahveci Hasan'dan, balıkçı Yusuf'tan, kunduracı Avram'dan, zerzevatçı Apostol'a kadar konuştuğunun koluna girer; bir aşağı bir yukarı is-

kele boyunda dolaşarak adamın derdini canla başla dinlerdi. Dinlerken de dört yanını görmezdi. Barbunyacı deli Laz'a meyhanede rakı ısmarlar; kendisi de Laz'la beraber tezgâh başında barbunyacı gibi çatala dokunmadan istronkilos balığını eliyle alır, istronkilos yeni tavadan çıktığı için, ağzının içinde üfleye üfleye iki kadeh rakı içerdi. İskelenin üstünde belediye doktorunun genç, şık karısıyle konuşurken babanın üstüne oturur, saçını parmağı ile tarar, dişini kibrit çöpü ile karıştırır, şık hanımların vapur beklediği salonda, sonbaharda, inci gibi dişleriyle ayva ısırırken, boğazında kalırsa çımacıya sırtını yumruklatırdı.

– Kuvvetli vursana be Hurşit, amma da hanım evladı imişsin! derdi.

Sebepli olarak sevmediklerine çatmasını da bilirdi hani. Mesela köy komiserinin pek cici, pek şık kızını, nişanlısı –Denizyollarında kamarot olduğu halde– bir şileple Amerika'ya kadar gidip geldikten sonra, türlü Hollywood gömlekleri, türlü Miami pantolonları giyen, şapkası İtalya'dan, şortu Nice'ten, kravatı New York'tan, kaşkolu Paris'ten Kamarot İrfan'ın kolunda görürse, çımacı Hurşit, İrfan Efendi'ye selam durmaya kalkarsa, İrfan Efendi de küçük devletlerden birinin münakalat vekili imiş gibi Hurşit'in selamını omuz üstünden reddederse;

– Ulan Hurşit! Böyle önüne gelene selam durma huyun olmasa, seninle çoktan nişanlanırdım! deyiverirdi.

Kamarot İrfan'ın New York malı çirkin kravatı hırstan parmaklarının arasında burum burum buruşurdu.

Kamarot İrfan da gider, intikamını kahveler-

de, yani dedikoduda alırdı. Köyün o da Nevin gibi tanınmışlarındandı. Nevin hakkında dedikodu yapılmaz, demiştik ama, İrfan gibileri için bu konuda yapılmayacak şey yoktur. Bir genç kızın umulmadık bir erkekle apaşikâr, kolkola dolaşması, tutup meyhanede iki kadeh rakı içmesi, bir İstanbul köyünde bile olmayacak bir şeydi ama, köy halkı buna alışmıştı.

Daha çok Nevin'in babasına diş biliyorlardı. Gâvurluğundan, alafrangalığından, kızını böyle yetiştirdiği için ahlaksız babalığından, daha ileriye giderek kodoşluğundan söz açarlardı. Ama kimsenin dili Nevin'e orospu diyememişti. Buna dair ima dahi yapılmamıştı. Bu bir haksızlık olurdu. Köyün çarşısında tığ gibi bir delikanlı olan balıkçı Apostol'un oğlu ile bağıra bağıra, güle güle konuşuşu; yalı kahvesinde karşı kıyıya gün boyu adam taşımakla ekmeğini kazanan Avni Efendi'yle tavla oynayışı, Beyoğlu'nda köyün tanımadığı bir erkekle sinemaya girmesine kötü manalar verdirmeye mani olurdu. Dillerinin ucuna gelen kötü kelimeyi çıkarmaya utanırlardı. Komşusu balıkçı Cemal'le de güneşin batışını, karada çürüyüp kalmış bir sandalın içinden seyretmelerini kötüye yormaya kimse cesaret edemezdi.

Köy halkı meziyetli insanlardı. Haksızlıktan ve yalandan ürkerlerdi. Ürkmeyenler de kuvvetli bir delil buluncaya kadar beklemeyi daha makul bulur, beklerlerdi. Yalandan çekinmeyen birini beklerlerdi. İşte Kamarot İrfan, tam onların beklediği gibi biriydi. Evvelki sene nişanlanmış, gelip köyde bir Rum karısının evine yerleşmişti. Cart curt etmeyi, köyde ağa geçinmeyi, herkese yüksekten bakarak laubali olmayı, kendine, büyük

küçük köy sakininin "İrfan ağabey" demesini, okumuş yazmışlık taslamayı, kavgalara müdahale edip haksızı değil, zayıfı ezmesini seven bir adamdı.

İşte İrfan'ın önce gizli gizli, sonra erkeklik taslarcasına aşikâre anlattığı pek korkunç bir hikâye, köy sakinlerinden bir kısmının Nevin hakkındaki "Konsolosun deli kızı"ndan öteye geçmeyen müsamahakâr kızgınlıklarının, birdenbire şimdiye kadar uyuklamış bir kine, bir zalimliğe çevrilmesine sebep oldu. Nevin babında üç türlü bir düşünce topluluğu meydana geldi.

Birinciler, hiçbir dedikoduya karışmayan, Nevin'in hallerini serbest yetişmesine veren, kabahati babasına yükleyen namuslu insanlardı. İkinciler, onun bu halini kendileri yapamadıkları için şimdilik hoşgörenlerdi. Üçüncü bölüğe gelince, Nevin onlarla icabetmeyince konuşmazdı. Bunlar görünüşte Nevin hakkında düşünen ikinci kısma benzer, hoşgörür takımındandılar. Ama Nevin, onların, için için ne kadar zalim, kıskanç, kindar ve fırsat kollar olduklarını, adeta beş hissiyle karışık bir ilave hisle kavrayıvermişti. Böyleleriyle fazla konuşmaz, çekingen durur, istemeyerek kendiliğinden bir kayıtsızlık gelir, bir yerine yerleşirdi. Bu kayıtsızlığında bilmeyerek o kadar ileri giderdi ki, bu hal, sonunda bir önem vermeyiş gibi gözükmeye başlardı. Böyle bir önem vermemek halinin, onların kin ve zalimliğini artıracağını Nevin anlamayacak kadar, onlara karşı hareketlerinde kendiliğindendi. "Mademki onu sevmiyorlar, hareketlerini çirkin görüyorlar, ahbaplığa lüzum yoktur" diye bile düşünmemişti.

Geçerlerken, onları şimdiye kadar hiç tanı-

mamış bilmemiş gibi başka tarafa bakar, selam vermezdi. Bu hissinde de samimiydi. Bu ilgisizliği hiç hesaplı, düşünceli bir şey değildi. Garip bir surette kendiliğindendi.

İşte bu kısım, Kamarot İrfan'ın hikâyesiyle birdenbire işi azıttılar. O geçerken yerlere tükürdüler. Öyleki, birçokları pis, adi karı, şıllık kelimelerinden; öksürük, aksırık, tıksırık seslerinden ve nidalarından yuvarladıkları bir homurtuyu, o geçerken homurdanmaya başladılar.

Nevin bir zaman bunlara ne yaptığını, neden ona bu kadar düşman kesildiklerini anlayamadı. Hani istedikleri de olmuştu: Nevin onlar hakkında düşünmeye koyuldu. Ama yine de eski halinde fazla bir değişiklik görülmedi. Yalnız bu sefer eskiden olduğu gibi, onlar yanından geçerken kayıtsız duramıyor, bir uykudan uyandırılmış gibi onları tanıyor, gülümseyecek bir muhaverede ise donakalıyor, gülemiyordu. Söyleyeceği bir şey varsa söyleyemiyordu. Bir yerde rastlarsa, hafifçe, pek belli belirsiz bir rahatsızlık duyuyor, yanlarından uzaklaşabilmek için telaş gösteriyor, acele ediyordu.

En korktuğu şey, küçük görülmekti. İnsanlardan her zaman kendini aşağı görmüştü. Hatta küçük görmüştü. Görmüştü ama, başkası tarafından öyle görülmek onu çok üzerdi. Buna da tahammül etmek, aldırış etmemek gerekiyordu. O pis kamarot kendini insanlardan nasıl üstün sayıyordu, bir görmeliydi. "İrfan ağabey! İrfan ağabey!" dedikleri zaman nişanlısı için bile değil, elbiseleri için iftihar edercesine, günde üç defa urba değiştiriyordu.

Kanada'dan aldığı kalın gömlekleri, eski

ayakkabılarını, kar külahını giyer, geyik başlı bastonunu koltuğunun altına sıkıştırır, zulmedecek, kendi üstünlük hastalığını şehvet gibi tatmin edecek bir biçare insan arardı. Yüzü ve dudakları al al, bıyıkları kıpkırmızı olduğu halde bir yeşil gülümseme ile dört yanına bakardı, üstü başı, omzu kıçı bir hizada, korkunç bir mahluktu. Hiçbir hayvan, onun kadar çirkin olamazdı. İhtiyar çöpçü atları güzeldi. Uyuz eşekler güzeldi. Her tarafı yırtık, gözleri irinli hasta kediler güzeldi. Sokak köpekleri ne güzeldi! Hamamböcekleri, zinalar harikulade idi. Bizim çirkin dediğimiz; yüzleri bilinmiş, tadılmış; resmi çizilmiş olmayan kendi halinde insancıklar güzeldi. Ama o, sıhhatli yanaklarına, beyaz dişlerine, kırmızı bıyıklarına, kumral saçlarına rağmen çirkindi. Çirkinliğin en korkuncu ile çirkindi. O, bu köyde bulundukça, hani insanın üstüne kazara bir yerden bir pislik sürünür de insan neresinde olduğunu kestiremez, arada sırada birdenbire keskin ve öğürtücü bir koku duyar. İşte onun köyde bulunduğu günleri, Nevin kokusundan, bu pislik kokusundan tanırdı.

Hiçbir insana kin, hiçbir insana tiksinti duymamıştı. Kızdığı, konuşmadığı, sevmediği insanlar elbet olmuştu. Ama kimseden iğrenmemişti. İğrenilecek bazı şeylere kızmakla yetinmişti. Bazı sahtekâr, riyakâr insanların namuslu numarasıyla orospuları, karısı veya kocası tarafından aldatılmışları, ahlaksızları görünce küçümser ve iğrenir gibi haller takındıklarını görünce pek kızardı.

İğrenir görünürlerden çoğu, o nevi insanlardan bin defa daha aşağılıktır. Riyakârlık, aşağılığın son haddidir. Sahiden iyi insanlar, kötüler hakkında laf söylemezlerdi. Belki sevmezlerdi, kı-

zarlardı ama, onu bile belli etmezlerdi. Kendi anlayışına uymayan insanlardan yaptıklarının kötü şey olduğunu bile bile; zaruret, mukavemetsiz bir arzu, bir huy, bir hırs, bir iradesizlik, bir intibaksızlık; yahut da, bizim kötülük bildiğimiz bir başka düşünce, başka tabiat, başka ahlak, başka yaratılış, başka ilcalarla çoğunluğa benzemeyenler –kusursuzlar– ancak kusursuzluğu bin bir tehlikeden sonra kazanmışlar kızmakta haklı olabilirlerdi. Düşünülünce, onların bile pek hakkı yoktu. Belki de kötüler, kötülüklerinde haklıydılar. Yaşamak için fena insan olmakla yine yaşamak veya ölmek için iyi insan olmak arasındaki fark ya bir iman, ya bir riya farkıdır. İmanı kaldırıverin, iyi adam pişman olan adamdır. Riyayı kaldırırsanız mesele yoktur; kötüler hemen saflarına iyiyi alıverirler. Önemli olan, kötülüğü iyilikle beraber ortadan kaldırmaktır. O zaman insanlık denilen şey, kafasını kaldırır, "Durun bakalım!" der, "biz de varız." Onun, insanlığın terazisi içinde teker teker tartılan kıymetler ancak kötülüğün silahlarını düşmanca değil, dostça elinden alır. Ancak böylece iyiler ve iyilik, dünya yüzünde manasını bulur, masallardaki gibi yüzyıllarca muammer olur. Yoksa...

Yoksa, Nevin, "Benim gibi yapmalı!" derdi. Şimdilik kötülere kızmaya bile hakkımız yoktur.

Öyle insanlar Nevin'i daha çok düşünmeye, ahlak ve insanlık üzerine, din üzerine düşünmeye çağırır, kötü sayamadığı bu nevi insanlarla ilgilenir. Neden itiraf etmesin, bu gibilere içinde sevgiyle karışık bir tecessüs duyardı.

Belki de bu tecessüs yüzünden İrfan'ın ötede beride anlattığı, daha sonra anlatacağımız hikâye, kısmen olmuş bir vaka idi.

İşte, kocası Özdemir'den ayrıldıktan sonraki yaz böylece geçip gitmişti. Ankara'dan döneli epey oluyordu. Boşanacağı kocasıyla beraber İstanbul'a dönmüşlerdi. İçinde dünyaya, hatta boşanmak istediği kocasına delice bir muhabbet vardı. Öyle ki, nerede ise Özdemir biraz sabredebilse, kendisi kucağına atılacaktı. Ama Özdemir bunu anlayamamıştı. Aptalca, yalnız erkeklere mahsusmuş gibi bir izzetinefis, çocukça, hıyarca bir erkeklik numarası yapmıştı. İnsan olmak için erkek olmanın yeteceğini sanıp aldanmıştı. Ona son oyunu zekâsı oynamıştı. Nevin'in samimiyet beklediği yerde, erkeklik taslamıştı.

"Oldu bir kere," deseydi, "ne yapalım? Sen bana aynı şeyi yapsaydın, affederdim. Hem affetmek de n'oluyor? Elbette ki önce deli gibi olurdum. Belki de seni döverdim, öldürürdüm. Ne bileyim, bir şeyler yapardım. Yahut da senin yaptığın gibi, yapardım. Basar giderdim. Ama sonra düşünür taşınır, bu işi bu kadar faciaya almanın tek sebebinin, başkalarının hakkımda düşünecekleri olduğunu anlardım. Bu, bana vız gelmeliydi. Seni, kendimi, insanların hakkımızdaki fikirlerini değil, biyolojiyi, aslımız olan garip hayvanı, arzuları, insanı birbirine iten saniyelik, dayanılmaz, harikulade bir arzuyu... Bu arzu, değil midir ki bizi birbirimize itiyor; ondan sonra durmadan yutkunuyoruz. Hani kusmamak için yudum yudum buz yutturulan hastalara dönüyoruz. Her hoşlandığımız insanı gördükçe –her zaman değil elbet– ama sahiden dayanılmaz bir istek, yahut da merhamete benzer bir şey, ne bileyim, korkunç bir dostluk; geriye döndüğümüz zaman, yutkuna yutkuna, buz yuta yuta susturduğumuz arzuların do-

ğurduğu arzusuzluklar, hastalıklar, sinirlilikler, hatta delilikler duyacağımız... böyle saatlerce düşünüp sana dönerdim," deseydi.

Evet, kucağına derhal atılırdım ama, onu sonraları küçük görür, görür de yeniden tahammülsüzlükler duyar mıydım? Sanmıyorum. Artık yutkunabilir, itilmeleri ben itebilirdim. Çünkü ben öyle küçük küçük arzuları az yenmemiştim. Hiçbirinde ayağım sürçmemişti. Yalnız bir tanesinde sona kadar gitmeyen hatalar işleyebilirdim.

Bu bir otobüs biletçisiydi. Güzel değildi. Yalnız pek gençti. Baktığı zaman kaşkolumdan içerisini sıcacık, banyo gibi ılık bir haz sarıyordu.

– Ablacığım, Ulus Meydanı mı?

Bir defasında;

– Şeker ablacığım, canım ablacığım!.. demişti.

Karlı bir kış günü öğleden sonra bir bakanı görmesi lazımdı. Otobüste dört kişi var yoktu. Bir tanesi de Özdemir'in tanıdıklarındandı. Nevin ön sıralarda oturmuştu. Biletçi onu görünce gülmüştü. "Şeker ablacığım"ı yapıştırmıştı.

– Sus oğlum, demişti, işitecekler.

– İşitsinler be abla, ayıp mı?

– Tabii ayıp ya, hem çok ayıp.

– Neden ayıp olsun be abla?

– Hiç evli kadına laf atılır mı?

– Boşanırsın be abla!

– Bana neyle bakacaksın?

– Abla be! Sen kendine bakarsın, çalışıyorsun.

– Ama sonra beni aşırırlar.

– Aşırsınlar be abla! Akşam olunca bana gelirsin ya yine!

– Ona razı mısın?

– Vallahi razıyım abla!

– Ama ben nikâhsız oturmam.

– Nikâhla otururuz be abla.

– Demek her şeye razısın, boynuza kadar?

Genç biletçi gülümseyerek susmuş; sonra birdenbire;

– Bir öpücük ver be abla, ne olur... diyerek eğilmiş, yere düşürdüğü parayı aramak bahanesiyle Nevin'in yanındaki boş sıraya dayadığı elini yalayarak öpmüştü. Nevin elini çekememişti. Elini hızla çekse, çocuğun vantuz gibi dudaklarından korkunç bir şapırtı çıkacak; paltolarının yakaları içinde uyuklayan ve bir bölüğü de karın yağışını seyreden dört-beş kişiyi, yerinden fırlatacak sanmıştı. Biletçi dudaklarının öptüğü yeri, ses çıkmasın diye diliyle yalayarak şapırtısızca çekmişti, geniş bir nefes almıştı oğlan;

– Sağol abla, demişti. Allah ne muradın varsa versin.

Ondan sonra otobüse her binişinde, kalbi delicesine çarpardı. Ya bir terbiyesizlik yaparsa?..

Pek az rastlaştılar ama, hiçbir terbiyesizlik yapmadı çocuk. Yalnız bir defasında bileti verdiği halde para almadı.

– Verdiniz küçük hanım, verdiniz ya, unuttunuz mu? dedi.

Bir türlü ısrar edememişti. Bir gün de, biletle beraber eline bir pusula tutturmuştu.

Otobüsten ininceye kadar akla karayı seçememişti. "Ne yazabilir acaba?" diye düşünüyordu. Bir randevu ise... Gidecek miydi? Gitmem, diye kestirip atamıyordu. Ulus Meydanını zor buldu. Otobüsten indi. Ne güzel bir bahar günüydü.

Meydanda bir elma çiçeği kokusu duydu. Yine düşündü. "Randevu ise gider miyim?" diye... Gidecekti. Bu çirkin çocuğun ne güzel bir alnı vardı. Kalın kalın bilekleri vardı. Ne boş büyük bir eli vardı.

Sakalı yeni çıkmış yüzünde çocukça ifadeler uçuyordu. Randevu ise gidecekti. Kırlarda beraber gezecekti onunla. Daha çiçek açmamış bir armut ağacının dibine oturacaktı. Dudaklarından öpecekti biletçinin. Onu o gün mesut edecekti. Nasıl olsa bir on beş-yirmi güne kadar İstanbul'a dönüyordu. Özdemir İstanbul'daydı. Daha bir hafta izni vardı. Her halde arkadaşlarıyla o meyhane senin, bu meyhane benim dolaşıyorlardı.

Onların, gazeteci takımının çirkin şakalarını, hepsi hesaplı dostluklarını, birbirimizi nasıl kandırırız, nasıl atlatırız, nasıl şunun ayağını o gazeteden kaydırırız, diye dolaplarını düşündü. Şu gazetecilikten de soğumuştu. En büyük zevkleri canciğer arkadaşını atlatmaktı. Böyle olunca, komşu bakkalı kötüleyen bakkaldan ne farkları kalırdı? Oysaki ne güzel bir meslekti. Bir sanatkâr yaradılışını nerelere kadar götürmezdi bu meslek? İnsan neler öğrenmez, ne tecrübeler edinmezdi.

Nihayet puslayı açtı, okudu:

"Ah benim ablacığım, ah! Ah minelaşk!" kelimelerinden başka bir şey yoktu.

Güldü. İçini bir keder, bir bahar akşamı kederi sardı. Ankara, mor, kokulu bir gecenin içine gömülmüştü. "Zavallı biletçi!" dedi. Yemek canı istemedi. Arkadaşlarıyla buluştuğu pastaneye yollandı.

* * *

– Nevin! Nevin!

– Buyur baba...

– Al tepsini de, odama gel.

İstanbul'un içinde bu oda tek başına; dışardaki acıtıcı soğuğun göbeğinde, yanan sobaların ortasında varlığından kimseciklerin haberi olmayan, hatta annesinin bile zevkine varamadığı bu sessiz sadasız sıcaklık; bağırmayan bir güzellikle meçhul ve canlı her insanoğlu için, her insanoğlunun kış günü saadeti için lüzumlu ama, belki de yalnız anlayanlar için bestelenmiş bir musiki parçası, işitenler için durmadan çalan, her parçasında histen, umuttan, hatıradan, aşktan, sulh ve sükûndan değişik değişik nefesler üfleyen bir flüt, bir ney gibiydi.

Tirollerde kış sporları için yapılmış halli bir Avusturya kasabası otel odasının ahbaplığı çökmüş eşyalarıyla; köpüklü Viyana kahveleri içilen, yalnız gazeteleri, hafifçe adeta itina ile hışırdayan, sessiz koltuklarında geçkin Viyanalıların ağarmış zülüflü, yorgun ve sarkık yanakları ile damarları kabarmış elleri ve sarı tahtadan gazetedanlıkları fark edilen bir Viyana kenar mahalle kahvesi keyfi ve sinirsizliği ile bu oda... Odanın bir köşesini, bir metre yetmiş santim boyu, metrelik eniyle kaplayan kahverengi çini soba, keserken kanı birdenbire derisine ve tüylerine fışkırıvermiş bir Ankara keçisi haliyle kırmızı velense, sonra o maroken ciltleriyle tavana kadar gidip gelen kitaplık...

Nevin, velensenin üstüne tepsisini koydu; kendi de önüne bağdaş kurup oturdu. Gülümsüyordu. Babası onu ayakta karşılamıştı. Belki o sokak kapısından girdiği zaman, daha pijama ile

oturmuş, kitap okuyordu. Ama Nevin'i her nedense çağırmaya karar verdiği zaman önce gri bir pantolon giymişti. Sonradan ipek çoraplarıyla rugan ayakkabılarını da giymişti. Kırmızı çizgili bir kravat bağlamış, hâlâ kumral, ışığı uçmamış saçlarını itina ile arkaya taramıştı. Elindeki kitabı göstererek kızına kapıyı açmıştı.

– Anlayamıyorum, kendimi çok zorluyorum, anlayamıyorum. Niçin, neden bugünkü kitaplar... Bizim gençlerinki olsun, Fransız yazıcılarınınkiler olsun, insanın hep kötüsünü, hayatın çirkin tarafını, ümitsizliği, hiçliği, boşluğu konu olarak alıyor. Hep kötüler mi var? Dört bir yanımız sefalet, hastalıkla mı çevrili? Her gördüğümüz zalim, katil, egoist, hasut, kindar, yarı deli, ahlaksız mı?

Eski konsoloslardan Vildan Bey, kızının tepsisine doğru yürüdü. Bir kırmızı turp aldı, ısırdı. Nevin cevap vermiyor, çini sobanın bronzu kararmış kapısının oymalarına bakıyor, düşünüyordu. Bu Küçük Tiroliyen oteli halli odanın ötesini düşünüyordu.

– Dediğiniz kadar, belki de daha fazla ileri gidenler olmuyor değil, ama ne de olsa, her zaman yarı aralık da olsa, ümit ve çare kapısı bırakılıyor. Ama bence bugünün sanatkârı insanoğlunu bütün kıymetleri ve kıymetsizlikleri yeniden gözden geçirmeye zorluyor.

– Böyle "bir revizyon" her zaman kendiliğinden olmakta, dedi Vildan Bey. Ne Allah mefhumu dünkü bildiğimiz gibidir. Ne ahlak telakkimiz ondokuzuncu, hatta yirminci yüzyılın dörtte birine benziyor. Bu gözden geçirmeyi milletlerin bünyesi yapıyor. Sanatkârın bunda ne rolü olabilir? O, bize doğruyu, güzeli, hayali, ama olacak bir hayali,

hiçbir işareti gözükmeyen, daha doğrusu bizim göremediğimiz, olmak üzere olanı vermeli. Ne çıkar kötülüğü, şeytanı, çirkini, gayri tabiiyi tasvirden?

– Meleği, iyiliği, güzelliği, tabiiyi, hüsnü ahlakı, fazileti terennümden de bir şey çıkmamıştı.

– Doğru, bir şey çıkmamıştı. Eski konakların hemen hemen faziletli, cömert, rahim, şefik, zarif, kibar, temiz bey ve paşalarından; riyakârlar, el etek öpenler, kötülüklerini güzel maskeler altında saklayanlar istifade ettiler. Bakkallar, manifaturacılar, gazeteciler, ithalatçı ve ihracatçılar sanata da dirsek çevirdiler, doğru. Bir paşanın yerine, yüz elli tane merhametsiz, eli sıkı, kendinden başkasını düşünmeyen paşa meydana çıktı. Evet doğru. İşler hep Fransız İhtilali Kebiri'nden sonra değişmeye başladı.

– Belki de, dedi Nevin, insandaki iyiliğin, güzelliğin, faziletin, merhametin, aşkın sözcüleri tutturdukları şarkıların yeni paşalar nezdinde beş para etmediğini anlayınca, başladılar kötülüğü, pisliği, açlığı, üşümeyi, hastalığı, ahlaksızlığı görmeye. İnsanın beş dirhemi faziletse yirmi beş kilosunun zillet olduğunu anlamaya. Elli tonluk kinin yerine, iki gramlık sevgiyi ne diye övmeli, tasvir etmeliydi?

– Övmeli, tasvir etmeliydi kızım.

– Orada haklısınız. Övmeliydi. Övmeliydi ama, bu yeni türeyen paşalar bundan istifade ediyorlardı. Çünkü sizin tabirinizle çoktandır "revision"a tâbi tutulmamış bir ahlak telakkisinden faydalanmanın yolunu bulmuşlardı. Faziletle, aşkla, güzellikle istedikleri gibi oynuyorlardı. Sanırım belki de bunun için bugünün sanatkârı faziletsizliği, edep-

sizliği, deliliği konuşarak, kıymetlerin tekrar gözden geçirilmesini istiyor.

– Demek edepsizlikten hareket ederek edebe, aşksızlıktan aşka varılacak. Sanmam ama, demek işin içinde bir ümitsizlik yok.

– Bomboş göklerden, topraktan başka bir şey olmayan yeraltlarından ne umulursa umabilirsin babacığım.

Vildan Bey;

– Yazık! Yazık! dedi, sustu.

Ömrünü konsoloslukla geçirdiği Avrupa şehirlerini hatırladı. Koluna taktığı kadınları, Viyana kahvelerini, Tirol otellerini, San Marco Meydanının bir lokantasını gördü. Toulon'da içtiği gül renkli sert Vin Rose şarabını damağında duydu. Dudakları titredi. Günlerce kovaladığı bir İtalyan kızını otele götürürken duyduğu çarpıntıyı ihtiyar yüreğine bastırdı. Hatırına hep şehvetler, eğlenceler, şaraplar, ışıklar geliyordu.

– Nevin, bana da bir yumurta ver, dedi, bir bardak beyaz şarap da olsaydı.

– Var aşağıda, baba.

– Getiriver zahmet olmazsa.

Karısını Boğaziçi'ndeki bu küçük köşkte kız kardeşi ve annesiyle bırakır, kızını alır giderdi. Nevin'i kibar bir pansiyona yerleştirdikten sonra, kendisi konsoloshanenin şu oda gibi aynı biçimde tertiplediği bir odasında hatıratını yazardı. Bu önüne gelene yazdığını söylediği hatıratı, hakikatte yazmadı. İki cümleden sonra bir yüz roman sahifesi düşünürdü. Birden ayağa kalktı, o zamanlar yazdığı bir defteri aldı.

"Chambéry 1932–Marsilya'dan bıktım. Ne berbat şehir. Severim şu Chambéry'yi. Savoi Dük-

lerinin şatosundan tutun da, Quatre Sans-Cul diye ad taktıkları Dört Fil abidesine kadar. Ne güzel bir millet bahçesi vardır. Öğleyin Gar lokantasında yemek yedim. Akşama doğru küçük bir pastanede Ginette'le oturmuştuk. Liseli çocuklar vardı. İçlerinde iki de Türk çocuğu vardı, ama konuşamadım. Uçmuş renkleri, sarışın kafaları Chambéry'yi yadırgamış bu iki çoćuk, Türkçe boş boş, kötü kötü konuştular. Sonra çıkıp gittiler. Biz de çıktık.

Kar yağmaya başlamıştı. Şimdi oteldeki odamda yağan karı ve ara sıra da karyolanın üstünde uyuklayan Ginette'i seyrederek bir şeyler yazmaya çalışıyorum.

İnsanı dolu günleri değil, boş günleri dolduruyor..."

Tam yazmaya başlayacağı sırada susuvermişti. Bütün hatırat bu şekilde, tam yazmaya başlayacağı sırada yazı kesiliveriyordu. Yazı sahibinin ondan sonra saatlerce masanın başında düşündüğü belliydi.

Kapıyı vurmadan babasının odasına giren Nevin, onu hatıratının içine gömülmüş buldu. Büyük bir tepsi içinde getirdiği şarapla bir tabak yemişi, kemik kakmalı bir cigara iskemlesine bıraktı. Tabaktan bir elma aldı. Isırarak babasına baktı. Hatıratından hafifçe başını kaldıran, gözleri hâlâ 1942 Paris'inin Mont Parnasse kahvelerinde şakıyan ihtiyar, kızına cennetteki insanlar gibi gülümsedi.

* * *

Otobüsteki biletçisine, Ankara'nın Gar lokantasında oturmuş, şunları yazmıştı:

"Deli çocuk! Bir daha paramı almazsan, se-

ni rezil ederim, anladın mı? Ne gün izinlisin? Seninle konuşacağım; bir daha budalalık etmeyesin, diye."

Yazdığı tezkereyi cebine koymuş, evine yollanmıştı. Özdemir'i evde buldu.

– A, sen ne zaman döndün? dedi.

Özdemir :

– Görüyorsun ya döndük işte. İstanbul âlem. Öyle eğlendim ki, sorma... Şerefime her akşam...

– Koltuk meyhanelerinde ziyafet çekildi.

– Sen koltuk meyhanesi ne demektir, bilir misin ki, söylüyorsun?

– Yok, nereden bileyim?

– Bilmezsen sus! Aslına bakarsan ben de bilmem. Ama galiba ayyaşların koltuk koltuğa ayakta, kadehlerle beraber çeşidi değişen midye pilakisi, balık tavası, turp salatası, tarama, ciğer gibi mezelerle sarhoş oldukları, daracık meyhanelere derler. Gözümün önüne böyle bir yer geliyor.

– Bana ise rahat maroken koltuklar, bir taraftan garp müziği çalınan, öte yanda fraklı garsonların gezindiği taşra Fransız tavernalarını hatırlatıyor.

– Tabii. Benim iç gözlerim de, hanımefendimizi konsolos pederleriyle bu tavernalarda "Chartreuse Verte" içerlerken görüyor.

– Ben öyle kahvelerde çoğunca bira içer, müzik dinlerdim. Babam Şartröz'ü sahiden pek severdi. Kocaman ve göbekli bir bardağın hemen dibinde kalmış gibi getirilen o zehir yeşili, Borjiyaların zehrine benzettiği likörden; bardağı avuçlarında ısıtarak üç tanecik içerdi. Sanki Alpler'in yaz kokusu, kış fırtınası, keşişlerin gem vurdukları ihtirasları gözlerinde toplanırdı. Beni hemen alır;

otele, yahut pansiyona bırakır, kendisi şehrin ışıklarına zehirlenmiş gibi karışırdı.

– Ne şiir, ne şiir! Mesut konsolosluk hayatı! Kadın, likör, ışık, Türk milletinin verdiği para.

– Olabilir. Bu beni o günkü hayatımda utandırmaz. Babamı bilmem. Ama sanırnam ki o da bunları yaptığı için üzülsün. Yaşanmış yaşanmıştır. Kenarları altın yaldızlı defterlerine yazdığı üçbeş satırla hemen o eski günlerine gidiveriyor.

– Gitmeyecek gibi de değil hani.

– Hoş görmeli be Özdemir! Bir ihtiyar da gençliğini böyle harcamış...

– Ama birçok şeyler yapabilirdi. Mesela konsoloshanedeki kütüphaneli odasında oturup hiç olmazsa, tanıdığı memleketi bize tanıtmaya çalışabilirdi. Türkiye'yi birkaç gâvura tanıtabilirdi. Hiç olmazsa üzümünü, incirini, tütününü, misafirperverliğini...

– Falanını, filanını. Dostum, sen daha bir konsoloshanenin vazifelerinden bihabersin.

– Belki... Belki ama, elbette bir konsolosun da memleket hayrına yapacağı şeyler vardır, hem de çoktur. Bir konsolosluk demek, bir millet temsilciliği demektir.

– Bir gazetecinin yapacağı şeyler yok mudur?

– Yapmıyor muyuz?

– Kaytarmak elinde olsa, kaytarır mısın? Patronun düşüncesinden, devletin siyasetinden dışarı çıkabilir misin?

– Çıkmak istemem.

– Bir konsolos da çıkmak istemez. Çok faal, çok canlı bir konsolos derhal şüphe uyandırır. Hem de iki taraftan. Çok nazik meseledir konsolosluk.

– Baban gibi konuşma.

– Bırak bu bahsi sen şimdi. Gazeteciliğe gelelim... Seni bir gün öylesine atlatacağım ki, göreceksin.

– Yaparsın, sen onu da yaparsın.

– Şu söylemiş olduğun cümledeki "da"nın, cümle halinde bir anlamı varsa, lütfen açıklar mısınız?

– Hayır, yok. Hiçbir şikâyet, tekdir, hatta acımsı bir manası yok. Öylece söyleyiverdim.

– Demek ki münakaşaya tahammülün yok bu akşam; yorgunsun...

– Hiç yorgun değilim; aksine, trende bütün gece uyudum. Kendimi pek zinde hissediyorum. Yalnız...

– Yalnız?

– Yalnız işi lakırdı ile uzatmak istemiyorum. Çünkü beklediğim arkadaşlar var... Bir poker çevireceğiz.

– Kaç kişi bekliyorsun, üç mü?

– Hayır, dört.

– Güzel! Bir tanesi ile de ben çene çalabileceğim demek. Ama şunu bil ki, evde ne yemiş, ne içki, ne de bisküvi var. Çay da pişiremem... Çünkü şeker yok. Sonra sayın dördüncü ile de fazla çene çalacak durumda değilim, uykum var. Beyefendilerin ağızlarından kaçırıp af diledikleri terbiyesizliklere katlanacak sinir kuvvetini de kendimde bulacak halde değilim.

– İstediğini yapmakta serbestsin. Ama dördüncünün kim olduğunu sormadın.

– Senin gazeteci arkadaşlarından hiçbiri beni sarmıyor. Büyük aydınlardan hepsinin ya yumuşak, ya da katı bir kokuları var ki, bana aksırmak,

yahut da enfiye çekmek arzusu veriyorlar. Onun için hiç korkma, dördüncü ile kırıştıracak değilim. Sokaktan ne bileyim bir otobüs biletçisi çağırsak, şöyle ağzı burnu yerinde biri de olmasa, ama kötü kötü bakan cinsinden olsa, daha makbule geçerdi.

– Malum, malum! Zevklere müdahale edilmez. Yalnız bu dördüncü, ne 'ekşi ne de tatlı kekremsi kokuyor. Bir kokusu var ama, sen duymazsın. Çünkü aynı kokuyu sürünüyorsunuz.

– Koku sürünmediğimi pekâlâ bilirsin.

– Bilmez olur muyum?

– Yoksa koku sürdüğümden de mi şüphe ediyorsun?

– Ben sana, senin şimdi söyleyegeldiğin cümledeki "de"nin, içini dışını sormayacağım. Ama söylemek istediğimi anlayamadığın için bu akşam güzel kara saçlarının altındaki küçük kafanın içi pek durgun.

– Allah aşkına garip cümleler yapma da, ne yaparsan yap. Ben bilmece çözmesini sevmem. Ne demek istiyorsun?

Özdemir birdenbire kinayeli, iğneli tarafını bırakıvermiş, ilk tanıdığı zamanki kaygusuz, neşeli, içi dışı bir halini alıvermişti.

– Sahi, anlamadın mı, Nevin? dedi.

Nevin, deminden beri süregelen sevimsiz, zoraki konuşmadan bıktığını belli eden bir gülüşle;

– Nereden anlayacağım canım, dedi. Aynı kokuyu sürünürmüşüz! Sustu. Gözünü kapadı, açtı. Kocasına şefkatle baktı; Hay Allah müstahakkını versin! Kim bu kadın? dedi. Gazeteci mi yoksa? Erkeği çekilmez bir şey olan bu yaratığın dişisi kimbilir, nedir?

– Bir Amerikalı gazeteci mis.

– Kokusu mu yoksa?

– Daha koklamadım, tuluatçı bayan.

– Niyetin var mı koklamaya?

– Belli olmaz.

– Otobüs biletçisi bir işaretime bakıyor.

– O halde misi otobüs biletçisine havale. Sen yine bana kalıyorsun.

– Of! Ne yaptın gene Özdemir gelir gelmez? Hemen ilk gece bunu yapacak mıydın bana? Ne güzel oturup konuşacaktık. İstanbul'dan anlatırdın, şu koltuk meyhanesinden söz açardın... Ha! Bize uğradın mı?

– Uğradım tabii... Annen iyi. Babanın nezlesi vardı. Kardeşinden epeydir mektup almamışlar, merak ediyorlardı. Senden umutlarını kesmişler, sağ olsun da zararı yok, yazmasın, diyorlar.

– Nasıl annem? Tansiyonu ne âlemde?

– Geçenlerde yirmi bire çıkmış... Perhiz yapınca on sekize düşmüş...

– Tembih etseydin, çok yemesin, diye.

– Etmez miyim?..

– Şimdi ben ne yapacağım? Sen kalk git, bir şeyler al. Ayıp olur karıya. Of! Of!.. İngilizce konuşmak da beni bir yorar ki...

– Fransızcası mükemmel.

– Aman buna sevindim işte.

– Canım karıcığım benim.

Bu halleri samimidir, sevimlidir Özdemir'in. Nevin ayağa kalktı. Sarılıp kocasını öptü.

Özdemir şapkasını kaptı gitti.

*
* *

Otobüs biletçisine dört gün sonra rastladı... Bakanlıklar'a gidiyordu. Araba tıklım tıklımdı. Biletçi her geçişinde ona süründükçe, ömründe duymadığı şeyler duydu. Hani neredeyse bayılacaktı. Dışarısı yine buz gibi soğuktu. Ama Nevin, içinde babasının sobası yanar gibi ılıktı. Biletçinin her sürünüşünde adalelerini sinirlerinden ayıran bir içki hazzı duymaya başladı.'. Her geçişte bu sarhoşluk artıyordu. Özdemir'le, hiçbir zaman, en samimi ânında bile böyle şey olmamıştı. Evet bir haz, bir yarım yamalak güzelce bir rüya havası duymuştu ama, böyle her an kollarını ve ayaklarını kesen içkiden içmemişti. Kalbi duracak gibi çarpıyordu. Kulakları uğulduyordu. Acaba onu soğuk mu çarpmıştı? Güneş nasıl çarparsa... Elini ağzına götürmüş, başparmağını acıtırcasına ısırmıştı. Son durağa kadar araba hemen hemen boşalmıştı. Nevin, çantasından biletçiye yazdığı tezkereyi çıkarmış, avucunun içine almıştı.

Ne olursa olsundu. Onunla, yağmur, kar, nakıs otuz derece soğukta gezebilirdi. Olmazsa, her şeyi göze alıp bir sinemaya bile girebilirdi. Özdemir'e dönmeyecek, boşanmaları lazım geldiğini yazacaktı hemen bu akşamdan tezi yok.

Son durakta kapıya yollandığı zaman, biletçi ondan evvel aşağıya atlamıştı. Genç biletçi, Nevin'i görmüyordu. Arabadan biraz uzaklaştı. Eliyle burnunun bir kanadını tutarak öteki tarafını boşalttı. Sonra elini silmek üzere mendilini çıkarırken Nevin'i gördü. Gülümsedi;

"Ablacığım" diye bir şeyler söylemeye hazırlandı.

Nevin tüyleri diken diken, ıslık gibi bir sesle;

– Terbiyesizliğin lüzumu yok!.. deyiverdi.

Hızla ilerledi. Tezkereyi dişleriyle yırtarken, söylediği söze pişman olmuştu. Tezkereyi vermemek yeterdi. Yine gülümsemeliydi çocuğa. Ne kabahati vardı, haksızdı. Adam böyle görmüş, bu terbiyeyi almıştı. Mahallesinde herkes böyle yapıyordu. Biletçi olduğuna göre, biraz mektep görmesi lazımdı. Hocası da mı bu hareketin çirkin bir şey olduğunu ona öğretmemişti? Yoksa, o da mı böyle yapardı?

Nevin birdenbire, içinde, lodos havada Kadıköy vapurundaki halleri duydu. Etrafına bakındı. Siper aldı. Bir binanın kenarındaki çimenlere, sapsarı bir şeyler tükürdü.

Bakanlıklar'dan dönüşte, durakta beklerken, aynı otobüsün numarasını görünce öteki durağa yollandı. Arabanın arka pencerelerinde biletçinin mahzun bir yüzle gülmeye çalıştığını fark etti. Hayır, ondan iğrenmemişti. Nefret eder gibi otobüsün arkasına baktığı halde, nefretten ve iğrenmeden daha başka duygu duyuyordu. Bu duygu, yorgunluğa, tatmine, hatta kendi kendine soğuyuşa benzer bir şeydi. Demin genç biletçinin ona sürünürken duyduklarını sanki hatırlamıyordu. Öteki durakta bir otomobile atladı. Hiç yapmadığı halde eve gidip biraz uzanmak, sonra tekrar Özdemir'in ona havale ettiği işleri yapmak üzere çıkmak istiyordu. Evde uzanıp dinlenmezse hastalanacaktı sanki...

Özdemir sabahleyin;

– Bana ne oluyor bugün? Donuyorum!.. Her tarafım kırılıyor. Kör olası bir de işim vardı ki... demişti.

Nevin:

– Akşam o kadar içmeseydin... Tembelliktir;

kalk giyin, bir işkembe çorbası iç; bir şeyin kalmaz.

– İşkembe çorbası mı? Tü Allah müstahakkını versin! Midem bulandı sabah sabah...

– Hani pek severdin?

– Bu sabah dünyada en iğrenç şey, bana işkembe çorbasıdır gibi geliyor.

– O halde iş ciddi. Sen şahiden hastasın. Bugün hiç yataktan çıkma.

– Ya işlerim?

– Bana havale edemez misin?.. Biz de sözüm ona gazeteciyiz ya.

– Sizin gazeteye göre değil benim öğreneceklerim. Havadis kıymeti pek az. Bir makale hazırlayacaktım da... Doğrusunu istersen, başka bir yerde iki satır havadis şeklinde çıkmasını istemem. İşin bütün keyfi kaçar.

– Yine atlatmak meselesi mi?

– Haber olarak öğrendiğim her şeyi arkadaşlara verebilirim. Benim için bunda hiçbir mahzur yoktur. Hem aynı işte çalışan, aynı yorgunlukları duyan, aynı azarları işiten, aynı üzüntüleri, aynı keyifleri tadan insanların, birbirine oyun oynamaları kadar ayıp şey olamaz... Olamaz ama en can alıcı haberi de iki satırla geçiştirmek, havadisin kıymetini takdir edememek bahis konusu olunca, iş değişir. Böyle bir haberi öğrenir öğrenmez önce ne gazeteme, ne de arkadaşlara veririm. Bazı haberler vardır ki, iki satırlık muhtevalarında kocaman bir ekonomik mesele, bir kabine buhranı, bir antant, bir harp ihtimali gizlidir. Ertesi gün, sabahtan bu haberin icabeden yerlerde tahkikine girişir, iki satırı yüz satır eder, mesele çıkarırım. Yazımı yazmadan akşamleyin arkadaşlarla bulu-

şunca, haberi bir gün evvel öğrendiğim şekilde haber verir, telefona koşarım.

Nevin içinden, "Hasta adama göre uzunca bir konferans!" demiş, sonra sormuştu:

– Peki, böylece yine arkadaşlarını atlatmış olmuyor musun?

– Hayır, olmuyorum. Haberin önemini kavrayan arkadaş, bunu duyunca peşimi bırakır mı sanıyorsun? Kavramayan ise ertesi gün vermeye tenezzül etmediği haberin önemi karşısında apışıp kalır. Biraz kafasını işletmeli adam.

– Haberin önemini kavrayan arkadaş ne yapar?

– Ne yapacak? Deli gibi etrafımda döner. Onu biraz üzerim ama, zekâsına da bayılırım. Oturur, yufka açar gibi havadisi açıveririm iki konyağa. Yufka dedim de, canım bir ıspanaklı börek çekti ki...

– Çok müteessirim sevgilim, elimden gelse hemen kolları sıvardım. Ama istersen, öğleyin sana taze taze poğaça alır gelirim. Sen şimdi talimatını ver.

– Öğleye uğrar mısın?

– Âdetim değil ama, istersen uğrarım. Vereceğin işe bağlı.

– İş çok karışık. Önce bir vekili göreceksin. Sonra inhisarlarda bir küçük memuru ziyaret gerekiyor. Oradan Milli Eğitim Bakanlığına, bir lise müdürüne, bir profesöre, son olarak bir de doktora uğramalısın.

– Öyle ise akşama da gelemem.

– Dörtte bütün işler biter. Ben bir şey istemem. Yalnız bana bir-iki anasonlu galata, şeker

yoksa şekerle ıhlamur alıver. Hadi şimdi güle güle. Allah işini rasgetirsin!

– Hani talimat?

– Sen gidip onları alıp gelinceye kadar ben bir kâğıda yazarım. İşler aksi giderse saat ikiye doğru bizim Hasan'ı bul. Kâğıdı ona ver. Onun direktifi ile beraberce iki saat içinde hepsini halledersiniz. Ama sakın ikiden evvel verme. Sen lokantaya birde gidersen Hasan oradadır; sakın kaçırma. Tabii işler istediğin gibi yürümezse...

Halbuki saat on ikiydi. Vekil gelmemişti. İnhisarlarda görmesi gereken küçük memurun başını kaşımaya vakti yoktu. Hem ne söyleyeceğini bilmiyordu.

– Kendisi gelsin, kendisi gelsin. Şimdi işim var, sonra geliniz, şimdi işim var. Hanım kızım elimden gelmez. Müdür beye sormak lazım. Dur bakalım, dur bakalım, demiş, kaybolmuştu.

Hasan'ı bulmadan evvel eve kadar bir gitmeliydi. Hem içi bulanıp duruyordu. Hem de Özdemir'le beraber bir ıhlamur içerdi. Belki de Özdemir biraz iyileşmiştir, gidip Hasan'la işi kendisi başaracak haldeydi belki. Apartman merdivenlerinden koşa koşa çıktı. Yavaşça kapıyı açtı. Evin içinde ses sada yoktu. Özdemir uyumuş olmalıydı. Yemek odasına girdiği zaman şaşırakaldı. Masanın üstünde etleri ihtimamla temizlenmiş bir tavuk iskeleti duruyordu. Biri beyaz, öteki kırmızı iki şişe şarabın masa üstündeki gazete kâğıdında yuvarlak lekeleri vardı. Şişeler yan düşmüştü. Rus salatasının iki parçası yenmemişti. Tulum peyniri odanın içini kokutmuştu. Meyvelikte portakallarla bir tek elma vardı.

Nevin şaşkın şaşkın bu bekâr sofrasının

önünde duruyor, düşünüyordu. İhtiyatsız bir hareketle elini uzatıp tabaktan elmayı aldı. Ne ettiğini bilmeden ısırdı. Bir zaman öyle durdu. Gözleri yemek masasından yarı inik perdelere kaydı. Orada, perdenin üstünde bir şeyler yazıyormuş sanki de okumaya çalışıyormuş gibi dudaklarını kıpırdattı. Ağzındaki elma parçasını çiğnermiş gibi yaptı. Bir sandalyeye çöktü. Tekrar masaya daldı. Kafasının emrettiği bir hareketle başını salladı. Ensesinde bir yer acıyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Ağzına bir parça ekmek aldı. Çiğnedi. Bir-iki dakika öylece kaldı. Sonra çantasını açtı. Tabakasını çıkarıp bir cıgara yaktı. Ayağa kalktı. Yatak odasına doğru yürüdü. Yatak odasının kapı anahtarı ne zamandır kayıptı. Ama arkasına bir şey koyabilirlerdi. Kapının tokmağını çevirince buna bile lüzum görmediklerini gördü. Kapı kendi kendine açılıvermişti.

İkisi de uyumuşlardı. Saat bir olmalıydı. Ne zaman yemek yemişler, ne zaman uyumuşlardı? Demek ki yemeği sonradan yemişlerdi. Hemence de istirahate çekilmişlerdi. Amerikalı gazeteci kızın sarı ıslak saçları, alnı ve burnunun ucu gözüküyordu. Ötekisi ateşi başına ve göğsüne vurmuş olacak ki, yarı beline kadar yorganını açmıştı... Ağzı açık uyuyordu. Arasıra horlardı. Belki de horlamıştı.

Nevin yorganın üstündeki Özdemir'in küçük, yumuşak, tırnakları yenmiş, şeytan tırnağı bol, kemirilmekten pembe pembe yumuşak, solucanlar gibi yumuşak ellerini gördü. Bu elleri, o evlenirlerken yüzüğü parmağına taktığı zaman da görmüş, içi ezilmişti. Bu sefer hafifçe midesi bulandı.

Kafasına bir kadın kızgınlığı fırladı. Bir tüfek namlusundan kurşun da böyle çıkar, gider, hedefini bulur, gebertirdi. Ama hani bazı Walt Disney filmleri tabancalarının attığı kurşunlar nasıl hırsla çıkıp sonra, bir küçük kavis çizdikten sonra düşüverirse, öylece hırsla düşüverdi. Bir gülmek geldi. Elini ağzına tuttu. Gülerken avucunu ekşi ve acı bir tükürük doldurdu. Elini silkti. Yatağa biraz daha yaklaştı. Özdemir başını hafifçe Amerikalı kıza doğru çevirmişti. Bu sırada kız bacağını yorgandan dışarıya çıkardı.

Güzel, beyaz, kalınca bir ayağı vardı. Bu ayağın tırnaklarına baktı. Boyalı idiler... Baldırlara doğru minimini, seyrek seyrek yaldızlı sarı tüyler parlıyordu. Baldırın tam ortasında koyuca bir leke gözüküyordu.

Yine deminki tüfekten atılmış, namlusu hemen kıvrılıveren tüfekten atılmış bir kurşun, gidip sürahiyi ve bardağı hedef tutmak istedi. Ama olmuyordu. Namlu yine kıvrılmış, ağzı kendi tarafına dönmüştü. Kurşun çıkar gibi olmuş, Nevin'e bakmış, geri dönmüştü.

Onları uyandırmaktan korkar gibi ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı. Kapıyı kapamadı. Sonra geriye döndü. Elinden düşürdüğü cıgarayı yatağın ucunda buldu. Üstüne bastı. Hızlı hızlı yürüdü. Kapıyı yavaşça çekip kapattı. Gardıroptaki boş bavulu aldı. Üç-beş parça eşyasını doldurdu. Çekmecedeki paranın çoğunu aldı. Giriş kapısını yine yavaşça kapadı. Sokağa fırladı. Güneşli soğuk bir gündü.

İşte, Cemal'le kış günü vapurun kenar kanepelerinde ayaza karşı oturup konuştukları gecede hatırladığı, o akşamki Ankara soğuğu idi. Yine o

mart sonlarında olmalarına rağmen akşam güneş battıktan sonra korkunç, ağrıtıcı bir soğukluk başlamıştı. Galiba sinirlerinin o günkü bozukluğu, geçirdiği heyecanlar da o havaya yardım etmiş olacaktı ki, bu soğuk nerede ise onu boğacaktı. Bütün gün dolaşıp durmuştu. Güneş, rüzgârsız yerlerde onu, Köprü'nün öte yakasında rastladığı kınalı parmaklı ve kıl şalvarlı, yüzleri allık içinde Ankara kötü evlerinin kadınları gibi sıcak avuçlarıyla okşamıştı. Kenar mahalleleri dolaştı. Kötü kadınlar gördü. Sıska, büyük yüzlü, koca kafalı çocuklar gördü. Şık şık geçen erkeklere bakan yeldirmeli, esmer, çapkın işçi kızları, mahalle kızları gördü. Bu kızlar nerede ise iyi giyinmiş erkeklere laf atacaklardı. Nevin durup onlara Supervielle'in bir hikâyesini anlatmak istiyordu.

Hikâyeyi şöyle hatırlıyordu:

"Yunan Tanrıları, Olympos dağındaki saraylarının muhteşem yemek salonunda oturmuşlar, Hebe'nin getireceği nektar tepsisini bekliyorlardı. Tanrılar nektar içmezlerse edemezlerdi. Nektar onlara ölmezliği sağlayan içkiydi.

Ama nedelim ki, Hebe gelecek halde değildi. Dün akşam, som altından nektar tepsisini taşırken ayağı incinmişti. Bir adım atamıyordu. Oturduğu yerde bile acıdan kıvranıp duruyordu.

Hebe küçümencik bir Tanrıçaydı. Vazifesi, yemek ve içki esnasında büyük ölmezlere hizmetti. Ama Hebe ne etsin? Kabahati yoktu ki. Elinde o ağır nektar tepsisi yokken bile adım atamıyordu. Koca tepsiyi nasıl götürsün? Bu pek küçük hizmeti ondan başka görecek bir Tanrı da yoktu ki... Venüs mü taşıyacaktı? Yoksa Merkür mü? Hiç öyle şey mi olurdu? Öyle ise ne yapmalı, ki-

me rica etmeliydi? Hebe, çaresiz kalmış, saçını başını yoluyordu.

Ölmezler yemek salonunda sabırsızlanmaya başlamışlardı. Salonun mumları, avizeleri pırıl pırıl yanmıştı. Som altından duvarlara kakılmış zümrüt ve akikler, yüz kratlık pırlantalar ölmezlerin üstüne keskin ışıklar aksettiriyor, kahkahalar avizelerin boncuklarını şıngırdatıyordu. Tam kerahat vakti idi. Nerede ise ölmezler el çırpmaya, tepinmeye, bağırıp çağırmaya başlayacaklardı. Nektar bir-iki dakika daha gecikirse kıyametler kopacak; o saçlı sakallı, dev cüsseli adamlar, o pırlantalardan parlak kadınlar, o parlak oğlanlar bir kere kızmasınlar, kuduz kurtlara dönerlerdi.

Hebe'nin birdenbire yüzü güldü. Volkan aklına gelmişti. Volkan sarayın demircisi, badanacısı, dülgeri, aynı zamanda marangozuydu. Kapıları o tamir eder, anahtarları o yapar, masaların ayaklarını o tamir ederdi. Bütün gün körüğünün başında sessiz sedasız çalışırdı. Bir gözüne kıvılcım sıçramış, kör etmişti. Burnuna örs düşmüş, burun kemiğini kırmış, eğriltmişti. Kulakları yaradılıştan kocamandı. Bir ayağı da topaldı. Çirkin mi çirkindi.

Evet, o da bir Tanrıydı ama, hem yarı Tanrıydı, hem de çirkindi. Büyük Zeus'un sarhoşken bir köylü kadınla birleşmesinden doğmuştu. Doğrusu çirkindi. Çirkindi ama, başka çare de yoktu. Ölmezler, hele çirkinliğe hiç tahammül edemezlerdi. Tepsiyi Volkan getirdi diye, Hebe'ye hakaret edeceklerdi. Yalnız Hebe'ye mi, Volkan'la da alay edeceklerdi.

Hebe, çaresizlik karşısında topal topal, emekleye emekleye Volkan'ın önüne kadar sürük-

lendi. Volkan, Hebe'nin ricasını yarıda kesti. Öyle şey mi olurdu? Rica da ne oluyordu? Yarı Tanrılar da birbirlerine yardım etmezlerse, kim edecekti?

Tepsiyi kuvvetli kollarıyla tüy gibi kaldırdı. Halbuki zavallı Hebe, ayağı sağlamken bile bu tepsiyi götürürken kanter içinde kalırdı. Volkan, Tanrıların toplandığı yemek salonuna doğru topal ayağıyla seğirtti. Hebe uzandığı yerden Volkan'a bakarken, ölmezlerin onunla şimdi ne kadar alay edeceklerini düşünüyordu. Düşünüyordu ama ne yapsın? Ölmezler nektar içmezlerse olmazdı ki. Birisi götürsün de kim götürürse götürsün.

Volkan yemek salonunun kapısında gözükünce, abanoz masanın etrafına çevrelenmiş, sabırsızlıktan çatallarını, kaşıklarını çoktan vurmaya başlamış bulunan ölmezler, birdenbire susuverdiler. Küçümencik, tatlı bakışlı, gül tenli, kumru ayaklı, zümrüt gözlü Hebe'yi beklerken, bu maymun da nereden çıkmıştı? Volkan, nazikleştirmeye çalıştığı kaba kalın sesiyle, Hebe'nin ayağı burkulduğu için, değil tepsiyi kaldıracak, yürüyecek durumda olmadığını, bu yüzden bu akşamlık onu mazur görmelerini rica ederek Hebe'nin kendini gönderdiğini anlatmaya çalıştı. Ölümsüzler, katıla katıla gülmeye başladılar. Nerde ise gülmekten kasıkları çatlayacaktı. Gözleri yaşarıyor, elleriyle kasıklarını tuta tuta kahkahayı basıyorlardı. Zavallı Volkan şaşırmıştı. Zümrüt, akik, yakut kakmalı mermer masaya tepsiyi bırakmış, önlerinde donakalmıştı. Dönüp gitmek de aklına gelmiyor, o da garip garip gülüyordu. Neden sonra aklı başına geldi. Yine aksaya aksaya, kambur kambur çıktı gitti.

Volkan çıktıktan sonra Tanrılar kahkahalarını büsbütün artırdılar. Ölmezlerden yalnız bir tanesi önce gülmek istemiş, sonra her nedense birdenbire vazgeçmiş, ötekilerinin güzel yüzünde hiddet ateşleri parlıyordu. Bu kadın, Tanrı Venüs'tü. Sonunda dayanamadı, ayağa kalktı;

– Ey ulu Tanrılar! dedi. Haksızlık ediyorsunuz. Hem de çok büyük bir haksızlık. Size yakıştıramıyorum bunu. Biraz kafanızı ellerinize alıp düşünmenizi rica edeceğim. Odalarınızın anahtarı kaybolduğu zaman, içerde yaptıklarınız görülmesin diye çılgınlar gibi Volkan'a koşan siz değil misiniz? Şu salonun avizelerinin zincirleri kafalarınıza düşecek hale geldiği zaman bunu kim anlıyor da yeni bir altın zincir döküyor? Volkan değil mi? Karyolalarınızı, masalarınızı onaran kim? Şu duvarlara zümrütleri, yakutları ışığın gelişine göre kakan kim?

Sarayın kapılarını aşındıran insan yalvarmalarına karşı onları sağır etmek için, duvarları biraz daha kalın yapmak için kime yalvarıyorsunuz? Nektarınızı keyifle içtiğiniz şu masayı yapan kim? Kim bu sarayı yapan? Volkan değil mi, büyük Tanrılar!

Sen Baküs! Sarhoşluktan, güzel kızların aklını oynatıp, akıllarını deli edip, delileri kudurtan değil misin? Başka dişe dokunur ne yaparsın? Sen kudretli Mars! Harpleri sen çıkarmaz mısın? Hırsızlığı sen övmedin mi? Ey büyük Zeus! Ey, günahkâr insancıklara yıldırımlar yağdıran başbuğumuz! Güzel çocukları, güzel kızları, Tanrı olsun, yarı Tanrı olsun, insan olsun sen ayartmadın mı? Siz ötekiler... daha beterleri! Yaptıklarınızı saymaya bile lüzum görmem. Utanırım. Şu Ol-

ympos dağının eteklerindeki bedbahtlara yağmuru, seli, kurağı, kıtlığı, yer depremini, su basmasını götürüp getiren siz değil misiniz? Keyfiniz için kardeşi kardeşe, milleti millete katan sizler değil misiniz? Söyletmeyin beni. Hiçbiriniz, Volkan kadar Tanrılara, insanlara, hayvanlara ve eşyaya faydalı olmadınız. Hiç olmazsa ona saygı duyunuz.

– Aman Venüs! diye haykırmıştı Tanrılar. Sen de hep nektar zamanı bulursun böyle nutuk verecek zamanı. Mademki o kadar meziyetleri varmış Volkan'ın, sen de git onun yanına. Bir gece de onunla kal. Bize yaptıklarını ödemiş olursun. Yatabilir misin bakalım bir gececik o çirkin herifin kollarında?

– İyi ki aklıma getirdiniz. Teşekkür ederim sizlere. Şu dakikadan tezi yok, onun kuvvetli kolları arasına koşmalı.

Mars:

– Ne güzel ter kokar kimbilir?

– Sizin gibi hacı misi, şebboy kolonyası kokmaz, hiç olmazsa.

Baküs:

– Aman Venüs! Ne yapacaksan yap, şu bahsi keselim. Çok geç kaldık. Yarın gün doğmadan uyanmamız lazım. Haydi dostlarım. Ölümsüzlüğümüzün şerefine.

Tanrılar hep birlikte haykırıştılar:

– Başbuğumuz büyük Zeus'un şerefine.

Venüs bile kadehini kaldırmamazlık edemezdi. İlk kadehi içince neşesi yerine gelmişti. Herkesin zil zurna olduğu bir sırada yerinden kalktı. Kimseye belli etmeden yemek salonundan çıktı. Volkan'ın yattığı gürgen tahtasından yapılmış

hem dükkânı, hem evi olan kulübeye doğru yürüdü. Volkan yatmamış, hâlâ çalışıyordu.

– Merhaba Volkan, dedi.

Volkan;

– O, hoş geldin Venüs, dedi.

Az konuşurdu. Yine işine daldı. Venüs, uzun zaman onu seyretti. Demircinin işi bitince, gelip o da Venüs'ün uzandığı sedire oturdu. İnsanlardan, zavallı insanlardan bahsettiler. Biraz ulu Tanrıları çekiştirdiler. Sonra ocağın gölgeleri büyüten, oynatan parlak kıvılcımlı yıldızlı ışığı altında merasimsiz soyunup yattılar. Venüs ömründe ilk defa demir gibi bir pazının tazyikini böğründe, büyük ve nasırlı avuçların ağırlığını sırtında duydu."

Supervielle, hikâyesini şöyle neticelendiriyordu;

"Ey Fransız kızları!" diyordu. "İnsanları hakir gören parlak züppelerle değil, elleri büyük, yüzleri çirkin, pazıları sağlam, çalışan Fransız delikanlılarıyla evleniniz, Fransa'yı Tanrılarla değil, kuvvetli insanoğlu insanlarla dolduracaksınız. Bütün ümit sizdedir."

Nevin bu hikâyeyi her zaman hatırlardı ya, bu akşam şık adamlara bakan mahalle kızlarını görünce bütün teferruatıyle hatırlamıştı. Hikâye, Nevin'in kış akşamına ve kafasının içine anlattığından bin kere güzel yazılmıştı. Gidip kâğıtlarının arasında hikâyeyi bulmak, Türkçeye bütün güzelliğiyla çevirip kerpiçten, tahtadan, saçtan, tenekeden evlerin kapılarını çalmak; evin, yirmi yaşındaki kızına bir mangalın başında elinde maşa, hikâyeyi ezbere anlatmak istiyordu.

Şimdi Özdemir çoktan uyanmış olmalıydı.

Gardırobun kapısını açık bulunca kimbilir nasıl şaşırmıştı. Bavulu aramış, bulamamış olacaktı. Belki çekmeceye de koşmuştu.

Şaşırmış, belki de üzülmüştü. Üzüntüsünü unutmak için kıza kalmasını rica etmiş olmalıydı. Yeniden gidip bu sefer rakı almış, gelmiş olacaktı. Amerikalı kızın karşısında üçüncü kadehten sonra belki de ağlayacaktı.

Yahut da ağlamayacak, bir türlü, çirkin çirkin sırıtacaktı, dudaklarını yiyip susacaktı.

Yarı meyhane yarı lokanta bir yerden çıktıktan sonra, Nevin'i soğuk bir korsa gibi sıkmış, gitgide boğulacak bir hale gelmişken otel kapısına vardığı zaman, birdenbire ferahlamış; ters yüzüne dönüp Yenişehir'e doğru yürümeye başlamıştı. Bu kadar sıhhatli olduğu günü hatırlamıyordu. Hürriyet, alabildiğine, yıldızlara kadar uçan bir hürriyet vardı.

Uçurtma dermiş ki: "Ah! İpim olmasaydı!" Kant'ın güvercini daha ileri gitmiş; "Bir de şu hava olmasaydı!.." demiş. Her ikisi de, kendilerini gökyüzüne yükselten şeyin bu iple hava olduğunu unutmuşlar... Daha Sergi Sarayının önünde, ipi koparılmış bir uçurtmadan başka bir şey olmadığını Nevin anlamıştı. Düşüyordu. İçinde ucu bucağı kayıp bir boşluk duydu. Kendini toparlamak istedi. Kafasını silkeledi. O derinlere düşer gibi hal geçmişti ama, yerini kopuk kopuk, bir türlü birbirine eklenemeyen düşünceler kaplamıştı. Ölümü hatırlıyordu. Güvercinler, havayı bitirmiş, bir taş gibi düşen güvercinler görüyordu. Elleri uyuşuyor, beli ağrıyor, yüreği deli gibi atıyordu. Omuzlarına omuzlarına basan bir ağırlık duyuyordu. Bu ağırlık birdenbire tatlı bir ağrı ile nihayetlendi. "Ne

oluyorum?" demeye vakit bulamadan her tarafını laçka eden bir kesiklik duydu. Omuzlarına yapışan ağrı aşağılara doğru iniyor, çıkıyordu. Midesinde de bir baskı vardı. Bütün bu ağrılara, bu hale katlanabilirdi ama, birdenbire uçurtma düşmeye başlamıştı. Gidip bir duvara tutundu. Annesini, babasını hatırladı. Babasının çini sobalı, kütüphaneli, kırmızı velenseli odasını, sakin hatıralarla dolu gözlerini gördü. Bu dakikada muhakkak son nefesini veriyor olmalı, diye düşündü. Düşünürken uçurtmanın düşmesi duruyor, sanki bir rüzgâr hâlâ ipi varmış gibi onu havada tutuyordu. Tek bir şeyin üzerinde düşünmek mümkün olsaydı uçurtmayı tutan o kuvvetli rüzgâr hep aynı kuvvetle esiyormuş gibi olacak, uçurtma da düşmeyecekti. Ama mümkün değildi ki...

Gerisin geriye döndü. Tiril tiril titriyordu. Bir sobanın, sıcacık bir sobanın başına oturabilsem bir defa, dedi. Çeneleri atarak, koşar gibi yürüdü. Otelin kapısından girdiği zaman, zangır zangır titriyordu. Dişleri birbirine vuruyordu. Kapıcı, önündeki defterden gözünü kaldırıp ona baktı. Yine defterine daldı. Demek bir şey fark etmemişti kapıcı. Demek hâlâ normal bir haldeydi. Demek sandığı kadar titremiyordu. Demek delilik, daha haline kadar işlememişti. Demek yüzü o kadar, fark edilecek kadar bembeyaz kesilmemişti. Daha ölmüyordu, demek.

Bir on dakika evvel duyduğu sıhhatli hal, nereye gitmişti? O ipini koparmayı düşünen ve koparamayan uçurtmanın kudretli, sinirli, demir gibi dimdik kafalı hali neredeydi? Neredeydi o Özdemir denilen herif? Arasa, bu oteli bulamaz mıydı sanki? Hem de yoktan bulmuş olmalıydı. Demek

ki herife vız gelmişti. Ağlar gibi yüz takınıp rakı içiyordu herhalde.

Yanlış hareket ettiğini şimdi anlıyordu. İkisini de köpekler gibi kapıdan dışarıya atabilirdi. Böyle yapsaydı apartmanın içinde şimdi türkü söyleyerek dolaşırdı; yemek yapardı, kitap okurdu, türkü söylerdi, radyoyu açardı, iskambil falı bakardı, çay pişirir, kahve pişirirdi. Kapıcı kadını çağırır, derdini dökebilirdi. Şimdi, Ankara'nın ortasında bir otel odasında yapayalnızdı. Bütün eşya ona yabancıydı. Uçurtma şimdi yeniden düşmeye başlamıştı. Midesinde önce bir baskı, sonra bir boşluk, müthiş bir boşluk duydu. Sonra... Bu boşlukta bir ağrı başladı. Kalktı. Apteshaneye kadar gitti.

Geriye döndüğü zaman ne boşluk, ne ağrı kalmıştı. Yüzü alev alev yandığı halde çeneleri atarcasına üşüyordu. Yatağın içine girdi. Yorganı kafasına çekti. Isınmaya çalıştı. Isınınca ferahladı. Ama bu sefer de sıcaktan bunalmıştı. Kafasını yorgandan dışarıya çıkardı. Odanın yabancı eşyalarına baktı. Ampulün keskin, kuvvetli ışığında canı sıkıldı. Kalkıp odanın orta ışığını söndürdü. Karyolanın başucundaki gece ışığını yaktı.

Midesindeki boşluk duygusu yine başladı. Ellerine baktı. Avuçları terliydi. Birden ellerinin ve parmaklarının üstünde ter damlaları belirdi. Mide boşluğundaki ağrı başlıyordu. Yanında kim olursa olsun birisi olsaydı. Kadın, erkek, hünsa, insan. hayvan... hatta o namussuz Özdemir; hatta o, görünce çileden çıktığı, oturuşu, kalkışı, kollarını açıp üç kişilik yer kaplayarak yemek yiyişi, aksırışı ve gülüşü çekilmez Özdemir'in arkadaşı Hasan bile olsaydı. Ne olurdu bir kedicik, bir köpekçik

olsaydı. Bütün bu olmayan şeyler; ağrılar, boşluklar, terler ve üşümeler; bir daha hiç dönmemek üzere gideceklerdi.

Nabzına baktı. Evet... Biraz fazlaca atıyordu ama bu önemli bir şey değildi. Kalktı, aynada yüzüne baktı... Bir şeyciği yoktu. Hatta yanakları şimdi kızarmıştı bile. "Demin nasıldım kimbilir?" dedi. Odanın eşyası yerlerinde yer etmiş gibiydiler. Korkunç, zalim yabancılıkları geçmişti. Deminki gibi tamtam çalarak üstüne yürümüyorlardı. Mantosunun cebinde bir gazete bulunduğunu hatırladı; alıp tekrar karyolaya uzandı. Gazeteyi okumaya başladı. Kelimelerin manalarını elbet biliyordu ama bir türlü birbirleriyle birleşince bir anlam alamıyorlardı. Her kelime ayrı ayrı, resim gibi kafasında canlanıyor, ama ötekisiyle birleşmiyordu. Birbiriyle birleşenler cümleden ayrılıp kaçıyorlardı. Bu sefer cümleden mana çıkmıyordu. Kendini zorladı, bir cümleyi anlayıncaya kadar akla karayı seçti. Ondan sonra gelen cümle ancak bir "image" doğurabildi kafasında. Üçüncü cümlenin artık hiçbir manası yoktu. Hatta üçüncü cümledeki birçok kelimenin bile manaları yoktu.

Elleri yeniden terlemeye, uçurtma yeniden düşmemek için yalpalanmaya, titremeye başlamıştı. Yataktan delicesine fırladı, giyindi.

Oturdu bir cigara yaktı. Hızlı hızlı "bir şeyim yok, bir şeyim yok" dedi. Tekrar soyundu. Yatağın içine girdi. Yorganı kafasına çekti. Zangır zangır titriyordu. Midesine boşlukla beraber ağrı da gelip yerleşti. Şimdi bu halden deminki kadar korkmuyordu. Ne yalan söylemeli, biraz da hoşlanıyordu.

"Acaba deliriyor muyum?" diye kendi kendisi-

ne sorduğu zaman, bir yerinde alesta bekleyen korku her tarafını sarıyor, üşütüyor, üşütüyordu.

Kalktı. Saate baktı, durmuştu. Pencereye koştu. Camların dışında kocaman, herkesin uyuduğu bir gece, sokağın ışıklarını hiçe sayarak mağdur duraklıyordu.

Ah bir sabah olsaydı! Sabah ne zaman olacaktı, ne zaman? Özdemir'e koşacaktı. Özdemir'e koşmazsa trene koşacaktı; sabah trenine... İstanbul! On bir saat sonra İstanbul!

Isınmıştı. Yine rahatlamıştı. Deminki haller artık gelmeyecekler; şaka yapmışlar gibiydi.

Bütün bunlara sebep uyuyamamaktı. Bir uyuyabilseydi... Gazeteye yazmadan, İstanbul'dan yerine birisi gönderilmeden, şuradan şuraya adım atamazdı. En iyisi yarın bir doktora gitmekti.

Daha dokuz gün Ankara'dan ayrılmamak zorunda kaldı. Uyku ilaçları onu serseme çevirmişti. Yatınca bir tane hap alıyor, uykuya benzemeyen iki-üç saatlik bir kendinden geçmeden sonra bir yürek çarpıntısı ile uyanıyor, sonra artık uyuyamıyordu. Sabahleyin ortalık ağarırken yeniden dalabiliyordu.

Uyku ilaçlarının verdiği uykudan usanmıştı. Akşam olur olmaz, bir sinemaya gidiyor, cebinde bir konyak şişesi ile odasına dönüyordu. İlk geceki o garip buhran şimdi yine geliyordu; ama sanki yumuşak ve ılık bir şeyin içinden geçip geliyordu. Konyak sanki buhranın hallerini ısıtıyor, o haller sanki pek soğuk oldukları için o kadar şiddetliymişler sandıracak bir ılıklıkla ısınıyorlar, ısındıkça da tahammülü kabil şeyler oluyorlardı.

Buhran, gün günden biraz daha hafifleyerek, konyakla alıklaşıp yumuşayarak, geçmek istidadı

göstermeye başladı. Ama yine de içinde bir korku, o kriz halini bekleyen, adeta korku isimli bir korku vardı.

Sekizinci günün sabahı geç uyanmıştı. Yarın artık İstanbul'a dönebilecekti. Gazetenin, yerine gönderdiği arkadaş dün akşam gelmişti. Bugün çocuğu tanıştıracak birkaç yer vardı. Randevuları saat on birdeydi. Saat de neredeyse on bire geliyordu. Tam çıkarken otelin kâtibi arkasından seslendi:

– Küçük hanım, size bir mektup bıraktılar.

Mektubu aldı. Zarfı, üstündeki yazıya dikkat bile etmeden yırttı:

"Nevin,

Yarın gideceğini haber aldım. Bu akşam '...' lokantasında bir veda ziyafeti veriyorum. Bu ziyafet hem Ankara'dan, hem de birbirimizden ayrılmamızı –tesit denmez a bu durumda– tekfinleyecek. Yarın ben de İstanbul'a dönüyorum. Birleşirken düğün bayram yapmamıştık. Ayrılırken neden gülüp eğlenmeyelim? Mutlak gel. Bir acı içkisi, bir acı yemeği yiyelim. Saat tam sekizde oradayız.

Özdemir."

Zarfı da, mektubu da parça parça etti. Yürüdü. Yeni arkadaşını icabeden bir-iki yere tanıştırdı. Sonra arkadaşlarla her zamanki yemek yedikleri lokantaya götürdü.

Özdemir'den başka hepsi oradaydı. Nevin'i her zamanki gibi soğukça karşıladılar. Sekiz gündür buraya uğramamış, yemeğini hep odasında yemişti. İlk defa bir dost edinemediğine üzüldü.

Bunda onun kabahati yoktu. Hiçbiri ondaki soğuk halin bir cinsi mahcupluk olduğunu anlayamamıştı... Bununla beraber o güne kadar kimse ona karşı bir terbiyesizlikte bulunmamıştı. Bugün ise Nevin hemen hemen hepsinin konuşuşlarında kendini kasteden bir şeyler sezdi. Neden mesela Hasan durup dururken;

– Gazetecilik mesleğinde yapılacak bir tasfiye... diyerek söze başlamış, sonra sesini hafifleterek bir şeyler söylemişti.

Ahmet Nusret başını dinleyemediği bir muhaverenin sonunda:

– ... Özdemir'i tenzih ederim.

Bir başkası;

– Bu her erkeğin başına gelebilir! demişti.

Bir en kabası:

– Yine de Özdemir'in yüzü suyu hürmetine...

Derken, bir en terbiyesizi, Hasan'a:

– Gelemez, gelirse yüzüne tükürürüm onun. Hangi yüzle gelecek?

Bütün bu kırpık cümleler ona bakılmadan, birtakım pes perdeden başlayan muhaverelerin sonu, biraz sonra fısıltıya dönüveren birtakım cümlelerin başı, yani işitilebilen kısımları halinde söylendiği için tamamen onunla ilgisiz vakaların anlatılırken icabettirdiği cümle parçaları da olabilirdi.

Belki de kendi fazla hassasiyetinden böyle her şeyden bir mana çıkarmak hastalığına tutulmuştu. Nevin bunu düşünür düşünmez artık muhaverelere kulak kabartmadı. Yeni gelen arkadaşına, arkadaşı boşverdiği halde, gazetecilik tecrübelerini anlatmakta devam etti. Fakat onun dinlemediğini görünce;

– Bilmem bu küçük tecrübeler sizin için faydalı olabilir mi? diye sözünü bitirdi.

Genç adam;

– Sanmam, diye cevap verdi. Bence gazetecilikten alınan her denemenin olayı ayrıdır. Açıkçası gazetecilikte var gibi gözüktüğü halde tecrübe yoktur. Hiçbir deneme, yeni bir olayın oluşunda, bize faydası dokunacak bir eski deneme ile muhakeme edilemez. Bunun için de her zaman yeni bir şekle, formüle ihtiyaç vardır.

– O halde sizi beyhude yere yoruyorum.

– Hayır, estağfurullah! Bütün bu denemelerin hikâye kıymetleri çok büyüktür muhakkak. Ama geride kalmışlar, mazi olmuşlardır. Gelecek, yeni olaylar, yeni denemeler, yeni şekilleriyle birlikte gelir.

– Belki haklısınız, dedi Nevin, sizin yeni tecrübeleriniz, yeni şekilleriniz de günün birinde birer hikâye, birer masal kıymeti oluverecek, demektir.

– Evet ama, benim niyetim bu hikâyeleri malzeme yaparak günün birinde bir eser vermek.

– Ne gibi bir eser?

– Mesela bir roman.

– Çok güzel. Her gazetecinin içinde, başlangıçta kocaman bir romancı yılanı çöreklenmiş uyur. Bu boğa yılanı yavaş yavaş küçülür. Gıdasızlıktan ölmese bile bir solucan haline geliverir günün birinde.

– Adamına göre efendim! Kiminde solucanken yılan olur.

– Gazeteciliği sevmediğiniz anlaşılıyor.

– Hırsına basamak olduğu nispette seve-

rim. Ama ona müdahale ettiği dakikada kötü bir gazeteci olmayı tercih ederim.

– Alın benden de o kadar. Ama bende ihtiras yoktur. Onun için, benim gazeteciliği sevmememin sebebi başka. Ama sizi anlıyorum. Ömrü boyunca muhabirlik pek kanaatkâr, pek kendi halinde insanların harcı. Böyle bir gazeteci tahayyül bile edemiyorum. Hiç olmazsa mesleğe başlarken içinde ihtiras demeyeyim, imkânlar duymayan gazeteci olamaz.

– Siz gazeteciyi, gazeteciliği yanlış anlıyorsunuz. Bugünkü modern gazetecilik her ne pahasına olursa olsun kendini okutmak hevesindedir. Bunun için de şaheserler vermek düşüncesinden çok, okuyucuyu eğlendirmek, ilgilendirmek, şaşırtmak, sabahleyin veya akşamüstü gazete almazsa bir eksiklik duygusu içinde bırakmaktır. Bugünkü gazete, içkiden çok cıgaraya, kahveye benzer. Tiryakiler peyda etmektir gaye.

– Acaba?

– Acabası yok Nevin Hanım, bu böyledir. Bizler iyi gazeteci değiliz. Gazeteci deyip geçmeyelim. Benim gayem bir romancı olmaktır ama, gazeteciye derin bir sevgim vardır. Yarın okunursam, onun ertesi gün beş para etmeyen yazıları yüzünden okunacağımı biliyorum.

Genç adam kızmışa benziyor, Nevin yine itiraz etmeye hazırlanıyordu. Kendinin haksız olduğunu hissettiği halde, içinde romancıdan çok gazetecilik hevesi yanan genci söyletmek istiyordu. Fakat genç adam;

– Garson! diye çağırdı.

Nevin'e;

– Müsaade edin efendim... dedi.

– Katiyen olmaz. Lütfen bana bırakın.

– O halde bana müsaade.

– Ama yanlış anladınız. Sizi kırmak istemezdim. Yanlış anladınız.

– Anlayacağımı anladım efendim.

Nevin paraları ödedi. Genç gazeteci ile beraber o da ayağa kalktı. Mahcup olmuştu. Oturması daha doğru olacaktı, ama yalnız kalırsa deminden beri konuşmalarını dinleyen kızgın suratların sahipleri değilse bile, bizzat suratların, üzerine hücum edeceklerinden korktuğu için, kapıya yaklaşmış olan çocuğa doğru seğirtti.

Tam çıkarlarken, birisi;

– Hem gazeteciliği sevmezler, hem de gazetecilik yaparlar! dedi.

Adam tuhaf bir şey söylemiş gibi, hepsi birden onlar kapıdan çıkarken gülüşüyorlardı.

İçerdeki arkadaşlar demek ki genç adamı da yanlış anlamışlardı. Genç fena sinirlenmişti. Çabucak ayrılabilmek için terbiyesizliği bile göze aldığı belli oldu;

– Nevin Hanım, dedi, beni şimdilik mazur görün. Bazı hususi işlerim var. Yardımınıza teşekkür ederim. Başka tanışacak kimse yoksa... Şapkasına dokunarak üç-beş adım attı. Geriye döndü: Bana kalırsa hanımefendi, dedi, bu akşamki toplantıya gelmeseniz iyi edersiniz.

Bu söz onu adamakıllı sersemletmişti... Aklı başına geldiği zaman genç adam kalabalığa karışmıştı bile.

Demek lokantadaki kinayeler hep ona karşıydı. Aleyhine bir şeyler kuruluyordu. Özdemir'i bırakmasındaki sebebi, demek Özdemir söylememişti... Oysaki arkadaşlarına bunu övünerek an-

latması gerekirdi. Ama öyle olsaydı lokantadaki arkadaşlar kendisine bu kadar merhametsizce mi davranırlardı? Bir tekme de onlar mı vurmaya kalkarlardı? Görünüşe, acı kinayelere bakılırsa, bu hadisede kabahatli duruma düşen kendisi oluyordu. Özdemir bu kadar çirkin bir yalanı ne diye uyduracaktı? Bu, onu da müşkül ve çirkin duruma düşürmez miydi?

Yoksa Özdemir'de şimdiye kadar hiç farkına varmadığı bir kendine acındırma pis huyu da mı vardı? Hem öyle bile olsa, "Onu evimde bir erkekle yakaladım," diye uydurabilecek kadar ileri derecede bir hasta değildi ya bu.

Demek Özdemir, eskiden beri tımarhanelik bir adamdı. Yahut da kendini bırakılmış bulunca büyük bir buhran geçirmiş olmalıydı...

O, gazetecilerin içinde en terbiyesiz olanı; "Hele gelsin, gelemez; gelirse suratına tükürürüm onun!" tehdidini, onun için savurmuştu demek.

Ne olursa olsun Özdemir'in davetine gitmesi lazım geliyordu. Gitmenin korkunçluğunu, belki de kendisinden başka hiçbir kadının bulunmayacağı mecliste her kelimeden, her cümleden manalar çıkarmaya, yapılacak esprilere cevap bulmaya çalışarak geçecek korkunç geceyi düşündü.

Tüyleri diken diken oldu. Nasıl bir vaziyet takınmalıydı? Şimdiden hiçbir karar almamak en doğrusuydu. Mümkün olduğu kadar tabii olacaktı. Bir yarım saat her şeye katlanabilirdi. Yarım saat sonra da kalkıp giderdi. Maksatları onu rezil etmekse, kendini savunmaya bile kalkışmayacaktı.

Nevin, bu kararı aldıktan sonra artık bu meseleyi düşünmedi. Şimdi kendisini sahiden hür hissediyordu. Gazete ile vazifesini bitirmişti. Öz-

demir'le ilgisini kesmişti. Bu akşam büsbütün kesecekti. Ankara'yı, stepin ortasındaki bir Avrupa küçük şehrine benzeyen bu güzel şehri bırakacaktı. Birdenbire Ankara ona pek sevimli, pek cici geldi. Sanki onu cebine almış gibiydi. O, Avrupa'da da böyle küçük şehirlere delicesine bağlanırdı. Halbuki Paris'ten korkardı. Babası da öyleydi. Konsolosluk ettiği büyük şehirden kaçıverir, kalkar, İsviçre'nin bir köyüne, bir oteline gider kapanırdı. Fransa'dan ayrılmazsa fırsat buldukça Chambéry'ye giderdi. Bir keresinde Nevin'i de götürmüştü. Chambéry'de geçmiş bir-iki gününü hatırladı. Bu günleri hatırlayınca birdenbire otobüs biletçisi de karlar içinde kafasından geçti. Halk çocukları hep onun ellerinden hoşlanmışlardı. Bu bir tesadüf değildi: biletçinin onun elini öpmesi.

Chambéry, İtalya sınırına yakın, dağların içinde, küçük İtalyan şehirlerine benzer bir Fransız kasabasıydı. Babasının niçin bu kasabayı çok sevdiğini Nevin bir türlü anlayamamıştı.

Öğleden sonra, dört-beş masalı küçük bir pastaneye girmişti. Pembe beyaz, çıplak kolları neredeyse insanın boynuna dolanacak kadar tatlı gülüşlü, dolgun bir kadın, bir dana güzelliğiyle, hizmet ediyordu. Nevin bu genç kadına bayılmıştı. Birdenbire babasını hatırladı. Şimdi onun Chambéry'yi niçin sevdiğini anlayıvermişti.

Ne sıhhatli, ne gürbüz insandı pastanenin kızı!..

Kadının güzelliğinde buzağılı, tereyağlı, karlı, buz tutmuş kaymaklı bir şeyler vardı. Nevin'e öyle geldi ki, bir erkekle biraz oynaştıktan sonra bu biraz soğukça, daha doğrusu serince güzellik birdenbire bir lohusa şerbetinin karanfilli tadı ile

kıpkırmızı tütüverir, çam kütükleri yanan bir ocağın önünde insanın yalnız bir tarafını yakar gibi bir sıcaklık duyururdu. İnsanın ateşe karşı gelmeyen tarafı yine buz gibi kalırdı. Erkeği donmakla yanmak arasında koşturup duran bu dağ şehri güzelliğine tutkun babasını, çok iyi anlıyordu Nevin.

Erkekler, Fransa'nın her tarafındaki erkekler gibiydi. Başlarında bereleri, yüzlerinde lif lif şarap damarları, gözlerinde ve hareketlerinde çalışkan, babacan, çapkın işaretler; pancar gibi ellerinde çatlak ve nasır... Hemen hemen hiçbirisi güzel değildi. Ama kadınlarla genç kızlar, bir de genç erkek çocuklar lekesiz, berrak bir güzellikle güzeldiler.

Bir küçük çırak, koltuğunda kokulu pasta dolu bir tepsiyle dışarı çıktı. Nevin hoşuna gitmiş olacaktı ki dönüp pırıl pırıl baktı. Nevin, bu kadar temiz ve berrak ten, bu kadar mavi damar, bu kadar kalın ve kırmızı dudak, bu kadar yaldızlı tüy görmemişti. Büyükçe bir pasta gibi, dondurmalı bir pasta gibiydi çocuk.

Dört masayı da birer çift işgal etmişti. Kalın yapılı, kötü elbiseli, dar pantolonlu, ama deminki çırağın birdenbire çirkinleyivermişi, az buçuk salak halli erkeklerdi. Yanlarındaki kızlar ise sahici birer melekti. En çirkininde bile bir buzağının terli burnu, akşamleyin anasına seslenen acı, boğuk seslenişi, boynundaki çıngırağı vardı. Nevin, köpürmüş bir süt kazanı, bir süt ve çikolata kokusu, bir dağ rüzgârı, bir ski hışırtısı yer içer gibiydi.

Çayını içti. Hindistancevizli yumuşak pastadan şehvetle yedi, kalktı. Birtakım insanların peşi sıra mahalle içlerinde bir sinemaya gitti. Ne tuhaf bir sinemaydı burası! Bir garajdan mı sinemaya

çevrilmişti, nedir? Alelacayip bir salondu. Yine kocaman kocaman elli, kimi tarafları kalın, kimi tarafları pek ince delikanlılar melek gibi kızları öpüyorlardı. Nevin'in karanlıkta yanına oturduğu pek genç bir çocuk, birdenbire Nevin'in elini tuttu. Bütün oyun boyunca da bırakmadı. Filmin sonuna doğru avcunun içine çikolata kokulu buz gibi bir dudak bir öpücük kondurdu.

Işıklar yanınca Nevin yanına baktı. Bir de ne görsün?.. Pastanenin çırağı değil miydi.

"Tu es méchant toi."

Galiba kıpkırmızı olmuştu çocuk. Çabucak kaybolmuştu ortadan.

Kendini İstanbul Pastanesinde buldu. Biraz ileride onun yerine gelen çocuk oturmuş bir şeyler yazıyordu. Nevin öğleyin konuştuklarını hatırladı. Ukalalık yapmamak için bütün gayretine rağmen yine de o düşündüğünü yapmıştı. Ona neydi sanki? Çocuk nasıl isterse, ne isterse yapardı. Ne diye hevesini kırmıştı? Niye mesela; "Daha çok cinayetleri, kavgaları, yaralamaları, ırza geçmeleri, yol kesmeleri, hırsızlıkları, dolandırıcılıkları tahlil etmeli. Bunlarda bol bol roman malzemeleri vardır. Onun için büyük şehirler bu bakımdan daha verimlidir. Ankara'da muhabirlik; siyasi nutuk, Meclis zaptı, antant haberi, siyasi veya içtimai kültürel haberden öteye geçemez. Bunlar da roman için tuğla vazifesi görmezler," demişti?

Belki genç adam bu senelerin bir siyasi romanını yazacaktı.

Ukalalığı daha da ileri götürmüştü. Belki biraz haklı tarafları da vardı ama bu gibi meselelerde en haklı görünen yerde insan en haksız çıkabilirdi.

Şöyle devam etmişti Nevin:

"Bu üç satırlık gazete havadislerinin içinde görebilen bir romancı için memleketin bütün insanları, evler, eşyalar, ihtiraslar, her şey, geçim dertleri, işsizlikler, mangallı mangalsız odalar, kilimli kilimsiz merdivenler, Kuran levhalı, Bayezit Kulesi resimli koridorlar, bekâr odaları, kütüphanesiz, bir tek gazetesiz evler, mektepten kovulmuş çocuklar, hiç mektebe gitmemişler, mektebe gittikçe, öğrendikçe geri geri gidenler, sıkı din terbiyesi almışlar, hiç almamışlar, kadın görmüş, görmemişler, kadına hak tanımış, tanımamışlar, öldürmüşler, yaralamışlar, isyan duymuşlar, atlatılmışlar, sevmişler, sevilmemişler, haklılar, haksız gibi görünen haklılar, haklı gibi görünen haksızlar, bu beş-altı satırlık havadislerin altında üstünde, içinde dışında mahpus yaşayan insanlar..."

Çocuğun hakkı vardı, ona; "Öyleyse ne duruyorsunuz Nevin Hanım?" derken, "Hazır gazeteciliği de bırakıyorsunuz, başlayınız romanınızı yazmaya."

Alınmamıştı. Hiç alınmamıştı. Cümlenin biraz alaycı manasını bile anlamamazlığa gelmiş, "Ben bir terkip yapamıyorum," demişti.

Önüne getirilen çay ve pastadan yine Chambéry'yi hatırladı. Akşamki ziyafeti düşünmemek için Avrupa hatıralarına sanki isteyerek dönüyordu. Babası o gün Grenoble'de velisi bulunduğu bir talebeyi görmeye gitmişti. "Akşama dönmezsem yediye doğru sana telefon ederim," demişti. Otele sekiz buçuğa doğru döndüğü için babasıyla konuşamamıştı. Telefon etmiş, yarın erkenden döneceğini söylemişti. Nevin, bir lokma bir şey yedi. Odasına çekildi. Saat dokuzdan son-

ra Chambéry vilayeti derin bir sessizliğe bürünüyordu.

Sokaktan sırtlarında skileriyle birkaç sporcu gülüşerek geçmiş, Chambéry ahalisi kaldırımları tın tın öttüren bir ayazı kırarak evlerine ve kahvelere kapanmıştı. Otelci ellerini ovuşturuyor;

– Bu ayaz, karı tam kıvamına getirecek. İki yabancı yüz göreceğiz Chambéry'de, diyor Nevin'e: Matmazel ski yapmazlar mı?

– Yapmak için geldik ama babamın Grenoble'de işi çıktı. Yarın Mégève'e gideceğiz.

– Ne işiniz var oralarda? Chambéry tepelerini siz bir şeye benzetmiyorsunuz galiba. Sabah erkenden binersiniz otobüse, skinizi yapar, akşama dönersiniz.

– Babam için zor olur biraz. O, dağda bir otelde kalıp dinlenmek ihtiyacında. Ski filan yapacak değil ki.

– Dinlenmek için Chambéry'den, otelimizden daha sakinini bulacağınızı ummam. Ama siz ecnebiler ismi çıkmış yerlerden hoşlanırsınız. Avuç dolusu para harcarsınız.

Saat onda yatmıştı. Kar yeniden yağmaya başlamıştı.

Radyatörün üzerinde bırakılmış küçük kutudaki su kaynıyor, kutu tıkırdıyordu. Otel koridorunun parkelerini gıcırdatan ayak sesleri duydu. Nevin'in elinde babasının komodininden aldığı *"Les Nourritures Terrestres"* vardı.

On dokuzuncu asır cinayet romanlarını hatırlatan bir saat, Düklerin Şatosu'nda çaldı.

Birdenbire Chambéry'nin sessizliğini parça parça yırtan kadın, çocuk, köpek sesleri duydu. Bu sesler yaklaşınca aralarına kalın erkek sesleri

de karıştı. Yüzlerce tahta ayakkabılı, otelin önünde koşuştu. Nevin, pencereden bakınca alacakaranlık Chambéry sokaklarında meşale alevleriyle cep feneri ışıklarının birbirine karıştığını gördü.

– Buradan, buradan.

– Koşun! Tutun!

– İşte, işte, işte burda! gibi lakırdılar kulağına çalındı.

Otel, sokak, mahalle, kahve, dükkân, sinema birbirine karıştı. Küfürler duyuldu. Tükürüklü, hiddetli, boğuk, soğuk insan sesleri duydu. Anlaşılmaz, Fransızcaya, İtalyancaya, Latinceye benzer, garip köylü ağızlarıyla konuşuluyordu. Hep tahta ayakkaplı, gül yüzlü, şişman kadın ve erkekler koşuştu. Otelin holüne indiği zaman otelci;

– Aman matmazel sakın dışarı çıkmayınız! dedi.

– Ne oluyor Mösyö Vuagnaux?

Otelci;

– Bir Faslı, bir deli! diyerek kapıya doğru koştu.

Otel kapısının ışığına birikmiş birkaç kişiyle o da, garip bir lisanla ağzı dolu dolu konuşmaya başladı. İçeriye girdiği zaman gözünün içi kanlanmış, yüzü pırıl pırıl bir hiddet içindeydi;

– Yakalamışlar Faslıyı, dedi. Ahali linç edecekmiş az kalsın. Jandarma zor kurtarmış.

– Ne yapmış mösyö, bu Faslı?

– Ha, sahi, dedi otelci, siz de Müslümansınız. İlgilenirsiniz tabii. Ne yaptığını ben pek anlatamayacağım ama, "C'est un satyre, matmazel, un satyre!" "Satyre" ne demek bilirsiniz tabii.

Doğrusu iyice bilmiyordu. Odasına çıktığı zaman *"Larousse"*u açıp baktı. Eski Yunan'da or-

manları, kırları dolduran yarısı keçi, yarısı insan birtakım muhayyel yaratıklar. Mecazen: Genç çocuklara düşkün bir nevi deli.

Ertesi sabah her şeyi öğrenmişti. Faslı, bir küçük kızı parkta taflanların arasına götürmüştü. Bereket versin halinden şüphelenen iki kişi çocuğu kurtarmışlardı. Ama Faslı kaçmıştı. Bir haftadır civarda dolaştığı biliniyor; yakalanamıyordu. Bu akşam açlıktan gözü dönmüş bir halde bir evin mutfağına girmişti. Ev sahiplerinin feryadı üzerine herkes sokağa fırlamıştı. Bir buçuk saat Chambéry sokaklarında bir korkunç koşmacadır oynanmıştı.

Faslının yüzünü de gördü. Durgun, esmer, ince yüzlü, kıvırcık saçlı, genç bir adamdı. Kıvırcık saçlarında hâlâ bir delilik nöbeti tütüyordu. Ürkmüş büyük gözlerindeki şehvetle sarhoş, açlıkla takatsız düşmüş jilet keskinliğini hiçbir şey gideremeyişti.

Halk azgına dönmüştü. "Ölüme, ölüme!.." diye haykırıyordu. Nevin, içinde tarifsiz bir merhamet duydu. Gözleri dolu dolu koştu. Faslının bindirildiği otomobilin camlarını parçalamaya koşan Chambéry kadınlarının eteklerinden çekerek arabanın camına yaklaştı.

– Habip! Habip! diye haykırdı.

Bu vaziyette ne kadar gülünç olduğunu biliyordu ama, gözleri yaş içindeydi. Faslı, başını çevirip, kendisine "Habip" diye seslenene baktı. Bir ölüm korkusu içinde güldü. Elini göğsüne koydu. Sonra iki elini de dudaklarına götürdü. Hızlanan arabadan kocaman avuçlarından bir öpücük gönderdi.

Araba uzaklaşınca, onun arkasından koşuşan

kadınlardan birkaçı durup Nevin'e baktılar. Tam bu sırada kolunu sımsıkı bir el yakaladı. Döndü baktı. Babasıydı. Konsolos hâlâ durup kendilerine bakmakta olan kadınlara eliyle kafasını göstererek bir burgu işareti yaptı. Gül renkli Chambéry kadınları homurdana homurdana;

– Belli, belli, öyle olduğu belli, gözüküyor, diyerek uzaklaştılar.

Nevin'in babası sapsarıydı.

– Çıldırdın mı sen? dedi.

Sonra koluna girdi. Gözleriyle saçlarını okşayarak:

– Burada, Chambéry'nin her kahvesinden şu Arap oğlu hangi kadını istese alıp gidebilirdi. Onun için ben, doğrusu linç etseler acımazdım. Ama senin zulme karşı duyduğun bu reaksiyon da normal. Ama yine de Faslıyı anlayamıyorum. Bu nedir?

– Bu, korkunç bir çocukluğun, sefil, bahtsız bir çocukluğun devamıdır. Bu tatmin edilemeyen insanoğlunun bir zelzele ânıdır.

– Bu, deliliğin üst perdesidir, kızım.

– Olabilir babacığım. Ama kanunların cezalandıramadığını Chambéry halkı cezalandırmaya kalkarsa benim elimden ağlamaktan başka ne gelir?

Nevin'in gözlerinden hâlâ yaşlar akıyordu. Gözünün önüne hâlâ Faslının pıhtı pıhtı kan birikmiş gözleri ve yırtılmış titrek dudağı geliyordu.

* * *

Saat tam sekizde lokantaya girmiş, bir garson onu, sekiz-on kişinin oturduğu bir masaya götürmüştü. Yüzünün gerilmiş hatlarını dudağının

bir kenarında bumburuşuk eden bir gülüşle, metin adımlarla, yüreği ağzında yürüdü. Daha kapıdan girerken en kalabalık, en gürültülü olan bu masa, onu görür görmez susuvermişti. Bereket versin ki o masaya yaklaştığı sırada müzik de başladı.

Özdemir ayakta kendisini bekliyordu. Yılışık mı, yoksa zoraki mi belli olmayan bir gülümseyişle ona doğru birkaç adım atmış, sonra yaklaşmasını beklemişti. Masadakilerden birkaçı istemeye istemeye sandalyelerinden yarım kalkarak tekrar oturmuşlardı. Bir zaman kimsenin yüzünü göremedi. Mantosunu çıkarmamıştı. Hemen kalkıp gidecekmiş gibi bir sandalyeye yarım oturdu.

Masada garip bir sessizlik vardı. Sanki gelmeyeceğine kat'i kanaat getirmişler de gelince şaşırmışlar gibiydi. Birbirleriyle bile konuşmuyorlardı. Bu hal Nevin'i büsbütün tedirgin ediyordu. Nihayet hâlâ yüzünü göremediklerinden biri, ona doğru eğilerek;

– Bu ziyafeti daha çok sizin için hazırladık efendim, dedi. Yarın gidiyormuşsunuz da... Ne kadar isterdim ben de yarın hareket etmek. Ne çare ki daha bir hafta kalmalıyım. Son görüşmemizden beri epey geçti. Değil mi efendim? Hani bir otomobil gezintisi yapmıştık. Sarıyer'e doğru. Dönüşte bir Rum lokantasında içmiştik. Ne mehtap vardı o gece, değil mi efendim? Canım İstanbul! Ayrılalı on gün oluyor; gözümde tütmeye başladı.

Nevin, adamı tanımıştı. Gülümseyerek;

– Çok iyi hatırlıyorum, dedi.

– Özdemir unutmuş. Hiç böyle günler unutulur mu efendim?

Adam çirkin çirkin güldü:

– Yine otomobille geldim Ankara'ya. Yolların bir kısmı pek bozuk efendim. Araba bozuluverdi. Bir şeyini sökmek lazım geldi. Arabadan anlar mısınız?

– Hiç anlamam beyefendi.

– Otomobille gelmenin zevkine de doyum olmuyor.

– Hele araba insanın kendisinin olursa, değil mi efendim?

– Değil mi hanımefendiciğim, değil mi?

Gazetecilerden biri;

– Kes üstat, dedi, şu araba lakırdısını. Fazla imrendiriyorsun insanı; boğaz olacağız.

Araba sahibi;

– Olmazsınız, olmazsınız, dedi. Bir türkü tuttururusunuz da...

– Ya, öyle mi? Demek sen bizi kimin arabasına binersek, onun türküsünü çağıranlardan sanıyorsun. Azizim biz kimsenin arabasında kimsenin türküsünü çağırmayız, kendi havamızı mırıldanırız.

Özdemir;

– Haltedersin, dedi. Çağırmalı. Devir o devir arkadaş! Değil mi Hasan? dedi, etrafına bakındı.

Gazetecilerin en kabası;

– Hasan daha gelmedi, dedi. Ama neredeyse damlar. Senden arta kalan yeni dünyalı sevgilisiyle beraberdir. Bakalım yeni dünyalı sevgili Bizans marka Hasan'ı adam edebilecek mi? Her ne hal ise, önce şu araba meselesini halledelim. Ne diyorduk?

– Kimin arabasına binersen onun türküsünü çağırmalı tezini müdafaa ediyorduk.

– Doğru, bence de doğru, yalnız bir şarta bağlı...

– Hangi şarta?

– İniş şartına... İninceye kadar hafiften bir türkü tutturabilir. Şimdiki halde lokantanın önünde beyefendinin otomobilleri durduğuna göre, ziyafeti de beyefendi kimbilir havyar ve şampanya misilli nadide şeylerle bezeyebileceğine, su gibi şarap ve rakı akıtacağına göre, onun türküsünü çağırabiliriz. Ben başlıyorum: 'Üstat bize yeni şiirlerini lütfederler mi?

Otomobilin ve ziyafetin sahibi içerlemişti:

– Okurum ama bestesini kime yaptıracağız?

– Onun için korkma üstat! Devlet Konservatuvarına kadar dostlarımız var. Alafranga bir tango mu olsun?

– İğrenirim.

– Daha modern bir şey ister misiniz? Mesela bir bugi bugi. Dostlarımız Amerikalılara yaptırtırız, Sacit Bey.

Sacit Bey, Nevin'e bakarak;

– Ben bir "Berceuse" isterdim, dedi.

Gözleri Nevin'in yüzünde bir yerde dalgın ve şairane bir hal almıştı. Nevin, bu adama geçen sene İstanbul'da rastlamıştı. Kocasıyla beraber Beyoğlu'ndan geçerlerken önlerine çıkmıştı. Aynı baygın gözlerle bakıp kırılmış, dökülmüş, hemen bir taksi çevirmiş, pastane pek yakın olduğu halde oraya kadar araba ile götürmüştü, yolda;

– Aksi şeytan! demişti. Bugün arabayı tamire verdim de... Şoförün yanında oturmuş, yaya kaldırımından inip de taksinin önüne çıkan herkes için şoföre, "Vuruver şunun baldırının üstüne hafifçe de aklı başına gelsin, yaya kaldırımından inmenin cezasını görsün," demiş, yolun tıkandığı bir yerde, "Sapıver, şu arka sokaktan, aşağıdan

gideriz, zararı yok. Ben öyle yapıyorum bir tıkanıklık olunca..." diyerek, şoföre arabası olduğunu anlatmaya çalışmış, adamın anlayışının kıtlığına sinirlenmiş, "Senin araba eski Fordlardan değil mi? İşe yaramaz. Benim vardı sattım. Şimdiki son sistem. (Nevin, otomobil markasının ismini unutmuştu.) İyi mallar bunlar, biraz pahalı ama..."

Nihayet şoför, yanındakinin bir arabası olduğunu anlayabilmişti.

– Sizinki de taksi mi?

– Hayır, hususi!

Pastanede garsona;

– Benim çaydan olsun ha! diye tembih etmiş, Özdemir'e, çıkardığı edebi mecmuanın Ankara reportörlüğünü ihsan etmiş, cebinden bir deste mecmua çıkarıp Nevin'e vermişti.

– Bilhassa şu şiiri okumanızı rica edeceğim. Sizin fikriniz bence çok kıymetlidir, diye ilave etmişti.

Adreslerini almış, ertesi gün araba ile uğrayıp onları Sular'a götürmeyi vaat etmişti.

Sular'a gidilirken, önlerine çıkan bütün yayalara hakaretler savurulmuş, taksilere şoförlere homurdanılmış, kamyonlara bela okunmuş, arabadan ve mecmuadan, yaptırdığı apartmandan, yedireceği yemekten, içireceği sudan, sözler bulup söylemişti.

Nevin, Sular'ın temiz ve hafif suyundan böbrekleri yıkanmış, fakat araba sahibinin lakırdılarından midesi bozulmuş, yorgun bir halde eve dönmüştü.

Adam, nihayet şiiri okudu. Bir alkış tufanı koptu. Tam bu sırada Özdemir'in Nevin'le ayrılmasına sebep olan Amerikalı kızla Hasan çıkagel-

diler. Özdemir hafifçe sararmıştı. Arabalı şair, bu sefer Amerikalı kıza şiirini yarı Fransızca, yarı İngilizce tercümeye yeltendi.

İkinci alkışa dayanamayan şair, havyar ve şampanya getirtti. Nevin artık etrafına rahat rahat bakabiliyordu. Birden gözleri bir adamın durgun gözleriyle karşılaştı, şaşırdı. Adamın durgun, fakat kenarları imalı imalı süzülen gözleri, ona bir şeyler hatırlatıyordu ama, birdenbire bulamadı. Sonra kalbi durur gibi oldu. Otobüste biletçi elini öperken başı camdan dışarda uyuklayan adamdı. Demek her şeyi görmüştü. Özdemir'e ve arkadaşlarına olanı biteni anlatan oydu. Demek Özdemir karısıyla niçin ayrıldığını söylemeyince, ayrılma sebebinin bu mesele olduğu ortaya sürülmüştü.

Özdemir ne kadar inkâr ederse etsin, arkadaşları, bu en su götürmez sebepten başka bir sebep aramamışlardı; kocası da çaresiz bunu kabullenmiş olacaktı.

Adam, gözlerini Nevin'den ayırmadan dudağının ucunu yırtan ve göz kenarlarını büzen bir hareketle gülümsüyordu. Hafifçe kafasını eğerek Nevin'i selamladı.

Bu sırada deminki araba ve türkü meselesini ortaya atan gazeteci, Hasan'a;

– Kristof Kolomb cenapları! Büyük keşfinize hayranlığımızı hangi lisanla ifade edeceğimizi bilemiyorum, diye takılırken bir başkası;

– Hasan'a, Kristof Kolomb diyemezsin, diyordu. Kristof Kolomb, aslına bakarsan Özdemir'dir. Üstadımız Hasan ise üstüne istese de istemese de koca Amerika ismi yüklenen, hani neydi ismi o "Americo Vespuci" miydi? İşte odur.

Bir kahkahadır koptu. Nevin de gülüyordu. Özdemir'se hâlâ düşünceliydi.

Birden Hasan'ın çirkin sırıtan yüzü ve gözleri Nevin'e kaydı. Onu da gülümser görünce çileden çıktı;

– Ama biz, dedi, ne de olsa Amerika'yı yelkenli ile keşfetmişlerdeniz. Belediye otobüsü ile değil.

Özdemir, sapsarı kesilmişti. Hasan şimdi, otobüste Nevin'i gören adama dönmüştü:

– Öyle değil mi Rifat Bey, haksız mıyım?

– Haklısınız, yerden göğe kadar, demişti adam.

Yine Nevin'e bakmıştı. Nevin ayağa kalktı. Özdemir, Nevin'in çıkıp gitmek istediğini sanarak, o da ayağa kalkmıştı. Nevin masanın başında dimdik durdu. Bardağına bir bıçakla vurdu;

– Arkadaşlar! dedi. Özdemir'le aramızdaki bağı koparmak şerefine verilen bu akşamki ziyafet için teşekkürler ederim. Yine bu ziyafette arkadaşımız Hasan Bey'in imalı sözüne bir cevap verebilmek vesilesi bulduğum için, ayrıca da seviniyorum. Müsaadenizle bir hikâye anlatacağım:

Bundan iki ay önce bir karlı günde, otobüse binmiş, Bakanlıklar'a gidiyordum. Günde birkaç kere Bakanlıklar'a gidip gelmek biz gazetecilerin çilesi. Bindiğim otobüslerden bir tanesinin biletçisi bana âşıktı. Kendi halinde, köylü tavırlı, cin gibi zeki, çirkin bir genç. Genç bile değil, adeta çocuk. Kendisini görmek isteyene otobüsün numarasını verebilirim. Bana hep, "Şeker ablacığım! Canım ablacığım! Güzel ablacığım!" der dururdu.

Bu hitaplara karşılık surat etmeyi, hanım tavırları almayı sevmediğim için, manasız bulurum.

Kimi işitmemezliğe gelir, gazetemi, kitabımı okurdum. Kimi de güler, daha ileriye gidip –otobüs tenha ise– konuşup alay etmeye bayılırdım.

Dediğim gün otobüste dört-beş kişiydik. Biri bendim. Diğer üçünü tanımam. Dördüncüsünü tanıyorum. İşte şu, şimdi bana imalı imalı bakan, dudağının kenarı yırtık gülüşlü, beni suçüstü yakaladığı için zalim, mütehakkim, vazifesini yapmış namuslu adam tavırları almaya yeltenen beydir. Dünyada, hiçbir şeyden, zalimlikten iğrendiğim kadar iğrenmem. İnsanoğlunun en büyük savaşı zalimliğe karşı açılmalı. İnsanoğlu her şeyden evvel, içindeki bu kıskançlıklardan, bu ahlaksızlıklardan daha pis şeyi –kendinde, doğuşta varsa bile– söküp atmalıdır.

O gün de, biletçi ile şakalaştım. O gün de, biletçi ile bir şeyler konuştum. Muhaveremiz oldukça masumdu... Beyefendi duydularsa ve hiçbir şey eklemeden anlattılarsa, herkesin bu muhavere hakkında aynı kanaati edineceğini sanıyorum. Ama asıl günahım bu değildir.

Asıl günahım, beyefendinin çirkin, zalim, yırtık, mütehakkim, iğrenir, küçük görür bakışlarına katlanmak zorunda kalacağım günahım şudur: Otobüs tenha olduğu için, sallanıyordu. Bir elimi yanımdaki boş yere yaslamıştım. Bir ara biletçi elinden kalemini –belki de kasten– düşürdü. Kalemi almak bahanesiyle eğildi. Yanımdaki boş yere koyduğum elimi öptü. Ben hızla çekmek istedim mi, istemedim mi hatırlamıyorum. Dışarısını seyretmekte bulunan beyefendiyi kuşkulandırmamaktan çok, belki de bana âşık biletçiye bir el öptürmeyi çok görmediğim için, bugün de pişman değilim. Evet beyler, bu çok görmemek ahlaksızlı-

ğında bulundum; elimi çekmedim. Biletçi yerden kalemini aldı. "Allah ne muradın varsa versin abla!.." dedi. Bakanlıklar'a da varmıştık. İndim. Otobüsün numarasına baktım. Dönüşte aynı otobüs geçtiği halde binmedim. Çok defa bu arabaya bir daha binmemek için otobüs numaralarına bakıp dururdum.

Hikâyem bu kadardır. Özdemir'le ayrılmamızın sebebini kendisi söylemediğine göre, benim söylemem manasızdır. Geçimsizlik diyelim, anlaşamayış diyelim. Kendisiyle evli iken işlediğim bu büyük günahı Özdemir'in kahkahalarla karşılayacak kadar olgun bir insan olduğuna eminim. Ama bunu korkunç bir şekilde etrafa yayan, bana da garip garip, yırtık yırtık, her an, "Söylerim ha!.." der gibi bakan zatın da pek ham ervah birisi olduğunu söylersem terbiyesizlik etmiş olmam sanırım.

Yine aynı zattan, şimdiden sonra gözlerini önüne eğmesini, yalnız bu ziyafet boyunca değil, hayat boyuncaki nadir tesadüflerinde dahi aynı şekilde hareket etmesini istemek zaruretindeyim.

.....

Nevin, yerine muzafferiyetten kıpkırmızı, sarhoş bir halde oturmuştu. Gözleri şimşek şimşekti. Bu hal beş dakikadan fazla sürmedi. Birdenbire bütün söylediklerine pişman oldu. Susması, iftirayı üstüne alıp susması daha kadınca, daha insanca olurdu. Bu halin bir böbürlenmekten ne ayrı gayrısı vardı? Bu böbürlenmenin, namus taslamanın yeri miydi? Bu bir hayat sahnesi değildi. Samimi olsa bir dereceye kadardı. Bu gösteriş, vaziyeti kurtarmıştı. Hatta bir galibiyet, bir muzafferiyet kazanmıştı. Ama bütün muzafferiyetler, bütün

galibiyetler gibi, alabildiğine haksız, alabildiğine zalim, alabildiğine gösterişli hüviyetiyle, kibar, mahcup, insan bir mağlubiyetten çok daha utandırıcıydı.

Adam gözlerini önündeki rakı kadehinden ayıramıyor, kalkıp gidemiyordu da... Mağluptu ama, daha asil, daha insan, daha cana yakındı. Adamın biraz evvelki çirkin hüviyetini Nevin şimdi kendisi almış olduğunu anladı. O da, kafasını önüne eğdi. Bu halden biraz kurtulmak umudu ile;

– Affedersiniz, Rifat Bey, dedi. Sinirlendiğim için ne söylediğimi bilmiyorum. Üzülmeyin. Siz, Özdemir'e karşı vazifenizi yaptınız sayılır. Benim için ne kadar acı olursa olsun, katlanmalıyım. Tek taraflı gördüğüm için affınızı dilerim. Dost kalalım Rifat Bey.

Adamcağız, Nevin'e bakmadan;

– Bilemezdim işin aslını, dedi.

Özdemir'e baktı;

– Her ikinizden de af dilerim, diye ekledi. Nevin Hanım bendenize seslenselerdi...

Masadaki sessizliği ziyafetin ve arabanın sahibi bozdu;

– Olur olur böyle şeyler, dedi. Ama ne de olsa tuhaf bir hikâye! Sözünü bitirir bitirmez de haykırdı: "Garson! Bir şişe şampanya daha. Bir kadeh de konyak..." Nevin'e döndü: "Bir kadeh konyak kor musunuz şampanyanıza?" Cevap beklemeden, "Konyaklar iki olsun!" dedi.

– Üç olsun! dedi Özdemir.

Şimdi herkes, kendi havasına dalmıştı. Yalnız Rifat Bey'le Nevin düşünceliydiler. Bir ara Özdemir'in ayağa kalktığı görüldü. Saçlarını âdeti veçhile parmaklarıyla taradı. Araba sahibine döndü;

– Ulan! dedi. Senin de, arabanın da, şiirinin de, şairliğinin de... Bana ne söylüyorsun bunu, şair bozması!.. Amerikalı karı Fransızca bilir, eşşoğlu eşek! Ona söylesene... Arkadaşlarına; "Çocuklar" dedi, "herkes yediği, içtiği şeyin parasını versin. Hesabını da tutsun. Ben sonra hepinize öderim, borcum olsun!" Hasan'a bir elli liralık uzattı: "Hasan, sende varsa sen öde. Bu deyyus arabalıya beş para verdirtmeyin."

Hasan da ayağa kalkmış, gelip Özdemir'le yan yana oturan şair Sacit'in tepesine dikilmişti. Elinde bir bira şişesi tutuyordu. Arabalı, Hasan'ı görünce gülümsedi. Patlak şehla gözlerinde korku ile karışık bir hiddet parladı. Ah! Arabası elinde olsaydı da şu masayı çiğneyip geçseydi. Arkasına yaslandı;

– Monşer, dedi, hiç şakadan anlamıyorsunuz. Mamafih haklısınız. İçki masasında şaka yapmak doğru değil...

Hasan;

– Af dile ulan mecmuacı! dedi.

Sacit bir kahkaha attı;

– Mil pardon monşer! dedi.

Hasan;

– Otur Özdemir, dedi, mesele kapanmıştır.

O gazetecilerin en zekisi, en kabası, en terbiyesizi olduğu halde, içtikçe kuzu gibi, içtikçe başka türlü, kendi halinde, her şeye boş verir, filozof bir hal alan Yekta'yı seyretmekte olan Nevin, onun bu sahne devamınca yerinden bile oynamadığını, sanki işin bu şekilde sona ereceğini sezermiş gibi sandalyesine yaslanıp tatlı tatlı seyrettiğini görüyordu.

Yekta hemen;

– Bunun üstüne bir şiir, üstat! dedi.

Arabalı şair:

Fabrika dumanlarının ötesinde
Akşamı
Ve işten çıkmış yorgun bir ameleyi...

Otomobilde iken küçük gördüğü, baldırlarının biraz üstüne hafifçe dokunuverdiği insanları öven bu şiiri, Nevin, hayretle dinledi.

Hani İstanbul'da şoföre;

– Şöyle dizlerinin arkasına. Şöyle hafifçe. Bir dokun. Fırlasın iki-üç adım. Bacakları kırılmış gibi dizüstü düşsün... Düşsün de anlasın yaya kaldırımından aşağı inmeyi dangalak!.. Benim araba tamirde olmasaydı gösterirdim ben ona... dediğini duyuyordu.

Nevin, artık tahammül edemedi. Ayağa kalktı;

– Benim vaktim geldi, dedi, 1.10 trenine yetişmeliyim.

– Bu gece mi gidiyorsunuz?

– Evet, biletim hazır.

– Bu Diyarbakır postası hep tehirlidir.

– Otelden bavulu almak, taksi bulmak filan derken...

Özdemir;

– Ben de bu trenle gidiyorum Nevin, beraber çıkalım, dedi.

– Arabamla götüreyim sizi.

– Teşekkür ederiz, istemez. Arabasız da gideriz.

– Yok yok. Mutlak arabamla götürmeliyim.

– İstemez beyim.

– Sizi bırakır, ben dönerim. Bu lütfu benden esirgemeyin.

Çaresiz kabul ettiler. Nevin otelden çantasını aldı. İstasyonda yalancı şaire teşekkür bile etmeden ayrıldılar. Nevin dört ay sonra, zengin şairin lokantaya dönmediğini, çocukların paraları keselerinden ödediklerini Özdemir'den öğrendi.

Trende, Özdemir'le yan yana oturdular. Bir zaman hiç konuşmadılar. Birbirlerine bakmadılar. Sonra Nevin dönüp kocasına gülümsedi. Kompartıman kalabalıktı. Özdemir, karısının kulağına;

– Beni affedecek misin? dedi.

Nevin;

– Sonra konuşuruz bunu! dedi.

Canı sıkılıyordu. Doğru, lokantada durumu kendi lehine çevirmişti ama, şimdi yine içi içini yiyordu. Yalan söylemişti. Hem de öyle sahi ile dolu bir yalan ki... İnsanın kendi kendisini bile aldatacak bir yalan! Hikâyenin anlattığı yere kadarki kısmı oluş itibariyle tamamen hakikatti.

Bu hiç yalansız hakikatin gerisinde koskocaman bir yalan, gitgide büyüyen bir ur gibi, bu küçücük hakikate bakıyordu. Bu hakikati de Nevin'den başka kim bilebilirdi? Elini biletçiye arzu ile değil, adeta merhametten bıraktığını ihsas eder yollu konuşmuştu.

Doğru muydu bu? Niye, arzuyla, zevkle elini öptürdüğünü söylememişti? Şimdi artık her hakikatin altında yanan yalan ateşini, her hatırlayışta bulacaktı. Bu uzak ihtimaller bir yana bırakılsa bile, bu yalanla yalnız başına kalmak onu utandırıyordu. Hiç olmazsa Özdemir'e söylemeliydi.

Kocası;

– Koridora çıkalım! dedi.

Sırtlarını kapıya, ayaklarını kalorifer demirine dayayarak konuştular. Nevin, birkaç dakikalık bir susmadan sonra sordu:

– Ben sana bunu yapsam, affeder miydin?

Özdemir cevap vermiyor, düşünüyordu. Nevin dönüp kocasının profiline baktı: Burnu dudaklarına sarkmıştı. Ne cevap vermesi gerektiğini düşünüyor gibiydi. Faydası olacağını tahmin etse, "Tabii! Tabii! Elbette affederdim!" de diyebilirdi bu dudaklar. Hem böyle dese çok faydası olacaktı. Ne çıkardı? Ortada böyle bir hadise de olmadığına göre, ne kaybederdi sanki böyle söylerse?..

Nevin, olup biteni lokantada anlattığından ötesini, işin gizli tarafını eski kocasına açıklamak üzere koridora çıktığı halde, birdenbire vazgeçti. Bu adamla tekrar birleşemeyecekti. O halde doğrunun ne lüzumu vardı? Belki de bu, hiç ummadığı halde onu yaralamaktan başka bir şeye yaramayacaktı.

Özdemir her zamanki *cynique* huyundan Nevin'in hoşlanmadığını bilirdi. Hiç kullanmadığı halde, "asla" kelimesini kullanarak;

– Asla! Asla affetmezdim! dedi.

Nevin, bilhassa bu "asla" kelimesinden şüphelendi; "Budala!" dedi. "Erkeklik taslıyor, yalancı horoz!"

– Ne yapardın?

Bu seferki cevap yerindeydi;

– Orasını bilemem, dedi, ama muhakkak bir cevap istiyorsan, insiyaki şekilde hareket ederdim, gibime geliyor.

– Nasıl yani?

– Nasıl olacak; bir kümesteki iki horozun yapacağını yapardım. Seni bir kenara bırakır, herifle kan revan oluncaya kadar boğuşurdum.

– Sonra?

– Herifi dövebilirsem, ne âlâ! Dövemezsem, kuyruğu kıstırır giderdim.

– Dövdüğünü farzedelim.

– O zaman artık horozun tavuğa karşı takındığı müsamahakâr hali takınmazdım. İnsan olduğumu hatırlardım.

– Öyle ise ben tavuk kadar insiyaki hareket ettim. Ama hayvanların içinde saadetlerini şiddetle müdafaa eden dişiler de varmış. Mesela kuşlarda... Dişi kuş rakibesiyle günlerce boğuşurmuş. Erkekse lakayt seyredermiş.

– Demek ki, insiyaklar da yaratıktan yaratığa farklar gösteriyor. Ama insanlarda bütün yaratık insiyaklarının hepsi mevcut. Bakarsın erkek rakibini de, sevgilisini de öldürmüş. Bakarsın ki kadın erkekle de, kadınla da boğuşmuş... Değiştir değiştir kullan!

– Olabilir. Bizim meselemize gelince... Açık konuşayım: Barışmamıza imkân yoktur. Bu, sadece beni aldatman, hem de çirkin bir şekilde evimizin içinde, rahatını bile feda edemeyerek, başka bir yer bulmayı bile denemeden, binde bir yakalanma ihtimalini dahi hiçe sayarak, kolayı tercih ederek... Aldatmandan değil, seni sevseydim buna önem vermezdim...

Yine yalan söylüyordu. Sevseydi, daha çok önem verirdi halbuki. Özdemir üzgün, sahiden üzgün bir yüz takınmıştı. Nevin, kocasının samimi olup olmadığını düşünmeden, kadın insiyakiyle üzülüverdi. Devam etmek, biletçi meselesini an-

latmak istiyordu. Özdemir garip bir, "Ya!" demeseydi.

Bir kadın tarafından beğenilmemeye alışmamıştı. Şimdiye kadar hoşlandığı her kadına kendini sevdirmemişse bile saydırmıştı. Karı yalan söylüyordu. Onu tahrik etmek için böyle söylüyordu.

İçini aşktan başka türlü bir ihtiras kaplayıverdi. Onunla İstanbul'da son bir defa daha yatmalıydı. Ne yapıp yapıp kandırmalı, birkaç günü beraber geçirmeli, sonra bırakıp gitmeliydi. Dönmüş, şimdi düşünceli düşünceli önüne bakan karısını seyrediyordu. Saçlarına, çenesine, ağzına, parlayan dişlerine, uzun parmaklı büyükçe ellerine, lekeli bir süveterin kabarttığı göğsüne hasretle, arzu ile bakıyor, içini bir ihtiras, hayvani bir şehvet hırsı sarıyordu.

– Sensiz yapamam Nevin! dedi.

Ağlamaya başladı.

Nevin hissiz, soğuk ve yabancı;

– Delilik etme, dedi, bu kadar üzülecek ne var? Seni ben de seviyordum. Belki bu muhabbetten bir şeyler de kalmıştır daha. Ama çaresiz ayrılmamız lazım. Seninle şimdiden sonra ancak başka insanların bulunduğu bir yerde, dostça konuşabilirim. Yalnız bir dakika kalamam. Bunu bilmiş ol, kendine de hâkim ol!

Özdemir:

– Boşamam seni, boşamam.

– O da vız gelir. Bu sefer sana düşman kesilirim. Beni hiç göremezsin sonra. Daha fena yaparsın.

– Bir haftalığına Boğaz'da bir otele gidelim. Oturalım, konuşalım. Belki cayarsın. Bana bu şansı ver hiç olmazsa...

Özdemir'in sesi bir tuhaftı. Nevin, onun gözlerine bakınca her şeyi anladı. Terk edilmek izzeti-nefsini yaralamıştı. Hatta tahrik etmişti. Bir hayvan kadar muhteris bir hal almıştı. Şurada, hemen koridorda bir şeyler yapmak ister gibiydi. Olmazsa Nevin'i öldürebilirdi. Sık sık nefes alıyor, garip garip bakıyordu. Nevin korktu. "Olmaz" dememek için kendisini öylesine zorladı ki, dudaklarından duyamadığı bir "olmaz" kelimesi çıkıverdi.

Şimdi Özdemir, kolunu sıkıyor, kesik kesik nefes alarak manalarını bile kavramadığı:

– Olmaz mı? Otele, Boğaz'a, Boğaziçi'ne... İstersen Tokatlıyan'da... bir oda... üç gün, bir gün... bir gece. Sabahleyin sen uyurken... ben... ne zaman istersen... kalkıp giderim... ama bir gececik. Bu geceyi bağışla, ver... vermezsen öldürürüm, gebertirim seni... namussuzluk etme!.. Çarparım... Çıldırtma insanı... sus! Konuşma! Aksi gitme sakın!

Kolunu tutmuş, sıkıyor, sıkıyordu. Öteki eliyle göğsünü tartaklıyordu. Kafasını, burnunu, terlemiş yüzünü yaklaştırıyor; Nevin kafasını öte tarafa çevirdiği için saçlarına sürüyor, dişleriyle karısının saçlarını yakalayıp çekiyordu.

Tam bu sırada, dayandıkları perdeleri inik kapıda bir sarsıntı oldu. Birisi çıkmak istiyordu. Nevin;

– Kendine gel, çıkacaklar var; müsaade et! diyebildi.

Özdemir ürkerek çekildi. Kapıyı açan adam, Özdemir'in önünde durdu. Dağılmış saçlarına baktı. Nevin'e;

– Üşümüşsünüzdür burada hanımefendi! dedi. İçeriye girin.

Nevin'i içeriye sokmadan adam gideceği yere gitmemişti. Nevin içeriye girince pencerenin yanındaki yerine yerleşti. Bir müddet sonra da tatlı bir uykuya daldı.

Uyudu uyandı. Ankara-İstanbul yolu gecenin içinde birtakım kampana, insan, tren sesleri, buğu, sis, yağmur hayalleri içinde dakikalık uykular, uzun akılsız uyanmalar içinde, hemen hemen yalnız Özdemir'in onu kapı önünde tartaklamasından başka hiçbir olayı tam manasıyla kavrayamadan, ne rüya, ne de uyanıklığa bel bağlamaya elverişsiz bir uyuşukluk içinde, geriye doğru uçtu gitti.

Gözlerini açabildiği zaman, bir köprüyü geçiyorlardı. Pencereden bakınca köpüre köpüre akan bir dere gördü. Bir kıpkızıl kaya, güneş içinde altınmış gibi parlıyordu. Kafası hâlâ karıncalanıyor, hâlâ bir şey düşünemiyordu. Ama içinde birbirinden çocukluk kadar uzak ve tatlı, manasını bir türlü kavrayamadığı doğan güne bir şeyler vaat eder bir sevinç vardı. Gözlerini ovaladı. Karşısında bir adamla bir kadından başka kimse kalmamıştı. Her ikisi de güldüler.

– Epey uyudunuz, dedi adam.

– Uyudum uyandım, dedi Nevin.

– Ama dinlendiniz herhalde.

Nevin "yorgun değildim" demek istedi. Gülümsedi;

– Herhalde... dedi.

Yorgundu. Sahih yorgundu. On gündür yorgundu. On gündür kanında deli gibi dolaşan, kâh onu iliklerine kadar üşüten, sonra ellerinin üstünü bile terleten, kâh bir yerinde boşluk içinde birtakım aslı faslı olmayan ağrılar yaratan sıtma mikrobu gibi sinsi bir yorgunluk vardı.

Adam;

– O kapıdaki bey bir daha gözükmedi, dedi.

Nevin, Özdemir'in çirkin halini hatırladı. Demek o sırada hızır gibi yetişen adam buydu.

– Adam nenizdi?

– Kocamdı efendim.

– Ya? dedi adam. Sonra yanındaki kadına; "Her koca öyle olmaz, korkma karı!" dedi. Nevin'e de; "İçkili miydi?" diye sordu.

– Öyle olacak! dedi Nevin. Boşanmak üzereyiz de...

– Ha, şu mesele! dedi adam.

Elli yaşlarında, göbeksiz, kara yağız bir adamcağızdı. Karısı lafa hiç karışmıyor, gülümseyip oturuyordu. Nevin yeniden gözlerini kapamak üzereydi. Bu sefer kadın;

– Uyuyun, uyuyun biraz daha... dedi. Sinirlenmişsiniz, yatışırsınız. Biz sizi bırakmayız, merak etmeyin.

Özdemir bir daha uğramadı. Yaptığına herhalde pişman olmuştu. Belki de utanmıştı. Nevin onu hiç böyle görmemişti. Ne tuhaf oluyordu erkekler terk edildiklerini anlayınca... Özdemir, Haydarpaşa'da da gözükmedi.

* * *

Bir pazartesi günüydü. Günler, şu garip günler! Uykumuzun içinde saatleri başlayan günler! Uyandığımız zaman üçte birini arkada bırakmışızdır başlayan günün, kaldı mı üçte ikisi... Yap bakalım hesabını!.. Hey gidi pazartesi hey! Kaldı on altı saatin. Bir saat kavgaya say, bir saat konuşmaya, iki saat yürümeye, yarım saat düşünmeye koy, yemeye içmeye de bir saat, yarım saat el yı-

kama, aptes bozmaya, yarım saat olduğun yerde kestirmeye, çeyrek saat bilet almaya; tünele, tramvaya, vapura binmeye... Say sayabildiğin kadar. Koy bu on saatin içine, boşlukları doldur bakalım. Sevişmeye koyabiliyor musun on dakika?..

Yazı makinelerine, kalem tutan parmaklara, neşterlere, ilaçlara, selam vermeye, kitap okumaya, iki kadeh içmeye... Vakit mi kalıyor insanoğluna? Bunu yaparsan, onu edemiyorsun.

Kimine dar kimine bolsun pazartesi! Pazartesi! Sanki pazar bir şeymiş de, onun bir de yarını, ertesi günü var. Ertesi günü yapacak işlerin içinde hep aynı olanı bir yana bırakırsak bize saat olarak ne kalır?

Geç git pazartesi sen de!.. Sende de iş yok! Sen de salıya doğru kalem tutarak, apteshaneye giderek, daktilo yazarak, otobüse binerek, sümkürerek, burnunu çekerek, vapura atlayarak, merhaba diyerek, bilet alarak, pazarlık ederek, bir şarkı bile mırıldanmadan, ıslık çalmayı bile hatırlamadan, aşktan söz açamadan, bir güzel yüz bile göremeden; yalan söyleyerek, insanoğlundan insanoğluna kötü haberler ileterek, çarşambaya doğru yürüyen budala bir salı ile kol kola geçip gideceksin. Yine çarşamba, yine perşembe, işte cuma! Cumartesi... Hele bu ertesiler yok mu, ertesiler? Bu ertesiler, o kendilerini bir şey sanan insanlara benzerler. Sanki devam ediyorlar. Sanki bir bayramı, bir oh deyişi, bir sevişmeyi, bir sulhü, bir özgürlüğü, bir oyunu, bir aşkı, bir kardeşliği, bir dudak dudağayı, bir anlaşmayı devam ettiriyorlar; yalancılar! Pazartesi! Yürü geç git! Lalettayin bir mart gününün lalettayin bir pazartesisi! Gideceksen git! Pencereye üç-beş damla insanın içini ür-

perten buz gibi su, mangallı odanın bir isim yazdığım bir şekil çizdiğim camına, buğudan başka güzel ne getirdin? Ta uzaklarda, kel tepelerin üzerine abanmış yağmur bulutlarına kar toplayarak, gökyüzünde dur da, bir lahza konuşalım. Niçin geldiğini bir anlayalım senin. Bana insanlardan, dünyadan yeni bir şey mi getirdin? Şu sıcak atkılarına sığınarak, ceketlerinin yakasını kaldıranlara bir serüven mi hazırlıyorsun?

Kimbilir, belki de bu saatte Beyoğlu'nda bir evde bir kadın bir erkekle kavga ediyordur. Onun da ismi Nevin'dir.

Az sonra, pazartesi isimli saatlerin on dakikası geçinceye kadar bir zaman içinde kanlı canlı, ondüleli, rujlu Nevin on altı yerinden bıçaklanıverecek... Fransa'da kabine düşecek... İngiltere'de bir lord evlenecek, bir uçak düşecek, bir diğeri Roma Hava Meydanından Paris'e kalkacak...

Dağların içinde bir tren gidiyor, bak! Tam tünele girmek üzere. Bakın, şu dolmuşta bir şeyler oldu. Bir adam ezilmiş mi, bayılmış mı? Nedir? Eczaneye götürüyorlar. Hastanenin birinde bir adamın kalbine ameliyat yapıyorlar; bir başkasının karnından su alıyorlar; birine narkoz veriyorlar; birinin ayağını kesiyorlar...

Düşünürüm, düşünürüm bunu da: İki kişiyi, tenha bir sinemada, yan yana, içleri hazdan ışıklar içinde, yürekleri dudaklarında, şehvet ıslık gibi, yılan gibi, temmuz geceleri gibi yıldızlı, sıcak ağır kokulu; dudak dudağa, eller ellerde, bir kadınla kaybolmuş bir erkek...

Çocuklar doğuyor. Tibet'te çocuklar doğuyor. Amerika'da çocuklar doğuyor. Asya'da çocuklar doğuyor. Afrika ormanlarında bir fil beş

adam kovalıyor. Bir kadın tarlada doğuruyor. Bir kadın hastanede doğuramıyor...

Hey pazartesi! Övünebilirsin. İsminle değil; yukarıda saydıklarımla. Sen İstanbul'da mart içinde bir pazartesi olarak değil ama, Amerika'ya daha şimdi giriyorsun. Japonya ötelerinde, Büyük Okyanusun bir yerinde az sonra sen bir salısın budala!

Ulan pazartesi! Sen bir tarafta pazar, bir tarafta salısın; serseri herif! Ne diye İstanbul'da bize "pazartesiyim" diye kafa tutarsın. Elimde olsa, tutarım seni şu saniyede; bakarım sonra dünya yüzüne: Bir çocuğun yalnız kafası çıkmıştır, bir adam durmadan son nefesinde.

Bir kadın hep o sarsılma ânındadır, bir parmak kalkmış daktilonun başında; bekliyor. Hep seni bekliyorlar, geçsin gitsin diye, köpek! Giden bir araba duramayacağına göre, ne yapar acaba? Bırak bizim tüneli, bir uçağı düşün; duramaz, ehhh gidemez de... Köpek hep mi havlayacak? Hani buna havlamak da denmez. Tavuk yumurtayı yumurtlayamayacak, ben ben ben ben ben...

Nevin, işte pazartesi gününü yerden yere vurarak köyün içinde dolaşıyordu. Günler bir sayfa içine sığdırabileceği birtakım hareketlerle; vapura binmek, Beyoğlu'na çıkmak, sinemaya gitmek, bir arkadaş görmek... Pek az düşünülmeyen değişikliklerle geçip gidiyordu.

Önce vakit, birkaç aktör arkadaşıyla bir gündüz tiyatrosu kurmak üzere projesi ile geçmişti. Bu sefer, bir sürü aktör ve tiyatroseverle tanıştı. Bunlar da gazeteciden iyi değildiler. Daha meselesiz, daha cahil, daha boş, daha yakışıklıydılar. Bir kısmı işin kolayını yakalamış, sanat, sanatkâr

numarası altında hafızalarına, kolay kazanılmış eski şöhretlerine dayanarak günlerini gün ediyorlar, film çevirme dalgasıyla memlekete hizmet numarasıyla para kazanıyorlardı.

Hani ağlayıp duranların içinde, şöyle ayda iki-üç bin liraya para demeyenleri vardı. Dublaj yapıyor, film çeviriyor, rejisörlük ediyor, senaryo yazıyor, herhangi bir dükkân, taksi işletiyor, akşamları ayda 500-600 ve daha fazla kazandıran bir müessesede –hayatlarımızı tüketiyoruz diyerek– kendilerini fazla üzüntüye vermeden, hiçbir fevkaladelik gösterilmeyecek, pek aşağı da düşürmeyecek piyesler oynuyor, halk memnun, şehir memnun geçinip gidiyorlardı. Yeniliğe düşman değildiler. Bir şeyler yapmak hüsnüniyetindeydiler ama, hiçbir şeyin yapılamayacağına da emindiler. Bunda haklı olduklarını Nevin sonraları anladı.

Küçükten, sessizden; yazıcısı, aktörü, ressamı birleşerek, candan bir Türk tiyatrosu kurulabilir miydi, acaba? Belediyesiz, edebi heyetsiz, özgür...

Nevin, o zaman da bu özgür sözünden hatırlayıvermişti. Ama üzerinde durmamıştı. Hiç hür tiyatro kurulabilir miydi? Buna imkân mı vardı? İsviçre'nin büyük şehirlerinden birisinde Kral Ödip oynuyormuş. İki Lozanlı da, o akşam tiyatrodaymışlar. Çıkınca aralarında şu muhavere geçmiş:

Bir tanesi ötekine, "Piyesi nasıl buldun?" diye sormuş. Öteki epey düşündükten sonra, "Vallahi" demiş, "bizim terbiyemize, bizim kanunlarımıza göre böyle bir vakanın geçemeyeceğini sanırım, şu halde bize göre bir piyes değil."

Hani, Kral Ödip'i bir Türk tiyatro yazarı yazdı –yazamaz a!– hadi yazdı, diyelim... Hadi oynandı, diyelim. Kıyametler kopar, lanetler yağar, tiyatronun bir ihtiraslar âlemi gösterisi, bir yeni ahlak, bir cesaret, bir cehennem, bir cennet, bir akıl, bir akılsızlık...

Nevin, tiyatronun bir tarifini yapmaya kalkmadan başkaları büyük büyük laflar ettiler. En sonunda da Nevin'e ilanı aşk ettiler. Şimdi artık Nevin de onlar gibi konuşabiliyordu. Darülbedayi numaraları ile yanına sokulan en tiyatro özlemi içindekine;

– Bana bak anam! diyebiliyordu. Sizin gibi düşünür oynar, düşünür yazar, düşünür uydurur takımı ile arkadaşlıktan hoşlanırım. Ama o kadar. Ondan öte beni bir tramvay biletçisi sevdadan deli edebilir. Ama sen üstadım, beni pek sarmıyorsun, kusuruma bamya!

İşte şu hikâyemizin kahramanı konsolosluktan emekli Vildan Bey'in Avrupa'da mektep medrese görmüş kızı, "kusuruma bamya!" diyebiliyor, ardından da bir kahkaha savurabiliyordu.

Sonra eve dönmek üzere vapura bindiği zaman, kendi kendisinden iğreniyor, attığı kahkahaların ve kusuruma bamyaların intikamını, yine kendi kendisinden oldukça romantik bir tarzda çıkarıyordu. Neden ağlıyordu sanki? İstiyordu ki bütün bu zahiri kayıtsızlığın, hafif meşrep, bayağı lakırdılarının altındaki Nevin Hanım'ı keşfetsinler. Ama kimse kimsenin aslını, kafatası içinin meselesini anlamak için uğraşmıyordu. Uğraşamazdı: Çünkü hiçbir mesele, kadın erkek oturulup, sanatkâr veya âlim; üniversiteli veya profesör münakaşa edilecek bir hal çaresi değil elbet, ama bir

fikir alışverişi haline getirilemiyordu. Ne böyle bir gazete, ne böyle bir haftalık, ne de kadınların ve erkeklerin insanca buluşabileceği bir kahve vardı İstanbul'da. Böyle bir yer kokusunu aldılar mı züppeler, kıskançlar, sözde sanatçılar üşüşüveriyorlardı.

İstanbul güzel giyinmiş manifaturacıların, bankacıların, maçlara giden, hareketli, büyük meseleli Galatasaray, Fenerbahçe münakaşalarına katılanların elindeydi. Ayda üç yüz, dört yüz, beş yüz lira maaşlı, ayda üç bin, dört bin, beş bin lira kazançlı memurlar, terziler, komisyoncular, manavlar, bakkallar ve bankacılarla dolu bir kalabalık, bunların çocukları ve çırakları ile dolu Beyoğlu, her şeyi ile, tiyatrosu, sineması, vitrini, hatta kitabı, hatta mecmuası ile, bu insanlara on altı saatin iki-üç saatini hoşça geçirtmek için seferber halindeydi. Yetmezse radyo, erkek hafızları, kadın hafızları, bitmek tükenmek bilmeyen iniltisiyle, adi piyesiyle, bir düğmede hazırdı.

Nevin'lerin kurmak istediği tiyatroyu ise bu kalabalığa pek karışmamış üniversitelilerle, on birinci sınıfa gelmiş edebiyat meraklısı, maç artığı lise talebesi, üç-beş hikâyeci, beş-on şair, iki-üç eleştirmeci, bir o kadar ressamla, kafasını daha bir yere sokamamış, sokamayınca da çıldırmış üç-beş tiyatrosuz aktör, bir de bunların mecmuundan üç misli fazla, bunlar gibi olmak için didinen budala doldurmaya çalışacaktı. Bunların bir kısmı sokağın tiyatrosunu karaborsacı olarak, orospu olarak, sarhoş olarak seyretmeyi daha münasip, daha kesesine elverişli bulacağa benzerdi.

Tiyatro kuruldu. Birinci temsilden sonra da kapandı. Herkes bir tarafa dağıldı. Seyirciler de,

aktörler de, yazıcılar da yüz elli lira maaşlı bir yere kapılanmak üzere gözden silindiler.

Nevin artık İstanbul'a inmiyor. Köyünde pazartesiyi kötüleyerek, salıya uyarak, çarşambayı patlayarak, perşembe ve cumayı nispeten sakin, cumartesi ile pazarı bir yerlerde boğmaya çalışarak geçiriyordu.

Komşuları balıkçı Hasan' Ağaları hayretle seyrediyordu. Sabahın kaçında kalkardı bunlar? Birden ahşap evde ışıklar yanmış görürdü. Bir tatlı gürültüdür başlardı. Nevin'in babası bile saat ikilere doğru uyuduğu halde bazı bu saatlerde uyanır, balıkçıların ahşap evine keyifle bakardı.

– İşte insanlar, derdi, bir güne hazırlanıyorlar. İnsanlara balık tutacaklar. Fakir köy gün doğmadan uyanıyor. Kahveci Ali Efendi ocağı yakmıştır. Çayı demliyor. İdris iskele başında salep güğümünün altındaki elleme kömürlerin küllerini üflüyor. Babası Cemal'i uyandırıyor.

Manyat ağlarını yüklensin. Bütün gece meremet yapmıştır kadınlar. Ali Ağa abalarını giydi. Şimdi manyatın üç-beş tayfasının evlerini dolaşacak. Köftehorlar hâlâ uykuda olmalı. Cemal'i göndermeye gelmez onlara. Lafa tutarlar. Bu oğlanın yüzü tutmaz ki. Küfür bilmez, konuşmak bilmez, kızarır durur. Okumadı kerata! Okusaydı da balıkçı olmasaydı. Balıkçı dediğin küfür etmeli, kavga etmeli, balık gibi sessiz mi olmalı ya!

Konsolos beyin dul kızıyla vapurlarda yan yana otururmuş. Yalı boyunun çürük alamanasında diz dize akşam safası ederlermiş. Tövbe estağfurullah! Ali Ağa'nın balıkçı oğlu, gâvur Vildan Bey'in dul, tövbe tövbe estağfurullah, kızıyla...

Cemal pısırıktır. Pısırıktır ama, inatçıdır. Ka-

fası kızdı mıydı, durgun hava gibi, yanına kimse sokulamaz. Dev gibidir hani! Yumruğu ile öküzü yıkar. Darılırsa barışmaz. Neme lazım bizim! Erkektir, kiminle isterse gezer, konuşur. Erkeklerin elinin kınası, karının alnının karası...

– Ya almaya kalkarsa Ali Ağa?

– Almaya kalkarsa, alır be usta Haralambo! Bu alın benim değil, onun alnı. Boynuz isterse yaldızlısını takar.

– Öyle söyleme Ali Ağa?

– Ben söylemiyorum, İrfan Efendi söylüyor.

– O senin İrfan Efendi dediğin it, kızın peşinde aylarca koştu. Ben şahidim. Koştu koştu da dili bir karış sarktı. Sarktı da onun için atar tutar.

– Ateş olmayan yerde duman çıkmaz, Haralambo.

– Çıkar, bu zamanda çıkar. Zamanlar başka türlü oldu. Bak bizim Urum milleti nasıl böyle ufak şeyleri kedi pisliğini örter gibi örteriz. Hep bu yüzden işte. Ama sizde, bir gürültüdür, bir dedikodudur kopuyor. Şu kızla babası benim meyhanemde, na şu tezgâh başında, elalem huzurunda fütur etmeden, akıllarına estiği zaman gelir, iki tek atarlar. Bundan ne çıkar be Ali Ağa! Bunun neresi ayıp be?

– Ayıptan geçtim Haralambo, günah bu be!

– Bırak şu boş lafları Ali Ağa.

– Hadi bunu şöyle hafiften alalım. Ya o İrfan'ın anlattıkları?

– Yahu bu kız bunları gizli mi yapıyor? Aşikâre... Bu kız çımacının koluna girer, götürür bahçeli kahveye, tavla oynar. Benim oğlanla karşı karşıya yüzer. Rıdvan Bey'in on beş yaşındaki oğlunu bisikletin önüne oturtur, çarşı boyundan ge-

çer. Bunda ne kötülük var be!.. Sen, bir de "Dedelerim Fatih Sultan Mehmet'e balıkçılık etmiş," dersin. Kötülüğün aşikâre yapıldığını hiç gördün mü Ali Ağa?

– Zamanlar gösterdi be Haralambo!

– Benim bildiğim şu: Şu İrfan denilen köpekten başka bu kız için kimse bir şey söyleyemez köyün içinde.

– Söylüyorlar be Haralambo.

– Söylediler söylediler... kimse aldırmayınca sustular. Bilmez misin köyün tabiatını?

– Sana bir şey söyleyeyim mi Haralambo! Hani bazı bazı ben de senin gibi kanıyorum ama, yapamam. Ne isterse yapsın, yapsın ama benden ırak. Benim evimden, benim köyümden öte. Bunun burası İstanbul. Her kıyıda balık vardır. Manyat benimse tarlakoz onun. Kayığın biri de onun. Varsın gitsin ne hali varsa görsün!..

– Sen ne üzülüyorsun be bu kadar? Şu rakının tadını da kaçırdın be Ali! Dur bakalım evlenecekler mi? Dur bakalım konsolos razı mı? Sen kendi kendine gelin güvey oluyorsun. Boş ver biraz canım!

– Yoook, Haralambo! Evlensin daha iyi. Ben konsolos beyin suratına bakamaz oldum. Bir gün, gideyim evine, diyorum. "Neye geldin? Sana ne?" derse... Bunlar başka türlü insanlar Haralambo! Anlayamıyorum. Benim kızım olsa vallahi!..

– Sen oğlanla konuştun mu?

– Ben oğlanın yüzünü, iş zamanından iş zamanına görüyorum. Gece geç geliyor. Evvelki akşam konuşmaya karar verdim. Bekledim. Yukarda ışık görmüş, çıkmış gitmiş; bizim tayfadan Rüstem'in oğlu Can'ın evinde yatmış. Ama dün gece

yakaladım. Vapurdan seninkiyle çıkmıştı. "Gel, seninle konuşacağım Cemal," dedim. "Konuşmayalım baba, konuşmak lazım geldiği zaman gelir konuşurum ben seninle, şimdi bırak beni!" dedi.

– İyi demiş...

Balıkçı Ali Ağa ile çocukluk arkadaşı meyhaneci Haralambo arasında, Cemal hakkında bu konuşma yapılırken, öbür tarafta, Nevin'in evinde de babası ile annesi arasında şöyle bir muhavere geçiyordu:

– Hep sizin kabahatiniz bey! diyordu Fazıla Hanım. Bir kız mensup olduğu sınıfın icaplarına göre büyütülmez de, tecrübe edilmemiş birtakım yeni sistemlerle terbiye edilirse, bu netice mukadderdir.

– Olabilir. Olabilir ama, bu neticenin müsebbibi ben değilim. Birinci izdivacında da kendisi seçmiş değil miydi? Sizinle benim bunda bir rolümüz oldu muydu? Hayır, değil mi? Ama o zaman siz neticeden pek memnundunuz. Ben biraz kötümserdim. Ama sustum. Bu seferki netice de yine kızımızın seçtiği bir tarik. Yanlış mı? Çıkmaz sokak mı? Bilinmez. Böyle olduğuna göre, kızımız da olsa, kimsenin hayat ve saadet telakkilerine karşı gelemeyiz. Boyun eğmek zaruretindeyiz.

– Bunun bir saadetle neticeleneceğini bilsem..

– Komşumuz balıkçı Ali Ağa'nın ailesi namuslu bir ailedir. Oğulları Cemal, gürbüz, aslan gibi bir gençtir. Nevin erkek olsaydı, balıkçı Ali Ağa'nın da gürbüz, sıhhatli bir kızı olsaydı, seviş-selerdi... Boyun eğmez miydik? Bağrımıza basmaz mıydık?

– O başka şey. Âdettir, genç kızlar girdikleri

ailenin terbiyesine, gidişine ayak uydururlar. Ama kızımız meremet yapmasını bilir mi? Bulaşık yıkar mı? Çocuk bezi de yetiştirebilir mi? Soğanlı yahni yapar mı? Balık çorbası pişirebilir mi? Sabahleyin güneş doğmadan kalkar, çorba hazırlar mı? Tahta kaşıkla içer mi? Çatalsız yemek yer mi? Ahşap evin içinde kaygusuz türkü çağırıp dikiş dikerek, kuyudan su çekerek, tavuklara yem vererek gün öldürebilir mi? Bütün bunları yapabilirse belki dediğiniz saadeti tadar. Ben bunları tatmadım, bilmem. Ama böyle hayatın güzel olabileceğini seziyorum.

– Nevin de sezmiş olacak.

– Sezemez. Cemal'i yalnız erkek hali için, Özdemir'den başka türlü olduğu için, okuduğu kitaplardaki, gördüğü filmlerdeki hayaller için seviyor gibime geliyor. Bir zaman belki bir hayhuy içinde kalacak. Cemal sabahleyin balığa çıkacak, kızımız işine gidecek, akşam dönecek, o uzaktan neşeli, canlı gördüğü insanlar birdenbire cinlere karışmış gibi kaybolacaklar. O gelinler, güveyler, eltiler, görümceler, kaynanalar, kaynatalar, kayınbiraderler arasında üç-beş gün bir tiyatro, bir roman hayatı yaşayacak. Sonra?

– Sonra? Sonra? Her şeyin sonrasını düşünürsen, en sonrası günün birinde son nefestir hanım.

– Son nefese kadar dayanabilirse mesele yoktur. Ama yakın bir günde okumuşları, çatalla yemek yiyenleri, şarap içenleri, dans edenleri, her sabah tıraş olanları, kolay kazananları, kitap okuyanları, tiyatro seyredenleri hatırlar da pişman olursa, söyleyemezse, haftanın beş günü eve geç giderse... Cemal Ağa, çalışmayacaksın, iste-

miyorum, deyiverirse... Dinletemez de rakıya başlarsa...

– Bütün bunları benim değil, onun düşünmesi lazım.

– Onun düşünmesi için senin dürtüştürmen, tehlikeleri göstermen, bunlara kafasında bir cevap araması lazım geldiğini anlatman gerekiyor, beyefendi...

– Siz ne güne duruyorsunuz, hanımefendi?

– Onu sen terbiye ettiğine, sen okuttuğuna göre, senin konuşman gerekiyor.

– Ne istiyorsun sen hanım? Söyle bana? Bütün bunları ben düşünmüyor muyum sanıyorsun? Düşünüyorum elbet. Ben de hayvan değilim a!

Hayır, Vildan Bey bütün bunları düşünmüyordu. İnsanın kendi hayatını yaşamasını, her şeye rağmen yaşamasını öğrenmiş, kızına da öğretmişti. Okuduğu kitaplar ona bunu talim etmişti. O gözünü kapadığı zaman hep saadet, hep zevk hatıraları bulurdu, karanlığın içinde. Belki şimdi yalnız hatıraları kalmıştı ama, böyle yaşadığı için hâlâ mesuttu. Ölüm pek rahatça gelecekti ona. Hiçbir arzusu, tatmin edilmemiş hiçbir arzusu kalmamıştı.

Kızının da bu şekilde yaşaması için, elinde her fırsat vardı. Üç-dört dil biliyordu. Zekiydi. Aç kalmaz, her yerden ekmeğini çıkarabilirdi. Nasıl isterse öyle yaşamalıydı. Kendini mesuliyetsiz hissediyordu Vildan Bey. Kızı da babası gibiydi. Fakat bu mesuliyetsizliğin ahlak sukutuna varacak bir genişliğini de düşünmüyor değildi konsolos bey. Ama kızının bu hususta hem zekâsına, hem huyuna güveniyordu. Yaşamının her şeklini meşru, kitaba uyar bir hale soktuktan sonra, hiçbir

şeyin zararı yoktu. Eskiden, ta eskiden beri böyle, çağdaşlarının ahlak telakkilerine meydan okumuş kadınlar yok muydu? "Eski şairlerden! Eski yosmalardan!" lakırdıları boşuna mı uydurulmuştu?.. Kızı bir yosma bile değildi. Hayatı yaşayarak münakaşa ediyor, bir neticeye varmaya çalışıyordu.

Çocuklar, çocuklar! Çocuklar doğar ve büyürlerdi. Aile çocuklara birtakım kocaman yalanlar, kocaman sıkılar, kocaman itmelerden başka ne verirdi? Nevin'in çocuklarını, onların saadeti için, görmese de olurdu. Şúna emindi ki, Nevin'in çocuğu olursa, onları Nevin adam etmesini, hem de yepyeni bir adam etmesini bilecekti. Balıkçı Cemal'in çocukları da aslan gibi olurlardı. Ali Ağa'nın babası da balıkçıydı. Yedi silsilesi balıkçıydı. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu İkinci Bayezit'e barbunya balığını Ali Ağa'nın kaçıncı dedesi götürürdü?

Nevin, hikâyemizin başında anlattığımız bir soğuk gecede Cemal'le köye dönmüş, köy içinden kırmızı turplar satın almış, eve yollanmış, sonra Fazıla Hanım'ın ısrarıyla konuşmak üzere kendisini çağıran babasının odasında edebiyattan konuşmuştu. Babasını hatıra defteriyle baş başa bırakıp odasına gitmek üzere koridorun ışığını yaktı. Sofada annesiyle karşılaştı.

– Babanla gevezelik mi ettiniz, Nevin? dedi Fazıla Hanım.

– Evet, anne.

– Neye karar verdiniz?

– Uyumaya.

– Nasıl?

– O yine hatıra defterine daldı. Biraz ekmek peynirle bir bardak şarap bıraktım, odadan çıktım.

– Ne konuştunuz?

– Öteden beriden.

– Hele hele?...

– Şurdan burdan... Edebiyattan, kitaplardan...

– Öyleyse biraz da beraber gevezelik edelim. Kitaplardan değil de hayattan söz açalım bakalım.

Nevin, babasının kendisine bir şeyler söylemek üzere odasına çağırdığını sezmişti, ama ihtiyarın edebiyat lakırdısını açınca hiçbir şey söyleyemeyeceğini anlamıştı. İhtiyar konsolos, Nevin'i niçin çağırdığını unutmamıştı ama, üstüne vazife görmediği bu mevzudan hiç açmamaya birdenbire karar vermişti.

– Peki anne, dedi Nevin.

– Senin odana gidelim, mangal koymuştum; sıcaktır.

Fazıla Hanım, kızının odasından çıktığı zaman saat ikiye geliyordu. Her zaman gururlu haline, şimdi bir de zafer eklemiş gibiydi. Odasına girerken, "Nevin'i acaba neden gereği gibi sevemiyorum?" düşüncesi kafasında bir şimşek gibi çaktı. Yatağına girdiği zaman, "Nevin'i seviyor muyum, sevmiyor muyum?" diye düşünmemiş olduğunu hatırladı. "Neden sevmiyorum?" diye soruyordu. Öyle ise demek ki, "Seviyor muyum, sevmiyor muyum?" sualini kendi kendine çok evvelden sormuş, cevabını almış olmalıydı. Öyle ya, ancak "sevmiyorum"da karar kılındıktan sonra, "Niçin sevemiyorum?" diye sorulabilirdi. Demek

kafası, kendisinden habersiz bu soruyu ona sormuş, cevabını da yine kendisinden habersiz almıştı. Allah Allah!

Hiç böyle bir şey düşündüğünü hatırlamıyordu.

Fazıla Hanım, ömründe ilk defa düşünüyordu. Ne garip şeydi düşünmek! Fazıla Hanım, "Acaba deliriyor muyum?" diye, kendi kendine sordu. Düşünmek onu pek korkutmuştu. Elleri titriyor, yüreği sıkışıyordu. Daha fazla düşünmemek için tüncinâları okumaya başladı. Bir daha okudu. Bir daha okudu. Uyudu.

Nevin, annesi odadan çıktıktan sonra o kadar sersem, o kadar yorgun, o kadar şaşkın ve karmakarışık bir haldeydi ki, sabaha kadar uyuyamayacağına kanaat getirdi. Bir uyku ilacı aldı. Olamazdı böyle şey. Annesinin anlattığı korkunç şey yalandı. Bu kadar korkunç bir yalan da nasıl uydurulurdu? "Cemal'in kardeşiymişim. Cemal'in kardeşiymişim..." diye, deli deli söylendi. Dizleri kesildi. Bir yere düşer gibi oldu, silkindi, yine düşer gibi oldu. Fena bir uykuya daldı.

Cemal'e, "Yarın akşam vapurda buluşalım. Yine bu vapura kal," demişti. Akşamı zor etti. 10.15 vapurunda Cemal yoktu. Onunla yine vapurda tam bir hafta sonra buluşabildiler.

Cemal'e, evlenme işinin manasızlığını anlatmaya nereden başlamalı, diye düşünürken, balıkçı;

– Biliyorum, senin düşündüğünü! deyiverdi.

Nevin cevap vermedi. Onu baştan ayağa süzdü. Cemal yüzünü Nevin tarafına çevirmeden devam etti:

– Ben de bir haftadır düşünüyorum, dedi.

Dostluğumuz her şeyden üstündür. Kendi keyfimiz için birçoklarını, en sevdiklerimizi rahatsız etmeye hakkımız yok.

Nevin şaşırmıştı. Cemal, büyük ellerini kalın baldırlarının üstüne koymuş, karanlıktaki yüzünde hiçbir şey gözükmeden, sesinde kararlı bir hâkimiyetten başka hiçbir ton titremeden konuşuyordu:

– Hem bununla biz neyi halletmiş olacağız? Hangi meseleyi? Bir saadet meselesini mi? Bir saadet meselesi ise; iki kişinin mesut olmasından ne çıkar? Şimdiye kadar ne çıktı? Dünya mı değişti?

Nevin birdenbire sanki bir aydınlığa çıkmış gibi;

– Dünya mı değişmeliydi? diye sordu.

– Bilmem, dedi Cemal, sustu. Sonra, "Geçtim dünyanın değişmesinden," dedi, ağır elini Nevin'in omzuna koydu. Kasketini kaldırdı; "Biz değişir miydik? Biz mesut olur muyduk? Ne sen bizim evde, ne ben sizin evde, ne de ikimiz başka bir evde iki kişilik bir dünya kuramayız. Kursak da tatsız olacak. Boş ver! Senin istediğin oldu. Beni değiştirdin. Ben eski Cemal değilim. Düşünüyorum, kafam işliyor, eyvallah! Aşka gelince, ona da boş ver! Bu insanoğlu icadı da, işe yaramıyor. Seni seviyorum. Ama bizim Can'ın kız kardeşi Hacer'i alırsam, ancak Cemal'liğimi muhafaza edebilirim, geliştirebilirim. Balıkçılık üstüne, hak üstüne, insanoğlu üstüne, pay üstüne düşünebilirim. Halbuki seninle hiçbir şey yapamayız. Belki ilk zamanlar biraz ukalalık..."

Nevin, Cemal'in omzuna yaslandı. Gözleri dolmuştu. İçini is kaplamış gibiydi. Güldü;

– Ama bir şey yapabiliriz, Cemal, dedi.

Cemal, kalın dudaklarını Nevin'in dudaklarına yapıştırdı. Neden sonra;

– Dostum, arkadaşım, hocam, biricik sevdiğim kalacaksın, Nevin! dedi.

Nevin;

– Hem de kardeşin, diye ilave etti.

Gülmeye başladı. Annesiyle bir hafta evvel yaptıkları görüşmeyi üstünkörü anlattı. Cemal önce bir toplandı, kaşlarını çattı, düşündü. Sonra o da gülmeye başladı;

– Bu kadarına gitmemeliydi annen, dedi. Bu kadarı hem gülünç, hem korkunç!

– Ya sahiyse? dedi Nevin.

– Yok, olamaz, imkânsız şey. Ellerine balık kokusu sinmiş, balık pulu yapışmış babam... Maarif Nazırı Hasan Paşa kızı Fazıla Hanım... Hadi canım sen de! Yok yok. Olmaz öyle şey! Öyle olsaydı, babam şimdiye kadar beni gebertmişti. Hadi canım sen de!..

– Ama mesele senin anladığın gibi değil. Seninle kardeş olmamızda benim annemin rolü yok.

– Benimkinin mi var?

– O da değil. Güya birbirine rastlayan iki doğum gününde, ölen çocuğun ev değiştirmesi. Zengin evine aktarılması.

– Büsbütün "binbir gece masalı" desene. Böyle şeyler masallara, eski romanlara yakışır, dedi ve güldü Cemal.

Nevin'i yine öptü. Başka şeyler anlatmaya başladı;

– İrfan'la kavga ettik, dedi, patakladım deyyusu! Nedir o çımacı hikâyesi Allah aşkına?

– Yoksa bu dedikodu yüzünden mi evlenmekten vazgeçtin?..

– Ben vazgeçmiş değilim.

Nevin çımacıya bavulunu vermiş, İrfan arkalarına takılmıştı. Terbiyesiz terbiyesiz konuşmuştu. Nevin azarlamıştı. Nihayet çımacı da kızmış, "İrfan Efendi, uzatma! Ayıp!.. Size yakışmaz!" demek mecburiyetinde kalmıştı. Ama İrfan sarhoş muydu, neydi? Çımacı önüne dikilmiş, çekip gitmesinin iyi olacağını anlatmış, kamarot uzaklaşmıştı. Eve varmadan çımacı Hurşit'le korulukta yere oturmuşlar, cigara tüttürmüşlerdi. Çımacı, Nevin'e köyünden söz açmıştı. Gülüşmüşler, karanlıkta uzun uzun konuşmuşlardı. İrfan'ın uzaktan onları gözetlediğini bildikleri için mahsus oturmuşlardı. Nevin inat için; çımacı, kamarot cesaret edip de yanlarına sokulsun, diye beklemişlerdi.

Bir yarım saat sonra eve doğrulurlarken, İrfan birdenbire yine önlerine çıkmıştı. Çımacı Hurşit, bavulu bıraktığı gibi İrfan'ın üstüne yürümüş, karanlıkta bir müddet kamarotu kovalamış, yakalayamamış, geriye dönmüştü. Evin önünde de oturup bir cigara daha içmişlerdi. Bütün hikâye bundan ibaretti.

Cemal pek güldü.

– Hele bir Ankara'ya git gel, şu boşanma meselesini bitir. Nevin, ne zaman gidiyorsun? dedi.

Nevin, iki gün sonra kocasından boşanmak üzere Ankara'ya döndü. Trende, annesinin Özdemir'e telgraf çekmiş olacağını düşünmüş, nitekim Özdemir'i garda kendisini bekler bulmuştu. Nevin, hiçbir karar almamıştı. Üç gündür düşünmüyor, karar vermiyor, her şeyi oluruna bırakıyordu. Özdemir'le doğru evlerine gittiler. Nevin nazlanmadı bile. Baş başa bir gece geçirdiler. Sabahleyin uyandıkları zaman, Nevin;

– İşte sana, trende istediğin gece Özdemir! dedi.

Özdemir;

– Çok mesudum karıcığım, çok mesut olacağız canım karıcığım bundan sonra! demek budalalığında bulundu.

Nevin;

– Bana bundan bahsetme n'olur, bu budaladan! dedi.

Özdemir şaşırmışça;

– Hangi budaladan, canım! diyordu.

– Saadet isimli budala karıdan.

Özdemir iskarpinini bağlamış, pardösüsünü tutan Nevin'i öpmeye savaşırken;

– Canım, hangi Saadet Hanım'dan? Deli misin Nevin? Tuhafsın, ne oluyorsun? diyor, karısının dudaklarını arıyordu. Buldu da. Nevin gözlerini kapadı. Sanki Cemal, vapurun yan sıralarında, ağır dudaklarını beceriksizce Nevin'in dudaklarında eziyordu. İçinde bir ağrı duydu.

Kocası kapıyı çekmiş, ıslık çalarak merdivenleri inip gitmişti. O, bir roman tercümesini bitirmek üzere sandalyesine oturduğu zaman, hâlâ o ağrı geçmemişti. Tercüme ettiği satırı bir daha okurken düşünüyordu: Geçen sene kolunda bir ağrı duymuştu hani. Doktora onun içten içeliğini, adeta tatlı halini tarif ederken, doktor bilgiç bilgiç başını sallamış;

– Dikkat ediniz, bu bir romatizma başlangıcıdır. Bir zaman denize girmek yok! demişti.

Nevin, kendi kendisine, "Dikkat et kızım!" diyordu. "Bir zaman Cemal'i hatırlamak yok!"

Nevin, tercüme etmeye hazırlandığı romanın üstüne kapandı. Bir yere düşüyormuş gibi oldu.

Midesine yine bir boşluk oturdu. Oteldeki korkunç geceyi hatırladı, adeta o geceyi özlüyormuş gibi idi. Kalktı, başına bir bere, sırtına her zaman giydiği erkek trençkotunu geçirdi. Kapıdan çıkarken elbise asacağın aynasında yalnız çamur renkli, mavi, mor bir şeyler gördü. Bu gri, mavi ve morun içinde boyasız yüzü, soluk bir mektepli erkek çocuk yüzüydü.

Kapıdan çıkınca keskin ve soğuk bir nisan sabahı serinliği sinirlerini yatıştırıvermişti. Hızlı hızlı Ankara istasyonuna kadar yürüdü. Bir yere bir bilet aldı. Kondüktörün birine bir şeyler sordu. Trene vakit vardı. Oturdu. Babasına şu mektubu yazdı:

1948 senesi Nisanının 12'nci günüydü.

Mektup:

Babacığım, diyordu, *şimdiye kadarki isimlerim "Konsolosun kızı", "Gazetecinin karısı" oldu. Böyle olması da iyi oldu. Bugüne kadar hep bir şeyler peşinde koştum.*

Şimdi hatırladıkça bunları utanıyorum, diyeceğim, ama birçok kelimelere kafamızda verdiğimiz anlamlar, hiç olmazsa o kelimeler kadar yanlış, yalan, kof.... Sirklerde bazı ehli hayvanların adeta utanma kelimesinin anlamına yakın bir halde sinişlerini görmüştüm. Utanılacak şeylerden utanmaz olduğumuz nispette hayvanlarla uyuşur, tabii bir ahlak telakkimiz olsaydı, bari. İşi buraya kadar getirmenin sebebini yanlış anlamamanızı rica ederim. Niyetim ahlaka çatmak filan değil. Sadece kelimelerin elle tutulur "concret" olmayanlarının kıymetlerinden niçin günden güne kaybettiklerini öğrenmemden. Menfaatsiz, riyasız bir toplum âle-

minde iyi ve doğru bir açıklama ile elle tutulmayan, "abstrait" kelimeler ancak bir anlam alabilirler. Yoksa, ya işimize geldiği nispette, yahut da başımıza geldiği nispette yapacağımız açıklamaların bir önemi olamaz. İşte bugüne kadar peşinde koştuğum "saadet" kelimesi de bunlardan biri, hem de bana izahı en mübrem geleniydi. Hikâyeler, romanlar, şiirler, saadeti aramam, hatta aramadan bulmam lazım geldiğini, adeta talim ediyorlardı. Arada, bu kelimenin zevkten, dünya nimetlerinden, insan tabiatının bir özgürlüğünden ibaret olduğunu söyleyen kitaplar da vardı. Bir üçüncü izah da böyle bir kelimenin birçok kelimeler gibi uydurma bir kelime olduğunu, yaşamanın onunla, uydurma bir kelime olduğu için, hiçbir ilgisi bulunmadığını, onsuz da başı sonu olmayan bir dünya içinde, riyasız ve kıymetsiz, hiç olmazsa aldatılmış olmadan yaşanabileceğini söyleyenler de vardı.

Bu üçüncü kısım kitapları daha çok beğendim. Beğendim ama, birinci kısımdakilerini denemek, daha bir kolayıma geldi. Belki de böyle bir şey vardı. İkinci ve üçüncü anlamlı kitapların bir de denemeye dayanmadıklarını, denemeye dayananların hususi yaradılışlı birtakım insanlara bir huzur sağladıklarını sandım. Mesela A. Gide, bunlardan biriydi. "Saadet, saadet" diye koşup da arzuya ve aşka pek benzer bir jouissance'e kadar gittiğini, bir Arap çocuğunun kara gözünde, çölün güneşinde meselesini hallettiğini müşahede ettik.

Bu, oldukça hususi bir hal çaresi olarak kaldı. Hem de neler pahasına kazanılmış, mağlubi-

yetin acılarıyla dolu, bir zaferdi. Belki de bu, insanın değil, sanatkârın zaferiydi. Herkes böyle olamazdı. İnsanlar ilk fırsatta istihkârla insanın bu çeşidini kendilerinden ayırıverirlerdi.

Üçüncü anlamı savunan kitaplarsa, daha makuldüler. Saadetin olup olmamasının ne önemi vardı? Varsa insanoğlu ne kazanırdı? Yoksa ne kaybederdi? Hem o kadar tecrübe edilmiş bir şeydi ki... Saadet yuvası kuranların kendine kapanıp, kendine yontan yaşayışının sonu da, bir boşluğa gelip dayanmıyor muydu? Saadet kelimesi, yalan olmaktan geçtim, bir bakıma zararlıydı da. Arzu "joie" hiç olmazsa insanlar arasında esen bir rüzgâr, muvakkat olduğu için hoş bir bağ, bir birleşme, bir kendine yontmadan, yahut da kendine ve başkasına yonta yonta bir birlik yaratıyordu. Bunların da fazla bir kıymetleri yoktu, ama sağlam malzemeydiler. Müthiş akıntının kenarında tutunacak, boşluğa sürüklenmekten bir müddet daha sizi alıkoyacak, umut verecek, tutunacak ağaç kökleri gibiydiler. Bir kere başlangıcını ve sonunu boşluk farzettiğimiz ve böyle olduğu şüpheli bir hayat telakkisi kabul edelim. Bakın o zaman saadeti düşünür müyüz? Ama arzu, ama aşk, ama yiyip içmemizin damarlarımıza ve guddelerimize doldurdukları kudret boşalması olan tatmin edilme, derhal anlamını duyuracak ve olmayan saadetin yerine iki boşluğun arasındaki hayat denilen madde oyununun devamı için ne güzel, ne bilinmez şeyler icat edecektik. İkinci ve üçüncü saadet anlamlı telakkileri birbirine katarak bir sentez yapmaya çalıştım. Beceremedim. Beceremeyince işin kolayına kaç-

tım. Okur, yazar, düşünür bir şekilde saadeti aramaya kalktım. Çalışan, toplum için elle tutulur, gözle görülür şeyler yapan, bir şeyler kuran, bilmeyerek de olsa, cereyana ipler sarkıtan bir insanla saadetin mümkün olduğunu sandım. Bu o kadar mümkün, o kadar elle tutulur bir şey gibi geliyordu ki bana. Hem tehlikesi de yoktu. Her toplumun kabul ettiği yoldan yürüyordum. Bunu Özdemir'de bulamayınca, Cemal'e döndüm. Ağır ve hafif itirazlar yükseleceğini biliyordum. Çünkü annemin dediği gibi, deve çıngıraklarının dengi dengine dedikleri masalı parçalamaya kalkışmıştım. Masallardaki sultan değildim ki korkayım. Halbuki, masallardaki sultanlardan biri imişim. Cemal benden bin defa daha akıllı, daha Keloğlan çıktı. O, benim gözümü açtı. Bir faydam olmuştu. Cemal'i düşündürmüştüm. Bu bir kazançtı. Kazandığım şeyi onunla mesut –hadi öyle diyeyim– olur olmaz kaybedeceğimi ilk anlayan o oldu.

Özdemir'e gelince, rahatını arıyordu. Ben onun için jilet gibi, tıraş sabunu gibi, kolonya gibi bir şeydim. Ekmeği bile değildim. Tıraş olup kolonya bulamazsa nasıl tedirgin oluyorsa, ben olmazsam öyle tedirgin oluyordu. Ben olursam rahattı. O kadar rahattı ki, arasıra bir başka kadınla da yatabilecekti. Elbette bana bir lüzumlu eşya muamelesi göstermiyordu. Şimdiden sonra belki kul köle de olacaktı. Ama istemem. Ona bu huzuru vermek için dünyaya gelmedim.

Eve dönmeme de imkân yok. "Konsolosun kızı" ile "Balıkçı Cemal'in aftosu" arasında me-

kik dokumak için sinirlerim müsait değil. Bu sıfatlara karşı koymak da boş. Kimseye, hiçbir söze önem vermeden hakkımızda söylenenlere kafa tutarak insanlar arasında dolaşmak da bir nevi ukalalık, bir nevi kendini beğenmişlik. Yalnız başıma, tek başıma kötü bir şekilde yaşayacağımı sanma. Buna derim ve gururum müsaade etmez. Böyle bir yaşayışın zevksizliğini, hastalığını hiç sevmedim. Onun için üzülme. O şekilde yaşayacak olsam İstanbul daha müsaittir.

Dün nüfus kâğıdıma baktım, orada bir de Ayşe ismi var. Biraz da o isimle yaşamak istiyorum. Mektup yazar mıyım, yazmaz mıyım? Birkaç sene sonra döner miyim? Dönmez miyim? Şimdilik, Türkiye'de bir yere bir tren bileti aldım. Trenime beş dakika var. Belki de trende devam ederim...

Bu mektubun gönderilip gönderilmediğini bilmiyoruz.

Yalnız o zamandan beri, eski konsoloslardan Vildan Bey'in gazetelerde kayıp ilanları görünce derin bir kedere kapıldığını, yüzünün sapsarı kesilip durgunlaştığını, günlerce odasına kapanıp çıkmadığını biliyoruz. Dört senedir de adeta kendisi okuyup yine kendisi üzülsün denebilecek bir ilanı gazetelere verdiğini görüyoruz. Bu ilan, beş-altı gazetede birden çıktığı zaman, bütün bu gazeteleri satın alan Vildan Bey'in odasına kapandığını, aynı ilanı saatlerce gözlükler gözünde okumaya –daha doğrusu bir film gibi seyre– daldığını, görmeden biliyoruz.

Bu ilanlar çıkmadan bir on gün evvel titizlenmeye başlayan Vildan Bey, bir hafta –ilan çıktığı

müddetçe– derin bir rahatlıktan sonra, ilan kesilince tekrar on-on beş gün kimse ile konuşmaz, yemek içmekten kesilir. Ağlayıp ağlamadığını kimseler kestiremez. Her nisan ayında birer hafta müddetle Ankara ve İstanbul gazetelerinde bu kayıp ilanına rastlanabilir. Vildan Bey'in zevcesi Fazıla Hanım, kocasının her sene muntazaman tekerrür eden bu beyhude ve manasız ilanına pek tutulur:

Kızım Nevin Akyürek, 1948 Nisanının 12'nci günü, Ankara'daki evinden çıkarak bir daha dönmemiştir. Bütün araştırmalarıma rağmen bugüne kadar kendisinden hiçbir haber alamadım. Hakkında bilgisi olanların aşağıdaki adrese bildirmelerini insaniyet namına rica ederim.

Adres: Beykoz-Serasker Sokak, 38 numarada babası: "....." Başkonsolosluğundan emekli

Vildan AKYÜREK

SON

KENDİ KALEMİYLE SAİT FAİK KİŞİLİĞİ – SANATI*

Şişli'de Bomonti durağından yüz adım yürürsem evime varır, iki yorganlı yatağımın çukuruna büzülür, dostum Panco'yu düşünürüm. Şimdilik başka kimsem yok. İstanbul adalarının birinde hasta anam yatar döşeğinde. Kara köpeğim de karyolasının altında onu ve beni bekler. Panco, Çilek isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında. Yahut da yine rüyasında pişpirik oynar. Ben gece yarısından sonra yağmurlu bir havada Atikali'deyim. Sözümona bir bulvar üstündeyim. Yürüyorum. Yağmur yağıyor da yağıyor. Evet, yağmurun, yalnızlığın, Atikali'nin hakkı var: Uzaklaştıkça anamı, Panco'yu, köpeğim Arab'ı çok özlüyorum.

(Öyle Bir Hikâye–Alemdağda Var Bir Yılan)

SİZDEN AYRI DEĞİLİM

Ben hikâyeciyim diye sizden ayrı şeyler düşünecek değilim. Sizin düşündüklerinizden başka bir şey de düşünemem. O halde bu adamın hikâyesi ne olabilir? Sakın benden büyük vakalar beklemeyin ne olur!

(Birahanedeki Adam – Lüzumsuz Adam)

*) "Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında", Perihan Ergun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

YAZMAK İSTEĞİ

Aklıma sıra sıra esen yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyunu, bu tek kötü huyu muvaffakiyetler, şöhretler düşünmeden, "düşünürsem Allah canımı alsın" düşüncesiyle yeniden bulabilirsem kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayarak, balığa çıkacaktım.

(Haritada Bir Nokta – Son Kuşlar)

BU YÜZDEN HİKÂYE YAZARIM

İşte konuşuyorlar. Ne konuşuyorlar acaba? Bir vapurun projektörü yarı aydınlık odayı ışık içine daldırıyor. Sevdiğim kız yemek yerken çirkinleşmiyor. O kadar şen, o kadar sıhhatli ki, yediğinin farkında olmuyor. Arkadaşının yüzünde hep neşeli şeyler var. Ağzında bir lakırdı. Ne söylüyor merak ediyorum.

İşte bu yüzden hikâye yazarım. İşte bu merak yüzünden hikâyeci geçinirim.

(Kınalıadada Bir Ev – Mahalle Kahvesi)

YASAKLAR

Ah bu yasaklar! Kendi kendimize, başkasının bize, bizim başkalarına, devletin tebaasını, tebaanın devletine, belediyenin hemşerisine, hemşerinin belediyeye, koyduğu, koyacağı yasaklar!..

Yasaklarla çevrili bir dünyada yaşamasak yasaksız yaşayamazdık. Halbuki hayvanlar, hele ehlileri, yasaksız ne de güzel yaşıyorlar. Hafif, cilve gibi, o da boğaz derdinden doğan zırıltılardan başka, gel keyfim gel, yaşamıyorlar mı? Yasakları kabul ettik. İnsan-oğlu için yasaklı hayvandır da di-

yebiliriz. Mikroplar bile yasak değil mi? Aşklar yasaktır. Gün olur, sular, yemişler bile yasaktır. İnsanlar birbirine yasaktır.

(Çarşıya İnemem)

PARA

Para hiçbir zaman insanı adam etmezdi. İyisi mi, buldu mu, yemeliydi. Yoksa bizim bilemeyeceğimiz bir görünüşe, bir ahlaka saplanır insan. Bu ahlâkta yalnız, yalnız o para denilen şeyi her ne pahasına olursa olsun kazanmak vardı. Şeref de oydu. Ahlak da oydu. Namus da oydu. Bir bakıma, doğru da: Onunla satın alınmayacak hiçbir şey yoktu: Pırlantasından insanına kadar. Şu Hasan Tahsin, iki yüz elli lirayı onun aptallığı yüzünden –bir izzetinefis meselesi yaparak– iade etmemişti. Ama, bu akşam herhangi bir dalkavuğun herhangi bir lakırdısına yüz lira harcayabilirdi. Bir güzel kıza beş yüz liralık bir elmas hediye edebilirdi. Bir övünebilmek için bu gece üç yüz liralık bir ziyafet çekebilirdi. Onun için Halit fazla üzülmedi. Azıcık üzüldüyse bile, insanların bu hâle gelişinden doğan umutsuzluktan değil, parayı bulamadıkları içindi. Aktöre ne bakarsın! Bulursam yerim, bulamazsam sürterim. Bulduğum zaman prens, bulmadığım zaman büyük aktörüm. Hasan Tahsin denilen namussuz ise, parası olduğu için adamdır. Olmadığı gün –hele bir olmayagörsün– yeniden köpekleşecekti. Üzülmeye değmez.

(Kumpanya)

SEVİŞMEDİKTEN SONRA

Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu. Sevişmeyecek olduktan sonra neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar? Aklım ermiyor. Birbirini küçük görmeye, boğazlaşmaya, kandırmaya mı? Nasıl birbirinden bu kadar ayrı, birbirini bu kadar tanıyan insanlar bir şehirdee yaşıyor?

(Lüzumsuz Adam)

NASIL BİR DÜNYA?

En son bir gazeteye müracaat ettim. Başmuharrir cenablarının karşısına çıktık. Siyasi kanaatlerimi sordu. Olmadığını söyledim. Hiç düşünmediğim şeyi bana soruyordu. Ne mebus olmak, ne de gazetede siyasi yazılar yazmak niyetinde idim. Röportajlar yapmak, muhabirlik etmek için siyasi kanaatımın ne faydası vardı? Bazı insanlar ve kendim hakkında düşünürdüm. Hükümetler, rejimler hususunda hiçbir fikrim yoktu.

Başmuharrir ağız aramakta usta idi:

"Yani nasıl bir dünya arzuluyorsunuz?"

Artık kızmıştım:

"Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya... İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin, bol bol bulınmadığı... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya.

Sevilmeye layık, küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri hacıağaların minicik kızları caddelerden yirmi beş lira pazarlıkla otellere götürmediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile

konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılmadığı bir dünya... Muhabbet tellâllarının günde otuz lira kazanmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın, kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye, doğru söylemeye selâhiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya..."

(Ay Işığı – Havada Bulut)

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANIN SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılış sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta, yazarın iki hikâye kitabı biraraya getirilmiştir.

sait faik fotoğrafı: ara güler

9 789754 941210

ISBN 975 - 494 - 121 - 1
2001 . 06 . Y . 0105 . 2058

KDV dahil